

LIBER QVARTVS

D E

DONATIONE.

OLI M frequentior erat, & magis in vsu hominum hæc materia donationis, nunc verò crescente in dies hominum auaritia, liberalitas, & cum liberalitate donationes ab eorum animis exulant; non tamen propterea omittenda est illius tractatio, & explicatio nonnullarum dubitationum, quæ magis in vsu sunt. Explicabimus igitur, quid sit donatio, quotuplex sit, in quo à promissione, & legato distinguatur; quid sit donatio causa mortis, quid remuneratoria, quid ex falsa causa. Agemus etiam de donatione iuramento firmata; quæ personæ donare, quantum donare possint. Inquiremus, quæ donationes, & quales Regis insinuatione indigeant, vt validæ sint. Agemus denique de donatione omnium bonorum, de donatione inter virum, & vxorem, & de reuocatione donationis, & sic totum hoc negotium absoluemus.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit donatio, quomodo distinguatur à promissione, & legato: an donans rem alienam teneatur donatario de euictione, si illa ab eo euincatur per suum dominum.

- 1 Quid sit donatio, & vnde dicta. Vel incipit à traditione, vel à promissione. *ibid.*
- 2 Cur dicatur donatio liberalis, de qua solum agimus.
- 3 Non repugnat aliquid donari ex liberalitate, & gratitudine.
- 4 Promissio non transfert dominium actu in promissarium: donatio etiam si verbalis sit, habet vim transferendi dominium in donatarium, & quomodo id intelligatur.
- 5 Donatio reciproca, an propriè donatio liberalis dicenda sit, & an insinuationem requirat.
- 6 An pura, & simplex, & liberalis donatio sit contractus nominatus, an innominatus. Resoluitur esse contractum nominatum. *ibid.*
- 7 Donatio simplex, & liberalis, cum sit contractus nominatus, de communi consensu potest renocari, non tamen inuito altero contrahentium.
- 8 Ex donatione simplici, & liberali resultat obli-

- 9 *gatio non solum naturalis, sed etiam civilis.* An donans rem alienam, si illam dominus rei euincat à donatario, teneatur ei ad aliquid propter euictionem.
- 10 An saltem teneatur ei ad expensas, quas ipse donatarius fecit in ipsa defendenda. Quid, si quando donauit, sciebat esse alienam. *ibid.*
- 11 Quid si donatio rei alienæ incipiat à promissione, ita vt prius promissa fuerit, & acceptata, & postea donata; an tunc teneatur donans donatario de euictione.
- 12 Quid quando res prius promissa, erat res incerta.

DONATIO dicta est à dono, quasi donatio, seu quasi donandi actio, vt ait Iurisconsultus in l. senatus, §. donatio, ff. de donatione causa mortis. Est igitur donatio gratuita, & liberalis (de qua hîc loquimur) datio quædam liberalis. Per dationem, intelligitur actio donantis, natura sua sufficiens ad transferendum dominium in donatarium, quæ sit, vel traditione rei, vel verborum officiis, & promissione. Est enim duplex donatio, quædam, quæ incipit à reali traditione rei donatæ, quædam à promissione: illa dicitur perfecta, & completa, & statim transfert dominium in alium, seu in donatarium: ista imperfecta, & incompleta, non transferens dominium in alterum, seu in promissarium, sed tantum ei ius tribuens ad rem promissam. Est etiam verbalis quædam donatio, quæ incipit à verbali traditione, non reali, vt cum

cum dico: Da tibi idem equum, qui absens est, & hæc quidem donatio natura sua sufficiens est ad transferendum dominium in donatarium, nisi iure positivo impediretur, quoadusque detur realis traditio, ut habetur in l. traditionibus, C. de pactis, ibi, Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur. & ideo, ut diximus supra, cum de dominij acquisitione egimus, ad acquisitionem dominij ordinariæ duo requiruntur, Titulus, & traditio: ut bene ait Covarruvias lib. 2. var. cap. 19. Unde si istum equum, sic tibi donatum, ego Paulo donarem, & traderem, aut venderem, & traderem, Paulus dominium illius acquireret, & in solidum haberes actionem personalem in me, ut tibi compensem equi æstimationem; quia per donationem illam verbalem, non secuta traditione, ex dispositione iuris civilis non fuit translatum equi dominium in te, sed solum datum ius ad rem, retribuens actionem personalem ad compensationem æstimationis illius. In re igitur non distinguitur hæc verbalis traditio à pura, & simplici promissione, ita docet Molin. tom. 2. de iust. disp. 273. & Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dubit. 2. num. 21.

2. Dicitur donatio, seu donatio liberalis, quia quando fit, neque fit tanquam iure debita, neque, ut aliquid reddatur, tanquam ex iure aliquo antecedenti debitum. Unde excluduntur omnes donationes, seu potius redditiones, quæ habent rationem solutionis alicuius debiti, vel permutationis, cum non sint merè gratuita, & liberales.
3. Dixi, tanquam iure debita, quia bene fieri potest donatio liberalis, tanquam debita ex gratitudine, quæ donatio remuneratoria in iure dicitur; non enim repugnat aliquid donari ex liberalitate, & ex gratitudine, cum liberalitas dispositio quædam sit ad gratitudinem, nemo enim potest esse gratus in benefactores, nisi sit ad liberalitatem propensus.
4. Ex dictis igitur discrimen patet inter promissionem, & donationem. Promissio enim secluso iure positivo ex natura sua non habet vim transferendi actu dominium in promissarium. Ratio evidens est, quia promissio respicit donationem futuram: donatio verò ex natura sua est translatio rei in alterum de presenti. Posito tamen iure positivo, quo impeditur translatio dominij per donationem verbalem, coincidit donatio verbalis cum promissione, ut num. 1. in fine diximus.
5. Notabis igitur donationem reciprocam, non esse propriè donationem, nam propter vicissitudinem, & reciprocationem dicitur habere onus annexum, quia tantum quis dat, quantum habere sperat, & ideo impropiè dicitur donatio: donatio enim, de qua agimus, est pura liberalitas, quæ nullo iure debetur. l. donari, ff. de donation. & ff. de regul. iuris. ex quo bene infert Iulius Clarus, statim allegandus, donationem reciprocam insinuatione non indigere, quia non est propriè liberalis, quæ sola insinuatione indiget, ut valeat, ne ciues depauperentur. Reciproca tamen non dicitur, si hodie dono tibi, & tu post annum mihi dones, ut optimè notat Tiraquellus in repetit. leg. si unquam. C. de reuocand. donat. fol. 172. & Iulius Clarus §. donatio. quest. 2. num. 2. quando tamen in donationibus reciprocis vna multum superat alteram in eo, quo superat, pura & liberalis donatio censetur, ut optimè aduertit idem Tiraquel. ibi num. 169.
6. An autem pura, simplex, & liberalis donatio sit contractus nominatus, an innominatus, patetur opinio. Prima docet, olim fuisse contractum innominatum: hanc tenet glossa in l. in adibus. §. 1. verb. ex rebus. ff. de donation. Secunda, & communis

opinio docet, hodie esse contractum nominatum. hanc tenet Molina tom. 2. de iust. disp. 253. §. contrarium. Iulius Clarus §. donatio. quest. 1. num. 2. Corneus conf. tit. in ius lib. 1. Ripa in l. finali. n. 120. C. de reuocand. donat. semper verò hodie, & olim contractum fuisse nominatum, docet Bartol. in l. iuris gentium: in principio, ff. de pact. Alexand. ibi in princ. num. 8. & in l. finali. sup. 13. ff. de condict. causa data. habet enim speciale, & elegans nomen, & ideo metitò inter contractus nominatos connumerari debet. Ex hac resolutione

Infertur primò quòd sicut ceteri contractus nominati, postquam perfecti sunt, non possunt, nisi de communi consensu reuocari, quia sunt ex natura sua irrevocabiles, & sic altero contrahentium inuito reuocari non possunt; possunt tamen de communi consensu, quia obligatio per quas causas ponitur, per easdem tollitur, ita etiam donatio postquam acceptata fuerit, natura sua manet irrevocabilis, & non nisi de communi consensu dantis, & acceptantis reuocari potest; in hoc enim contractu, sicut & in ceteris nominatis, non admittitur penitentia, nec datur locus penitentia. & ad hoc solet à Doctores allegari textus in l. Aristo ff. de donatio. & ibi hoc docet Bertach. in verb. donatio. vrs. 17. Iulius Clarus §. donatio. q. 1. n. 3. Mol. tom. 2. de iust. disp. 253. §. contrarium. & alij, quos ibi clarè inducit Iulius Clarus.

Infertur secundo quòd quemadmodum ex aliis contractibus nominatis non solum resultat obligatio naturalis, sed etiam civilis, ita etiam resultat ex contractu donationis, & promissionis acceptatæ; ita Doctores modo allegati.

Sed difficultas est, utrum donans rem alienam, si illam dominus à donatario euincat, teneatur ipse, donans eidem donatio de euictione? Respondeo primò: Si res tradita fuit à donatore donatario, & ab eo post traditionem per dominum rei fuit euicta, & donatio ab ipsa traditione incepit, non teneri liberalem donatorem de euictione ipsi donatario, siue sciuerit, quando tradidit rem fuisse alienam, siue non sciuerit. Ratio est, quia, quando donatio incipit à traditione, iam non habet donatarius ius aliquod aduersus donatorem, super eam rem, & cum fuerit donatio merè liberalis, nulla manet in donatore erga donatarium iustitiæ obligatio ad reficiendum illi damnum euictionis, quia donator tradidit illi eam rem certam, & determinatam, & nullam aliam ei promisit, & nec formaliter, nec virtualiter, nec tacitè, nec expressè se ad aliam ei voluit obligare; quare nulla apparet ratio, nihil principium, unde iuste possit obligari. ita docet Molina tom. 2. de iust. disp. 252. fol. 3. §. secundo. Anton. Gomez tom. 2. variar. cap. 2. num. 32. & cap. 4. num. 5. & patet expressè ex l. Aristo §. finali, ff. de donationib. verb. Labeo ait, Si quis mihi rem alienam donauit, inquit eam sumptus magnos fecero, si ea mihi euincatur, nullam mihi actionem contra donatorem competere. Planè tamen de dolo posse me aduersus eum habere actionem, si dolo fecit.

Excipe tamen, nisi fortè donatarius expensas aliquas fecisset in defendenda re euicta, tunc enim, si donator cum donauit, conscius erat, rem esse alienam, tenetur donatario ad expensas omnes, tam ad illas, quas fecit in defendenda re, quam ad vitales, & necessarias, & tenetur insuper ad damna subsecuta: non tenetur tamen ad valorem, & æstimationem rei euictæ. patet ex dicta l. Aristo. ibi; Inquit ea magnos sumptus fecero, si ea mihi euincatur, nullam mihi actionem contra donatorem competere: planè tamen

tamen de dolo (intellige si cum mihi donavit, sciebat esse alienam) posse me aduersus eum habere actionem, si dolo fecit. id est, si sciens esse alienam, illam ille mihi dedit. Si vero ignorabat esse alienam, & bona fide dedit, nec ad expensas, nec ad damna tenetur, quia ea obligatio per accidens sequitur ex donatione, per se autem ex dolo, & scientia; quae autem per accidens sunt, in obligationem venire non possunt. ita Bart. & communiter Doctores ad praedictam legem *Aristo*, §. *fin. de donat.* Molin. & Anton. Gomez relati.

11.

Si autem donatio rei alienae incipit à promissione, ita ut res aliena prius promissa fuerit à donatore, siue sciente, siue ignotante esse alienam, & fuit acceptata à promissario, bona fide, ignorando esse alienam, & postea ei tradita; tunc quidem, si illa euincatur à donatario, affirmat Anton. Gomez *dicto* tomo 1. *variatarum. cap. 2. num. 35.* Bartol. *ad legem citatam Aristo.* Amola. Albericus, Paulus Castrensis ad eandem legem, quos refert, ac sequitur ipse Gomez *ibidem*, teneri donantem donatario de euictione, quoad rei valorem, & aestimationem. & ratio illorum est; quia donator per antecedentem promissionem acceptatam manet de iustitia obligatus ad tradendam donatario rem promissam, dominiumque illius, quam obligationem non expleuit per traditionem rei alienae; ac proinde si ea res tanquam aliena à donatario euincatur, tenetur de euictione, siue sciat, siue ignoret esse alienam. Quando tamen id ignorauit, & bona fide promissit, putans esse suam, tenetur solum de euictione, reddendo donatario valorem tantum rei, & aestimationem, non tamen ei tenetur de expensis, nec de damno; quando vero sciebat esse alienam, ad omnia ei tenetur. Confirmant hi Doctores hanc suam opinionem ex *l. 1. C. de iure dotium*, §. *secundo sumitur.* ubi quando res in dotem bona fide data euincitur ex genero, si praecessit promissio dotis, tenetur socer, vel quilibet alius dotans genero de euictione, ei reddendo valorem, & aestimationem aequalem.

12.

Ista sententia vera est, ut ait Molina *tomo 2. de iust. disp. 252. part. 3. §. secundo sumitur*, quando id, quod promissum est, erat res certa in genere, vel specie, ut tot boues, tot arietes, tot equi, tot aurei; non est autem vera, iuxta eundem Molinam, quando res promissa erat res aliqua certa, & determinata in indiuiduo, ut hic numero equus, hic bos, hoc praedium, hic aceruus, aut saccus pecuniae. Ratio est, quia quando res in specie, vel genere promittitur, promissio fuit absoluta, & non limitata ad hunc numero equum, bouem, vel praedium; & ex promissione absoluta, absolute manet promissor obligatus, quia non limitauit suam promissionem, aut intentionem ad rem aliquam particularem: quando vero rem certam in indiuiduo promissit, ut hic numero equus, tunc quidem, si postquam illum tradidit, euincatur à donatario, non tenetur donator donatario de euictione; nisi expressus animus illius fuerit, velle se obligare ad valorem, & aestimationem illius, in euentu, quo res sua non esset, vel quod euinceretur; qui animus, regulariter loquendo, non est praesumendus in promissionibus gratuitis, & liberalibus, hanc opinionem Molinae, tenet etiam Azor *tomo 1. institutionum moralium, lib. 1. cap. 20. quest. 2.* Nauarrus *in summa Latina, cap. 12. num. 45. & 46.* Toletus *lib. 4. summa, cap. 17. num. 6.* Syluester *verb. religio 2. quest. 16.* quamuis illi de voto loquantur; sed eadem est ratio. Probat autem illam Molina, & bene, primo, quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis; quan-

do ergo quis in promissionibus liberalibus promittit hanc numero rem in singulari, ex vi promissionis ad illam solum tenetur, non ad aliam, eo enim ipso, quod hanc rem in singulari liberaliter promittit, ita intentionem suam ad illam limitauit, ut nullam aliam promiserit, ac proinde, si tanquam aliena euincatur à promissario, non tenetur ei ad aliam, neque ad valorem, & aestimationem illius, propter euictionem, secus si promissio sit onerosa, ut promissio dotis. Secundo, quia in dubio melior est condicio possidentis, qui autem rem aliquam donauit, & tradidit illam, est in possessione reliquarum rerum suarum; quare nisi sibi constet de animo suo, non tenetur se illis priuare, reddendo valorem rei euictae, ut de se patet.

Ad leg. *l. C. de iure dotium*, quatenus inde aliquod argumentum deduci poterat contra nos; respondet, in ea leg. sermonem esse de promissione facta genero causa dotis ad sustentanda onera matrimonij, atque adeo de promissione onerosa, & ideo statui, ut si donatio est donatio rei certae in indiuiduo, & à promissione incipiat, teneatur socer genero de euictione illius: nos vero loqui de promissione gratuita, & liberali, de qua est diuersa ratio.

CAPVT II.

De donatione conditionali, & de in diem adiectione.

1. *Omnia donatio de in diem adiectione, est conditionata, non tamen omnia conditionata, est de in diem adiectione.*
2. *Donatio conditionata propter conditionem adnexam non desinit esse donatio, conditio enim non mutat substantiam illius.*
3. *Si donatio, vel promissio fiat in diem certum, aut tempus certum, incertum tamen sit, quando ille dies, vel tempus adueniet, ita est valida, ut teneantur haeredes donatoris implere illam, etiam haeredibus donatarij adueniente condicione diei, vel temporis certi.*
Ponitur exemplum. ibid.
4. *Quid de legato in diem, & tempus certum, quando incertum est, quando dies ille, vel tempus adueniet, ut est tempus, & dies mortis.*
5. *Quid quando testator, vel legator praemoriatur legato.*
6. *Donationes factae in diem, ac tempus incertum, quod incertum est, quando venient, sunt donationes conditionales.*
7. *Idem de legato.*
8. *Quid si obsequia mihi praestita promittas, vel dones mihi centum, & tu praemoriaris mihi, & ego tibi, & num. 9.*
10. *Quid de hac donatione, vel promissione, Promitto tibi, vel dono tibi centum, quando nupsieris, vel, ut nubas, an tunc ei danda sint illa centum, si promissor praemoriatur, antequam illa nubat.*
11. *Quid si promissaria consobrina, v. r. moriatur prius promissore, donatorem, an tunc illa debeantur haeredibus consobrinae, & quid si testamento legentur.*
12. *Quid quando donatio, & promissio fit ad Calendas Ianuarias, & sunt multa Calenda in quibus verificari id possit.*
13. *Promissor cum dicit, Ad talem diem solutam, non potest*

potest obligari ad soluendum eo die, sed sequenti.

- 14 Quando aliquis promittit, vel dicit alicui, se daturum ei tantum singulis annis, mensibus, vel hebdomadis, non tenetur soluere, nisi in fine anni, mensis, &c.
- 15 Quid de hoc modo promittendi, vel donandi: Omnibus annis, mensibus, vel hebdomadis tibi dabo centum, an tunc teneatur id soluere in principio, an in fine.
- 16 Quid si dicat, Promitto tibi me daturum tibi tantum, vel tantum, dum vixero.
- 17 Quid si quis promittat alicui se ei donaturum aliquid, aut facturum, non assignando quando, & nisi faciat, se soluturum tantum in penam, an hæc promissio statim sit implenda, an sit conditionata.

1. **O**TISSIMA est diuisio donationis in donationem puram, seu simplicem, & in donationem conditionatam, & consequenter in donationem de in diem adiectione, omnis enim promissio, & donatio de in diem adiectione, est conditionata; non tamen omnis conditionata est de in diem adiectione: in dubio autem, an donatio sit pura, an conditionalis, censenda est pura, & simplex donatio; sic in dubio, an legatum sit purum, & simplex, an conditionale, purum, & simplex est censendum, vt bene aduertit Molin. tom. 1. de iustit. disput. 205. & 284. & Sylæster verb. donatio i. initio. & tunc onus probandi contrarium aduersario incumbit, vt ait Molina primo loco allegatus, & Anton. Gomez tom. 1. variar. cap. 12. num. 57.

2. De donatione conditionata multa egimus lib. 1. de contractibus in genere, cap. 7. vbi late egimus de contractibus conditionatis, & modalibus, quæ omnia hæc accommodanda sunt, ne prolixi simus, & eadem repetamus. Hic igitur solum ea, quæ magis necessaria duximus, tangemus. Donatio ergo conditionalis, etiam si conditionalis sit, non desinit esse propriè donatio; nam licet habeat conditionem adnexam, illa conditio non est qualitas, quæ mutet substantiam actus, & ideo non desinit esse vera, & propria donatio; sic dispositiones, quæ habent conditionem adnexam, non propterea substantiam mutant, nec desinunt esse dispositiones, licet sint modificatae, prout conditio eas modificat. ita glossa in l. 1. in princip. in verb. secutum, ff. de donationib. Curtius iunior in l. 1. num. 73. ff. si certum petat. Iulius Clarus §. donatio, quest. 2. num. 1.

3. Statuo igitur primò, si promissio, aut donatio realis fiat in diem futurum, aut tempus futurum certum, incertum tamen sit, quando ille dies, aut tempus adueniet, & futurum sit, valida est promissio & donatio pendens à conditione illius temporis, & diei certi, qui ignoratur, quando euenturus sit; & non solum ipse donator, & promissor, sed illorum etiam hæredes tenentur illam implere, vel donatario, & promissario acceptantibus, vel illorum hæredibus. v. c. donauit, vel promissit Antonius Paulo centum aureos soluendos decem annis post diem mortis suæ; accepit Paulus promissionem, vel donationem, licet ignoretur dies, quo ille morietur, & nesciatur tempus, quo discessurus sit, valida est promissio, & etiam si Paulus præmoriatur Antonio, tenetur promissor Antonius, vel illius hæredes, reddere promissum, seu promissionem implere hæredibus Pauli. Et verò etiam si ex his promissionibus, statim, ac fiunt, oritur obligatio, non tamen res promissa statim soluenda est: & si

Fagundez de Iustitia, &c.

statim petatur, eliditur petitio exceptione, qua quis dicere potest, non dum aduenisse diem traditionis, nam quanuis à puncto factæ promissionis res debeatur, non tamen oritur obligatio tradendi, nisi elapso die futuro. ita patet ex l. omnis stipulatio, vers. in diem, ff. de verbor. obligat. & ex l. cedere diem, ff. de verborum significat. & ex l. certi conditio, in principio, & ex glossa ibi, verb. ceterum, ff. si certum petatur, & ex l. 12. & l. 4. tit. 11. part. 5. docet Molin. tom. 2. disp. 284. §. quando aliquid in diem certum, & disp. 567. patet etiam ex l. sub conditione, l. nam si cum morior. l. quod sub ea conditione, l. qui promissit, ff. de conditione indebiti.

Ex qua doctrina euidenter apparet discrimen inter donationem, & promissionem in diem ex vna parte, & inter legatum in diem ex altera; quoniam si legatarius præmoriatur testatori, seu leganti, nihil ipsi legatario, aut hæredibus illius debetur. Ratio discriminis est, quoniam in promissionibus, & donationibus, acceptatis statim oritur obligatio, & post acceptationem statim fiunt firmæ, & irreuocabiles, ita vt solum de communi consensu reuocari possint; in legatis verò non oritur statim obligatio, sed suspenditur vsque ad mortem testatoris, cum toto tempore mortem antecedente reuocari possit: & sic testamenta, & legata non fiunt irreuocabilia, & obligatoria, nisi post mortem testatoris, cum testamentum sit vltima voluntas, quæ haberi non potest, nisi post mortem testatoris, & toto tempore antecedenti, vsque ad vltimum spiritum reuocari possit; quamobrem, cum obligatio testamenti suspendatur vsque ad mortem testatoris, si eo tempore legatarius non extet, sed mortuus sit, nullum ius fuit quæsitum ab eo in legatum, quod possit transmitti ad hæredes suos. constat hoc ex l. si pupillus, §. qui sub conditione, ff. de nouationibus, & ex l. 12. & l. 17. tit. 11. part. 5. docet Molina tom. 2. de iustit. disp. 284. §. illud obserua.

E contrario verò si testator præmoriatur legatario, & legatarius viuat tempore mortis testatoris, & post mortem testatoris moriatur ipse legatarius ante diem illum, in quo soluendum erat legatum iuxta voluntatem testatoris, tunc quidem transibit obligatio implendi illud ad hæredes ipsius legatarii, & hæredes testatoris, legatorisque, tenentur illud eis soluere, si fortè ipse testator non soluit. ita habetur in l. si dies apposita, & l. si post diem, ff. quando dies legati cedat, & constat ex l. Sempronius, ff. de usu & usufructu legatis, & docet Molina allegatus.

Statuo secundò. Si promissio, seu donatio fiat in diem, tempusve incertum; quod incertum est, quando futurum sit, tunc dies, tempusque appositum habent vim conditionis de futuro, & ideo efficiunt donationem verè conditionalem. Exemplum. Promittis, donasve mihi centum in diem, quo factus fueris Papa, Episcopus, vel Abbas; in tempus, quo uxorem duxeris, quo naues ex India venerint, tunc sicut incertum est, an matrimonium contracturus sis, an naues ex India venturæ sint, ita etiam incertum est omnino, an illud tempus, & an illi dies venturi sint, & ideo huiusmodi promissiones, donationesque factæ in diem, vel tempus, quod incertum est, conuertuntur propriè in donationes conditionales. Ita Molina tom. 2. de iust. disput. 284. §. quando aliquid promissum est. Sumiturque ex l. 1. ff. de condit. & demonstrat. & l. quocumque, §. non solum, ff. de verbor. obligat.

Idem dicendum est de legato relicto in diem, tempusque certum, quod tamen incertum est, quando futurum sit, tunc enim etiam legatum conditionale est, v. c. testator alloquens hæredem suum in

testamento, dixit, *in die, quo morieris, trades consobrina mea domum hanc.* Legatum hoc est conditionale, cum dies mortis hæredis sit incertus, involvitque hanc conditionem, si mea consobrina mihi, & tibi supervixerit, tradantur illi domus ista; unde si illa præmoriatur, non transmittitur legatum ad hæredes illius, ita habetur in l. i. ff. de condit. & demonstrat. docet Molina allegatus, & alij.

8. Statuo tertiò. Si ob obsequia tibi præstita decem, v. c. dones, aut promittas in diem, seu tempus incertum, veluti in diem, quo matrimonium contraxeris, Sacerdos, Episcopus, vel Abbas fueris, aut naues ex India venerint; ei, qui ea tibi præstitit, & donatarius, vel promissarius præmoriatur ante matrimonium à te contractum, & ante eum diem; & tempus, ad eorum hæredes respectu transmittitur id, quod eo modo donatum, transmissumve fuerit, estque statim eis solvendum, siue promittens contrahat, siue non contrahat, naues veniant, vel non veniant, Sacerdos factus fueris, vel ante sacerdotium moriaris. ita Molina *tom. 2. de instit. disp. 284. §. ab hac tota.* Ratio est, quia, si obsequia illa, plus minùve ea remuneratione digna erant, tantumdemque iudicio prudentum æstimabantur, eo ipso, quòd illa remunerare noluit, & satisfacere ei, qui ea sibi præstitit, censendum est, promittentem, donantemque intendere, ut etiam in euentu, quo ille non contraheret, imò etiam, ut in omni euentu obsequia tibi præstita satisfacta manerent, credendumque est apposuisse diem illum incertum, solum in eius favorem, cui promisit, aut donavit; quare si ille, cui ea promissio, aut donatio facta fuit, moriatur, planè ad illius hæredes id, quod eo pacto sibi promissum fuit, transmittitur, estque eis statim solvendum, alioquin servitia insatisfacta manerent, quod non est dicendum.

9. Si etiam moraliter certum sit, quòd donans ipse, vel promittens, matrimonium non sit contracturus, vel quia religionem ingreditur, sacris Ordinibus initiatur, senex iam factus est, & ineptus ad illud iudicatur, vel quia certa est spes, eum velle statum cælibatus perpetui eligere, tradenda illi sunt decem promissa, maximè accedente Prælati auctoritate, tradenda, inquam, vel ab eo, qui illa promisit, vel ab hæredibus illius. Ita idem Molina allegatus §. *ab hac tota.* Nec obstat, quòd ea promissio, seu donatio facta fuerit sub conditione, & conditio non fuerit impleta; tum, quia ea conditio tota fuit apposta in favorem, & utilitatem promissarii, vel donatarii, ne dilaretur obligatio illius ea adveniente, non, ut extingueretur, non adveniente; tum quia, ut optimè notat Molina *tom. 1. disp. 208 §. ab hac tota;* ea promissio, de qua hic, & numero præcedenti loquimur, non tam sumit rationem promissionis, donationisque conditionalis, quam donationis, promissionisque sub modo.

10. Ex dictis inferes: Si quis donet, vel testamento leget, ducentos, trecentosve aureos, quando illa nupserit, seu cum nupserit, vel, ut nubat, aut religiosa fiat, statimque suscipiat; ea sola, & præcipua ratione tunc dandos, ne illos ante consumat, & sic innupta, & sine statu maneat ob defectum dotis: tunc quidem si illa supervivat testanti, vel leganti, ei dandi sunt huiusmodi ducenti autem ab hæredibus legantis, & testantis, licet contrarium teneat Sylvest. *verb. legatum 1.* quia hic dies fuit appositus in favorem consobrinae, non in favorem hæredum testatoris, vel legatoris, voluit enim legator eo modo legandi, ut omnino legatum ad manus consobrinae perveniret, patet ex l. i. §. *cum dies.* & clarius

ex l. *hæres meus, in princip. ff. de condit. & demonstrat.* docet Molina *tom. 1. disp. 205. §. quando dies est certus.* & *tom. 2. disp. 284. 3. ab hac regula.*

Si autem consobrina ipsa, cui illi ducenti autem ad nubendum relinquebantur, vel donabantur, prius moriatur, quam legans, vel promittens, aut illos ei donans ad statum vitæ sumendum, tunc videndum est, an testamento legati, ac relictæ fuerint, an promissi, seu donati fuerint, & acceptati in vita donantis, vel promittentis extra testamentum: si testamento legati fuerint, & illa præmoriatur legatori, testatorive, non tenetur ille eos dare hæredibus consobrinae, expiravit enim obligatio legati per mortem legatarie; legatarius enim non acquirit ius in legatum, nisi post mortem testatoris; ac proinde quamvis in favorem legatarie dies ille, & tempus illud incertum, cum nupserit, cum statum susceperit, appositus fuerit, nullum ius ex eo hæredes illius acquisierunt. Imò quamvis consobrina supervivat testatori, & aliquantulum postea innupta, & sine statu moriatur, prædictum legatum expiravit, & illius hæredibus non debetur, quia ea sola conditio erat relictæ, ut nuberet, ut fieret religiosa, quod non habuit effectum. Si extra testamentum in vita donatoris, & promissoris, donati, promissi, & acceptati à promissaria, seu promissaria fuerint, similiter existimo non teneri donantem, vel promittentem eos illius hæredibus dare, quia sub illa conditione donavit, vel promisit, ut nuberet, ut religiosa fieret, quæ conditio per mortem illius cessavit absque malitia, & impedimento testatoris, ut supponimus; igitur conditio non impleta, nec illi, nec illius hæredibus debentur: si tamen callidè, & maliciosè donator, vel promissor statum consobrinae impedivit, ne promissum impleteret, credo teneri tunc eos dare hæredibus consobrinae, modò consanguinei sint, non autem ex alio latere, quia fraus, & dolus non debet suo patrocinari auctori. *Legator, §. qui dolo, ff. de probat. cap. Sedes Apostolica, de re scriptis, ad finem cap. ex literis, de dolo, & contumacia.* & quia credendum est solum ad consanguineos suos habituales donatoris, seu promissoris voluntatem se extendisse, iuxta superius dicta cum de promissione egimus.

11. Statuo quartò. Quando donatio, vel promissio fit ad diem certum, veluti ad Calendas Ianuarias, & sunt multi dies certi, de quibus id intelligi potest, v. c. multæ Calendæ Ianuariae, intelligendum est de Calendis Ianuariis proximioribus. Idem est, si dicatur, ad diem Pascharis, ad diem D. Ioannis, dabo tibi hanc rem. Sin autem in ipso die Pascharis, vel D. Ioannis, vel in Calendis Ianuariis promissio fiat, & dicatur, In die, vel ad diem Pascharis dabo tibi hoc, non id intelligitur de ipso eodem die, in quo promissio facta fuit, sed de proximo venturo. Potest tamen ipse promittens, si velit, eodem die, quo promisit, solvere, & cogere promissarium, ut accipiat, quia mora illa temporis in favorem ipsius promittentis, & donantis apposta fuit, cui ille potest cedere. ita Gregorius Lopez *l. 15 tit. 1. part. 5. Molina tom. 2. de instit. disp. 284. §. si autem dicatur.* & sumitur expressè ex l. *quod in diem, ff. de solution. quando tamen in gratiam creditoris dies esset præfixus, non potest cogi ipse creditor ante eum diem debitum accipere, iuxta dispositionem legis, si ita relictum, §. Pegasus, ff. de legatis 2. & aliis iuribus, quæ citat glossa in l. quod in diem.*

12. Similiter, cum in aliquo contractu, vel obligatione dicitur, Ad talem diem solvam, promittens non potest cogi solvere eo ipso die, sed die sequenti, eo quòd totus ille dies arbitrio solventis tribui debet,

11.

12.

13.

debet, & quia, ut certum sit, non soluisse eo die, necesse est, ut integer ille dies elabatur. Ita habetur *Instit. de verbor. obligat. §. omnis stipulatio, ad finem*. Si autem dicatur, In die S. Iohannis tibi solvam, tunc quidem potest cogi eo die solvere, quia ea verborum forma significat eo die esse solvendum, antequam effluat, ita *Molin. tom. 2. de iust. disput. 284 §. si autem, ad finem*, & habetur *l. liber homo 2. §. decem hodie, ff. de verbor. obligat.* & verò licet dies accipiatur pro naturali, id est, pro spatio 24. circiter horarum, & pro artificiali, id est, pro spatio, quo Sol ab Oriente in Occidentem in nostro hemisphærio movetur, communis tamen in negotiis agendis, & faciendis, & in iudiciis pro artificiali accipitur. Interpellat autem dies alicui assignata ad aliquid faciendum pro homine, unde tenetur debitor sine altera monitione eodem die solvere. *l. magna, C. de iure emphyt.*

14. Statuo quintò. Quando aliquis promittit se daturum aliquid alteri hoc anno, singulis annis, mensibus, hebdomadis, vel tali anno, id solvendum est in fine anni, mensis, hebdomadæ, &c. *l. qui hoc anno, ff. de verbor. obligation. Molin. tom. 2. de iust. disput. 184. §. quando quis, in fine disputationis, l. 15. tit. 11. part. 5.* Gregorius Lopez *ibi verb. dare cada anno. glossa in §. qui hoc anno. Instit. de inutil. stipulat.* Ratio est, quia illud tempus censetur appositum in favorem debitoris, & ideo in fine temporis assignatum debitum debetur: incipit autem tempus à die promissionis, ut patet ex *l. qui hoc anno, de verbor. obligat.* In venditionibus autem incipit annus à die scripturæ.

15. Si tamen promissio, vel donatio fiat ita, Omnibus annis vitæ meæ dabo tibi hoc, vel, Omnibus mensibus cuiuscunque anni eleemosynam 100. aureorum tibi dabo, vel tantam pensionem, intelligitur in principio cuiuscunque anni, vel mensis. Ratio est, quia quando faciendæ sunt plures præstationes, censetur tempus appositum causa multiplicandæ obligationis in favorem creditoris, & sic præstari debet in principio anni, vel temporis appositum. Ita Gregor. Lopez *loco allegato*, & Molina *tom. 2. de iust. disput. 284 §. quando quis primò*, patet ex iuribus modò citatis.

16. Quid autem, si non dixisti ita: Promitto me tibi daturum 10. omnibus diebus vitæ meæ; sed dixisti, Promitto me tibi daturum decem, dum vixero. Planè Bartolus *ad l. eum qui ita stipulatur, vers. quæro, ff. eodem tit.* cuius doctrina communiter approbatur, distinguit de promissione facta pauperi, vel diviti. Et quidem si promissio facta sit pauperi, affirmat, teneri dare decem omnibus, & singulis annis, in principio cuiuscunque anni, obligationem modò factam. Si autem facta sit diviti, teneri tantum semel dare illa decem per totum tempus vitæ suæ, nisi aliud aliunde constet de intentione; id tamen ex circumstantiis, & qualitate promissionis, & ex animo promittentis venandum erit. Si autem ex circumstantiis nihil haberi potest, tunc vera erit opinio Bartoli, quam refert, ac sequitur Gregorius Lopez *l. 15. tit. 11. part. 5. §. en todos los años*. An autem casu, quo vna tantum vice debeantur, possint peti simul, vel minutatim, dubium est. Bartolus citatus tenet, quòd minutatim debeantur, & non simul. Idem docet glossa *in l. legatum, ff. de annuis legatis*.

17. Statuo sextò. Si quis promittat, se donaturum, aut facturum aliquid alteri, non assignando

Fagundes de Iustitia, &c.

diem, annum, vel tempus, in quo id facturus sit, & nisi id faciat, vel donet, addat se soluturum tantum in pœnam, tunc quidem talis promissio, & donatio est pura, & simplex donatio, quia neque tempus, neque conditionem aliquam habet, & ideo res promissa primo quoque tempore implenda est, constat ex *l. eum qui Calendis, §. quoties, de verborum obligation. §. omnis stipulatio, Instit. eod. titulo*, & statim peti potest. Illud verò, statim, accipiendum est moraliter, hoc est, cum aliquo temporis temperamento, quia non continuò accedere debet cum sacco ad debitum recipiendum. patet ex iuribus citatis. docet Molina *tom. 2. de iust. disput. 284. folio 212. §. quando stipulatio 1.* Gregorius Lopez *leg. 15. tit. 11. part. 5.* ubi docet, ipsam pœnam non posse peti in iudicio, nisi prius constet, promittentem potuisse solvere, & non soluisse, quia pœna supponit culpam. In conscientia autem non debetur talis pœna conventionalis, antequam petatur, debetur tamen antequam iudicetur, sed debet peti prius extraiudicialiter. Ratio est, quia in hoc distinguitur pœna conventionalis à pœna legali, quòd legalis petenda sit per publicam auctoritatem in iudicio, quia auctoritas publica est legum publicarum executrix, nemo autem tenetur esse executorem pœnæ in seipsum, id enim durissimum esset; conventionalis autem pœna debetur ex mutuo, & privato consensu, & ideo privata auctoritate à creditore peti potest, & non debetur antequam petatur. Ita Navarrus *in summa cap. 23. num. 66.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 8. ques. 7.* Molina *tom. 2. de iust. disput. 377. pag. 403.*

CAPVT III.

De donatione remuneratoria, quæ personæ illam facere possint.

1. Quid sit donatio antidotalis, seu remuneratoria. Verè, & propriè liberalis donatio dici non potest. *ibid.*
Non obligat ex iustitia, sed tantum ex retributione. *ibid.*
Non indiget insinuatione. *ibid.*
Quantum possint viri, & femina donare absque insinuatione. *ibid.*
2. An donatio remuneratoria meritorum dicenda sit, etiamsi de meritis aliter non constet, quam per confessionem donatoris.
3. Quid, si de meritis constet, & in iudicio probentur, etiamsi de illis donator nullam mentionem faciat, an tunc censenda sit donatio remuneratoria.
4. An donator de iustitia teneatur ea merita compensare, an solum ex gratitudine.
5. Quomodo dicantur merita plus minusve æquivalere donationi remuneratoria.
Si donatio remuneratoria multum excedat merita, dicitur liberalis, quoad excessum. *ibid.*
6. Quartum debeat esse iste excessus, ut donatio sit gratuita, & liberalis, non remuneratoria.
7. Donatio remuneratoria est media inter donationem liberalem, & donationem obligantem ex iustitia, seu potius inter compensationem iustitia.
An possit revocari ob ingratitude. *ibid.*

258 De tranſlat. dominij per donationem.

- 8 *Vi donatio remuneratoria ſit, debent merita eſſe inſigna, & qualia.*
- 9 *An Epifcopi, & Pralati poſſint de bonis Eccleſiarum facere donationes remuneratorias in teſtamento ſuis.*
- 10 *An in vita, dum viuunt.*
- 11 *An Epifcopi, & Pralati, qui licentiam habent à Summo Pontifice obtentam ad teſtandum, poſſint ex ea licentia maioratum officere.*
- 12 *An Pralati Regulares poſſint donationes remuneratorias efficere, & quomodo, & quatenus.*
- 13 *Patresfamilias an poſſint donationes remuneratorias facere de bonis filiorum, quorum ipſi ſolam adminiſtrationem habent.*
- 14 *Quid de iure Luſitano.*
- 15 *Virum donationes remuneratoria facta per milites, aut Eccleſiaſticos concubinis, valida ſint.*
- 16 *An valeant facta inter viros, & uxores, inter patres, & filiosfamilias.*
- 17 *Quid ſi vir conſtante iam matrimonio donationem faciat uxori, qua ante matrimonium, & abſque ſpe illius, ei aliquid donauit, aut merita remuneratione digna fecerat.*
- 18 *In dubio, an donatio ſit liberalis, an remuneratoria, quid dicendum.*

DONATIO remuneratoria illa eſt, quæ propter obſequia, ſeruitium, aut beneficium aliquod ſibi præſtitum, à donatore fit, & hæc alio nomine donatio Antidorialis dicitur. Et cum fiat ob gratitudinem obſequij, aut ſeruitij accepti, donatio merè gratuita, & liberalis dici non poteſt, ſed potiùs, qualiſi compensatio rei acceptæ, vt patet ex *l. Atilius Regulus, ff. de donat.* docent *Reinoſus obſeruat. 31. num. 1.* *Couarr. in cap. cum in officijs, de reſt. num. 10.* *Ceuallus tomo 1. commun. contra communes, quaſt. 273, num. 11.* *Malcard. de probat. conſul. 1236 num. 61.* Itaque donatio remuneratoria, cum remuneratoria ſit, & obſequia remuneranda reſpiciat, verè, & propriè donatio liberalis dici non poteſt, quamuis ex liberalitate, tanquam ex diſpoſitione oriatur; licet enim non teneatur donator ex iuſtitia illam facere, & nullo iure cogente fiat, negari tamen non poteſt, quin ſaltem licet non ex iuſtitia, tamen ex gratitudine naturali, qui beneficium, & obſequium accipit, beneficiæ ſit obligatus, quod, vt dixi, oportet ſcire, ex eo enim ſequitur, hanc donationem remuneratoriam non indigere inſinuatione, vt bene docet *Molina tomo 2. de iuſtit. diſp. 192. ad initium.* Solùm enim donationes liberales indigent Regis inſinuatione, ſeu licentia, vt valida ſint, quando excedunt quantitatem à iure permiſſam: ea autem quantitas eſt, quando donatio fit à viris, trecentorum ducatorum, quando à fœminis, centum aureorum, vt conſtat de iure Luſitano, *in nouis, ad lib. 4. tit. 62.* Sed hæc de re ſuo loco agemus. Nec per ſuperuenientiam liberorum reuocatur, ita *Socinus iunior conſil. 94. num. 13. lib. 2.* *Couarr. in cap. cum in officijs, poſt num. 10. de teſtamento.* *Iulius Clarus §. donatio, quaſt. 3. num. 1.*

Sed hîc iam in veſtibus huius capituli, quaſtio quaedam eſt, quam *Iulius Clarus num. 2.* pulchram appellat, ea eſt, an donatio remuneratoria, quæ fit propter merita, valeat etiam ſi de ipſis meritis aliter non conſtet, quàm per aſſertionem, confeſſionemque donantis? Certe doctiſſimus *Petrus Barboſa concilijs meus, tomo 2. l. qua dotis 34 ff. ſoluto matrimonio, num. 56. & 57. fol. 679. col. 1.* ita decidit hanc quaſtionem. *Primò*, vbi donator dicit ſe facere eam donationem propter merita, & beneficia

ſibi præſtitâ, valebit vt donatio remuneratoria, etiamſi de meritis aliter non conſtet, neque neceſſe eſt ad valorem illius, vt merita ipſa probentur, & hoc etiam docet *Iulius Clarus §. donatio, quaſt. 3. num. 2.* *Curtius iunior conſil. 142. num. 3.* & in facto ita iudicauit *Parlamentum Delphinatus*, teſtante *Guidone Papæ deciſ. 95.* & *Iulio Claro dict. num. 2.* Et ratio eſt, quia de beneficijs acceptis, nemo poteſt certior eſſe teſtis, quàm ille, qui beneficia accepit. *Secundò*, ſi donator beneficia in donatione non exprimat, quantumcumque beneficia dentur, & merita, probenturque manifeſtè, talis donatio non eſt cenſenda remuneratoria, ſed ſimplex, ac merè liberalis. Ratio illius eſt, quia tunc ea merita, & beneficia cenſentur cauſa impulſiua talis donationis; liberalitas verò cauſa formalis, ac finalis ſpecificans, ac denominans talem donationem. & ita docet etiam *Franciſcus Ripa l. ita ſtipulatur, num. 20. ff. de verborum obligat.* quatenus ait, ad cognoscendas donationes remuneratorias attendendum eſſe ad cauſam finalem. cum *Barboſa* conſentit expreſſè *Baldus*, ex quo ille id ſumpſit, *in l. lund, num. 8. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Requiritur tamen, vt donatio ſit remuneratoria, quòd donator in donatione faciat ſpeciale mentionem meritorum, nominando illa in particulari, & non ſufficit, quòd illam faciat in genere, vt poſt *Oldradum*, & alios tradit *Menoſchius conſil. 112.* *Tapia in l. vlt. ff. de conſtitut. Princip. 2. part. cap. 9. num. 10.* *Barboſa in l. qua dotis, num. 57.* *Reinoſ. obſeruat. 31. num. 5.* quòd procedit in foro externo.

Alij conſentiunt cum *Barboſa* quoad primam partem, quatenus ait, donationem, in qua donator fatetur merita, licet de meritis aliter non conſtet, quàm per confeſſionem illius, eſſe verè remuneratoriam, & tanquam remuneratoriam valere: diſſentiunt verò circa ſecundam partem, & aiunt, ſi de meritis præcedentibus appareat, licet de illis donator in donatione nullam mentionem faciat, & poſtea probeatur, præſumendam, & cenſendam eſſe donationem remuneratoriam, non ſimplicem, & liberalem, vt dicebat *Barboſa*. hanc tenet *Menoſch. de arbitrar. lib. 1. caſu 88. num. 33.* *Malcard. de probat. conſil. 560 num. 10.* *Garcia de donat. remunerator. num. 49.* gloſſa in *l. donatione, verb. poſtulant, C. de collat.* *Sancius lib. 6. de matrimonio, diſput. 6. conſil. 2.* *Nauarrus in ſumma Latina, cap. 17. num. 146.* *Sylueſter verb. donatio 2. quaſt. 7. num. 23.* *Rofella verb. donatio 1. num. 47.* vbi aſſerunt, donationem factam à patre filio eſſe remuneratoriam, ſi probentur præceſſiſſe merita remuneratione digna, etiamſi pater in donatione præcedentium meritorum mentionem non faciat. (valeat enim donatio remuneratoria facta à patre filio ſub ſua poteſtate conſtituto, probatis meritis remuneratione dignis, iuxta *Doctores proxime citatos*, quamuis ſint perſonæ ad faciendas donationes inter ſe ipſos de iure prohibita.) Idem de donatione remuneratoria inter virum, & uxorem, iuxta *Menoſch. lib. 2. de arbitrar. caſu 131. num. 4.* Itaque in foro externo opus eſt, vt probentur merita, alioquin in eo foro non cenſebitur donatio remuneratoria, nec valebit, vt talis, quando donator in donatione de meritis non meminit, vt ſuprà diximus. In foro autem poli, non eſt neceſſe, vt ea merita probentur, ſed ſufficit, ſi de illis donatario conſtet, vt eam donationem tanquam remuneratoriam in foro conſcientiæ retineat; quia probatio tantùm deſideratur, vt iudici in foro externo veritas conſtet. Ita *Nauarr. cap. 17. num. 145.* & præter allegatos *Molina tom. 1. de iuſtit. diſp. 244. §. quando conſtat.* *Gutiérrez de iur. con. p. 2. cap. 5.*

cap. 5. num. 18. Sancius citatus *disp. 6. lib. 6. num. 3.* Bartol. in l. si forte, ff. de castr. peculio. & alij; & hanc opinionem credo veram.

4. Emergit hic secunda quaestio scitu digna, an donatio remuneratoria exigat talia merita, quae de iustitia debeant compensari; & consequenter, an donator remunerans ea merita, de iustitia teneatur ea remunerare? Respondeo, nos iam docuisse *num. 1.* ea merita non exigere remunerationem iustitiae, nec teneri donatorem ea de iustitia remunerare, sed tantum ex gratitudine; sufficit enim, quod talia sint merita, & beneficia donatori impensa, ut ipse, tanquam vir honestus, & gratus ea debeat ex gratitudine remunerare, illumque ex gratitudine obligent ad antidora, seu ad remuneratorias actiones, ut bene docent Doctores communiter. Iulius Clarus §. donatio, *quest. 3. num. 1.* Covarr. & Socinus *num. 1.* inducti in fine. Molina *tom. 1. de iustit. disp. 244. fol. 1054.* Sancius *tom. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. concl. 1.* Menoch. *de praesumptionib. lib. 4. praesumpt. 67. à num. 31.* constat ex l. Aquilius Regulus, ff. de donat. ubi dicitur, eam esse verè, & proprie simplicem, & liberalem donationem, ad quam donator nulla alia praecedenti causa, nisi ut magnificentiam, & liberalitatem suam exercent, ducitur; at obligatus ex gratitudine ad antidoralem remunerationem, quando donationem remuneratoriam facit, non donat, solum exercendae liberalitatis causa, sed potius, ut naturale debitum gratitudinis solvat: igitur donatio remuneratoria, non potest dici verè, & proprie simplex, & liberales donatio, sed donatio remuneratoria obligans ex gratitudine, non ex iustitia.

5. Inquires igitur, quomodo dicantur merita aequivalere donationi plus minusve, si quidem, ut omnes fatentur, oportet, ut in donationibus remuneratoriis merita aequivalent donationi, alioqui pro gravi excessu, quoad ipsum excessum, liberales censetur donatio, & gratuita, si valorem meritorum notabiliter excedat. Planè in hoc dari certa regula non potest, sed arbitrio iudicis, vel hominis prudentis standum est, qui attentis meritis ex vna parte, & occasione, in qua merita, & beneficia praestita fuerunt, & attenda remunerationis aestimatione ex altera, id iudicabit. ita testatur Iason *conf. 154. num. 5. lib. 2.* quem refert, ac sequitur Loazes in suis allegationibus, pro Marchione Velez, *fol. 193. num. 3.* Iulius Clarus §. donatio, *quest. 3. num. 4.* regulariter enim loquendo, ubi à iure non est aliquid certò determinatum, arbitrio prudentis iudicis statuitur.

6. Quantum autem debeat esse iste notabilis excessus remunerationis, ut donatio non iudicetur remuneratoria, sed merè liberales, non conveniunt Doctores. Doctissimus Barbosa *tom. 2. l. qua dotis, ff. soluto matrimonio, fol. 680. col. 2. num. 59. in fine,* existimat, non excedi limites donationis remuneratoriae, si id, quod datur in remunerationem, excedat quantitatem meritorum in quarta parte, quia, ut ait Lancellotus citatus à Barbosa, ille, qui accipit beneficium, debet imitari agros fertiles, qui plus reddunt, quam accipiunt: si autem donatio hanc quartam partem meritorum excedat, in eo, quod excedit, erit nulla, & non erit donatio remuneratoria, sed liberales, quia utile non vitiat per inutile, & ideo ratione excessus non vitiat tota donatio remuneratoria. Ita docet Molina *lib. 2. de primog. cap. 8. num. 16* & Menochius *lib. 7. de arbit. casa 132. à num. 6.* melius tamen Sancius *tom. 1. de matrimonio, lib. 6. disp. 6. num. 10.* Iulius Clarus, Loazes, & Iason *num. 5.* allegati, qui id, ut dixi, arbitrio iudicis prudentis committunt, qui

hoc iudicabit attentis meritis, nobilitate, qualitate, & possibilitate donantis; solent enim nobiles, & diuites multo maiorem referre gratiam, quam sint beneficia à se accepta, ut dicitur in cap. 1. de donatione. Ex dictis

7. Sequitur primò donationem remuneratoriam esse mediam inter liberalem, seu gratuitam, & inter donationem, quae in recompensationem iustitiae fit, quae naturam sapit emptionis, vel permutacionis.

Sequitur secundò, cum donatio remuneratoria non sit simplex, & merè gratuita, & liberales, sed sit donatio facta ob causam, praedictas remunerationes non posse reuocari ob ingratitude: ita Molina *tom. 2. de iust. disp. 292.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio, quest. 3. num. 1.* Molina de primog. *lib. 4. cap. 1. num. 45. pag. 523.* nec requiri insinuationem, ut supra diximus *num. 1.* requiri verò pro excessu, si excessus excedat quantitatem, quae dari non potest absque praedicta insinuatione: ita idem Molina de primog. *lib. 2. cap. 8. num. 16.* glossa in l. Aquilius Regulus, citata, ff. de donat. verb. non meram. Bartol. ibi, *num. 3.* Baldus in l. illud, *num. 8. ff. de cond. indeb. Alexand. conf. 113. num. 31. lib. 6.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donat. quest. 17. ad finem.* Antonius Gabriel, qui plures refert, *lib. 3. comm. opin. de donat. concl. 1. num. 61.*

8. Sequitur tertio, ut donatio remuneratoria talis dicatur, & sit, debere esse insignia ea obsequia, & benemerita propter quae fit: non enim quaecunque merita sufficiunt, ut donatio remuneratoria dicatur, ut optime animaduertunt Guido Papa *decis. 95. fol. 184.* & Sancius *tom. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. num. 5.*

Sequitur quarto, debere obsequia, & merita non esse alias debita, si enim essent alias debita, non essent remuneratione digna: in soluendo enim illo, ad quod quis tenetur, non potest existere liberalitatis meritum, quod pro ista liberalitate remuneretur, ut bene animaduertit Sancius *num. 6.* Castillo, Garcia, Azevedo, & alij, quos ipse inducit.

9. Dubium etiam est, an Episcopi, & Praelati de bonis Episcopatus, & Ecclesiarum, quarum sunt Praelati, & tutores, & curatores, & patresfamilias de bonis pupillorum donationes remuneratorias possint validè efficere tam inter vivos, quam post mortem in testamentis suis. Et verò loquendo primò, de Episcopis, & Praelatis, respondeo, non posse post mortem id efficere, quia constat illos non posse validè testari per ultimam voluntatem de bonis Ecclesiae; quare non possunt etiam in testamento per donationes remuneratorias de his bonis disponere: possunt tamen validè, & licitè admonere suos successores, si non habeant aliunde bona propria, ex quibus salaria de iustitia debita suis servis, & famulis soluant, ut ea illis de bonis Ecclesiae, & Episcopatus solvant, & tenentur hanc admonitionem de iustitia facere, & successores ea illis de iustitia soluere; & similiter idem dicendum erit de are alieno ab illis contracto ad defendenda bona Ecclesiae, & dignitatem; & tunc quidem, si redditus aliqui erant iam victi ab ipsis Praelatis, de illis soluenda haec erunt; si non erant victi, tenentur noui, & successores Praelati de redditibus sui temporis ea soluere, & ratio est, quia Ecclesia, & Episcopatus tenentur alere suum Episcopum, & caput competentem ad dignitatem suam, nomine autem competentis sustentationis veniunt etiam seruitia famulorum, modò illorum numerus moderatus sit: deinde, quia seruitia impensa à famulis Praelato alienis Ecclesiae, quatenus Praelatus illius est, Ecclesiae

cap. 5. num. 18. Sancius citatus *disp. 6. lib. 6. num. 3.* Bartol. in l. si forte, ff. de castr. peculio. & alij; & hanc opinionem credo veram.

4. Emergit hic secunda quaestio scitu digna, an donatio remuneratoria exigat talia merita, quae de iustitia debeant compensari; & consequenter, an donator remunerans ea merita, de iustitia teneatur ea remunerare? Respondeo, nos iam docuisse *num. 1.* ea merita non exigere remunerationem iustitiae, nec teneri donatorem ea de iustitia remunerare, sed tantum ex gratitudine; sufficit enim, quod talia sint merita, & beneficia donatori impensa, ut ipse, tanquam vir honestus, & gratus ea debeat ex gratitudine remunerare, illumque ex gratitudine obligent ad antidora, seu ad remuneratorias actiones, ut bene docent Doctores communiter. Iulius Clarus §. donatio, *quast. 3. num. 1.* Couarr. & Socinus *num. 1.* inducti in fine. Molina *tom. 1. de iustit. disp. 244. fol. 1054.* Sancius *tom. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. concl. 1.* Menoch. *de praesumptionib. lib. 4. praesumpt. 67. à num. 31.* constat ex l. Aquilius Regulus, ff. de donat. ubi dicitur, eam esse verè, & proprie simplicem, & liberalem donationem, ad quam donator nulla alia praecedenti causa, nisi ut magnificentiam, & liberalitatem suam exercent, ducitur; at obligatus ex gratitudine ad antidoralem remunerationem, quando donationem remuneratoriam facit, non donat, solum exercendae liberalitatis causa, sed potius, ut naturale debitum gratitudinis solvat: igitur donatio remuneratoria, non potest dici verè, & proprie simplex, & liberales donatio, sed donatio remuneratoria obligans ex gratitudine, non ex iustitia.

5. Inquires igitur, quomodo dicantur merita aequivalere donationi plus minusve, si quidem, ut omnes fatentur, oportet, ut in donationibus remuneratoriis merita aequivalent donationi, alioqui pro gravi excessu, quoad ipsum excessum, liberalis censetur donatio, & gratuita, si valorem meritorum notabiliter excedat. Planè in hoc dari certa regula non potest, sed arbitrio iudicis, vel hominis prudentis standum est, qui attentis meritis ex vna parte, & occasione, in qua merita, & beneficia praestita fuerunt, & attenda remunerationis aestimatione ex altera, id iudicabit. ita testatur Iason *conf. 154. num. 5. lib. 2.* quem refert, ac sequitur Loazes in suis allegation. pro Marchione Velez, *fol. 193. num. 3.* Iulius Clarus §. donatio, *quast. 3. num. 4.* regulariter enim loquendo, ubi à iure non est aliquid certò determinatum, arbitrio prudentis iudicis statuitur.

6. Quantum autem debeat esse iste notabilis excessus remunerationis, ut donatio non iudicetur remuneratoria, sed merè liberales, non conveniunt Doctores. Doctissimus Barbosa *tom. 2. l. qua dotis, ff. soluto matrimonio, fol. 680. col. 2. num. 59. in fine,* existimat, non excedi limites donationis remuneratoriae, si id, quod datur in remunerationem, excedat quantitatem meritorum in quarta parte, quia, ut ait Lancellotus citatus à Barbosa, ille, qui accipit beneficium, debet imitari agros fertiles, qui plus reddunt, quam accipiunt: si autem donatio hanc quartam partem meritorum excedat, in eo, quod excedit, erit nulla, & non erit donatio remuneratoria, sed liberales, quia utile non vitatur per inutile, & ideo ratione excessus non vitatur tota donatio remuneratoria. Ita docet Molina *lib. 2. de primog. cap. 8. num. 16* & Menochius *lib. 7. de arbit. casa 132. à num. 6.* melius tamen Sancius *tom. 1. de matrimonio, lib. 6. disp. 6. num. 10.* Iulius Clarus, Loazes, & Iason *num. 5.* allegati, qui id, ut dixi, arbitrio iudicis prudentis committunt, qui

hoc iudicabit attentis meritis, nobilitate, qualitate, & possibilitate donantis; solent enim nobiles, & diuites multo maiorem referre gratiam, quam sint beneficia à se accepta, ut dicitur in *cap. 1. de donatione.* Ex dictis

7. Sequitur primò donationem remuneratoriam esse mediam inter liberalem, seu gratuitam, & inter donationem, quae in recompensationem iustitiae fit, quae naturam sapit emptionis, vel permutationis.

Sequitur secundo, eum donatio remuneratoria non sit simplex, & merè gratuita, & liberales, sed sit donatio facta ob causam, praedictas remunerationes non posse reuocari ob ingratitude: ita Molina *tom. 2. de iust. disp. 292.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio, quest. 3. num. 1.* Molina *de primog. lib. 4. cap. 1. num. 45. pag. 523.* nec requiri insinuationem, ut supra diximus *num. 1.* requiri verò pro excessu, si excessus excedat quantitatem, quae dari non potest absque praedicta insinuatione: ita idem Molina *de primog. lib. 2. cap. 8. num. 16.* glossa in l. Aquilius Regulus, citata, ff. de donat. verb. non meram. Bartol. ibi, *num. 3.* Baldus in l. illud, *num. 8. ff. de cond. indeb. Alexand. conf. 113. num. 31. lib. 6.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donat. quest. 17. ad finem.* Antonius Gabriel, qui plures refert, *lib. 3. comm. opin. de donat. concl. 1. num. 61.*

8. Sequitur tertio, ut donatio remuneratoria talis dicatur, & sit, debere esse insignia ea obsequia, & benemerita propter quae fit: non enim quaecunque merita sufficiunt, ut donatio remuneratoria dicatur, ut optime animadvertunt Guido Papa *decis. 95. fol. 184.* & Sancius *tom. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. num. 5.*

Sequitur quarto, debere obsequia, & merita non esse alias debita, si enim essent alias debita, non essent remuneratione digna: in soluendo enim illo, ad quod quis tenetur, non potest existere liberalitatis meritum, quod pro ista liberalitate remuneretur, ut bene animadvertit Sancius *num. 6.* Castillo, Garcia, Azevedo, & alij, quos ipse inducit.

9. Dubium etiam est, an Episcopi, & Praelati de bonis Episcopatus, & Ecclesiarum, quarum sunt Praelati, & tutores, & curatores, & patresfamilias de bonis pupillorum donationes remuneratorias possint valide efficere tam inter vivos, quam post mortem in testamentis suis. Et verò loquendo primo, de Episcopis, & Praelatis, respondeo, non posse post mortem id efficere, quia constat illos non posse valide testari per ultimam voluntatem de bonis Ecclesiae; quare non possunt etiam in testamento per donationes remuneratorias de his bonis disponere: possunt tamen valide, & licite admonere suos successores, si non habeant aliunde bona propria, ex quibus salaria de iustitia debita suis servis, & famulis solvant, ut ea illis de bonis Ecclesiae, & Episcopatus solvant, & tenentur hanc admonitionem de iustitia facere, & successores ea illis de iustitia solvere; & similiter idem dicendum erit de are alieno ab illis contracto ad defendenda bona Ecclesiae, & dignitatem; & tunc quidem, si redditus aliqui erant iam victi ab ipsis Praelatis, de illis soluenda haec erunt; si non erant victi, tenentur novi, & successores Praelati de redditibus sui temporis ea solvere, & ratio est, quia Ecclesia, & Episcopatus tenentur alere suum Episcopum, & caput competentem ad dignitatem suam, nomine autem competentis sustentationis veniunt etiam servitia famulorum, modò illorum numerus moderatus sit: deinde, quia servitia impensa à famulis Praelato alienius Ecclesiae, quatenus Praelatus illius est, Ecclesiae

lere in foro externo, dummodo tamen benemerita probentur aliunde, quam per confessionem, & simplicem assertionem donantis. In foro autem conscientiae, sufficit, quod reuera praecedant merita, ut illae sint validae, quamvis probati non possint; non valebunt tamen in eodem foro interno, si merita non dentur. Ita decisio Pedemontana *decis. 111. num. 6. fol. 171. §. & haec senatus. Roland. conf. 98. num. 53. lib. 1. Gutierrez de contractib. cap. 6. num. 11. & 12.* & idem dicendum est de legatis relictis propter benemerita ipsis concubinis, ut docet Afflictis *decis. 102.* Petrus Ancharrannus *conf. 247. incipit, Dubium tamen facit, alias, Quastio talis est,* & addit Matthaeus de Afflictis, ita fuisse iudicatum in senatu Neapolitano. Aliae vero donationes, quae non sunt remuneratoriae, etiam si sint donationes causa mortis factae à militibus suis concubinis, sunt omnino inuvalidae (idem de militibus & clericis, par enim est ratio de istis, atque de illis, quia utriusque sunt milites, illi temporalis militiae, isti spiritualis, iuxta communem Doctorum, constat ex *l. si ancillam, C. de donation. inter virum, & uxorem.* ubi miles, ancillam, quam emerat, concubinae suae dedit, confecto instrumento emptionis in persona focariae, in quo continebatur, quod focaria illam ancillam emerat, & interrogatus Imperator, de eo casu, & donatione, respondit optimè, quod licet donatio ipsa ex eo capite tenuerit, quod inter virum, & uxorem non fuerit facta, tamen ob fauorem militum reuocari posse, seu nullam esse declarari. ibi, *milites tamen meos à focariis suis hac ratione, scilicet, que adulationibus spoliari nolo.* Scio tamen Molinam *tom. 2. de iustit. disp. 275. §. occasione.* non extendere decisionem praedictae legis, quae solum loquitur de militibus temporalibus ad clericos, & milites spirituales; ibi enim ita ait, *Non mihi unquam persuadere potui privilegium illud & alia illi similia secularibus militibus intuitu secularis militiae praesens concessa extendenda esse ad clericos, nisi peculiari modo ea extensio lege aliqua fiat.* Hæc ille. Sed quidquid ille dicat, clarissimi Iurisperiti, veluti Gama *decis. 58.* cum Bartolo, quem ibi citat, hanc extensionem approbant, & ab omnibus approbari debet; ne militia temporalis plus habeat, quam spiritualis, & luxuria, quam castitas.

16. Vltimum dubium occurrens est, utrum valeant donationes remuneratoriae factae inter viros, & uxores, inter patres, & filios familias? & quamvis hæc quaestio hic iam tacta sit; respondeo tamen claritatis maioris gratia, valere. ita docet Sancius *de matrim. lib. 6. disp. 6. num. 11.* Ioannes Lupus *in rubric. de donat. §. 32. num. 8.* Rosella *verb. donat. num. 32.* Angelus *ibi, num. 3. initio.* Syluester *verb. donatio 2. quest. 1. Tabiena verb. donatio 3. initio.* Armilla *ibi, num. 24.* Antonius Gomez *l. 52. Tauri, num. 66. cas. 4.* Molin. *tom. 2. de iustitia disp. 289. §. tertius si fiat.* Garcia *de donat. remunerat. num. 21.* Menochius *de arbitrar. lib. 2. casu 132. num. 4.* & alij plures cum Reinoio *obseru. 31. num. 8.* & in foro conscientiae sufficit, quod reuera praecedant merita, quamvis non probentur: in foro autem externo opus est, ut ea merita probentur, aliter in eodem foro non valebunt. Quod huiusmodi Auctores ex duplici fundamento probant. *Primò,* quia iura solum donationem inter coniuges prohibent, & non loquuntur de donatione remuneratoria, non enim hæc est absoluta, & liberalis donatio, sed potius recompensatio debiti ex gratitudine: nam etiam eodem modo ipsa iura prohibent donationes inter patresfamilias, & filios sub patria potestate constitutos, & tamen id non intelligitur de dona-

tionibus remuneratoriis, ut supra probauimus. Sic intelligit Abbas *in cap. finali, num. 7. de donat. inter virum & uxorem.* horrent enim iura, quantum possunt ingratitude, & postulant homines gratos, & libérales obsequiorum remuneratores. *Secundo,* quia id patet ex *l. quod autem, §. si vir, ff. de donat. inter virum, & uxorem,* ubi dicitur valere donationem, si vir, & uxor ad inuicem sibi donent, quia est donatio remuneratoria, ut praeter Abbat. citatum explicat Tiraquellus *de nobilit. multos congerens, cap. 18. num. 9.* & alij. Ex quo

Inferitur primò, posse virum constante matrimonio mulieri sibi absque spe ipsius matrimonij ante ipsum matrimonium donanti aliquid donationem remuneratoriam illius prioris efficere, ut docet Sancius citatus *num. 12.* & Ioannes Lupus *in rubric. de donat. §. 32. num. 8. sine.*

Inferitur secundò, non esse sequendam opinionem Pinelli *de bonis maternis, l. 1. part. 3. num. 61. & 62.* ubi pertinaciter negat valere donationem remuneratoriam inter virum, & uxorem, quia in ea est sententia, ut donatio remuneratoria sit tantum ea, quae parit ius, & actionem agendi, & repetendi remunerationem in iudicio aduersus eos, quibus beneficia contulimus, non autem solum lege gratitudinis ad antidota, in quo fallitur, ut ex dictis patet. Ex quo fundamento debili, & falso, sibi persuadet inuvalidam esse donationem remuneratoriam inter virum, & uxorem, quia nulla obsequia potest uxor praestare viro, ob quae obligatio ex iustitia oriatur, ut sibi de iustitia remuneretur à viro. quod illius fundamentum est falsum, & falsum est etiam dicere, debere uxores omnia obsequia suis viris ratione societatis conjugalis: non enim tenentur uxores nobiles obsequia sordida & vilia maritis suis praestare, sed solum illa, quae iuxta suam dignitatem, & qualitatem non dedecent. Unde non tenentur pedes virorum lauare, cibos coquere, aut condire, nec alia seralia ministeria exhibere. Facit optimè in eam rem *l. interdum, ff. de oper. liber. ibi, sed si liberta, quae operas promisit, ad eam dignitatem perueniat, ut inconnemus sit praestare patrono operas, ipsa iure hac intercedent.* ita Sancius *tom. 1. de matrim. disp. 6. num. 14.* Rosella *verb. uxor. num. 6.* & ibi Syluest. *quest. 2.* Ioannes Lupus *in rubric. de donat. inter virum, & uxorem, §. 31. num. 2. & §. 50. num. 33.* quod tamen intelligendum est, nisi mariti ita sint pauperes, ut famulam conducere nequeant.

In dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an merè gratuita, & liberalis, censendum est esse remuneratoriam, quia, ut inquit Ulpianus *in l. nec adiecit, ff. pro socio,* longè frequentius est homines non donare nisi ob merita, & idem docent Decius *consil. 20.* Tiraquel. *in l. si unquam, verb. donatione largitus, num. 77.* Menchaca *de success. creat. §. 17. num. 111.* Pinellus *l. 1. C. de bonis maternis 3. part. num. 60. vers. Probatur,* & alij.

CAPVT IV.

De donatione ex falsa causa.

- 1 Pro materia huius quaestiois, vide lib. 1. de contractibus in genere cap. 9. à num. 11.
- 2 Quid agendum sit, & an etiam de legatis in hac quaestione.
- 3 Quid sit causa, & an sit id, propter quod aliquid disponitur, aut efficitur.
- 4 Quando aliquis aliquid donat, vel promittit alicui,

17.

18.

lere in foro externo, dummodo tamen benemerita probentur aliunde, quam per confessionem, & simplicem assertionem donantis. In foro autem conscientiae, sufficit, quod reuera praecedant merita, ut illae sint validae, quamvis probati non possint; non valebunt tamen in eodem foro interno, si merita non dentur. Ita decisio Pedemontana *decif. 111. num. 6. fol. 171. §. & haec senatus. Roland. conf. 98. num. 53. lib. 1. Gutierrez de contractib. cap. 6. num. 11. & 12.* & idem dicendum est de legatis relictis propter benemerita ipsis concubinis, ut docet Afflictis *decif. 102.* Petrus Ancharrannus *conf. 247. incipit, Dubium tamen facit, alias, Quastio talis est,* & addit Matthaeus de Afflictis, ita fuisse iudicatum in senatu Neapolitano. Aliae vero donationes, quae non sunt remuneratoriae, etiam si sint donationes causa mortis factae à militibus suis concubinis, sunt omnino inuvalidae (idem de militibus & clericis, par enim est ratio de istis, atque de illis, quia utriusque sunt milites, illi temporalis militiae, isti spiritualis, iuxta communem Doctorum. constat ex *l. si ancillam, C. de donation. inter virum, & uxorem.* ubi miles, ancillam, quam emerat, concubinae suae dedit, confecto instrumento emptionis in persona focariae, in quo continebatur, quod focaria illam ancillam emerat, & interrogatus Imperator, de eo casu, & donatione, respondit optimè, quod licet donatio ipsa ex eo capite tenuerit, quod inter virum, & uxorem non fuerit facta, tamen ob fauorem militum reuocari posse, seu nullam esse declarari. *ibi, milites tamen meos à focarijs suis hac ratione, scilicet, que adulationibus spoliari nolo. Scio tamen Molinam tom. 2. de iustit. disp. 275. §. occasione.* non extendere decisionem praedictae legis, quae solum loquitur de militibus temporalibus ad clericos, & milites spirituales; *ibi enim ita ait, Non mihi unquam persuadere potui privilegium illud & alia illi similia secularibus militibus intuitu secularis militiae praecise concessa extendenda esse ad clericos, nisi peculiariter ea extensio lege aliqua fiat.* Hæc ille. Sed quidquid ille dicat, clarissimi Iurisperiti, veluti Gama *decif. 58.* cum Bartolo, quem *ibi* citat, hanc extensionem approbant, & ab omnibus approbari debet; ne militia temporalis plus habeat, quam spiritualis, & luxuria, quam castitas.

16. Vltimum dubium occurrens est, vtrum valeant donationes remuneratoriae factae inter viros, & uxores, inter patres, & filios familias? & quamuis hæc quaestio hinc iam tacta sit; respondeo tamen claritatis maioris gratia, valere. ita docet Sancius *de matrim. lib. 6. disp. 6. num. 11.* Ioannes Lupus *in rubric. de donat. §. 32. num. 8.* Rosella *verb. donat. num. 32.* Angelus *ibi, num. 3. initio.* Syluester *verb. donatio 2. quest. 1. Tabiena verb. donatio 3. initio.* Armilla *ibi, num. 24.* Antonius Gomez *l. 52. Tauri, num. 66. cas. 4.* Molin. *tom. 2. de iustitia disp. 289. §. tertius si fiat.* Garcia *de donat. remunerat. num. 21.* Menochius *de arbitrar. lib. 2. casu 132. num. 4.* & alij plures cum Reinoio *obseru. 31. num. 8.* & in foro conscientiae sufficit, quod reuera praecedant merita, quamvis non probentur: in foro autem externo opus est, ut ea merita probentur, aliter in eodem foro non valebunt. Quod huiusmodi Auctores ex duplici fundamento probant. *Primo,* quia iura solum donationem inter coniuges prohibent, & non loquuntur de donatione remuneratoria, non enim hæc est absoluta, & liberalis donatio, sed potius recompensatio debiti ex gratitudine: nam etiam eodem modo ipsa iura prohibent donationes inter patresfamilias, & filios sub patria potestate constitutos, & tamen id non intelligitur de dona-

tionibus remuneratorijs, ut supra probauimus. Sic intelligit Abbas *in cap. finali, num. 7. de donat. inter virum & uxorem.* horrent enim iura, quantum possunt ingratitude, & postulant homines gratos, & libetales obsequiorum remuneratores. *Secundo,* quia id patet ex *l. quod autem, §. si vir, ff. de donat. inter virum, & uxorem,* ubi dicitur valere donationem, si vir, & vxor ad inuicem sibi donent, quia est donatio remuneratoria, ut prater Abbat. citatum explicat Tiraquellus *de nobilit. multos congerens, cap. 18. num. 9.* & alij. Ex quo

Inferitur primò, posse virum constante matrimonio mulieri sibi absque spe ipsius matrimonij ante ipsum matrimonium donanti aliquid donationem remuneratoriam illius prioris efficere, ut docet Sancius citatus *num. 12.* & Ioannes Lupus *in rubric. de donat. §. 32. num. 8. sine.*

Inferitur secundò, non esse sequendam opinionem Pinelli *de bonis maternis, l. 1. part. 3. num. 61. & 62.* ubi pertinaciter negat valere donationem remuneratoriam inter virum, & uxorem, quia in ea est sententia, ut donatio remuneratoria sit tantum ea, quae parit ius, & actionem agendi, & repetendi remunerationem in iudicio aduersus eos, quibus beneficia contulimus, non autem solum lege gratitudinis ad antidota, in quo fallitur, ut ex dictis patet. Ex quo fundamento debili, & falso, sibi persuadet inuvalidam esse donationem remuneratoriam inter virum, & uxorem, quia nulla obsequia potest vxor prestare viro, ob quae obligatio ex iustitia oriatur, ut sibi de iustitia remuneretur à viro. quod illius fundamentum est falsum, & falsum est etiam dicere, debere uxores omnia obsequia suis viris ratione societatis conjugalis: non enim tenentur uxores nobiles obsequia sordida & vilia maritis suis prestare, sed solum illa, quae iuxta suam dignitatem, & qualitatem non dedecent. Vnde non tenentur pedes virorum lauare, cibos coquere, aut condire, nec alia seralia ministeria exhibere. Facit optimè in eam rem *l. interdum, ff. de oper. liber. ibi, sed si liberta, que operas promisit, ad eam dignitatem perueniat, ut inconnemus sit prestare patrono operas, ipso iure hac intercedent.* ita Sancius *tom. 1. de matrim. disp. 6. num. 14.* Rosella *verb. vxor. num. 6.* & *ibi Syluest. quest. 2.* Ioannes Lupus *in rubric. de donat. inter virum, & uxorem, §. 31. num. 2. & §. 50. num. 33.* quod tamen intelligendum est, nisi mariti ita sint pauperes, ut famulam conducere nequeant.

In dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an merè gratuita, & liberalis, censendum est esse remuneratoriam, quia, ut inquit Vlpianus *in l. nec adiecit, ff. pro socio,* longè frequentius est homines non donare nisi ob merita, & idem docent Decius *consil. 20.* Tiraquel. *in l. si unquam, verb. donatione largitus, num. 77.* Menchaca *de success. creat. §. 17. num. 111.* Pinellus *l. 1. C. de bonis maternis 3. part. num. 60. vers. Probatur,* & alij.

CAPVT IV.

De donatione ex falsa causa.

- 1 Pro materia huius quaestiois, vide lib. 1. de contractibus in genere cap. 9. à num. 11.
- 2 Quid agendum sit, & an etiam de legatis in hac quaestione.
- 3 Quid sit causa, & an sit id, propter quod aliquid disponitur, aut efficitur.
- 4 Quando aliquis aliquid donat, vel promittit alicui,

17.

18.

tor vel institutor non dixit expresse, se nolle donare, vel instituere, nisi subsistente causa? Quarto, quia predictæ donationes, & institutiones non sunt in rei veritate eleemosynæ, quæ subsistunt, non subsistente miseria, & ægitudine, vel paupertate personarum, quibus dantur; quia eleemosynæ dantur propter Deum, tanquam propter causam finalem; & miseria pauperum solum est causa impulsiva, ut dicemus infra *num. 9*. Sed sunt donationes, & institutiones simplices, & liberales, quæ primò, & per se fiunt propter causam existimatam, tanquam propter causam finalem, quæ resolvitur in tacitam conditionem: quare non subsistente conditione, non subsistent: & ideo probare non possumus pro meliori, & probabiliori opinione, opinionem Panormitani in *cap. 1. de donat. & in cap. si cuius, de fide instrument.* Gregor. Lopez in *l. 19. glossa ultima, & l. 20. tit. 9. part. 6.* Antonij Gomez tom. 1. *variar. cap. 12. num. 66.* & Molinæ tom. 1. *de iustit. disp. 209. §. secundum est*, & aliorum qui asserunt in foro externo valere dispositiones, institutiones, donationesque factas ob falsam causam, quam instituentes, & donantes veram putabant, quando expresse in illis non declarant, se nolle, ut non valeant, nec subsistant, nisi subsistente, & verè data ea causa. Siue enim id exprimant, siue non exprimant, conditionales sunt saltem tacite, & semper non valent, causa non subsistente, ob quam finaliter dantur, & ideo idem mihi videtur dicendum omnino de foro externo, quod de foro interno dictum manet *num. 4* propter rationes modo factas.

6. Neque obstat *lex, cum tale, §. falsam. ff. de condit. & demonstrat.* neque obstat etiam *§. longè magis, Instituit. de legatis.* neque etiam obstat *lex, demonstratio, §. qui autem, ff. de condit. & demonstrat.* in quibus absolute dicitur falsitatem causæ non obstat, quo minus legatum valeat, aut institutio: ut si testator dicat, *Lego Titio, qui negotia mea curavit, centum.* legatum valet, etiamsi Titius talia negotia non egerit, quia præsumit ius causam, quæ disponentem movit ad ita legandum, fuisse impulsivam, quando nihil aliud est expressum à testatore, & fuisse etiam finalem, ob quam nihilominus ita legaret: at quando nulla alia causa finalis datur, præter illam falsam, & per dolum inductam, nulla apparet ratio, ob quam ius contrarium debeat præsumere.

7. Animaduertendū tamen hinc est, aliud esse, donatorem, cum donat, in ea dispositione voluntatis esse, ut si sciret causam ob quam donat, legat, vel hæredem instituit, falsam esse, nullo modo id faceret: aliud in ea esse dispositione, ut etiam si id sciret, faceret, sed cum maiori difficultate. de primis procedit noster discursus, non de secundis. Animaduertes etiam multos esse, qui si à principio scirent causam ob quam legarunt, vel donarunt, falsam esse, & non subsistere, aut non esse tantam, quantam existimabant, re vera non legarent, nec donarent: & tamen postquam semel id fecerunt, animum non habent, ut invalida sit legatio, vel donatio; & de legato, & promissione id constabit, si in vita, aut antequam tradiderint, cognoverint causam non subsistisse, & nihilominus factum non reuocarunt, ea enim non reuocatio, est noua approbatio, & confirmatio.

8. Ex doctrina data, & conclusione posita *num. 4.* sequitur, & infertur resolutio ad illum casum ex nobis inquisitum. Quidam finxit se amicum alterius, cognatum, vel propinquum, cum tamen, nec cognatus, nec propinquus, nec amicus illius esset,

sed id finxit, ut aliquid ab eo compararet per donationem, vel testamentariam dispositionem, quod ita factum est; comparavit enim non exiguas donationes, & legationes ab illo. Quæsitum fuit ex nobis, an fictor ad restitutionem teneretur, earum rerum, quas ita ab eo dolose, & fallaciter comparavit. Et respondimus primo, non teneri, si in ea fictione, & durante ea fictione aliqua obsequia sibi beneficienti præstitit ea remuneratione digna, iuxta ea, quæ diximus supra toto *cap. 3.* quia hæc donationes remuneratoriæ ob nullam causam reuocari possunt, nec per ingratitude, nec per superuenientiam liberorum, si obsequia remuneratione digna verè subsistunt, ut supponimus, hic subsistere. Respondimus secundo, si nulla obsequia ei præstitit ea remuneratione digna, nec legator, donator, aut is, qui cum hæredem instituit, ad id ei aliunde tenebatur, teneri cum in conscientia restituere omnia quæ ob eandem causam falsam à donatore, legatore, vel institutore accepit, & non posse illa retinere in eodem foro, iuxta omnes Doctores citatos *in n. 4.* & doctrinam ibi traditam, quos omnes ad eam rem confirmandam adduximus. Respondimus tertio, in foro externo idem similiter esse dicendum, si quid per promissiones, & donationes liberales ab eo accepit: si verò per dispositionem testamentariam, probabile esse, illum non posse obligari à iudice ad eam restitutionem faciendam: probabilius mihi videri ad id posse obligari; quod confirmauimus rationibus, & Doctoribus hinc allegatis, & traditis.

Sed hic insurgit celebris illa quæstio, quam late tractauimus de *contractibus in genere, lib. 1. cap. 9. à num. 16.* & deinceps, vitium nimirum pauperes illi, qui ficta, & simulata paupertate, ægitudineque, & persona illæ, quæ ficta sanctitate eleemosynas piorum colligunt, teneantur ad restitutionem illarum, & cui restitutio facienda sit? Pro cuius explicatione ad eum locum te remittimus; currit enim calamus ad alia, & vitium est, actum agere, & explicata repetere. Ibi enim tres posuimus opiniones, & tertiam sequuti sumus, quæ ait, si mendici, & ægroti reuera causam aliquam mendicitatis, & ægitudinis habeant, maiorem tamen fingunt, ut facilius homines ad commiserationem flectant, & maiorem stipem colligant, non peccare illos contra iustitiam, nec ad restitutionem teneri, etiamsi erogatores eleemosynarum non illas donarent, si scirent illorum malitiam, & maiorem fictionis maioris causæ, quam haberent, tolerabilis enim est deceptio ista, quæ homines ad benefaciendum propter Deum commouet, propterea enim, ut ait D. Chrysostomus *hom. 28. ad populum Antiochenum*, pauperes ad fores Ecclesiarum sedent, ut nos ex hoc spectaculo multum capiamus utilitatis, & simulatio illa pauperum potius vitium est nostrum, quam illorum; coguntur enim eas artes excogitare, ut nostram duritiem inflectant, tot enim oribus à nobis petunt stipem, quot habent vlcera, quot fingunt vulneta.

CAPVT V.

De donationibus causa mortis, & qui possint eas facere.

1. Quid sit donatio causa mortis.
2. Sola morte donantis confirmatur, absque hereditatis aditione. *ibid.*
3. Quomodo fiat.

Quid

tor vel institutor non dixit expresse, se nolle donare, vel instituere, nisi subsistente causa? Quarto, quia predictae donationes, & institutiones non sunt in rei veritate eleemosynae, quae subsistunt, non subsistente miseria, & aegritudine, vel paupertate personarum, quibus dantur; quia eleemosynae dantur propter Deum, tanquam propter causam finalem; & miseria pauperum solum est causa impulsiva, ut dicemus infra *num. 9*. Sed sunt donationes, & institutiones simplices, & liberales, quae primò, & per se fiunt propter causam existimatam, tanquam propter causam finalem, quae resoluitur in tacitam conditionem: quare non subsistente conditione, non subsistent. & ideo probare non possumus pro meliori, & probabiliori opinione, opinionem Panormitani in *cap. 1. de donat. & in cap. si cuius, de fide instrument.* Gregor. Lopez in *l. 19. glossa ultima, & l. 20. tit. 9. part. 6.* Antonij Gomez *tom. 1. variar. cap. 12. num. 66.* & Molinæ *tom. 1. de iustit. disp. 209. §. secundum est*, & aliorum qui asserunt in foro externo valere dispositiones, institutiones, donationesque factas ob falsam causam, quam instituentes, & donantes veram putabant, quando expresse in illis non declarant, se nolle, ut non valeant, nec subsistant, nisi subsistente, & vere data ea causa. Sive enim id exprimant, sive non exprimant, conditionales sunt saltem tacite, & semper non valent, causa non subsistente, ob quam finaliter dantur, & ideo idem mihi videtur dicendum omnino de foro externo, quod de foro interno dictum manet *num. 4* propter rationes modo factas.

6. Neque obstat *lex, cum tale, §. falsam. ff. de condit. & demonstrat.* neque obstat etiam *§. longè magis, Instituit. de legatis.* neque etiam obstat *lex, demonstratio, §. qui autem, ff. de condit. & demonstrat.* in quibus absolute dicitur falsitatem causae non obstat, quo minus legatum valeat, aut institutio: ut si testator dicat, *Lego Titio, qui negotia mea curavit, centum.* legatum valet, etiamsi Titius talia negotia non egerit, quia praesumit ius causam, quae disponentem movit ad ita legandum, fuisse impulsivam, quando nihil aliud est expressum à testatore, & fuisse etiam finalem, ob quam nihilominus ita legaret: at quando nulla alia causa finalis datur, praeter illam falsam, & per dolum inductam, nulla apparet ratio, ob quam ius contrarium debeat praesumere.

7. Animaduertendū tamen hic est, aliud esse, donatorem, cum donat, in ea dispositione voluntatis esse, ut si sciret causam ob quam donat, legat, vel haeredem instituit, falsam esse, nullo modo id faceret: aliud in ea esse dispositione, ut etiam si id sciret, faceret, sed cum maiori difficultate. de primis procedit noster discursus, non de secundis. Animaduertes etiam multos esse, qui si à principio scirent causam ob quam legarunt, vel donarunt, falsam esse, & non subsistere, aut non esse tantam, quantam existimabant, re vera non legarent, nec donarent: & tamen postquam semel id fecerunt, animum non habent, ut invalida sit legatio, vel donatio; & de legato, & promissione id constabit, si in vita, aut antequam tradiderint, cognoverint causam non subsistisse, & nihilominus factum non reuocarunt, ea enim non reuocatio, est nova approbatio, & confirmatio.

8. Ex doctrina data, & conclusione posita *num. 4.* sequitur, & infertur resolutio ad illum casum ex nobis inquisitum. Quidam finxit se amicum alterius, cognatum, vel propinquum, cum tamen, nec cognatus, nec propinquus, nec amicus illius esset,

sed id finxit, ut aliquid ab eo compararet per donationem, vel testamentariam dispositionem, quod ita factum est; comparavit enim non exiguas donationes, & legationes ab illo. Quasitum fuit ex nobis, an fictor ad restitutionem teneretur, earum rerum, quas ita ab eo dolose, & fallaciter comparavit. Et respondimus primo, non teneri, si in ea fictione, & durante ea fictione aliqua obsequia sibi beneficienti praestitit ea remuneratione digna, iuxta ea, quae diximus supra toto *cap. 3.* quia haec donationes remuneratores ob nullam causam reuocari possunt, nec per ingratitude, nec per superuenientiam liberorum, si obsequia remuneratione digna vere subsistunt, ut supponimus, hic subsistere. Respondimus secundo, si nulla obsequia ei praestitit ea remuneratione digna, nec legator, donator, aut is, qui cum haeredem instituit, ad id ei aliunde tenebatur, teneri cum in conscientia restituere omnia quae ob eandem causam falsam à donatore, legatore, vel institutore accepit, & non posse illa retinere in eodem foro, iuxta omnes Doctores citatos *in n. 4.* & doctrinam ibi traditam, quos omnes ad eam rem confirmandam adduximus. Respondimus tertio, in foro externo idem similiter esse dicendum, si quid per promissiones, & donationes liberales ab eo accepit: si verò per dispositionem testamentariam, probabile esse, illum non posse obligari à iudice ad eam restitutionem faciendam: probabilius mihi videri ad id posse obligari; quod confirmavimus rationibus, & Doctoribus hic allegatis, & traditis.

Sed hic insurgit celebris illa quaestio, quam late tractavimus de contractibus in genere, *lib. 1. cap. 9. à num. 16.* & deinceps, vitium nimirum pauperes illi, qui ficta, & simulata paupertate, aegritudineque, & persona illa, quae ficta sanctitate eleemosynas piorum colligunt, teneantur ad restitutionem illarum, & cui restitutio facienda sit? Pro cuius explicatione ad eum locum te remittimus; currit enim calamus ad alia, & vitium est, actum agere, & explicata repetere. Ibi enim tres posuimus opiniones, & tertiam sequuti sumus, quae ait, si mendici, & aegroti reuera causam aliquam mendicitatis, & aegritudinis habeant, maiorem tamen fingunt, ut facilius homines ad commiserationem flectant, & maiorem stipem colligant, non peccare illos contra iustitiam, nec ad restitutionem teneri, etiamsi erogatores eleemosynarum non illas donarent, si scirent illorum malitiam, & maiorem fictionis maioris causae, quam haberent, tolerabilis enim est deceptio ista, quae homines ad benefaciendum propter Deum commouet, propterea enim, ut ait D. Chrysostomus *hom. 28. ad populum Antiochenum*, pauperes ad fores Ecclesiarum sedent, ut nos ex hoc spectaculo multum capiamus utilitatis, & simulatio illa pauperum potius vitium est nostrum, quam illorum; coguntur enim eas artes excogitare, ut nostram duritiam inflectant, tot enim oribus à nobis petunt stipem, quot habent vlcera, quot fingunt vulnera.

CAPVT V.

De donationibus causa mortis, & qui possint eas facere.

1. Quid sit donatio causa mortis.
2. Sola morte donantis confirmatur, absque hereditatis aditione. *ibid.*
3. Quomodo fiat.

Quid

- Quid si fiat sub hac conditione, si ex hac egritudine moriar; si moriar in hac navigatione, & quid si fiat absolute, post meam mortem. *ibid.*
- 3 Quare dicatur gratuita, & liberalis, cum tamen ex metu mortis fiat.
Quid si hic metus ab aliquo extrinseco agente libero fiat.
- 4 Discrimen inter donationem inter vivos, & causa mortis.
Donationes causa mortis quando incipiunt à traditione, & à promissione, & quod discrimen sit inter illas, & num. 5. & 6.
- 7 Donationes causa mortis, in quibus conveniant, & differant cum testamentis.
Conveniunt cum illis, quia non confirmantur nisi morte donantis, & toto tempore antecedenti reuocari possunt. *ibid.*
- 8 Conveniunt etiam, quia, ut valeant, opus est, ut donatarius supervivat donatori.
- 9 Quot testes requirant.
- 10 Conveniunt, quia tam in illis, quam in testamentis conditio impossibilis habetur pro non apposita, & num. 11.
- 11 Differunt, quia legatum semper datur legatario ab heredibus testatoris, seu legatoris, non ita res donata.
- 12 Differunt, quia consentiente patre potest filiusfamilias piè, & profanè donare causa mortis de bonis, quæ ipsorum filiorum sunt quoad usum, & proprietatem, non tamen possunt profanè testari.
An id possint ad pias causas. *ibid.*
- 13 Differunt, quia annullato, aut caducante testamento valet donatio causa mortis, non tamen legatum, nisi ad pias causas.
- 14 Differunt, quia accusans testamentum, ut falsum, & nullum, perdit legatum in eo relictum, non tamen donationem causa mortis, & quomodo id intelligatur.
- 15 Differunt, quia donatio causa mortis non indiget aditione hereditatis.
- 16 In quibus conveniant, & differant donationes causa mortis, & inter vivos, & num. 18.
- 17 An donatio causa mortis regulanda sit secundum leges contractuum, an secundum leges testamentorum.
- 18 An vir uxoratus habens filios, vel filias, habens tamen ascendentes patrem & matrem, avum, & aviam, possit donationes facere causa mortis, aut inter vivos.

1. **D**ONATIO causa mortis, est quedam gratuita, & liberalis datio, vel dispositio voluntatis ex consideratione mortis, vel ex consideratione periculi mortis, presentis, vel futuri. sic docet Syluest. *verb. donatio* 4. num. 1. & sola morte confirmatur, absque hereditatis aditione, ut cum donatio causa mortis sit presentis, & acceptanti, tunc enim ad illius confirmationem aditio non requiritur, & in hoc à cæteris legatis, ac fideicommissis, & relictis distinguitur, quæ non sola morte confirmantur, sed etiam aditionem requirunt, ut docet Bartol. in l. *in mortis*, num. 1 ff. de donat. caus. mort. Molina de primogen. lib. 1. cap. 12. n. 14. Alexand. in l. sciendum ff. de legatis 1. & communiter Doctores ibi.

2. Fit autem ita, ut si cum æger es, dones alteri aliquid, ita dicendo: Dono Petro talem, vel talem rem post meam mortem. hæc donatio dicitur donatio causa mortis facta, vel consideratione periculi mortis presentis, quia fit causa mortis, quæ de

proximo timetur. Vel ita in instrumento dicendo, dum sanus es: Post meam mortem dono Petro talem, vel talem rem. hæc vocatur donatio causa mortis absolute, quia non fit propter timorem mortis ex egritudine presentis, sed propter mortem absolute. Si donatio fiat sub conditione, si mors, quæ de proximo timetur, sequatur, vel timore mortis ex periculo presentis infirmitatis, ablato eo periculo statim reuocatur donatio, & nulla fit. Sic frequenter fiunt donationes ab illis, qui aggrediuntur navigationes periculosas, bella, aut peregrinationes, cum dicunt: Si moriar in hac navigatione, in hoc bello, in hac peregrinatione, ex hac egritudine, dono talem, vel talem rem Petro. Et tunc quidem, ut dixi, evaso eo periculo, illaque navigatione, aut peregrinatione, reuocatur statim donatio. Si fiat absolute sub conditione mortis, qualis fit ab eo, qui licet ductus periculo mortis presentis, sufficienter tamen exprimit, & declarat, se absolute donare causa mortis absolute, siue proxime, siue distans, & non declarat se donare sub conditione mortis presentis infirmitatis, nec id ex voluntate illius (quæ semper attendenda est) sufficienter colligitur, tunc non reuocatur statim evaso periculo illius infirmitatis, sed adhuc subsistit, & valet donatio, dum illam in vita non reuocat donator. ita futuitur ex l. 2. & l. senatus, §. mortis causa, ff. de donat. caus. mort. & docet Molin. tom. 2. de iustit. quæst. 287. Anton. Gomez tom. 2. variarum, cap. 4. num. 19. Covarr. rnbr. de testam. num. 23. & alij.

Dicitur gratuita, & liberalis, quia si hæc donatio fieret ex metu mortis illato ab agente libero causa donandi, non valeret, ut diximus in definitione promissionis, quia non libera esset, sed coacta: donatio autem gratuita, & liberalis, libera esse debet, ut valeat. l. meum, ff. de eo, quod metus causa, l. 1. ff. eodem, docet Molin. tom. 2. de iustit. disp. 273. Syluester *verb. donatio* 4. num. 1.

Ex dictis patet discrimen primò inter donationem inter vivos, & donationem causa mortis: quòd in donatione causa mortis donator magis vult retinere rem, dum vivit, quam donatarius, cui illam post mortem donat, & post mortem suam magis vult illam habere donatarius, quam suum heredem. In donatione verò inter vivos contrarium accidit, magis enim vult, quod donatarius rem habeat, & retineat, quam ipse. l. 1. ff. de donat. causa mort. Molina tom. 2. de iustit. disp. 287. §. in explicat. initio disput.

Nota verò, donationes causa mortis, vel incipere à traditione, vel à promissione. Incipiunt à traditione, si donans adhuc vivens post factum instrumentum donationis causa mortis statim tradat rem donatam donatario, non expectata sua morte, tunc quidem donatarius comparat dominium ipsius rei, quam per eam traditionem donator in eum transfert, sed tot modis reuocabile, quot modis reuocari potest ipsa donatio, ut bene animadvertit Molina tom. 2. de iustit. disput. 283. §. additum est; & habetur l. 2. & l. si mortis causa, §. si verò. & l. qui mortis, ff. de donat. caus. mort. docet Anton. Gomez tom. 2. variarum cap. 4. num. 16. Molina lib. 1. de primogen. cap. 12. num. 15. licet enim Iurisconsultus in l. non videtur, ff. de donat. causa mortis, dicat donationem causa mortis non esse validam, nec accipere perfectionem nisi à morte donantis: ibi, non videtur perfecta donatio mortis causa facta, antequam mors sequatur. intelligitur id, de donatione irrevocabili, quæ non est firma, & irrevocabilis, nisi post mortem donatoris: si tamen donator causa mortis, cum donatario rem tradidit, dixit, se illi nolle tradere

dere dominium rei, tunc quidem dominium illius ex ea nuda traditione non transibit in accipientem nisi precedat titulus, & causa habilis ad illud comparandum; quare cum nullum alium titulum habeat ad illud comparandum, præter ipsam donationem causa mortis factam, sequitur, vt irreuocabiliter non acquirat dominium donatarius, nisi post mortem donatoris. Sic res traditæ marito propter dotem futurarum nuptiarum, statim sunt mariti, & nuptiæ futuræ, cum traditione rerum est sufficiens titulus, vt maritus acquirat dominium rerum, tamen reuocabile, & illud amittat eo ipso, quod nuptiæ non habuerunt effectum, vt habetur l. *domus fructus*, & l. *seq. ff. de iure dotium*.

6. Incipiunt à promissione, quando non sequitur traditio, & olim quidem hæ donationes causa mortis solum valde fieri poterant inter præsentem, vt docet Antonius Gomez tom. 2. *variar. cap. 4. n. 16.* & Iulius Clarus lib. 4. *sentent. §. donatio, quæst. 5. num. 3.* hodie verò, quemadmodum, & donationes inter viuos, non solum inter præsentem, sed etiam inter absentes, & per epistolas, & internuntios ad id deputatos valent, si sint acceptatæ per personas de iure habiles ad acceptandum, & stipulandum pro donatariis absentibus, vt copiose diximus lib. 3. *de translatione domini per promissionem. cap. 7.* Sed non obstante ea acceptatione, solum obtinebunt vim, si morte donantis fuerint confirmatæ, habetque id verum, etiam si donationes causa mortis in testamentis, aut codicillis fiant, nam non solum donationes causa mortis, sed etiam pacta, & contractus valde fieri possunt in codicillis, & testamentis, vt cum Bartolo, & communi Doctorum affirmat Couarr. in rub. *de testam. part. 3. num. 17.* & Molina Theologus tom. 2. *de iustit. disp. 387. §. quando donatio causa mortis, in fine.*

7. Conueniunt tamen, & differunt in multis donationes causa mortis cum testamentis, & legatis.

Conueniunt primò cum illis, quia quemadmodum legatum, & testamentum non confirmatur, nisi morte testatoris, & toto tempore vitæ antecedentis reuocari, & mutari potest: sic donatio causa mortis. Ita Molina tom. 2. *de iustit. disp. 287. §. postremo in ea. Gama decis. 358. num. 2.* Molina de primog. lib. 1. *cap. 12. num. 14.* patet ex l. *qui mortis causa, ff. de donat. caus. mortis, & l. vltima, titulo 5. part. 5.*

8. Conueniunt secundò in eo, quod quemadmodum opus est, vt legatarius, & hæres superuiuant testatori, & legatori, ne legatum, & testamentum caducet; ita, vt donatio causa mortis sit valida, opus est, vt donatarius superuiuat donatori; quemadmodum enim, si legatarius, vel hæres in testamento institutus præmoriatur legatori, vel testatori, qui in testamento illum hæredem instituit, ipso iure caducatur, & nullum redditur testamentum, & legatum; ita etiam si donatarius causa mortis præmoriatur donatori, statim reuocatur, & nulla redditur donatio, perinde ac si numquam facta esset: ita Molina citatus tom. 2. *de iustit. disp. 287. §. tertio obserua,* & omnes modò citati, & sumitur ex l. *non omnis, i. i. i. ff. si certum petatur, & Institut. de donat. in principio, §. mortis causa.*

9. Conueniunt tertio, quia vtraque res requirit parem numerum testium, quinque nimirum testes, nam codicilla testamenta quædam sunt, codicilla autem de iure communi, & Lusitano quinque testes requirunt, testamenta verò septem; & quod donatio causa mortis requirat quinque testes, docet Molina lib. 1. *de primog. cap. 12. num. 17.* Fagundez de Iustitia, &c.

Antonius Gomez tom. 2. *variar. cap. 4. num. 16.* & Mascardus lib. 1. *de probat. conclus. 561. num. 39.* Syluester *verb. donatio. 4. num. 3.* deducitur ex leg. *vltim. C. de donat. causa mortis.*

Conueniunt quarto, quia tam in donatione causa mortis, quam in testamento & legato locum habet substitutio. patet ex l. 1. *C. de substitut.* docet Syluester allegatus.

Conueniunt quinto, quia in donationibus causa mortis, & in ceteris reuocabilibus donationibus conditio impossibilis habetur pro non apposta, sicut in testamento, legatis, & vltimis voluntatibus. Vide alia, in quibus conueniant, apud allegatos, Molinam de primogenijs, & Syluestrum.

Differunt autem primò, quia legatum semper datur legatario ab hæredibus testatoris. Res autem donata per donationem causa mortis aliquando datur donatario ab ipso donatore, vt cum incipit à traditione, vt diximus num. 5. aliquando ab illius hæredibus: legatum verò si in vita legantis legatario tradatur, eo ipso perdit rationem legati, & transit in simplicem donationem inter viuos, vt bene animaduertit Syluester *verb. donatio. 4. num. 3.* & glossa singularis in l. *legatum, ff. de legatis. 2.* Unde cum transeat in donationem inter viuos, & perdat rationem legati, amplius reuocari non potest, secundum eundem Syluestrum, quod Bartolus ad d. *l. legatum*, dixit, tenendum mente. Contrarium tamen docet Molina tom. 2. *de iust. disp. 287.* & Antonius Gomez tom. 2. *variar. cap. 4. num. 16.* vbi aliterunt, adhuc huiusmodi legatum esse tot modis reuocabile, quot modis testamentum reuocari potest, vt dictum manet num. 5. de donatione causa mortis, quod mihi probabilius videtur.

Differunt secundò, quia consentiente patre potest filius familias donare causa mortis, non solum ad pias, sed etiam ad profanas causas de bonis, quæ filij sunt, tam quoad usum, quam quoad proprietatem, & dominium. v. c. de iis, quæ sibi ab aliquo relicta, aut donata fuerunt, ea conditione, & pacto, vt pater nihil in illis haberet, neque quoad usum, neque quoad ministracionem: nam huiusmodi bona potest filius familias, si pubes sit, vendere, donareque inter viuos, & causa mortis, alienare, & permutare sine villo patris consensu, imò repugnante patre. ita Molina Theologus tom. 2. *de iustit. disp. 261. §. sicut circa.* Iulius Clarus §. *testamentum, quæst. 5.* Bartol. in l. *si per eos, §. si filius, ff. de fideicommiss. & in l. iubilemus, §. 1. C. ad Trebellianum*, Fabianus de Monte in *tratt. de empt. & vendit. quæst. 3. principali, num. 4.* & idem est dicendum de illis bonis, quorum vsum fructum, & liberam dispositionem ei pater demittit. Et ratio est, quia tunc pater non consideratur in illis, tanquam pater, sed vt extraneus. Non possunt tamen de illis filij familias testari ad profanas causas, quia in iure prohibentur, hoc solum modo, quia filij familias sunt, quod receptissimum est, vt docet Vallascus tom. 2. *consult. 108. num. 36. §. responderetur,* & ita resoluit etiam glossa, & Bartol. & Doctores in l. *qui in potestate, ff. de testam. & causa,* vt animaduertit Vallascus ibi, ob quam nec de licentia & consensu patris possint filij familias de his bonis ad profanas causas testari, est, quia pater illum consensum præbet etrans in iure, putans, scilicet, filium familias posse de consensu illius testamentum facere, quod non ita est; & hæc procedunt etiam de iure nostro Lusitano lib. 4. *tit. 8. num. 3.* quia autem non possunt testari, non possunt etiam legare, nec codicillare: ita autores citati, & patet ex l. 2. *ff. de legat. 1.* Sed de his redibit sermo num. 24.

10.

11.

12.

13.

14. Differunt tertio, quia licet testamentum sit nullum, aut iure annulleretur, tamen resciso, & annullato testamento valet donatio causa mortis in eo facta; non valet tamen legatum in eo relictum, nisi ad pias causas relinquatur: ita Sylvester *verb. donatio* 4. num. 3. Couarr. in rubr. de testam. num. 22. Vallascus tom. 1. consult. 61. num. 7. ubi citat multos, colligitur ex l. penult. §. ult. ff. de his, quibus ut indign.
25. Differunt quarto, quia accusans testamentum, ut falsum, & nullum, perdit legatum, si iudicatum fuerit nullum, vel falsum; non perdit tamen donationem causa mortis, quæ in eo sibi fiebat. *l. post legatum* ff. de his, quæ ut indign. Inst. de donationib. §. 1. Et ratio differentie est, quia hæc donatio non confirmatur per testamentum, sed per mortem donantis, ideo enim donatio causa mortis dicitur, quia morte donantis confirmatur: legatum autem testamento confirmatur valido, & firmo; quare resciso testamento, caducanteque caducat legatum in eo relictum, modò non sit pium, quia legatum pium semper valet, etiam annullato, & resciso testamento.
26. Differunt quinto, quia donatio causa mortis statim confirmatur morte donantis, & non indiget aditione; hæreditas verò aditionem requirit, ut sit valida. nam ultimæ voluntates non confirmantur, nisi adita hæreditate: donatio autem causa mortis, confirmatur, ut dixi, sola morte donantis, statim enim, ac sequitur mors donantis, donatio ipsa, quæ in tempore mortis collata erat, suam recipit perfectionem, non expectata hæredis aditione; secus in testamento, quia non recipit perfectionem, nisi hæres acceptet hæreditatem, & ideo etiam legata in eo relicta, quia de manu hæredis sunt accipienda, non accipiunt perfectionem, nisi post aditionem, seu acceptationem hæreditatis; quare si illam non acceptet, perit legatum, si non sit ad pias causas, ut dixi. ita Iulius Clarus lib. 4. *receptar. §. donatio, q. 5. num. 2.* Molina tom. 2. de inst. disput. 288. §. quod etiam ad secundum. Couarr. in rubr. de testament. part. 3. num. 22. colligitur etiam ex gloss. in l. post legatum, §. qui mortis, in verb. legatario, ff. de his, quibus ut indign. docet Alexander in l. illud, versic. tamen donatio, post num. 4. C. de collat. Rubeus consult. 11. num. 6.
27. Hactenus comparauimus donationem causa mortis cum testamentis, & legatis, & ostendimus res aliquas, in quibus conueniant, & disconueniant. Plures alias conuenientias, & disconuenientias vide apud Molinam inductum, Iulium Clarum, & Sylvestrum. Nunc autem comparemus illam cum donatione inter viuos, in multis enim differunt. Primo differunt, quia, ut dixi, in donatione causa mortis magis vult donans rem possidere in vita, quam donatarius: in donatione autem inter viuos magis vult ipse donans donatarium rem possidere, quam se ipsum, siquidem statim se illa illiusque dominio priuat, & illud in donatarium transfert. Differunt secundo, quia donatio causa mortis omnium bonorum, presentium, & futurorum, valida est, eo quòd non auferat libertatem testandi, cum reuocari toto vitæ tempore ad libitum donantis possit: donatio autem inter viuos omnium bonorum, presentium, & futurorum, est omnino nulla, quia auferat libertatem testandi. patet ex ordin. nou. Lusitan. lib. 4. tit. 70. §. 3. & ita docet Molina tom. 2. de inst. disput. 280. §. 3. & ita docet Molina tom. 2. de inst. disput. 280. §. dubium est. Sed hæc de re redibit infra sermo in suo titulo. Hic iam emergunt dubia.

19. Primum est, an donatio causa mortis regulanda

sit secundum leges contractuum, an secundum leges loquentes de testamentis? Respondeo breuiter & resolutiue, donationem causa mortis, quoad confectionem, hoc est, ut fiat, & quoad modum faciendi, regulandam esse per leges contractuum: & ideo si statuta loci requirunt talem modum faciendi, tot testes, talem Notarium, id ipsum requirit donatio causa mortis; postquam verò facta est, quoad efficaciam, & effectum, magis accedere ad ultimas voluntates, quam ad leges, & solemnitates contractuum; quamuis autem postquam iam facta est, cum vicinis voluntatibus comparatur quoad effectum, & efficaciam, non tamen cum illis comparatur quoad confirmationem; nam, uti diximus, ultimæ voluntates non confirmantur, nisi adita hæreditate: donationes verò causa mortis statim per mortem donantis confirmantur. Et sic dominium legati in testamento relicti non transit in legatarium, nisi dependenter ab aditione, & acceptatione hæreditatis; dominium verò rei donatæ per donationem causa mortis mortuo donatore statim transit in donatarium absque vlla dependentia. ita Iulius Clarus lib. 4. *receptar. §. donatio, quasi 5. num. 1. & 2.* Iason in l. 2. num. 1. ff. de legatis 1. & alij, quos num. 16. in hanc rem induximus, & inducimus num. 20.

Secundum dubium est, an vir vxoratus non habens filios, neque filias ex vxore, habens tamen patrem, & matrem, auum, vel auiam, & alios ascendentes, possit donationes facere inter viuos, & causa mortis, legare, & relinquere testamento sua bona liberè, cui voluerit? Respondeo, non posse de illis, nec licite, nec valide disponere in præiudicium ascendentium, nisi de sua tantum tertia in nostro regno Lusitania, in Castella autem de quinta, & tertia. Sunt enim patres, & ascendentes hæredes de iure, & inofficiosa est, & inualida talis donatio, vel testamentaria dispositio, quæ in præiudicium tertij fit, & cum præteritione parentum. Si tamen solum fratres, sorores, aut hæredes alios transuersales habeat, & ascendentibus, vel descendentibus careat, potest testari, legare, & donationes facere causa mortis de suis bonis, cui voluerit; fratres enim, & filij fratrum, & cæteri transuersales non sunt hæredes de iure. late hanc quæstionem discutunt Ludouicus Lopez 1. part. instr. cap. 46. de remuneratione facta filijs ob merita. Veiga lib. 3. casu 402. patet ex l. 4. regni Castella tit. 13 part. 6.

S V M M A R I V M.

- 20 In regno Castella, & Lusitania non possunt vxores sine consensu tacito, vel expresso maritorum contractus celebrare de bonis, quorum administrationem habent, etiamsi dominium illorum habeant.
An donare causa mortis possint absque prædicto consensu. ibid.
- 21 Quid de bonis paraphernalibus, & de illis, quæ acu, labore, & industria ipsa acquirunt, tam de iure communi, quam in Castella, & Lusitania regnis.
- 22 Virum valida sit donatio causa mortis inter virum, & vxorem.
Referetur opinio affirmans. ibid.
Præfertur negans. ibid.
- 23 Donatio causa mortis facta à socio genero, vel nurus, an valida sit, & morte donantis confirmetur.
- 24 Filius familias, si pubes sit, de peculio casirensi,

- ant quasi castruſi poteſt teſtari, & cauſa mor-
tis donare, liberè ad pia, & profana abſque vllò
conſenſu patris.
- De bonis aduentitijs, an poſſit. *ibid.*
- 25 Ad quid & quomodo filius donare non poſſit ſine
patris conſenſu cauſa mortis, & an is conſen-
ſus requiratur tanquam forma actum ſolemni-
zans.
- 26 Quid ſi filiusfamilias in teſtamento donet cauſa
mortis, addatque clauſulam, vt ſi non va-
leat, vt teſtamentum, valeat vt donatio cauſa
mortis.
- Et quid ſi tunc aliquis eam donationem pro ab-
ſente acceptet, vel ipſe donatarius praſens ſit,
& accepit tacite, vel expreſſe. *ibid.*
- 27 Quid ſi aliquam aliam clauſulam addat.
- 28 An, & quovſque minoreſ donare poſſint valide
cauſa mortis, & qui ſint minoreſ.
- Quid ſi curatorem habeant. *ibid.*
- 29 Quid ſi non habeant curatorem, vel ſtatim veniam
à Rege obtineant.
- An tunc donare poſſint tam inter viuos, quam
cauſa mortis. *ibid.*
- 30 Poſſunt tunc ſine iudicio, & curatoris auctoritate
facere donationes cauſa mortis in teſtamento,
& codicillis.
- 31 Quid ſi tunc extrateſtamenta, & codicillis cauſa
mortis donent.
- Quid etiam ſi rem ſtatim donatario tradant. *ibid.*
& num ſeq.
- 32 In Luſitania iuramentum in contractibus appoſi-
tum ſine Regis facultate, eſt nullum, & eo ipſo
contractus reddit nullòs, etiamſi validi ſint.
- 33 Quid ſit deportatus, & relegatus; & an ij do-
nare poſſint cauſa mortis ante, & poſt depor-
tationem.
- 34 An donationes cauſa mortis facta à maritis per-
petuò deportatis, & relegatis vxoribus valeant,
cum à traditione incipiunt.
- 35 An hac donatio cauſa mortis collata in alterius vo-
luntatem valeat, v. c. cum dicitur: Dono tibi
poſt meam mortem tantum, ſi Petrus voluerit.
- 36 An publici vſuarij donare poſſint cauſa mortis.
- 37 An ad pia cauſa donare, teſtari, legare, aut
codicillos facere poſſint.
- 38 An donatio cauſa mortis facta duobus, vni altero
mortuo, poſſit ab altero reuocari, & n. 39.
- 40 Agitur de donatione cauſa mortis, qua donator
donatarium grauat, vt poſt mortem eam alteri
relinquat, vſque ad 43.

20. **I**N regno Caſtellæ, & Luſitanix vxores maritatas
celebrare contractus, ſine tacito, vel expreſſo
conſenſu vitorum cum tertia perſona valide non
poſſe circa bona, quorum adminiſtrationem non
habent, etiamſi dominium, & proprietatem illo-
rum habeant, dicemus lib. 5. cap. 14. num. 3. idque
pater in regno Caſtellæ ex l. 54. & 55. Tauri: in
Luſitania ex ordinat. nouis, lib. 4. tit. 48. in veteribus,
lib. 4. tit. 6. Sicut ergo in his regnis vxores contra-
ctus celebrare non poſſunt abſque vitorum con-
ſenſu, ita etiam donare non poſſunt cauſa mortis:
& ratio eſt, quia donatio cauſa mortis, vt ſuprà di-
ximus, quoad ſuam ordinationem, & factionem, ſe-
quitur regulas contractuum, non vltimarum vo-
luntatum: vnde ſicut illæ non poſſunt contractus
valide facere, niſi de vitorum conſenſu tacito, vel
expreſſo: ita etiam nec donationes facere cauſa
mortis, cum hæc illis comparantur in ipſo fieri, vt
ſuprà diximus num. 16. & 18. & præter auctores ibi
citatos tenet Molina lib. 2. de primogen. cap. 9. num. 4.
Fagundez de Inſtitio, & c.

quidquid in contrarium dicat Nauarrus lib. 3. con-
ſilior. tit. 24. co. 1. 3. Ratio eſt, quia cum in his duobus
regnis Luſitanie, & Caſtellæ tota adminiſtra-
tio bonorum omnium, etiam paraphernalium, &
eorum, quæ vxores acui ſua, negotiatione, & indu-
ſtria acquirunt, pertineat ad maritum liberè, & ſine
dependentia vxorum, vt docet Molina tomo 2. de in-
ſtit. diſput. 274. verſ. vt verò. & Cabelo 1. part. de-
ciſ. 106. num. 4. (niſi fortè dum contraxerunt, aliqua
bona ſibi ad vſus ſuos, & liberam diſpoſitionem ſi-
ne dependentia virorum reſeruarunt) inde eſt, quòd
dum viuunt, nequeant illa, nec etiam cauſa mortis
diſponere de rebus ſuis ſine virorum conſenſu:
nam licet cauſa mortis donent, & executio dona-
tionis reſeruetur ad tempus, in quo adminiſtratio-
ni maritorum præiudicio eſſe non poteſt, tamen
non videtur negandum, eas donationes, licet con-
ferantur in tempus mortis, quia ſunt in vita, in præ-
iudicium maritorum cedere.

Dixi, in his duobus regnis Luſitanie, & Caſtel-
læ, quia D. Thomas 2. 2. quaſt. 12. art. 8. ad 2. Palu-
danius, Gabriel, Richardus, Sylueſter, Angelus, &
alii, quos citat Molina, exiſtimant vxores habere
liberam adminiſtrationem bonorum parapherna-
lium, quæ ſecum extra dotem derulerunt, & eorum,
quæ labore ſuo, & induſtria, acuiue acquirunt, &
poſſe de illis in vita, & cauſa mortis liberè diſpone-
re, repugnantibus etiam maritis: quòd ſi ita eſt,
intelligendi ſunt hi auctores de iure communi, non
verò de iure Luſitano, & Caſtellæ, in quibus de iu-
re, & conſuetudine omnis adminiſtratio omnium
bonorum ad maritos ſpectat, & nulla ad vxores: vt
docet Molina dicto tomo 2. de inſtit. diſput. 274. col. 2.
verſ. hoc ita conſtituto, & verſ. Paludanius.

Inſurgit autem hic dubium non medioere, an
ſaltem valida ſit donatio cauſa mortis inter virum,
& vxorem: Reſpondeo hac de re duas eſſe opinio-
nes. Prima docet validam eſſe, ſiue præceſſerit tra-
ditio rei, ſiue non præceſſerit, morteque ſtatim con-
firmari. hanc docet Emanuel à Coſta in cap. ſi pater,
1. parte, verſ. legauit, à num. 1. Molina tom. 2. de in-
ſtit. diſput. 288. §. dubium eſt. Antonius Gomez ad le-
gem 50. Tauri, num. 66. patet ex l. cum ſeruum, §. vit.
& ex l. ſed interim, §. ſed quod, ff. de donat. inter vi-
rum, & vxorem. Quamobrem ſi vnus coniux alteri
rem in ſingulari determinatam cauſa mortis dona-
uerit, dominium illius ſtatim tranſit in donatarium
poſt mortem donantis; quamuis verò vnus coniux
ſtatim in vita tradat alteri rem, quam illi poſt mor-
tem donauerat, tamen dominium illius tot modis
manet reuocabile, quot modis ipſa donatio reuoca-
bilis eſt, iuxta ſuprà dicta. Contrarium tenet Iulius
Clarus lib. 5. ſentent. §. donatio. quaſt. 9. num. 1. & 2.
vbi docet donationem inter virum, & vxorem in-
ter viuos, & cauſa mortis, regulariter loquendo,
non valere: & pro hac opinione citat gloſſam in
l. 2. in princip. verſ. legatum, ff. de dote præleg. & hanc
etiam tenet Couart. in rubr. de teſtament. in 3. part.
num. 2. citat etiam l. 1. ff. de donat. inter virum, &
vxorem, & rationem reddit, quia optima ratione in-
troducitur, ne coniuges mortuo amore ſe ſpo-
liarent, vt dicit ibi textus. Sed hos explicant Mo-
lina & Antonius Gomez de immodicis donationi-
bus, non verò de ordinarijs; cum tamen textus lo-
quatur abſolutè, & non diſtinguat inter modera-
tas, & immenſas, videtur hæc opinio Iulij Clari iu-
ri conformior, & conſentaneior, Sed de hac re re-
dibit ſermo infra, cum de donatione inter viuos
egerimus.

Donatio tamen cauſa mortis facta à ſocero ge-
nero, aut nurui, inuvalidam eſſe, & non confirmari
mortè

21.

22.

23.

morte donantis, docent Iulius Clarus *lib. 5. sentent. §. donatio, quest. 6. num. 7.* vbi citat plurimos auctores pro hac parte, quam tenet etiam Couarruias *rubr. de testament. 3. part. num. 7.* Molina *tomo 2. de iustit. disp. 288. §. dubium est primo, prope finem.* qua de re infra redibit sermo. Et ratio est, quia quamuis focer moriatur, adhuc perseverat matrimonium inter generum donatarium, & filium, aut filiam donatoris, & ideo cum focer in iure vna persona reputetur cum filio, & cum nuru, noluit ius, vt perseverante matrimonio, confirmetur morte donatoris præfata donatio: longè autem diuersa ratio est de donatione facta ab vno coniuge alteri, cum per vnus mortem matrimonium soluat; ita etiam Manuel à Costa *loco citato, num. 8.* ex glossa celebri *l. 2. in princ. ff. de dote prælegata.*

24. Emergit etiam hic dubium, hoc videlicet, an filiusfamilias donare possit validè causa mortis, si pubes sit? In primis dico, si pubes sit, de peculio castrensi, vel quasi castrensi posse liberè testari sine vlllo patris consensu, & consequenter donare causa mortis, quoniam, vt latè probat Molina *tomo 1. de iustit. disput. 136.* & sumitur ex *l. Marcellus, in princip. ff. de donat. causa mortis*, qui testari possunt de aliquibus bonis, de iis etiam donare possunt causa mortis, vt constat ex *l. filiusfamilias, ff. de donat.* De bonis autem aduentitiis non potest filiusfamilias pubes, neque de patris consensu testari hoc solam modo, quia filiusfamilias est, vt diximus *num. 23.* etiam si dominium habeat, & vsum fructum honorum ipsorum, vt bene probat Molina *tomo 1. de iustit. disput. 138.* Vallacus *tomo 2. consil. 108. num. 36.* gloss. Bart. & Doctores *in l. qui in potestate, ff. de testament.* Quamuis autem, qui testari non possunt, non possint etiam donare causa mortis; tamen de omnibus suis bonis aduentitiis, in quibus filiusfamilias habet proprietatem, & dominium, pater autem administrationem, potest filiusfamilias de consensu expresso patris, si pubes sit, causa mortis donare piè, & profane, vt bene animaduertit Molina citatus, & Iulius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio, quest. 6. num. 3. & 4.* vbi ait, hanc conclusionem tenere omnes. Iason *in l. senium, num. 8. C. qui testament. facere possunt. Crot. in repetit. l. frater, num. 74.* Quæ autem sit ratio, ob quam filiusfamilias de bonis aduentitiis, nec etiam de consensu patris testari possit, possit autem donare causa mortis, non satis Doctores bene explicant: communiter asseritur, causam esse, quia non potest testamentum, cum sit vltima voluntas, ex aliena voluntate, & arbitrio pendere, & hanc rationem tradit Iason citatus *num. 9.* vbi multa congerit in hanc rem.

25. Inquires adhuc, quomodo, aut ad quid necessarium sit patris consensus, vt filiusfamilias donare possit causa mortis de bonis suis aduentitiis (an inter viuos, dicemus infra?) Respondeo necessarium esse tanquam formam, & solemnitatem de iure requisitam, qua deficiente donatio causa mortis non subsistit, vt bene animaduertunt Couarruias *in rubr. de testamentis, part. 3. num. 6. & 7.* Iulius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio, quest. 6. num. 5.* Molina *tomo 2. de iustit. disput. 288. §. dubium est 2.* Vnde cessat opinio illorum, qui putarunt causam esse, ne sequatur præiudicium patri, vt optimè notant citati Auctores, quibus accedit Socinus *consil. 112. post num. 8. vers. hoc etiam voluit.* Rubens *consil. 49. num. 5. & consil. 127. num. 8.* & ratio est, quia si patris consensus requiretetur solum ne sequatur patri præiudicium, sequeretur posse filiumfamilias donare causa mortis ipsi patri bona sua aduentitia sibi ple-

no iure quæsitæ de illius consensu; quia in ea donatione nullum sequitur patris præiudicium, sed commodum, quod tamen est falsum, quia pater, & filius eadem persona in iure censentur, vt diximus *num. 23.* & eiusdem ad se ipsum non potest dari donatio, cum actio donationis inter duos diuersos exerceatur, vt pater.

26. Quid autem si filiusfamilias in testamento donet causa mortis de expresso consensu patris, addatque clausulam, vt si non valuerit vt testamentum, valeat saltem vt donatio causa mortis? Respondet in primis Iulius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio, quest. 6. num. 8.* Conat. *in lib. de testam. part. 3. num. 10.* cum hac distinctione. Nam aut tale relictum fuit factum absenti in eo testamento non interueniente nuntio, vel aliquo alio, qui de iure posset stipulari, & acceptare pro absente: & tunc quidem asserit, non valere prædictum relictum tanquam donationem causa mortis, cum ad talem donationem requiratur stipulatio, & acceptatio, sicut requisitum ad valorem donationis inter viuos, vt latè probat idem Iulius Clarus *quest. 14. num. 2.* glossa *in l. cum pater, §. Manio, verb. donabat, ff. de legat. 2.* Ruinus *consil. 54. num. 4. lib. 1.* Couarr. *in rubr. de testam. 3. p. n. 14.* & alij commuiter.

Aut ille, cui ea donatio in eo testamento facta fuit, erat præsens facturae testamenti, & tunc quidem ait valere prædictam donationem causa mortis, non tanquam relictum, aut legatum, vt docent etiam omnes Doctores inducti, in quo reliqui omnes videntur consentire, vt ait Socinus *consil. 112. num. 5. lib. 1. vers. aliquando, & secundo.* & hoc quidem, etiam si, si præsens est, expressè non consentiat, aut acceptet, sufficit enim præsentia donatarij, & scientia talis donationis; tunc enim ea scientia, & præsentia inducit tacitum consensum, vt optimè animaduertit idem Iulius Clarus *quest. 14. num. 5.* & Couarr. *in rubr. citata, num. 13.* & Molin. *tomo 2. de iustit. disp. 288. col. 2. l. 1. s. B.*

27. Imò idem etiam dicendum esse, si aliquam aliam causam æquipollentem addiderit, velati si dicat, si non valuerit vt testamentum, valeat vt quæcumque alia vltima voluntas, eo quòd vt actus sustineatur, & valeat, verba sint amplè intelligenda, & donatio causa mortis, sub vltima voluntate lato modo intelligatur. ita Molina *tomo 2. de iustit. disput. 288. column. 2.* vbi asserit, quamuis nulla clausula sit appolita in tali testamento, validam esse donationem in qua interuenit tacita, vel expressa acceptatio donatarij, vel alterius de iure habilis ad acceptandum pro illo, quoniam tunc datur verus contractus testamento insertus de iure celebratus; est enim contractus, duorum, vel plurium consensus in idipsum. quare licet testamentum non valeat, eo quòd filiusfamilias neque de patris expresso consensu testari possit; valebit tamen ea donatio tanquam contractus legitime celebratus in testamento nullo insertus, quia vtile non vitiat per inutile, iuxta communem regulam iuris in 6.

28. Inquires etiam, quovsq; minores donare validè possint causa mortis? Et notabis in primis, illos esse, & dici minores in iure, qui filiusfamilias non sunt, patre enim, & matre carent; & qui quamuis puberes sint, minores tamen 25. annis sunt. hi autem si puberes sint, & curatorem habeant, quamuis testari quidem, & legare eo curatore inuito possint, donationem autem, siue inter viuos, siue causa mortis sine curatoris autoritate, firmam, & validam facere non possunt; imò nec etiam de curatoris autoritate, tam de re mobili, quam immobili donare

donate possunt, aut illa alienare, nisi simul accedat iudicis decretum, ut doctè ostendit Molina *tom. 1. de iustit. disp. 224. & tom. 2. disp. 288. §. ex eadem.* Excipe tamen bona castrensis, aut quasi castrensis, de his enim liberè donare possunt, tam inter viuos, quàm mortis causa. patet ex *l. pupillus, ff. de acquir. rer. dom. & l. si curatorem, C. de in integr. restit. & est communis opinio, quam docet Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus de Castro, Alexander, Iason, & omnes in C. qui testam. facere possunt. Authent. ut sponsal. larg. c. ex hoc, ubi glossa in verb. testari. & Bartol. collat. 9. Aretinus Instit. quibus non est permittum fac. test. Petrus Ancharanus, Imola, & alij, cap. 2. de testam.*

29. Si autem iam non habeant curatorem, vel ætatis veniam obtineant à Rege, post 20. annos expletos, si masculi sint; & 18. si fœminæ, possunt validè donationes facere de mobilibus, tam inter viuos, quàm causa mortis; sicut etiam validè possunt celebrare alios contractus de iisdem rebus mobilibus: de immobilibus autem non possunt sine autoritate, & decreto iudicis, ut latè diximus *lib. 1. de contractib. in genere; ita Molina tom. 2. disp. 277. & 278. Gutierrez de iuramento confirmatorio, part. 1. cap. 13. Molina de primog. lib. 2. cap. 9. num. 9. concordat ius nostrum Lusitanum lib. 1. tit. 67. §. 64. & 65. in veteribus ordinat. quod non aliter probant, quàm quòd, ut supra diximus, donatio causa mortis quoad suam productionem sequitur naturam contractus, ut diximus *num. 27. ad finem.* Quare si minores, qui curatorem non habent, possunt celebrare contractus sine iudicis, & curatoris decreto de rebus mobilibus, ita etiam & donationes causa mortis facere.*

30. Et similiter possunt huiusmodi minores sine iudicis, & curatoris autoritate in testamento, & codicillo facere prædictas donationes causa mortis, quia, ut dictam, ac repetitum manet, talis donatio legatum potius est, quàm donatio causa mortis, ut bene docet Molina *tom. 2. disp. 288. §. ex eadem 1.* Imò censet ibi Molina per Epiikeiam donationem facere in testamento, aut codicillo cum stipulatione, seu acceptatione donatarij tacita, vel expressa, vel alterius de iure habilis ad acceptandum absque traditione validam, & firmam esse, quoniam si legislatores, qui leges condiderunt, interrogarentur in hoc casu, sine dubio ita responderent.

31. Quid autem, si huiusmodi minores extra testamentum causa mortis donent, & rem statim donatario tradant, iuramentoque confirmet, se eam nunquam reuocaturus? Respondeo dominium rei donatæ, quæ à traditione incipit in se sumptum, absque illo iuramento confirmatorio transire in donatarium, tot modis tamen reuocabile, quot modis in vita reuocari poterat, ut supra probauimus; iure tamen communi inspecto, non posse reuocari ratione iuramenti, quo fuit donatio confirmata. ita docet Molina *tom. 1. de iustit. disp. 149. §. secundum est, post initium disputationis, ubi ita ait, licet inuualidus sit contractus minorum sine solemnitatibus iure requisitis factus; si tamen spontè, id est, sine vi, & metu, iureiurando confirmetur, firmus reddatur, nec repeti potest id, quod ita alienatum fuit; ita habetur in Authentica Sacramenta puberum, C. si aduersus venditionem, quia iuramentum illud non est de re illicita, seruarique proinde sine dispendio salutis aeternæ potest. hæc ille.* Et licet testamentum iuramento confirmatum de non reuocando, adhuc reuocari possit, iuxta probabilem quandam opinionem, tamen donatio causa mortis reuocari non potest, quia in nostro casu transiit in contractum inter viuos fa-

Fagundez de Iustitia, &c.

ctum, & contractus minorum alioqui inuualidi propter solemnitatis defectum, redduntur validi si iuramento firmentur in iure communi stando.

Excipe tamen in Lusitania, quia in hoc regno Lusitanæ iuramentum in contractibus appositum sine Regis facultate ex antiquissimo priuilegio à Sede Apostolica Regibus huius regni concessio, ipso iure est nullum, ut disponunt leges Lusitanæ *lib. 4. nou. ordinat. titul. 73. in veteribus titul. 3. & nos probauimus latè lib. 2. de promissionib. & contractus, qui eodem iuramento confirmatur, ipso etiam iure nullus redditur, licet sine illo firmus esset, ac validus.* Et ideo de iure Lusitano, cum non valeat iuramentum appositum in contractibus, & donationibus, ac conuentionibus, & eo ipso iuramentum, & contractus sit nullus, licet alioquin sine tali iuramento validus fueri, perinde est, ac si nunquam talis donatio, atque iuramentum facta fuerint. De iure autem communi illa donatio ratione iuramenti apppositi reuocari non potest.

Dices: Illa donatio, cum sit donatio causa mortis, licet incipiat à traditione & transferat dominium rei donatæ in donatarium; tamen transfert illud tot modis reuocabile, quot modi reuocari potest ipsa donatio, dum viuit donator, ut diximus supra *num. 6.* & sic per eam traditionem non amittere rationem donationis causa mortis, & in contractum donationis inter viuos transire, illiusque naturam assumere. Atqui hæc qualitas irreuocabilitatis, quam habet contractus inter viuos celebratus ratione iuramenti aded repugnat donationi causæ mortis quæ de sua natura postulat, ut toto vitæ tempore reuocari possit, ut sit illi incompatibilis: ergo, si ratione iuramenti transit in donationem inter viuos, irreuocabilis est, & transfert dominium absolute in donatarium irreuocabiliter, & non tot modis reuocabile, quot modis reuocari poterat donatio causa mortis. Respondeo. Nos supra *numer. 6.* cum diximus transire illud dominium per donationem causa mortis incipientem à traditione in donatarium tot modis reuocabile, quot modis reuocari poterat donatio ipsa in vita donantis, & rem tradentis, locutos fuisse de donatione causa mortis absolute facta, nimirum sine illo iuramento de non reuocando: at modò loquimur de donatione facta cum iuramento irreuocabilitatis; & in hac donatione, & casu censendam esse, & interpretandum illud verbum *causa mortis*, cum accedit iuramentum, positum esse tanquam causam motiuam, non finalem; id est, appositum esse, ut ostenderet donator, se ex consideratione mortis motum fuisse ad faciendam illam donationem inter viuos, & tunc reuera, cum accedit iuramentum irreuocabilitatis, confirmatorium ipsius donationis causa mortis, potius celebrari contractum donationis inter viuos, quàm fieri aliquam donationem causa mortis: ita colligitur ex Iureconsulto ad *l. ubi ita donatur, ff. de donatio. causa mortis* docet Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. quest. 4. num. 5.* Couarruias in rubric. de testament. 2. part. post *num. 11.* Molin. *tom. 1. de iustit. disp. 151. §. contraria sententia.* Natta *consil. 104. num. 6.* ubi dicit, se neminem inuenisse, qui huic veritati contradicat.

Sed agamus de donatione causa mortis deportatorum. Deportatus autem ille in iure dicitur, qui ad perpetuum exilium damnatus est. Relegatus vero ille, qui ad temporale exilium damnabatur, ut patet ex *l. relegatus, §. differentia, ff. de interdict.*

Inquires

32.

33.

Inquires igitur, an deportati, & relegati in exilium donare possint causa mortis? Respondeo deportatos in exilium in perpetuum non posse de iure communi donare causa mortis, testari, aut legare. Et omnes donationes factas ante deportationem, sicut etiam testamenta, & legata per sententiam deportationis, perpetuque exilij, eo ipso reuocari, & transire ad fiscum. Et idem est de damnatis ad mortem, textus in *l. si aliquis ff. de donat. causa mortis*. & ita docet Molina *de primogen. lib. 4. cap. 11. num. 21.* & Molina Theologus *tomo 2. de iustis. disput. 288. §. donatio causa mortis facta cuiusque.* subiungit verò primus Molina hæc verba: *Licet tamen hoc ita se habeat in donationibus causa mortis, non tamen ita se habet in maioratibus institutis donatione reuocabili inter viuos, quia institutiones maioratum non reuocantur, nec expirant deportatione, vel mortis damnatione instituentis.* Et ratio differentie est, quia maioratus in contractu institutus, etsi reuocabilis sit, non est verè vltima voluntas, quamuis aliquos illius effectus habeat; nec est legatum, nec fideicommissum, sed tertiam quandam speciem constituit, vt ille latè ostendit *lib. 1. de primogenijs, cap. 12.* Nec etiam assimilatur omnino donationi causa mortis; quamobrem non est cur legatis, testamentis, codicillis, aut donationi causa mortis æquiparetur, vt dicamus etiam reuocari per mortis damnationem, aut perpetui exilij deportationem instituentis, sicut reuocantur vltimæ voluntates, legata, & donationes causa mortis.

34. Licet tamen donationes causa mortis aliis factæ à deportatis, & perpetuò damnatis excipiantur, & reuocentur, donationes tamen causa mortis factæ inter virum, & vxorem, si traditio præcessit ex peculiari priuilegio in simili deportatione, & mortis damnatione non reuocantur, modò traditio timore, vel suspitione pœnæ facta non fuerit, ac proinde ea bona sic donata à viro vxori pertinent ad illam in eo euentu, quòd vir ad mortem damnetur, aut in perpetuum exilium deportetur, non ad fiscum. Potest tamen vir in exilium deportatus dum naturaliter viuit, eam donationem reuocare, quod constitutum est in fauorem, & solatium vxoris, vt constat ex *l. res vxoris, C. de donat. inter virum, & vxorem.* docet Molina *tomo 2. de iustis. disput. 288. §. donatio causa mortis.* patet rursus ex *l. sed si mors, in iustis, ff. de donat. inter virum, & vxorem.* quod idem ait Emanuel à Costa *cap. si pater, part. 1. verb. legauit, num. 6.*

Molina tamen postquam dixit, necesse esse, ne donatio facta vxori, causa deportationis viri reuocaretur, vt præcederet traditio, ex sententia Emanuelis à Costa citati, addidit, credo tamen id non esse necessarium, quoniam lex, *sed si mors*, citata, loquitur vniuersim de donatione causa mortis facta à viro vxori, & non dicit, opus esse vt præcedat talis traditio, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; maxime cum donationes causa mortis inter coniuges validæ sint absque traditione. Hæc ille. Ego opinionem hanc Molinæ credo veriore, quia nec etiam altera lex citata, *res vxoris, C. de donat. inter virum, & vxorem*, hanc traditionem requirit, vt videre est in illa, ibi, *Res vxoris, quæ vel successione qualibet, vel emptione, vel etiam largitione viri in eam ante reatum iure peruenerant, damnato, ac mortuo ex pœna marito, illibatas esse præcipio, nec alieni criminis infortunio adstringi vxorem, cum donatio maritalis ante tempus criminis, ac reatus collata in vxorem, quia pudicitia premio cessit, obseruanda sit.* Et statim addidit infra: *Si autem deportatio illata, non tamen mors ex pœna fuerit, donationes à*

viro vxori collata adhuc in pendenti maneant. id est, vt ibi explicat glossa, adhuc à marito ante mortem naturalem illius poterunt reuocari, vt superius diximus, quia nec matrimonium in huiusmodi casibus dissoluitur. hæc lex, vt vides, non requirit traditionem. Molina tamen *dicto tomo 2. de iustis. disput. 288. §. donatio causa mortis*, & Couarruias *in rubr. de testament. part. 3. num. 4.* putant, per deportationem viti eo ipso dominium rei donatæ causa mortis transire in vxorem, tametsi reuocabili- tate, eo quòd dum naturaliter viuit, possit vir eam donationem reuocare; & id patet ex verbis legis citatæ infra, ibi, *ita vt si vsque ad vltima tempus maritus eas non reuocauerit, ex morte eius confirmantur, fisco verò ad eas res nullam in posterum communionem habituro.*

Dubitabis adhuc, an valida sit donatio causa mortis collata in alterius voluntatem. v. c. si quis ita dicat, si Petrus patruus meus voluerit, dono tibi post meam mortem centum? Communiter respondent omnes Doctores validam esse. Et fundamentum est, quia contractus relati in voluntatem alterius per modum conditionis validi sunt. Vnde cum donatio, quoad suam confectionem, productionemque, regulam, leges, & solemnitates contractuum inter viuos sequatur, inde est, quòd valida, ac firma sit talis donatio, quæ quoad sui productionem sub ea conditione facta fuerit. ita Emanuel à Costa *lib. 1. selectar. interpret. cap. 21. num. vlt.* argumento legis, *tamis, §. vltimo.* & quæ ibi notantur per Doctores, *ff. de donat. mortis causa.* & ita docet etiam Molina *tomo 2. de iustis. disput. 288. §. ex eadem prima.*

36. Similiter, an donare possint causa mortis publici vsurarij, addubitant Doctores, & ratio dubitandi est, quia, non possunt validè testari, nisi prius soluant, aut cautionem præstent vsuratum soluendum: ergo etiam similiter non poterunt donationes causa mortis facere, maxime, quando illæ essent maioris partis bonorum suorum, aut saltem magnæ quantitatis illorum; quia censetur id factum in fraudem, secus quando donationes essent parvæ quantitatis, & propter hanc rationem id aliqui affirmant, quos refert Couarruias *in rubr. de testamentis, 3. part. num. 11. & sequentibus.* Communis tamen opinio docet, non posse eos donationes causa mortis facere, nec in magna, nec in parua quantitate, nisi prius soluant vsuras, aut certam, & securam cautionem soluendi præstent. eam tenet glossa vltima in *cap. quamquam, §. vltimo, de vsuris, in 6.* Iulius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio, quest. 7.* & idem Couarruias *lib. 2. variarum resolutionum, cap. 3. num. 9.* Molina *tomo 1. de iustis. disput. 137. §. an verò.* Et ratio est, quia glossa citata, & communiter recepta vniuersim docet, eum qui testari non potest, neque donare posse causa mortis, à qua regula neminem excipit, nisi solùm filium familias, qui donare potest causa mortis de consensu expresso patris, vt supra iam diximus; non tamen potest de eodem testari consensu, ne vltima voluntas testamenti ab alterius pendeat voluntate: vnde cum de manifestis vsurariis nulla sit facta exceptio in iure, standum est regulæ generali illius glossæ. Neque satisfacit responsio Couarruiæ primo loco allegati, nimirum glossam illam intelligendam esse de iis, qui ex naturali defectu testari non possunt, quia si ita esset, alioquin non esset necessarium excipere filium familias, quem constat, non ex naturali defectu, sed ex iuris dispositione testari non posse.

extraneus grauatur restituere alteri extraneo hæreditatem, vel legatum post mortem suam; si talis hæres sic grauatus ingrediatur Religionem, in eaque profiteatur, monasterium non excludit fideicommissarium, vt notissimum est, eo quod in eo euentu locum non habet tacita conditio, si sine liberis discedat. Vnde non excludet etiam substitutum in donatione causa mortis, vt optime docet Molina statim referendus.

Si verò substitutus sit filius, nepos, vel alius descendens ex donatore causa mortis; dico similiter substitutum non excludi à Religionem, imò potius Religionem excludi ab ipso substituto. Ratio est, primo, quia maior esse solet affectus donatoris, & testatoris erga suos, quàm erga extraneos: vnde si extraneus non excluditur à Religionem, nec etiam substitutus descendens ex linea primi testatoris excludatur. Primo, quia non est credendum, voluisse donatorem, seu testatorem, vt sui descendentes substituti à Religionem excludantur in eo casu, non ex eo, quod erga illos maiorem effectum habeat, quàm erga Religionem, sed ex eo, quod Religiosi ad alendam vitam paucioribus egeant. ita Molina tomo 1. de instit. disput. 190. §. ult. incipit, *Utrum autem*. Gutierrez lib. 1. de quest. canon. cap. 32. num. 31. & multi, quos ibi citat.

43.

Dices. Monasterium succedit loco filij, & illa substitutio secundi, intelligitur si primus donatarius grauatus restituere sine liberis discedat: vnde si grauatus cum liberis discederet, filij excluderent substitutum: ergo, & monasterium, etiam, cum succedat loco filij, illum excludit. Respondeo, monasterium non succedere loco filij, & illa substitutio secundi intelligitur sub ista conditione, si grauatus discedat sine filijs carnalibus, habetur enim monasterium loco hæredum, non tamen loco filiorum carnalium, in nullo enim iure reperitur, quod monasterium succedat loco filiorum; inuenitur tamen in cap. in presentia, de probat. in 6. quod succedat loco hæredum: diuerſum est autem succedere loco hæredum, & loco filiorum, vt notant egregie Vallescus consult. 24. tomo 1. & Couarruias lib. 1. variarum, cap. 19. num. 6. Bartol. consil. 1. quia si monasterium loco filij haberetur, erit monasterium filius fictus, ciuilitis, & improprius, qui non excludit substitutum, l. fideicommissum. ff. de condit. & demonstrat. l. si ita quis, §. is cui in tempus. ff. de legatis 2. Felinus cap. in presentia, de probat. num. 42. & plures quos citat Couarruias.

CAPVT VI.

An donationi ante, & post acceptationem possit onus imponi? Donatio, & renuntiatio bonorum facta in sæculo causa ingrediendi Religionem, an, & quatenus sit valida, vel inualida? Quæ personæ donare possint, quæ non possint.

- 1 Ante acceptationem donationis, potest onus, ac grauamen imponi; post acceptationem, non, nisi de donatary libero consensu, & num. 2.
- 2 Potest similiter imponi incontinenti post acceptationem.
- 3 Quid statuat Concilium Tridentinum circa donationem, aut renuntiationem bonorum factam

à Nouitio, vel Nouitia causa ingrediendi Religionem. Vide librum primum de contractibus in genere, cap. 19. à n. 12. vbi de hac re latius.

5 An nomine obligationis in Concilio Tridentino veniat donatio liberalis.

6 An in hoc decreto Concilij comprehendatur renuntiatio bonorum facta in sæculo ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam.

Referitur prima opinio negans. ibid.

Prefertur secunda affirmans. ibid. vers. nihilominus.

7 Non intelligitur decretum Concilij Tridentini de his, qui ingrediuntur Societatem IESU.

8 An per testamentum possint ij, qui ingrediuntur Religionem, disponere de bonis suis, & consequenter, an valida sint testamenta facta intuitu ingrediendi illam.

Et quid de donatione causa mortis. ibid.

9 An Nouitius, vel Nouitia, qui duos menses ante finitum nouitium de licentia Episcopi iuxta formam Concilij disposuit, indigeat nona dispositione, si ob aliquam causam postea professio differatur, ut ut iam ea dispositio non sit facta duos menses ante professionem.

10 Ut valeant renuntiationes, & dispositiones factæ ab ipsis Nouitijs iuxta formam Concilij Tridentini, an opus sit, ut habeant sexdecim annos perfectus.

11 Per illa verba Concilij, nulla quoque renuntiatio; aut obligatio, soli contractus irrenocabiles inter viuos intelliguntur: vnde in illis non comprehenduntur testamenta, nec donationes causa mortis.

12 An hoc decretum Concilij intelligatur de donationibus eorum, qui excedunt decimum sextum annum.

13 Quæ persona valide donare possint.

14 Omnes illi, qui alterius potestati, quoad administrationem bonorum sunt subiecti, nihil possunt de illis bonis donare, nisi de illorum consensu tacito, vel expresso, quibus subiecti sunt.

15 In regno Lusitania, & in regno Castella de iure omnis administratio omnium bonorum, etiam paraphernalium, & eorum, quæ uxores constante matrimonio, ac labore, & industria sua acquirunt, ad maritos pertinet, non ad uxores.

16 Quid de iure communi.

17 An in Lusitania, & Castella liceat vxoribus facere eleemosynas illas, quas mariti faciunt de rebus mobilibus. Referitur prima opinio affirmans illas, nihil omnino dare posse absque consensu maritorum.

18 Prefertur opposita opinio, & num. 19.

20 An uxores possint seruare intra annum, v. c. eas eleemosynas, quas minutatim dare possunt, vt simul eas donent alicui personæ, graui aliqua necessitate occurrente.

21 An vxor diues, quæ amplam dotem secum detulit, possit donare absque licentia mariti 40. aureos ad supplementum dotis alicuius femina magna sue obligationis.

22 Prefertur affirmatiua.

23 An ultra moderatas eleemosynas possint etiam uxores inuitis maritis insumere aliquid licite, & in quibus casibus.

24 Quantum possint uxores inuitis maritis licite donare.

Hic titulus continet tres partes; quoad primam, & secundam iam diximus alibi: de prima lib. 3. de translatione dominij per promissio

1.

extraneus grauetur restituere alteri extraneo hæreditatem, vel legatum post mortem suam; si talis hæres sic grauetur ingrediatur Religionem, in eaque profiteatur, monasterium non excludit fideicommissarium, vt notissimum est, eo quòd in eo euentu locum non habet tacita conditio, si sine liberis discedat. Vnde non excludet etiam substitutum in donatione causa mortis, vt optime docet Molina statim referendus.

Si verò substitutus sit filius, nepos, vel alius descendens ex donatore causa mortis; dico similiter substitutum non excludi à Religionem, imò potius Religionem excludi ab ipso substituto. Ratio est, primo, quia maior esse solet affectus donatoris, & testatoris erga suos, quàm erga extraneos: vnde si extraneus non excluditur à Religionem, nec etiam substitutus descendens ex linea primi testatoris excludatur. Primo, quia non est credendum, voluisse donatorem, seu testatorem, vt sui descendentes substituti à Religionem excludantur in eo casu, non ex eo, quòd erga illos maiorem effectum habeat, quàm erga Religionem, sed ex eo, quòd Religiosi ad alendam vitam paucioribus egeant. ita Molina tomo 1. de instit. disput. 190. §. ult. incipit, Virum autem. Gutierrez lib. 1. de quest. canon. cap. 32. num. 31. & multi, quos ibi citat.

43.

Dices. Monasterium succedit loco filij, & illa substitutio secundi, intelligitur si primus donatarius grauetur restituere sine liberis discedat: vnde si grauetur cum liberis discederet, filij excluderent substitutum: ergo, & monasterium, etiam, cum succedat loco filij, illum excludet. Respondeo, monasterium non succedere loco filij, & illa substitutio secundi intelligitur sub ista conditione, si grauetur discedat sine filijs carnalibus, habetur enim monasterium loco hæredum, non tamen loco filiorum carnalium, in nullo enim iure reperitur, quòd monasterium succedat loco filiorum; inuenitur tamen in cap. in presentia, de probat. in 6. quòd succedat loco hæredum: diuersum est autem succedere loco hæredum, & loco filiorum, vt notant egregie Vallescus consult. 24. tomo 1. & Couarruias lib. 1. variarum, cap. 19. num. 6. Bartol. consil. 1. quia si monasterium loco filij haberetur, erit monasterium filius fictus, ciuilitis, & improprius, qui non excludit substitutum, l. fideicommissum. ff. de condit. & demonstrat. l. si ita quis, §. is cui in tempus. ff. de legatis 2. Felinus cap. in presentia, de probat. num. 42. & plures quos citat Couarruias.

CAPVT VI.

An donationi ante, & post acceptationem possit onus imponi? Donatio, & renuntiatio bonorum facta in sæculo causa ingrediendi Religionem, an, & quatenus sit valida, vel inualida? Quæ personæ donare possint, quæ non possint.

- 1 Ante acceptationem donationis, potest onus, ac grauenon imponi; post acceptationem, non, nisi de donatary libero consensu, & num. 2.
- 2 Potest similiter imponi incontinenti post acceptationem.
- 3 Quid statuat Concilium Tridentinum circa donationem, aut renuntiationem bonorum factam

à Nouitio, vel Nouitia causa ingrediendi Religionem. Vide librum primum de contractibus in genere, cap. 19. à n. 12. vbi de hac re latius.

5 An nomine obligationis in Concilio Tridentino veniat donatio liberalis.

6 An in hoc decreto Concilij comprehendatur renuntiatio bonorum facta in sæculo ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam.

Referitur prima opinio negans. ibid.

Prefertur secunda affirmans. ibid. vers. nihilominus.

7 Non intelligitur decretum Concilij Tridentini de his, qui ingrediuntur Societatem IESU.

8 An per testamentum possint ij, qui ingrediuntur Religionem, disponere de bonis suis, & consequenter, an valida sint testamenta facta intuitu ingrediendi illam.

Et quid de donatione causa mortis. ibid.

9 An Nouitius, vel Nouitia, qui duos menses ante finitum nouitiatum de licentia Episcopi iuxta formam Concilij disposuit, indigeat nona dispositione, si ob aliquam causam postea professio differatur, uae ut iam ea dispositio non sit facta duos menses ante professionem.

10 Vt valeant renuntiationes, & dispositiones factæ ab ipsis Nouitijs iuxta formam Concilij Tridentini, an opus sit, vt habeant sexdecim annos perfectas.

11 Per illa verba Concilij, nulla quoque renuntiatio; aut obligatio, soli contractus irrenocabiles inter viuos intelliguntur: vnde in illis non comprehenduntur testamenta, nec donationes causa mortis.

12 An hoc decretum Concilij intelligatur de donationibus eorum, qui excedunt decimum sextum annum.

13 Quæ persona valide donare possint.

14 Omnes illi, qui alterius potestati, quoad administrationem bonorum sunt subiecti, nihil possunt de illis bonis donare, nisi de illorum consensu tacito, vel expresso, quibus subiecti sunt.

15 In regno Lusitania, & in regno Castella de iure omnis administratio omnium bonorum, etiam paraphernalium, & eorum, quæ vxores constante matrimonio, ac labore, & industria sua acquirunt, ad maritos pertinet, non ad vxores.

16 Quid de iure communi.

17 An in Lusitania, & Castella liceat vxoribus facere eleemosynas illas, quas mariti faciunt de rebus mobilibus. Referitur prima opinio affirmans illas, nihil omnino dare posse absque consensu maritorum.

18 Prefertur opposita opinio, & num. 19.

20 An vxores possint seruare intra annum, v. c. eas eleemosynas, quas minutatim dare possunt, vt simul eas donent alicui personæ, graui aliqua necessitate occurrente.

21 An vxor diues, quæ amplam dotem secum detulit, possit donare absque licentia mariti 40. aureos ad supplementum dotis alicuius femina magna sua obligationis.

22 Prefertur affirmatiua.

23 An ultra moderatas eleemosynas possint etiam vxores inuitis mariti insumere aliquid licite, & in quibus casibus.

24 Quantum possint vxores inuitis maritis licite donare.

Hic titulus continet tres partes; quoad primam, & secundam iam diximus alibi: de prima lib. 3. de translatione dominij per promissio

1.

promissionem; de secunda lib. 1. de contractibus in genere, cap. 18. a num. 12. & deinceps, ad quæ loca te remittimus, pro singulis dubiis earum. Restat igitur agere de personis, quæ donare possint, vel non possint, & de hac etiam re incidenter egimus lib. 1. de contractibus in genere, a cap. 11. & lib. 5. de translatione domini per emptionem, & venditionem; quamobrem hic tantum pro integritate materię huius libri aliqua breuiter attingemus; pro cæteris, & maioribus fortasse dubiis loca relata inspicias.

2. Statuo igitur primò pro prima parte tituli: Ante acceptationem donationis potest onus donatio ob rem donatam imponi: post acceptationem non potest aliquod imponi absque libero consensu donatarij. est communis conclusio. eam docet Couarr. lib. 1. variar. cap. 14. num. 1. Lessius tom. 1. de iustit. cap. 18. dub. 9. num. 52. Tiraquellus in l. si unquam, C. de reuocan. donat. verb. Postea. patet ex l. perfecta, C. de donat. qua sub modo. ibi, Perfecta donatio conditiones postea non recipit. perfecta, id est, per acceptationem. Et ratio est, quia consecutus fuit donatarius per acceptationem ius ad rem sine onere, quare ei postea absque illius consensu imponi non potest.

3. In continenti post acceptationem potest. Ratio est, quia dictio illa, postea, vt notat Couarr. ibi, interuallum ostendit, iuxta glossam in l. in bona fidei, C. de pactis. Tiraquel. allegatum num. 6. Bartol. in l. ab hostibus, ff. ex quibus caus. maiores, & in l. fructus, num. 9. ff. soluto matrimonio, vbi Iason num. 6. idem Iason in l. non hoc, num. 15. limit. 9. C. vnde vi. Illustrissimus Hispaniarum Primas Cunha 1. part. decreti, dist. 81. cap. 4. pag. 668. col. 1. Petrus Cenedo singul. 82. Quare in continenti potest poni donatio etiam inuito post acceptationem; conditionem grauaminis iuxta donatoris voluntatem, de quo non dubito, quia quæ in continenti fiunt, in ipso actu fieri censentur. Et quia illa dictio post, seu postea, aliquando actum immediatum, seu continuatum significat, vt bene notat idem Cunha pag. 184. num. 4.

4. Circa secundam partem tituli notabis, Concilium Tridentinum sess. 25. de Regularibus, cap. 16. statuere, vt nulla renuntiatio, aut obligatio facta ante professionem à Nouitio, vel Nouitia valeat, nisi fiat de licentia Episcopi, vel eius vicarij generalis intra duos menses proximos ante professionem, ibi, Statuit sancta Synodus, vt nulla quoque renuntiatio, aut obligatio facta ante professionem etiam cum iuramento, vel in fauorem causa pia valeat, nisi facta sit cum licentia Episcopi, vel eius vicarij, idque intra duos menses proximos ante professionem, & vt etiam sic facta nullum sortiatur effectum, nisi secuta professione, & aliter facta etiam si cum expressa huius fauoris renuntiatione, etiam iurata, sit irrita, & nullius effectus. Et verò totum hoc decretum Concilij latissimè explicauimus lib. 1. de contractibus in genere, cap. 19. a num. 12. hic tamen paucissima necessariò attingemus.

5. Nomine obligationis, venit donatio liberalis, quia post acceptationem transit in obligationem, & nomine etiam renuntiationis bonorum, vel partis considerabilis illorum, venit similiter eadem donatio, siue à traditione incipiat, siue à promissione, iuxta declarationem quandam Eminentissimorum Purpuratorum in vna declaratione 18. die Maij anni 1598. quæ sic ait. Congregatio Concilij censuit, decretum Concilij non vendicare sibi locum in donationibus, seu renuntiationibus ante habitum suspensionem, etiam animo, & proposito Religionem ingre-

diendi factis. vbi vides, renuntiationem appellari donationem, & donationem renuntiationem.

6. Quæstio tamen est, an in hoc Concilij decreto comprehendatur renuntiatio facta ante ingressum Religionis in sæculo, animo, & intuitu ingrediendi illam? Et hac de re partita est opinio.

Prima negat, eam tenet Sancius in summa tom. 2. lib. 7. cap. 5. num. 4. vbi pro ea citat 10. auctores, inter quos est Vallascus de partitionib. cap. 16. n. 22. & 23. quibus, & pro sententia Sancij, addes Dianam tom. 1. tractat. de dubijs Regularium, resol. 55. vbi citat etiam præter illos decem Sancij, Villalobos in summa tom. 2. tract. 35. diff. 17. num. 4. Patellium in dubijs Regular. verb. Nouitatus, num. 41. Menoch. in additionib. ad lib. 2. de arbit. iudic. casu 436. num. 3. & hæc opinio habet etiam pro se responsionem congregationis Patrum Purpuratorum proximè relata. Et fundamentum huius opinionis est, primò, quia Concilium in hoc decreto loquitur de donationibus, & renuntiationibus factis à nouitiis tam masculis, quàm monialibus post ingressum Religionis, & solum prohibet, ne hi donent, & non loquitur de renuntiationibus factis in sæculo animo ingrediendi Religionem, & decretum Concilij est pœnale, cum pœnam nullitatis addat, & non debet extendi, sed restringi. Secundo, quia in dubio textus est intelligendus iuxta rubricam, sub qua constituitur, l. si quid autem, §. si quid vero, C. de veteri iure enucleando. Cuius ergo intelligentia huius decreti Concilij sit dubia, accipienda est ex rubrica, & titulo, sub quo constituitur, qui est de Regularibus: non ergo intelligitur de merè secularibus, quales sunt, qui in sæculo donant animo ingrediendi Religionis. Tertio, probatur, quia Concilium ait, nulla quoque renuntiatio, &c. & illa particula quoque in iure est copulatiua, cuius natura est copulare sequentia cum antecedentibus: at caput, & decretum antecedens Concilij loquebatur de nouitiis; ergo istud immediatè sequens de illis etiam tantum loquitur. Nihilominus

Secunda opinio, quam sequor, affirmat. eam docet Molina tom. 1. de iustit. disp. 149. vers. quoad Ecclesiam attingit, & disp. 139. vers. ambiget rursus, & tom. 3. disp. 604. num. 2. Gutierrez cap. quantum pactum, de pactis, in 6. §. dum nupti iradebatur, sine. Lessius lib. 2. de iustit. cap. 41. dub. 4. num. 40. Azor tom. 1. lib. 13. cap. 9. quæst. 2. & pro illa citat Sancium vbi supra, num. 3. qui pro hac opinione citat 16. Doctores, inter quos est Nauarrus, Flaminius, Menochius, Zechius, Sorbus, & alij. Fundamentum Molinæ est primò, quia intentum Concilij, ob quod prohibet has donationes, & renuntiationes, & annullat, est, ne donantes, & renuntiantes cogantur postea inuiti profiteri ex defectu bonorum: & non minus cogitur renuntians, & donans inuitus profiteri ob donationem factam in sæculo, animo & intuitu ingrediendi Religionem, quàm ob donationem factam in nouitatu, & post ingressum Religionis: ergo intentum. Secundo, quia Concilium absolute, & vniuersim loquitur de renuntiatione, & donatione facta ante professionem, non restringendo ad factam tempore nouitatus, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, & parum refert, quòd hoc Concilij decretum contineatur sub rubrica, & titulo de Regularibus, nam ideo sub illo ponitur, quia hæc donationes erant factæ in ordine ad statum Religionis: status autem non acquiritur nisi post professionem; & ideo nullum firmum argumentum inde potest contra hanc opinionem asserti. Tertio, quia hoc decretum

eretur non est pœnale, quatinus pœnam addat nullitatis, sed doctrinale pro omnibus, qui volunt Religionem profiteri; pœna enim ibi ponitur per accidens, non per se; nam id, quod primò, & per se intendit Concilium, est, ne Nouitij, aut Nouitiæ profiteantur inuitè ob defectum honorum, quibus se spoliauerunt ante professionem. *Quarto*, quia lex pœnalis extenditur ad alium casum similem, quando si ad illum non extendetur, frustraretur dispositio ipsius legis pœnalis, quod patet ex *cap. si ciui. 1. de sentent. excomm. in 6.* ubi decernitur, extendi ad suburbia interdictam ciuitatis, ne facie pœna interdicti eludatur. & ex *cap. 2. de usuris. in 6.* & glossa *ibi*. nam caput illud est pœnale, & interdicit usurariis facturam testamenti, nisi prius usuras restituant, aut cautionem restituendi præstent; & tamen glossa *ibi*, hanc prohibitionem extendit ad codicilla, eo quòd aliàs facile prohibitio eluderetur. & verò nemo negabit hoc decretum Concilij facile eludi, & fraudari, nisi intelligatur etiam de renuntiationibus, & donationibus factis in seculo animo, & intuitu Religionis ingrediendæ. *Quinto*, quia auctoritas Patrum Purpuratorum, non cogit alios illorum sententiam sequi, quia illi in ea declaratione secuti sunt contrariam sententiam, quæ est bona, & probabilis; at illorum declaratio pro illa, non est nostræ reprobatio. Adde, quòd ipse Sancius nostram sententiam valde etiam probabilem appellat: at vitis fundamentis vtriusque facile iudicabit quilibet & vit prudens, ac doctus nostram esse probabiliorem.

7. Non intelligitur hoc decretum de iis, qui ingrediuntur Societatem I. S. V. ij enim non solum valide possunt disponere, & renunciare, ac donate de suis bonis prout voluerint post ingressum Religionis, quocumque tempore, non solum duos menses ante professionem, sed etiam in seculo, animo, & intuitu relinquendi mundum, & ingrediendi illam: modò ij, qui donant, post illius ingressum id faciant iuxta formam constitutionum prædictæ Societatis, hoc est, de licentia suorum superiorum cum duobus Consiliariis ab iis datis; quam formam disponendi ad hoc approbat Concilium in hoc loco: ita Lessius *tom. 1. lib. 2. de iustit. cap. 42. dub. 4. num. 41.* & Molina *tom. 1. de iustit. disp. 139. vers. antequam* patetque ex decreto Concilij *dist. sess. 25. cap. 16. de Regularibus. ibi*, Per hæc tamen sancta Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere, quin Religio clericorum Societatis I. S. V. iuxta primum eorum statutum à sancta Sede Apostolica approbatum, Domino, & esse Ecclesiæ inseruire possint, docet etiam Sancius in *summa, lib. 7. cap. 5. n. 9.* Rodriguez *quæst. regular. tom. 2. quæst. 47. art. ultim. Sæ in summa, verb. Religio, num. 5.*

8. In eo decreto Concilij non comprehenduntur testamenta Nouitiorum, & eorum, qui intuitu ingrediendæ Religionis, per testamenta, aut donationes causa mortis disponunt & donant de suis bonis prout voluerint, quia testamenta, & donationes causa mortis factæ non confirmantur, nec validantur, nisi post mortem, & sic impedimento esse non possunt, vt sic disponentes inuitè profiteantur, cum toto tempore vitæ suæ, etiam post professionem illas reuocare possint; deinde, quia decretum Concilij Tridentini de solis obligationibus, & renuntiationibus, seu donationibus loquitur, quæ obligare possunt. Testamenta autem, & donationes causa mortis factæ nullam inducunt obligationem, dum viuunt testatores, & donatores; reuocari enim possunt toto tempore vitæ ad libitum testatorum, & donatorum, vt latè probat Sancius

in *summa, lib. 7. cap. 5. num. 13.* Molina *tom. 1. de iustit. disp. 149. vers. quod ad Ecclesiam.* Vallascus *de part. cap. 16. num. 15. & 16.* & pro hac opinione inducit Sancius 15. Doctores, quos inibi apud illum videre poteris.

9. Notabis verò, si Nouitius, vel Nouitia, iuxta formam Concilij intra duos menses proximos ante professionem de licentia Episcopi, vel Vicarij donationes, vel renuntiationes de suis bonis faciat, & postea ex aliqua causa professio differatur, ita vt iam non sint duo menses ante professionem, non propterea inualidari, vt optimè norant Sorealius, & Horatius in additionibus ad hunc Concilij locum: & sic censuit Congregatio Eminentissimorum Patrum Purpuratorum, vt illi referunt, *fol. 699. in vna 17. Octobris, anni 1594.* quæ habet. *Congregatio censuit, renuntiationem factam cum licentia Episcopi, vel Vicarij intra duos menses proximos temporis, quo professio legitime emitti potuisset, non esse inualidam, eo quòd professio per aliquot menses dilata fuerit, semper enim valor actus sustentandus est, quantum fieri potuerit nam quòd semel fuit validum, & perfectum, tractu temporis non infirmatur: imò magis confirmatur.*

10. Vt autem valeant huiusmodi donationes, & renuntiationes factæ de licentia Episcopi, vel eius Vicarij, opus est, vt donantes, & renuntiantes sexdecim annos completos habeant, vt bene animaduertunt Sorealius, & Horatius Lucius citati. Azot *part. 1. iustit. moral. lib. 12. cap. 2. & lib. 13. cap. 9.* Ioannes de la Cruz *de statu Relig. lib. 1. cap. 8. dub. 2. & 4. num. 6. in fine.* neque in hoc casu malitia supplet ætatem, vt ait Riccius in *decis. Curia Neapolitana, decis. 122.* quia Concilium tanquam formam hanc solemnitatem requirit.

11. Notabis etiam per hoc decretum Concilij & per illa verba, *Nulla quoque renuntiatio, aut obligatio, &c.* solos contractus & obligationes inter viuos prohiberi, qui tanquam irreuocabiles obstant libero Nouitij ingressui, aut professioni, vt optimè animaduertit Sancius *lib. 7. summa, cap. 5. num. 18.* Vnde cum testamenta, & donationes causa mortis factæ reuocabilia sint vsque ad vltimum spiritum vitæ, in eo decreto non comprehenduntur, etiam si in testamento disponat quis de omnibus suis bonis in fraudem huius decreti, quòd malè omnino ait Rodriguez *tom. 2. summa, cap. 7. num. 8. sine*, quia in dispositionibus factis per vltimam voluntatem nulla fraus potest considerari, cum sint ex natura sua reuocabiles toto vitæ tempore disponentis.

12. Dubitatum fuit à nonnullis, an hoc decretum sit intelligendum de donationibus eorum, qui excederent numerum 16. annorum? Causa dubitandi fuit, quia hoc decretum est pœnale, & loquitur de iis, qui sexdecim annos completos habent, & pœnæ non sunt extendendæ ad personas, de quibus non loquuntur. Sed de illorum etiam donationibus intelligendum esse declarauit Congregatio Patrum Purpuratorum in vna 15. Ianuarij anno 1601. quam afferunt Horatius, & Sorealius, quæ sic habet. *Congregatio censuit, decretum Concilij vendicare sibi locum etiam in ijs, qui excedunt 16. annum, & illa verba, ante facta, quæ ibidem habentur, non referri ad ætatem renuntiantis, sed ad duos menses proximos ante professionem.* hæc ibi, & hoc decretum non est pœnale, sed doctrinale pro omnibus, qui Religionem ingrediuntur, in quacumque ætate, pœna enim ibi est adiecta per accidens.

13. Circa tertiam partem tituli de personis, quæ valide donate possunt, animaduerto, personas, quæ venire hinc possunt in considerationem, esse vxores, maritos,

maritos, amentes, prodigos, carentes ratione, impuberes, filiosfamilias, minores viginti quinque annis, Religiosos; & in summa omnes illæ personæ, quæ licet habeant dominium bonorum, carent tamen libera administratione illorum, & de his omnibus iam satis superque egimus supra lib. 1. de contractibus in genere, cap. 25. per totum, & deinceps, & præcipue in tom. 2. Decalogi lib. 7. præcepto 7. ubi latè egimus de furtis maritorum in uxores, & vxorum in maritos.

Vxores.

14. Animaduertes ergo primò, eos, qui alterius potestati quoad bonorum administrationem sunt subiecti, nihil posse de ipsis bonis donare absque voluntate, & consensu tacito, vel expresso eorum, quibus sunt subiecti in tali administratione, quod intelligendum est, vel titulo elemosynæ, seclusa extrema, vel graui necessitate, vel quocumque alio titulo, vt bene animaduertit D. Thomas 2. 2. quæst. 37. artic. 8. Molina tom. 2. de iust. disp. 274. initio.
15. Animaduertes secundò, in hoc nostro regno Lusitanie de consuetudine, & in regno Castellæ de iure omnem administrationem bonorum ad maritos pertinere, non ad uxores, etiam paraphernalium (sunt autem bona parapherna, vel paraphernalia illa, quæ vxores secum deferunt in domum maritorum extra dotem) & omnium illorum, quæ illa acquirunt constante matrimonio, acu, labore, industriæque sua, etiam inscientibus maritis: itaque in Lusitania, & Castella nullam habent omnino administrationem bonorum aliquorum, quocumque modo, vel arte quæsiturum (nisi fortè dum contraxerunt, aliqua sibi ad suam liberam dispositionem exceperunt.) ita communiter Doctores, Molina tom. 2. de iust. dicta disput. 274. vers. vt credo. Cabedo 1. part. decis. 106. per totam, & n. 4.
16. Et quamuis D. Thomas 2. 2. quæst. 32. artic. 8. ad 2. Paludanus, Gabriel, Richardus, Syluester, Angelus, & alij, quos refert, sed non sequitur, Molina allegatus, existiment, habere uxores liberam administrationem bonorum paraphernalium, & eorum, quæ constante matrimonio negotiatione, acu, industria, arte, laboreque suo acquirunt, & posse de illis consequenter liberè donare, & disponere, repugnantibus etiam, prohibentibus, & contradicentibus maritis: attamen id procedit, & ita est de iure communi, de quo D. Thomas, & Auctores à Molina inducti loquuntur: non tamen procedit in regno Portugallie, & Castellæ, in quibus, vt diximus, omnis administratio omnium bonorum ad maritos spectat, & nulla ad uxores. ita Molin. dict. tom. 2. de iust. disp. 274 pag. 126. col. 1. vers. hoc ita constituto, & vers. Paludanus.
17. Quæstio igitur est, an in Lusitania, & Castella, sicut maritis licet constante matrimonio ex rebus mobilibus communibus mediocres facere elemosynas, attenta qualitate, & possibilitate sua, suorumque bonorum, ita id etiam liceat vxoribus? Quòd id liceat maritis in regno Lusitanie, patet ex vsu, & consuetudine, & ex nostris ordin. nouis lib. 4. tit. 7. §. ultimo. & ratio id conuincit, quia si in his duobus regnis, vt diximus numer. 15. omnis administratio omnium bonorum ad maritos spectat, non ad uxores, sequitur, vt moderatè donatiunculæ bonorum mobilium ad illos etiam pertineat, maximè per elemosynas: huiusmodi enim modicæ donationes non excedunt illorum potesta-

tem hæc igitur de re circa hanc quæstionem duæ sunt opiniones.

Prima negat, & ait, in his duobus regnis Lusitanie, & Castellæ nihil posse omnino uxores donare, neque etiam titulo elemosynæ de bonis, quorum administratio ad maritos spectat, nisi de consensu, & voluntate tacita, vel expressa illorum: & si aliquid donent, teneri ex iustitia de tertio, & quinto suorum bonorum restituere maritis tantum, quantum in illis eos damnificauerunt, & si mariti iam sint mortui, illorum hæredibus, vel filiis. ita Molina tom. 2. de iust. disp. 274 pag. 127. col. 1. vers. Doctores communiter. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 12. dub. 14. num. 82. Nauareus cap. 17. n. 157. Cabedo 1. part. decis. 106. num. 3. & communiter omnes, qui loquuntur de rigore iuris istorum regnorum. Et ratio est primò, quia in illis omnis administratio omnium bonorum, etiam mobilium, & paraphernalium, & eorum, quæ constante matrimonio, negotiatione, acu, industria, & labore suo acquirunt, ad maritos spectant: ergo nihil possunt uxores de illis licitè, ac validè donare absque consensu tacito, vel expresso maritorum. Nam donatio sequitur administrationem bonorum mobilium: quare, qui caret potestate administrandi, caret etiam potestate donandi, & disponendi. Secundò, quia de iure Castellæ id patet ex legibus Regni, vt probat Molina, de iure Lusitanie id constat ex nouis ordinat. lib. 4. tit. 17. §. finali. vbi solis maritis huiusmodi donationes moderatæ, propterea quòd liberam administrationem omnium bonorum habeant, specialiter permittuntur; quæ autem maritis propter aliquam rationem specialem specialiter conceduntur, permittunturque, consequenter vxoribus denegantur, cum careant causa, & ratione, ob quam conceduntur maritis, nempe administratione bonorum, cap. cum illorum, de sent. excommunic. cap. nunc. de presumptionib. Tertio, quia exceptio, seu dispositio specialis firmat regulam in contrarium. l. i. in singulari. ff. de legib. Quarto, quia donationes sunt quasi contractus, uxores autem sine consensu maritorum tacito, vel expresso, nec contrahere, nec quasi contrahere possunt; quod procedit etiam iuxta Cabedum dicta 1. part. decis. 106. num. 5. & 8. quando mariti sunt longè absentes, attento iure nostro Lusitano lib. 3. tit. 32. §. finali. quia uxores stare non possunt in iudicio sine vitorum consensu, starent autem in illo, si sine illorum consensu etiam illis longè à regno absentibus contrahere, aut quasi contrahere possint. Sed idem Cabedo num. 8. statim se declarat, dicendo id procedere de rigore nostri iuris: nam de iure communi, in eueniente necessitate, aut causa iusta, qualis esset maritare filias, aut montales facere, data bona occasione, filios in Academia causa studij alere, possunt uxores alienare, & contrahere de mobilibus absque consensu maritorum, illoque non expectato, quia tenentur mariti id tunc ratum, gratumque habere, quia in utilitatem illorum gestum fuit. ita Soares tit. de las dendas num. 3. vers. septimo limitat. Aymon conf. 12. num. 4. l. velles heene. C. de xenos. donat. Instituti de obligat. qua ex quasi contractu, §. 1. l. si remunerandi, §. 1. ff. mandat. l. 1. & 2. ff. de negot. gest.

Nihilominus secunda sententia verior, cui adhaereo, affirmat, & docet in his duobus regnis Lusitanie, & Castellæ, licet non de iure, saltem de consuetudine, posse uxores nolentibus, contradicentibusque maritis donare, & facere elemosynas moderatas, & consuetas, attenta possibilitate bonorum, & qualitate personarum dantium, & accipientium,

18.

pietium, quas alie vxores suæ qualitatibus solent efficere; idque non solum suis, suorumque maritorum fratribus, cognatis, & propinquis, sed etiam extraneis: in moderatione autem illarum attendendum est, ut dixi, ad qualitatem dantium, & accipientium, ad quantitatem bonorum, quæ habent, ad præsentem necessitatem, ad gradum consanguinitatis, ad numerum filiorum, quos habent. In aliis regnis, in quibus ius commune non seruetur, sequenda est consuetudo: vbi vetò dispositio iuris communis seruetur, illi standum est, ut diximus num. 16. ita Molina tom. 2. de iustit. diffinit. 274. col. 1. vers. Doctores nihilominus, pag. 127. D. Thomas in 4. dist. 15. quest. 2. art. 5. quest. 1. Navarr. in summa Latina, cap. 17. num. 153. Abulensis cap. 6. in Mattheum quest. 57. Syluester, & Angelus verb. elemosyna. Lessius tom. 1. lib. 2. cap. 12. dub. 4. n. 84. Primo, quia consuetudo præualet contra ius, imò tribuit ius, & privilegium ad hoc faciendum, non secus, ac tribueret lex, si de hoc puncto daretur ad hoc peragendum, quia consuetudo recepta vim legis habet. Secundo, quia vxores non sunt ancillæ maritorum, nec filie, sed sunt sociæ illorum, nec de se sunt incapaces administrationis bonorum, & gubernationis familiæ, quamuis sint maritis veluti capitibus subiectæ, ne aliquid inordinatè efficiant. Tertiò, quia mariti tenentur in conscientia competentem sustentationem alimentorum vxoribus dare, habita ratione status, & fortunæ; nomine autem competentis sustentationis veniunt etiam elemosynæ, quas alie suæ qualitatibus solent efficere, aded, ut si à maritis separentur, & bona omnia manerent apud maritos, & ex officio iudicis eis competens sustentatio assignaretur, in hac assignatione competentis sustentationis habenda erit ratio elemosynarum, & recreationum licitarum, quas alie eiusdem qualitatibus, & nobilitatis solent dare, atque habere licitè, & moderatè, ut est communis Doctorum sententia. nec obstat illud D. Augustini in cap. quod Deo 33. quest. 5. vbi cuidam coniugata ita inquit: *Nihil de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus vllis terrenis tuis, siue arbitrio viri tui debuisti*; quia id intelligendum est, nihil immoderatum, & nos loquimur de elemosynis, & donationibus moderatis. ita Molina tom. 2. de iust. diffinit. 274. pag. 130. col. 2. vers. quòd si quis.

19. Imò, non est etiam improbabile posse de iure Lusitano lib. 4. nouæ Ordin. tit. 7. §. fin. vxores dare, & facere donationes moderatas absque maritorum consensu. Et ratio est, quia id ex eodem iure, imò & de iure communi, & Castellæ maritis permittitur ex supra dictis, & ex traditis à Palatio in rubr. §. 48. num. 3. & §. 68. post Bartol. in l. finali, in fine. ff. rerum amotarum. ergo etiam permittitur vxoribus, quia vxor, & mariti sunt correlatiua, & in correlatiuis idem est ius, eadem disciplina, & quod de vno dicitur, de altero quoque affirmatur. l. velles necne, C. de reuocand. donat. Bartol. ibi, Angelus, & Baldus num. 1. Et quia statuta prohibentia vxori moderatè donare, sunt rigida, & rigorosa, ut bene animaduertit Tiraquellus ad leges connubiales, gloss. §. num. 57. quare late sunt interpretanda; & si strictè, ita sunt strictè interpretanda, ut plus liceat maritis, qui administrationem omnium bonorum habent, quam vxoribus, quæ nullam habent. Nec obstat, quòd mariti habeant administrationem omnium bonorum, & vxores non habeant, ut dicamus, ideo ius vxoribus negare donationes, & elemosynas moderatas, non maritis, quia id durum est omnino, & videtur irrationabile respectu

vxorum, quæ sunt sociæ maritorum, & dote suâ id emerunt à maritis, sicut alimenta emerunt; quare inde solum sequitur ut intra moderationem debitam maiusculas concedamus maritis, quam vxoribus. at id illis absolute negare, durum plane, & irrationabile videtur, maxime, quia ius commune, eas illis concedit, uti vidimus.

Et mihi extra dubium est, posse vxores has moderatas elemosynas, quas sigillatim intra annum pro singulis vicibus possunt efficere, ut probauimus num. 18. seruare, ut simul eas pro necessitate aliqua occurrente alicui personæ graui donent; quid enim refert, quòd simul eas dones, quam quòd minutatim dones? Dices: agitur de maiori præiudicio viri, si simul, & vno cumulo donentur, quam si minutatim donentur. Respondeo illud præiudicium non esse considerabile, quia si eas singulis diebus in loculum vxores mittant, nemo negabit in fine anni, aut mensis posse simul, & vno cumulo pauperibus erogare: perinde ergo erit eas simul, aut pro singulis vicibus dare. Est hæc mea resolutio parum consentanea doctrinæ Nauatri in summa Latina, cap. 17. num. 155. vbi dicit, non posse vxorem absque licentia mariti dare notabilem elemosynam cuidam consanguineæ, nec alteri personæ extraneæ simul, & vno cumulo, etiam si per partes discursu temporis tantam quantitatem donare possit, quantum simul donat, quia sufficit, ne possit facere, quod à principio eam simul donare intenderit. Est tamen valde consentanea doctrinæ Molinæ tom. 2. de iustit. diffinit. 274. §. ex dictis. vbi resoluit, posse vxorem, quæ amplam dorem secum tulit, eam quantitatem simul, vno cumulo, & pro vna vice dare absque obligatione restitutionis ex sua tertia marito faciendæ, quod patebit statim ex resolutione dubij sequentis. Faciunt etiam pro hac mea opinione omnes, qui dicunt, fratres, qui fratres, vel sorores suas pauperes tenentur alere, & dietim alimenta dare, posse tuta conscientia pro ratione alimentorum eas dote æstimando alimenta. & ea simul, & vno cumulo eis in dorem dare; & hi sunt Molin. lib. 1. de primogen. cap. 15. num. 62. Bæça in tractat. de melior. filijs, cap. 22. a num. 30. Azor tom. 2. instit. moral. lib. 2. cap. 40. q. 2. & alij.

Dubium ergo est, an mulier diues, quæ amplam dorem secum tulit in domum mariti, possit donare absque licentia mariti 40. aureos simul, & vno cumulo ad pium opus. v. c. ad supplementum dotis alicuius femine, magnæ suæ obligationis, puta, filie nuptialis suæ; & quamuis Nauarrus in summa Latina, cap. 17. num. 155. Cabedo 1. part. decis. 106. num. 4. & omnes, quos citauimus pro prima opinione num. 17. id negent, ex eo fundamento, quòd videatur hæc donatio valde exorbitans, & immoderata, & vxores nec de iure, nec de consuetudine donationes immoderatas facere posse, idque etiam si maritus sit longè absens, quo etiam casu longè absentie mariti, non poterit validè vxor tam amplam donationem facere absque iudicis autoritate, & decreto, deficiente mariti licentia, & nostra Ordinatio lib. 4. tit. 7. in nouis, §. fin. solum id concedit maritis, & in modicis, & moderatis tantum donationibus, non in tam magnis, ex eo quòd illi solum administrationem bonorum, & rerum habeant, & consequenter videntur id negare vxoribus, quia nullam habent, ut dictum manet.

Attamen Molina tom. 2. de iustit. diffinit. 274. §. ex dictis, affirmat, & id debent affirmare omnes, quos induximus num. 18. quia id deducitur ex illorum fundamentis, & ratio est primo, quia moderatio elemo

20.

21.

22.

eleemosynarum arbitrio prudentis æstimanda est; non videtur autem hæc donatio immoderata respectu femine ditissime, quæ amplam dotem secum in domum mariti induxit. *Secundo*, quia id uxores, quæ amplam dotem secum deferunt, emunt à maritis, sicut emunt alimenta; nomine enim alimentorum veniunt in iure eleemosynæ, & sicut femine ditissime maiora alimenta à maritis emunt, ita & maiores de nationes. Nec sunt iamentum Nauarri, & Cabedi potest hic venire in considerationem, quia procedit in foro soli, & nos loquimur in foro poli.

23. Ultra moderatas eleemosynas, & donatiunculas, possunt etiam uxores in foro conscientie inuitis maritis aliquid insumere in his casibus. *Primo* ad præcauentium, & vitandum graue damnum, quod maritis imminet, sicut fecit prudens Abigail 1. Reg. 25. & ad curationem, medicinam, victum, & vestitum famulorum, tunc enim vtilissime gerunt negotia mariti, ita Nauarrus in *summa Lat. cap. 17. num. 154.* Molina *tom. 2. disp. 254. §. qua sequuntur*, & communiter Doctores. *Secundo*, si viri prodigi fuerint, aut bonorum suorum decoctores, tunc enim similiter contra expressam illorum prohibitionem poterunt abscondere, & reservare aliqua in futurum, providendo sibi, & familie in posterum. *Tertio*, quando bonorum administratio ad uxores spectat in maritorum absentia, tunc enim donare in conscientia poterunt ea, quæ mariti præsentem donare possent: ita Auctores allegati. *Quarto*, quando mariti certum quid præbent vxoribus ad vestitum, aut alios sumptus, possunt illa licite de eo, quod parcus insument, donationes, & eleemosynas facere: ita Molina *tom. 2. disp. 274. §. in fine*, & Doctores communiter.

24. Quantum autem uxores, inuitis, & expressè prohibentibus maritis, donare possint, non est facile assignare, cum id pendeat ex iudicio prudentis, uti diximus in 7. præcepto Decalogi in cap. de furtis vxorum in maritos; ibi enim diximus, non peccare uxores lethaliter, quorum mariti habent mille ducatos in redditus pro singulis annis, si à maritis eis inuitis, sex, aut septem aureos clam auferant, ut cum cognatis suis, & pigmentis ludant. Si verò mariti non sint valde diuites, sed mediocriter diuites, vnum aureum, aut ad summum duodecim regales argenteos; & 7. præcepto, lib. 7. Decalogi *tom. 2. in cap. de furtis filiorum erga parentes*, diximus filios horum hominum mediocriter diuitum, posse clam accipere absque peccato mortifero quatuor, aut quinque regales argenteos: ratio autem postulat, ut duplo maior quantitas, quam filiis, vxoribus concedatur, sunt enim illæ confociæ, & administræ vitorum suorum: ita Rebellus 1. part. de obligat. iustit. lib. 3. quest. 15. sect. 3. num. 16. Si autem maritus sit mechanicus pauper, aut pauper nobilis, cui res valde sit angusta, crederem non peccare mortiferè, si eo inuito clam accipiat tres regales, aut ad summum quatuor, quanuis de hoc nulla certa regula dari possit, sed totum hoc relinquatur arbitrio prudentis, qui id iudicabit ex circumstantiis.

***

Fagundez de Iustitia, &c.

Mariti, filijfamilias, minores, impuberes, amentes, prodigi, furiosi, clerici, Regulares, Moniales, milites, Ecclesiastici.

S V M M A R I V M.

- 25 Mariti sine expresso consensu vxorum, nec licite, nec valide donare, aut alienare possunt bona immobilia: non sufficit tacitus; quid de donationibus, & eleemosynis pecunie, & bonorum mobilium.
- 26 Possunt mariti de iure, & consuetudine absque ullo vxorum consensu eleemosynas, & donationes moderatas facere iuxta qualitatem suam.
- 27 Immoderatas tenentur in suam tertiam accipere. Si vxor difficultatem sentiat post mortem viri, in recuperandis his donationibus potest sibi occultè compensare. *ibid.*
Quid si mariti immoderatas donationes in suam partem non accipiat; an tunc teneantur donatary illas in conscientia restituere. *ibid.*
- 28 Si maritus de consensu vxoris ludat, damnum, & lucrum ad vtrumque spectat.
Secus si non consentiat. *ibid.*
- 29 De donationibus factis à maritis concubinis, an illas possint vxores in vita, & post mortem mariti repetere, & intra quantum tempus.
- 30 Quid si concubina aliquid à maritis, & viris vxoratis pretio emerunt, & vxores illud ab illis in iudicio vindicarunt, an tunc illis teneantur solvere pretium.
- 31 Tenentur viri post mortem accipere in suum tertium quidquid concubinis donarunt.
- 32 An concubina teneantur restituere id, quod à viris vxoratis acceperunt, & quid si probabiliter credant viros id restituros, vel accepturos in suum tertium.
- 33 De donationibus factis à militibus concubinis.
- 34 Quid de donationibus clericorum illis factis.
- 35 Et an salarium pro seruitio concubinis à clericis, vel militibus debeat.
- 36 De iustitia illis debetur prædictum salarium tam à clericis, & militibus, quam à viris vxoratis.
- 37 An milites, clerici, virique vxorati, & an Doctores, & Licentiati possint licite, & valide facere donationes concubinis non suis, sed aliorum, & num. 38.
- 38 Donationes factæ per clericos suis concubinis, an possint in iudicio repeti ab heredibus clericorum, & cui tunc adiudicande sint, an illis, an fisco.
- 40 Filijfamilias etiam puberes non possunt aliquid donare, nisi de consensu patrum.
Et remissive. *ibid.*
- 41 Quid de prodigi, qui curatores habent.
- 42 Qui dicantur impuberes in iure.
- 43 Quid de minoribus viginti quinque annis.
- 44 Quid de Religiosis, & n. 45.
- 46 Quid de alijs Ecclesiasticis.
- 47 An clerici possint ex fructibus beneficiorum filios, & filias suas dotare.

DE contractibus maritorum respectu vxorum diximus lib. 1. de contractibus in genere, cap. 22. & quatenus vendere, & donare possunt, & lib. 7. tom. 2. Decalogi præcepto 7. vbi de furtis maritorum

278 De translat. dominij per donationem.

in vxores egimus, quæ loca vide omnino. Mariti igitur, de iure Lusitano in nouis ordinat. lib. 4. tit. 64. sine, non possunt donare, vendere, aut alienare nec licite, nec valide bona immobilia, sine expresso vxoris consensu, & non sufficit tacitus (de quo consensu vide lib. 1. de contractibus in genere, cap. 22. num. 1.) idque quocumque modo contraxerint, siue per contractum dimidietatis, siue per contractum dotis, & artharum, vt latè diximus lib. 4. de vendit. De pecuniis autem, & bonis mobilibus, si quid donauerint mariti immoderatè absque expresso vxoris consensu, attentis facultatibus, & qualitate, tenentur soluto matrimonio per mortem, vel factò diuortio cum diuisione bonorum in vita, in conscientia mariti, vel illorum hæredes, quidquid ita immoderatè donarunt, accipere in partem sui tertij.

26. Possunt tamen mariti de iure, & consuetudine licite, & valide, quia administrationem omnium bonorum habent, sine vllò consensu vxorum tacito, vel expresso, imò repugnantibus vxoribus moderatas donationes, & eleemosynas facere, quas spectata qualitate, & facultate recta ratio, & administratio bonorum postulat, ita vt non teneantur illas postea accipere in partem suam, & in his præferre poterunt consanguineos, & propinquos pauperes, erga quos inspecta paupertate, & qualitate illorum liberaliores aliquantulum esse poterunt, quàm erga extraneos. Si tamen mariti bona sibi, & vxoribus communia dissipent per donationes immoderatas, aut summam aliquam immodicam donarent in dotem sororum, aut cognatarum absque expresso consensu vxorum, tenentur ipsi, vel hæredes eorum, eam accipere in partem sui tertij soluto matrimonio, vel factò diuortio cum diuisione bonorum: ita Molina *tomo 2. de iustit. disp. 275.* & Lessius *tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 12. dub. 14. n. 87.* Petrus Nauarra *lib. 3. de restitut. cap. 1. num. 114.* Et ratio est, primò, quia si id de consuetudine concedimus vxoribus, vt diximus *num. 18. & 21.* à fortiori id viris concedere debemus; irrationabilis enim esset consuetudo, quæ id vxoribus concederet, & viris denegaret. *Secundò*, quia viri sunt capita, & de iure habent administrationem bonorum vbique gentium, cum tamen vxores non habeant: donationes autem, & moderatas eleemosynas facere ad eos spectat, qui de iure habent præfatam bonorum administrationem; & quidem cum mariti hanc administrationem habeant, & illa careant vxores, ratio postulat, vt illi laxiores aliquantulum, quàm illæ intra suam moderationem possint efficere.

27. Quando verò alter coniux tenetur has donationes, & eleemosynas immoderatas in tertiam partem suorum bonorum accipere, si alter superstes difficultates graues, expensæque & labores timet in illis comparandis, potest licite vti tacita compensatione, accipiendo ex parte contingente viro tantum, quantum vlt pro sua parte dissipauit, aut iniuste, seu illicite donauit, & ea summa detracta iurare coram iudice orphanorum, aut partitionum, ea esse bona, quæ ex defuncto remanserunt, & non alia. Ait autem Nauarrus *in summa Latina, cap. 17. num. 155.* si maritus hæc non accipiat in partem suam, teneri donatarios, vel donatarias, admonere vxores, aut hæredes vxorum eius rei, vt vel ipsi sibi occultè compensent, vel maritum, & hæredes illius in iudicio cogant, vt id in tertiam partem mariti accipiant. Si autem vxor efficeret has immoderatas donationes, vel eleemosynas sine consensu mariti, dicit, non sufficere, si personæ donatarie, quæ

illas ab vxore acceperunt, maritum admoneant, vt sibi compenset, quando vxor illas in suam tertiam partem non accepit, sed teneri insuper prædictas personas donatarias excessum restituere maritis, aut illius hæredibus, quod notat etiam Molina *tomo 2. de iustit. disp. 275. §. hæc tamen, ad finem.* Ratio Nauarri, & Molina est, quia vxores non habent administrationem talium bonorum, atque aded non solum ipsæ contra iustitiam aduersus maritos peccant, sed etiam personæ donatarie ab illis accipientes, & in hoc bene docet Nauarrus; non est tamen ipse sequendus, quatenus insinuat, maritos peccare mortiferè, non teneri tamen ad restitutionem pro parte vxorum, quando ipsi absque illarum consensu immoderatas has donationes, & eleemosynas efficiunt; & consequenter non teneri soluto matrimonio, aut factò in vita diuortio cum diuisione bonorum eas in suum tertium accipere; ex eo fundamento, quia non censentur lucra acquisita, nisi ea, quæ tempore diuortij inueniuntur; reliqua verò potuit maritus valide, bene, vel malè in vita consumere, quia ad illum spectabat omnium bonorum administratio. Est enim istud fundamentum Nauarri valde inutile, quia maritus non habet ius administrandi, nisi in suum, & vxoris commodum, alioquin non esset ius administrandi, sed dissipandi; ac proinde, si aliter facit, iniuste vxorem lædit, & tenetur illi hoc damnum, ac læsionem iniustam restituere, accipiendo illam saltem post mortem in partem suam. ita Lessius *tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 12. dub. 14. num. 88.*

28. Animaduertes tamen, si maritus de consensu vxoris ludat, & aliquid ludo perdat, vel laetetur, siue mobile, siue immobile, damnum, & lucrum censei commune; est enim ludus contractus fortuitus, quo quis potest perdere, & lucrari; secus tamen dicendum, si vxor non consentiat tali ludo, & contractui, neque enim tenetur consentire, siquidem per illum consensum rem suam periculo exponit: ita communiter Doctores, & Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 12. dub. 14. num. 88.*

29. De donationibus factis à maritis concubinis est dubium, quid dicendum? Certè de iure Lusitano nouæ Ordin. lib. 4. tit. 66. si maritus quidquam dedit concubinis, vel alteri mulieri cui carnaliter sit affectus, siue mobile, siue immobile illud sit, potest vxor illud repetere in iudicio, & res sic repetita fit tota insolidum vxoris, & quoad usum, & quoad dominium. hanc autem litem intendere possunt vxores ipsis concubinis toto vitæ tempore, quo ipsæ concubinae fuerint sub potestate virorum: si autem iam separatæ fuerint, vel per mortem virorum, vel quocumque alio modo, litem eis intendere poterunt vxores inter quatuor annos completos à die separationis, non post illos. Mortuis verò vxoribus, filij illarum, vel filia, ascendentes, vel descendentes eam concubinis litem intendere poterunt, intra quatuor annos similiter completos à die mortis vxorum, non aliter. hæc de foro externo. Et in illis verbis nostræ ordinationis, aliquid siue mobile, siue immobile, & in generalitate, qua lex ordinationis loquitur, videtur etiam comprehendere pecunia, quia appellatione mobilium continetur, iuxta textum in *Authent. de nuptijs, §. si verò uniuersa, collat. 4. ibi, in pecunijs, aut alijs mobilibus*, & ita docent Gama *decis. 226. num. 41.* Thesaur. Pedemontanus *decis. 160. num. 1.* Menochius *consil. 407. num. 5. & 8.* Barbosa *in additionib. seu remissionib. ad hunc locum, verb. aliquid mobile.* Cuaucante *decis. 3. num. 13. part. 1.* Cevallos *commun. contra commun. quest. 312. num. 1.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt.*

volunt. lib. 9. tit. 3. num. 2. quidquid dicat Egidius ad lib. 4. huius ordin. dist. tit. 64. in principio, ubi in art. 8. num. 18. per illa verba nostræ ordinat. de aliquibus bonis mobilibus, aut pecunijs, vult pecunias non pertinere ad bona mobilia, cum illa particula, aut, hic sit coniunctiva, non disiunctiva, cum aliquando particula aut, coniunctionem, & verba synonyma contineat. Nam illa particula aut, ex sua natura disiunctiva est, & hic nec ex antecedentibus, nec ex consequentibus colligitur esse coniunctiva, & ponitur inter diversa, & diversitatem significat. l. item si suspectus, cum quatuor sequentibus, ff. de procuratoribus. l. aut facta, ff. de penis. Bartol. in l. si quis ducenta. §. utrum, ff. de rebus dubijs. Cuiusda. 1. part. decreti, pag. 244. num. 3. column. 1.

30. In conscientia autem non tenentur vxores illorum bonorum quæ de potestate concubinarum suorum maritorum vendicant, pretium soluere prædictis pellicibus, nisi eis liquidò, & manifestè constet, illas, eas res pretio, & pecunia præsentia à maritis emisse; quauis enim per ius Lusitanum ab hac restitutione pro foro excepto vxores absoluantur, propter præsumptionem, qua præsumunt leges, maritos eas res illis gratis donasse, & in præiudicium vxorum alienasse; tamen conscientia, est tribunal veritatis, & præsumptio non debet in eodem tribunali veritati præualere; & idem dicendum est, si mariti eas oppignerarunt iisdem concubinis propter aliquod pretium.

31. Tenentur etiam viri post mortem saltem accipere in suum tertium quidquid concubinis de huiusmodi mobilibus, aut immobilibus donarunt, & opus est, vt hoc Confessarij animaduertant. ita Molina tom. 2. de iustit. disp. 275. Gama decis. 226. hinc patet non teneri concubinas restituere in conscientia id, quod à viris vxoratis accepere, siue mobile, siue immobile sit, ante latam sententiã, si illi velint id accipere in partem suam: si autem illis certò, & moraliter constet, aut ipsæ dubitent probabiliter, illos id in suam partem non accepturos, tunc tenentur statim ante vllam sententiã restituere vxoribus, aut hæredibus vxorum illud dimidium, quod ex rebus donatis ad vxores pertinebat, si per contractum dimidietatis cum maritis contraxerunt: si verò contraxerunt per contractum dotis, & arthatum, id est, vt soluto matrimonio sine liberis vxor exeat cum sua dote, & arthis, tunc quidem videndum est, an aliqua sint lacta acquisita constante matrimonio, & si hæc sint, tenentur concubinae in conscientia restituere vxoribus dimidium dati, quod pertinebat ad vxores, cum bona acquisita constante matrimonio sint inter maritos, & vxores communia. Si autem nulla sint bona constante matrimonio acquisita, nihil tenentur concubinae restituere, quando vxores cum sua dote, & arthis promissis exeunt. ita Molin. tom. 2. de iustit. disp. 275. §. non dubito. Si verò ea donatio impediat quominus dotem suam, & arthas accipere non possit, tenentur restituere, iuxta eundem Molinam.

32. Patet etiam, quòd quando concubinae probabiliter credunt viros non restituros suis vxoribus id, quod illis dederunt, vxoresque velle, vt ea sibi restitutio fiat, teneantur statim ipsæ ante vllam sententiã restituere: si autem credant illos accepturos in partem suam, aut remissionem à suis vxoribus ea de re impetratos, non tenentur, nisi post latam sententiã. Idem dicendum de iis, quæ amasius similiter ab aliena vxore accepit; nam tunc solum ipse amasius tenetur in defectum vxoris marito restituere partem illi contingentem, si credidit

Fagundez de iustitia, &c.

illam id non accepturam in partem suam, vt docet Molina citatus, & benè.

De donationibus factis à militibus concubinis suis, sciendum est, in l. 2. C. de donat. inter virum, & vxorem, statui esse nullas in militum fauorem; & ita esse nullas, vt possint ipsi milites, & hæredes illorum reuocare, & repetere in iudicio prædictas donationes: promissiones verò gratuitas, & liberales ab illis acceptatas, neque in foro conscientie, neque in foro soli tenentur milites illi soluere. Ratio est, quia quando lege aliqua conceditur alicui repetitio alicuius rei, maiori cum ratione eidem concessa censetur retentio, atque exceptio, si ab eo id petatur.

34. An autem clerici, & milites (vtrosque coniungimus, quia vtrique sunt milites, illi militiae celestis, isti terrestris) possint aliquid suis concubinis validè donare in pretium æquale sui corporis, vel pro seruitiis sibi à concubinis impensis, dum in concubinato erant? Partita est sententia.

Prima negat, & tam rigorosè negat, vt etiam salarium pro seruitio corporali præstito eis denegat, dum in concubinato sunt. illam docet Cabedo 1. part. decis. 226. num. 2. & 3. vbi ait, legatum, donationem, & promissionem pro seruitio turpiter exhibito non valere; & num. 4. refert sententiã datam in Lusitania in supremo grauaminum senatu anno 1549. in qua iudicatum fuit, concubinas clericorum non vincere salaria, nec eis iudicari pro tempore, quo illorum concubinae fuerunt. Fundamentum huius opinionis est, quia id, quod datur tali concubinae à milite, vel clerico, dum est in concubinato turpi, atque illicito, turpiter videtur datum, & turpiter acceptum: vbi autem tam ex parte dantis, quàm accipientis versatur turpitudine, repeti id non potest in iudicio. l. vbi autem, l. si ob turpem, ff. de condiçt. ob turpem causam, & consequenter non tenentur milites, vel clerici illud eis soluere, quia in pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis: quare cum illæ salarium pro seruitio in iudicio petere non possint, nec milites, vel clerici illud tenentur eis dare, sequitur quòd eis non debeat, & pro hac parte citat Cabedo Palatium in rubric. §. 39. num. 6. vers. ex alio. Gomez in l. 50. Tauri num. 68. Bermondum de publicis concubinarijs pag. 243. & facit l. liberta, ff. de oper. libert.

35. Seruitia tamen, quæ concubinae præstant clericis, & militibus extra concubinatum posita, puta si longè absentes, bona clericorum, vel militum, aut negotia fideliter administrarunt, remuneratione esse digna, & pro eis salarium deberi, existimat idem Cabedo num. 3. quia tunc non potest censi donatio turpis ob turpitudinem data, cum illi iam sint absentes.

36. Secunda sententia absolutè affirmat, non solum milites, & clericos, sed etiam viros vxoratos, & Doctores posse validè, & licitè suis concubinis donare, & teneri de iustitia eis soluere salaria pro temporali seruitio illis impenso. Itaque duo docet hæc opinio, primò, posse eis donatores donationes remuneratorias facere ob merita, & seruitia facta, & impensa: debere tamen tunc hæc seruitia in iudicio probari; & non sufficere donatorum dictum, nec standum esse confessioni illorum. Deinde docet secundò, teneri concubinos de iustitia eis salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, soluere. hanc videtur tenere Barbosa in remissionib. ad ordin. Regiam Lusitania lib. 4. tit. 66. num. 2. vbi citat Tiracuel. in l. si unquam, verb. donatione largitus, num. 22. & 24. Guilielmum in cap. Raynuius, verb. & vxorem, decis. 5. num. 161. Gutierrez de iurament.

A a 2

confir

confirmatorio. 1. part. cap. 6. num. 11. Peregrinum tit. 39. num. 4. & procedit hæc opinio de milite armatæ militiæ, qui forum habet in libris nobilitatis Regiæ, & de milite Christi cruce insignito, & de Licentiato, & Doctore, vt bene notant *ibidem* Barbosa, & Gutierrez *dict. cap. 6. num. 6.* Garcia *decif. 29.* & alij, quos *ibidem* congerit Barbosa.

37. Addit etiam Barbosa *ibidem*, ex Mantica *de tacitis & ambiguis conuent. tit. 3. num. 14.* Gutierrez *dict. cap. 6. num. 6.* & ex alijs, posse prædictos milites, & clericos, Doctores, Licentiatoſque facere donationes concubinis aliorum, quia tunc cessat causa prohibitionis, ne propter libidinem, & illecebras concubinarum bonis proprijs spoliarentur.

38. Ex his duabus opinionibus pro utroque foro poli, & soli, hæc secunda mihi videtur probabilior: imò pro foro poli puto priorem parum probabilitatis habere, quia forus poli, & conscientia est tribunal veritatis, & si in rei veritate præfatæ concubinæ de salario conuenerunt pro seruitio temporali, quod re vera præstiterunt, non video congruentem rationem, ob quam id eis denegemus in conscientia: maximè cum iura, & leges allegatæ pro prima loquantur de foro externo; & præcipuè, quia l. 2. *C. de donat. in per virum, & uxorem*, vt ibi vult glossa, & notat Molina *tom. 2. de iustit. disp. 275. §. illud occasione*, loquitur de donationibus merè gratuitis, & liberalibus, non de donationibus ob seruitia impensa, nec de solutione salarij de iustitia alioquin debiti.

39. Planè occasione ordinationis Lusitanæ citatæ, cum quidam Ecclesiasticus suæ concubinæ prædia aliqua donaret, hæredes Ecclesiastici voluerunt loco defuncti reperere in iudicio ea prædia à concubina; & quamuis, vt refert Gama *decif. 58.* res fuit in Senatu Lusitanæ valde agitata, tandem pronuntiatum fuit, vt tanquam res turpiter data, & acceptata, ob coitum videlicet cum clerico damnatum, & punibilem, fisco regio adiudicaretur. Gama tamen ibi censet, debuisse potius adiudicari hæredibus clerici ob priuilegium militum, quod secundum Bartolum, & communem, locum etiam habet in milite spiritualis militiæ, nimirum, clerico. Molina verò *dicto tom. 2. disp. 285.* Rectè pronuntiatum fuisse existimat, quia nunquam sibi persuadere potuit, illud priuilegium militibus sæcularibus, intuitu tantum sæcularis militiæ concessum, extendi posse ad clericos milites militiæ spiritualis, non enim de tali extensione constat ex aliqua lege ciuili, vel canonica. Sed sententia Gamæ mihi placet, & eam iam probaui, & iterum probō.

Filiifamilias.

40. Filiifamilias etiam si puberes sint, non possunt aliquid donare sine consensu expresso, vel tacito parentum, nisi habeant bona castrensia, iuxta ea quæ diximus *lib. 1. de contractibus in genere, cap. 14.* Quatenus verò filii familias possint liberè disponere, donare, & testari de bonis aduentitijs, in quibus habent vsum, & dominium, diximus *ibi, cap. 15. à num. 8. & 9.* an de consensu saltem patris expresso donationes possint facere de iisdem bonis iisdem patribus, diximus *ibi, dicto cap. 15. num. 11.* & quantum possint circa bona profecticia, & quæ illa sint, diximus *dicto lib. 1. de contractibus in genere, cap. 16.* quæ loca omnino vide.

Prodigi.

41. Non possunt etiam donare aliquid prodigi illi,

quibus à magistratibus dati sunt curatores, quia eo ipso adempta est eis administratio suorum bonorum. Vide qui aliquid ab eis acceperint, ad restitutionem tenentur, vt docet Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 11. num. 57.* vide omnino, quæ diximus de contractibus amentium, fugiosorum, ebriorum, & prodigorum, *lib. 1. de contractibus in genere, cap. 11. per totum.* vbi egimus tam de prodigis, quibus datus est curator, quàm de illorum quibus non est datus, & ea omnia, quæ ibi diximus de contractibus, hic applica, quæ donationes sunt saltem quali contractus.

Impuberes.

42. Impuberes dicuntur masculi, qui nondum expleant perfectè 14. annum, & feminae, quæ nondum expleant 12. vt patet ex l. finali, *C. quando tutores, vel curatores esse desinant.* Estque communis Doctorum sententia, hos validè donare non posse, quod colligunt Doctores ex l. finali, *C. de testament. militis*, vbi tribuno impuberi, eo quòd impubes sit, negatur potestas testandi etiam de bonis castrensibus, eo quòd in ea ætate stabilem mentem non censetur habere, quæ ratio etiam locum videtur habere in donationibus. ex illa tamen leg. non videtur prohiberi donare impuberes ad causas pias, sed solum extra illas. idem colligitur ex l. 2. ff. *de pollicitat.* vt animaduertit Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 1. cap. 18. dub. 11. num. 79.* vide quæ diximus *cap. 12. per tot. lib. 1. de contractibus in genere.*

Minores.

43. Minores 25. annis, si curatores habeant, donare nequeunt de bonis suis, quæ neque castrensia, neque quasi castrensia sunt, absque consensu expresso, vel tacito, suorum curatorum. Censetur autem dari consensus tacitus, vel debitus, vt possint ipsi donare, quantum alijs suæ conditionis, & qualitatis permitti solet: qua in re spectanda est nobilitas ipsorum; natalium splendor, & pressura eorum, quibus donant; quantitas patrimonij, & consuetudo loci inter similes personas. ita Lessius *tomo 1. de iustit. cap. 18. dub. 11. num. 81.* & Sarmiento *1. part. de redditibus, cap. 2. num. 5.* Si profusè donent sine voluntate curatorum, peccabunt quidem contra obedientiam eorum, quibus præstare obedientiam tenentur, raro tamen mortaliter, quia nulli tertio faciunt iniuriam, nullum lædunt: vnde, vt oprime notat Lessius, non videntur donatarij ad restitutionem teneri, donec donata à curatoribus in iudicio repetantur, vel ipsi donatores petant restitutionem in integrum, vt docet Lessius citatus *dicto num. 81.* Molina *tom. 2. de iustit. disp. 224. 261. & 277.* vide quæ diximus de contractibus minorum *lib. 1. de contractibus in genere, cap. 12. num. 4.*

Religiosi.

44. An verò, & quatenus, & quando Religiosi, & superiores Religiosorum licitè, & validè donare possint, diximus satis in primo tomo in quinque præcepta Ecclesiæ, 1. & 2. editione Lugdunensi, *lib. 3. præcept. 2. cap. 6. per totum, in 3. Moguntiana, præcepto etiam 2. lib. 8. cap. 6.* vbi de furtis Religiosorum satis egimus, nec ampliùs occurrit dicendum. Animaduerte tamen, superiores Regulares, nec licitè, nec validè posse donare, nec dare licentiam suis subditis ad donandum ad vsus profanos illicitos, & inhonestos, v. c. ad locupletandos consanguineos; habent enim

firmata ex decisione l. 3. tit. 8. lib. 5. in noua legum Regni collectione, iuxta quam consuetudinem in utroque foro Ecclesiastico, & ciuili communiter solet iudicari. Tertiò, quia hæc est practica totius Hispaniæ, & Lusitaniæ, sicque quotidie intelligi, & practicari solet. & ita docent communiter Doctores: Excipe tamen Archiepiscopos, & Episcopos, qui nec de iure, nec de consuetudine testari possunt absque licentia Summi Pontificis in tota Hispania, & Lusitania. ita Molina de primogenijs, lib. 2. cap. 10. num. 53. pag. 276. col. 2. Couart. in cap. cum in officijs, de testam. num. 9. Sarmiento de redditib. Ecclesiast. 4. part. cap. 1. num. 8. Hostiensis in cap. fin. col. 2. de peculio clericor. Ioannes Faber in §. his verò, Instit. de rerum diuisione.

48.

Respondeo secundò licitè quoad forum conscientie id facere non posse. Ratio est, quia clerici ad pias tantùm causas licitè donare, & testari possunt, non liberè ad piã & prophana: satis enim operatur consuetudo habilitando illos ad validè testandum ad pias causas, cum alioqui etiam de iure id facere non possint. iuxta textum in cap. hæc, de testament. & in cap. quia Ioannes 12. quest. 1. non enim debet consuetudo tot effectus speciales producere, præsertim aduersus iustitiam charitatis, quam clerici præ cæteris exercere tenentur, ne res adeò absona, & à iure deuians, nimirum, vt clerici redditibus Ecclesiasticis abuti possint, permittatur; cum ea, quæ id permetteret, non consuetudo, sed potiùs corruptela dicenda sit: ita satis eruditè resoluit Nauarrus de redditib. Eccles. cap. fin. quest. 3. num. 10. Molina de primogen. lib. 2. cap. 10. num. 56. ad finem. Couart. dicto num. 9. glossa in cap. cum venerabili, de consuetud. communiter recepta.

CAPVT VII.

Patres, an possint facere donationes liberales filiis suis; quid si fiant causa dotis; & quæ filij teneantur adducere ad collationem. An data pro studiis, pro militia, pro curia, pro patrimonio ad sacros Ordines, pro consecutione officij, vel beneficij, pro gradu doctoratus, pro professione in Religione.

- 1 Donationes remuneratoria, quas patres faciunt filiis suis familias pro quantitate meritorum, valida sunt, & non sunt adducende ad collationem.
- 2 Donationes simplices, & liberales, quas patres filiis familias faciunt sub illorum cura degentibus, regulariter loquendo, sunt inuvalide, & ad partitionem adducende, & num. 3. Quid si iuramento confirmentur. ibid.
- 4 An valeat donatio simplex, & liberalis facta à patre filio emancipato, & coniugato.
- 5 Quid quando vnus filius familias patri inseruit, cæteris non inseruentibus, an tunc possit pater licitè, & validè ei aliquid donare, & quantum.
- 6 An valeat donatio facta à patre filio familias titulo dotis. Et an, & quatenus, & quando teneatur filius eam ad collationem adducere. ibid.

- 7 An expensæ, & sumptus facti à patribus pro conuiuijs filiorum in die nuptiarum ad partitionem sint trabendi.
- 8 An vestes, & ornamenta data à parentibus pro tempore nuptiarum. Et an pro ingressu Religionis. ibid.
- 9 Quid de vestibus, & ornamentis missis ab sponso sponse, an restituenda sint, si matrimonium effectum non habeat. & si habeant, an adducenda sint ad collationem post mortem mariti.
- 10 In his semper attendendum est ad usum, & consuetudinem loci.
- 11 Per contractum dimidietatis communicantur bona inter maritum, & uxorem: & si filius, vel filia dotata mortuo patre, & matre dotantibus, vult ingredi collationem, tenetur adducere ad illam dotem sibi ab ipsis constitutam.
- 12 Pro qua estimatione, an pro tempore dotis, an pro presenti.
- 13 An quando pater dotauit filium, vel filiam in quantitate, nimirum 100. aureorum, dum eis integram dotem non soluerit, conferrì debeat pro illis annis ea summa, si illam soluit. Refertur prima opinio affirmans. ibid.
- 14 Præfertur secunda negans.
- 15 Id, quod dictum manet de collatione pro nuptijs carnalibus, dicendum est etiam cum proportionem pro ingressu Religionis, & nuptijs spiritualibus.
- 16 An illa etiam, quæ dantur ultra dotem pro ingressu Religionis, v. c. vestes, supellex, linteamina, vasa argentea, coclea, fuscina, catena, disci, vascula, & iocalia aurea, & argentea adducenda sint ad collationem, & num. 17.
- 18 Quid de propinis, quid si donentur loco ientaculi.
- 19 Quid de illis, quæ dantur in ingressu, & professione.
- 20 Quid de cera, quæ datur aditua; de perizomate, & de lectulo, qui datur valitudinaria, de mantilibus, quæ dantur triclinaria.
- 21 Quid de censu seu annuis redditibus.
- 22 Donationes rerum mobilium, quæ dantur à patribus, vel matribus filiis familias pro militia, & bello, quamuis sæpe in bellum eant, an, & quatenus adducenda sint ad partitionem. Quid pro continuando palatio, aut Curia Regia. ibid.
- 23 An valeat donatio remuneratoria facta à patribus filiis familias pro qualitate, & estimatione meritorum.
- 24 Quid de donatione facta à patre filiis in premium emancipationis. Et an conferenda sit. ibid.
- 25 Quid de donatione facta à patre, vel matre filiis pro studio, & pro continuanda vniuersitate, & num. 26.
- 27 Quid si filij familias habeant aliqua bona propria aduentitia, castrensis, aut quasi castrensis.
- 28 Libri, seu expensæ librorum, quos patres emunt, & tradunt filiis ad studium, an adducendi sint.
- 29 Quid si libri donentur à patre filio Doctori, vel Licentiato ad exercendum munus, vel ad aduocandum.
- 30 An teneantur patres, vel matres sustentare filios in studio, qui studia intermiserunt voluntate sua, & iterum volunt studere.
- 31 An adducenda sint ad collationem expensæ factæ à patribus filiis pro emendis illis honoribus militia, aut literarum, vel factæ in doctoratu, vsque 33.

firmata ex decisione l. 3. tit. 8. lib. 5. in noua legum Regni collectione, iuxta quam consuetudinem in utroque foro Ecclesiastico, & ciuili communiter solet iudicari. Tertiò, quia hæc est practica totius Hispaniæ, & Lusitaniæ, sicque quotidie intelligi, & practicari solet. & ita docent communiter Doctores: Excipe tamen Archiepiscopos, & Episcopos, qui nec de iure, nec de consuetudine testari possunt absque licentia Summi Pontificis in tota Hispania, & Lusitania. ita Molina de primogenijs, lib. 2. cap. 10. num. 53. pag. 276. col. 2. Couart. in cap. cum in officijs, de testam. num. 9. Sarmiento de redditib. Ecclesiast. 4. part. cap. 1. num. 8. Hostiensis in cap. fin. col. 2. de peculio clericor. Ioannes Faber in §. his verò, Instit. de rerum diuisione.

48.

Respondeo secundò licitè quoad forum conscientie id facere non posse. Ratio est, quia clerici ad pias tantùm causas licitè donare, & testari possunt, non liberè ad piã & prophana: satis enim operatur consuetudo habilitando illos ad validè testandum ad pias causas, cum alioqui etiam de iure id facere non possint. iuxta textum in cap. hæc, de testament. & in cap. quia Ioannes 12. quest. 1. non enim debet consuetudo tot effectus speciales producere, præsertim aduersus iustitiam charitatis, quam clerici præ cæteris exercere tenentur, ne res adeò absona, & à iure deuians, nimirum, vt clerici redditibus Ecclesiasticis abuti possint, permittatur; cum ea, quæ id permetteret, non consuetudo, sed potiùs corruptela dicenda sit: ita satis eruditè resoluit Nauarrus de redditib. Eccles. cap. fin. quest. 3. num. 10. Molina de primogen. lib. 2. cap. 10. num. 56. ad finem. Couart. dicto num. 9. glossa in cap. cum venerabili, de consuetud. communiter recepta.

CAPVT VII.

Patres, an possint facere donationes liberales filiis suis; quid si fiant causa dotis; & quæ filij teneantur adducere ad collationem. An data pro studiis, pro militia, pro curia, pro patrimonio ad sacros Ordines, pro consecutione officij, vel beneficij, pro gradu doctoratus, pro professione in Religione.

- 1 Donationes remuneratoria, quas patres faciunt filiis suis familias pro quantitate meritorum, valida sunt, & non sunt adducende ad collationem.
- 2 Donationes simplices, & liberales, quas patres filiis familias faciunt sub illorum cura degentibus, regulariter loquendo, sunt inuvalide, & ad partitionem adducende, & num. 3. Quid si iuramento confirmentur. ibid.
- 3 An valeat donatio simplex, & liberalis facta à patre filio emancipato, & coniugato.
- 4 Quid quando vnus filius familias patri inseruit, cæteris non inseruentibus, an tunc possit pater licitè, & validè ei aliquid donare, & quantum.
- 5 An valeat donatio facta à patre filio familias titulo dotis. Et an, & quatenus, & quando teneatur filius eam ad collationem adducere. ibid.

- 7 An expensæ, & sumptus facti à patribus pro conuiuijs filiorum in die nuptiarum ad partitionem sint trabendi.
- 8 An vestes, & ornamenta data à parentibus pro tempore nuptiarum. Et an pro ingressu Religionis. ibid.
- 9 Quid de vestibus, & ornamentis missis ab sponso sponse, an restituenda sint, si matrimonium effectum non habeat. & si habeant, an adducenda sint ad collationem post mortem mariti.
- 10 In his semper attendendum est ad usum, & consuetudinem loci.
- 11 Per contractum dimidietatis communicantur bona inter maritum, & uxorem: & si filius, vel filia dotata mortuo patre, & matre dotantibus, vult ingredi collationem, tenetur adducere ad illam dotem sibi ab ipsis constitutam.
- 12 Pro qua estimatione, an pro tempore dotis, an pro presenti.
- 13 An quando pater dotauit filium, vel filiam in quantitate, nimirum 100. aureorum, dum eis integram dotem non soluerit, conferrì debeat pro illis annis ea summa, si illam soluit. Refertur prima opinio affirmans. ibid.
- 14 Præfertur secunda negans.
- 15 Id, quod dictum manet de collatione pro nuptijs carnalibus, dicendum est etiam cum proportionem pro ingressu Religionis, & nuptijs spiritualibus.
- 16 An illa etiam, quæ dantur ultra dotem pro ingressu Religionis, v. c. vestes, supellex, lincamina, vasa argentea, coclea, fuscina, catena, disci, vascula, & iocalia aurea, & argentea adducenda sint ad collationem, & num. 17.
- 18 Quid de propinis, quid si donentur loco ientaculi.
- 19 Quid de illis, quæ dantur in ingressu, & professione.
- 20 Quid de cera, quæ datur aditua; de perizomate, & de lectulo, qui datur valitudinaria, de mantilibus, quæ dantur triclinaria.
- 21 Quid de censu seu annuis redditibus.
- 22 Donationes rerum mobilium, quæ dantur à patribus, vel matribus filiis familias pro militia, & bello, quamuis saepe in bellum eant, an, & quatenus adducenda sint ad partitionem. Quid pro continuando palatio, aut Curia Regia. ibid.
- 23 An valeat donatio remuneratoria facta à patribus filiis familias pro qualitate, & estimatione meritorum.
- 24 Quid de donatione facta à patre filiis in premium emancipationis. Et an conferenda sit. ibid.
- 25 Quid de donatione facta à patre, vel matre filiis pro studio, & pro continuanda vniuersitate, & num. 26.
- 27 Quid si filij familias habeant aliqua bona propria aduentitia, castrensia, aut quasi castrensia.
- 28 Libri, seu expensæ librorum, quos patres emunt, & tradunt filiis ad studium, an adducendi sint.
- 29 Quid si libri donentur à patre filio Doctori, vel Licentiato ad exercendum munus, vel ad aduocandum.
- 30 An teneantur patres, vel matres sustentare filios in studio, qui studia intermiserunt voluntate sua, & iterum volunt studere.
- 31 An adducenda sint ad collationem expensæ factæ à patribus filiis pro emendis illis honoribus militia, aut literarum, vel factæ in doctoratu, vsque 33.

34 Patrimonium factum à patre, vel matre pro sacerdotio, an conferendum sit, usque 38.

39 An ex divisione bonorum inter coheredes facta debeat gabella.

1. QUIMVR de donationibus simplicibus, & merè liberalibus, siue inter viuos, siue causa mortis. De donationibus causa mortis iam supra egimus *cap. 5.* Certum igitur est, donationes remuneratorias illas esse validas, quas parentes pro qualitate meritorum filijs suis familias adhuc sub potestate sua constitutis efficiunt, vt iam diximus *cap. 3.* Huiusmodi autem donationes remuneratorias, quas patres filijs sub sua potestate constitutis faciunt, cum pro quantitate meritorum sint validæ, non adducendæ sunt ad collationem cum alijs fratribus, quia donationes remuneratoriæ, non sunt propriè donationes, sed sunt meritorum compensationes, non ex iustitia, sed ex gratitudine; si tamen meritorum valorem excedant, excessus ad collationem trahendus est, cum pro illo inuvalidæ sint: ita Iulius Clarus *lib. 4. sent. 5. donatio. quest. 8. numer. 2.* glossa in *l. si donatio, in glossa 1. C. de donat.*

2. Loquendo igitur de donationibus simplicibus, & liberalibus, quæ non sunt remuneratoriæ, nec aliunde debita, sed mera gratia, & liberalitate sunt, statuo sic: Donatio simplex facta à patre filijsfamilias sub sua potestate constitutis, regulariter loquendo est inuvalida, & ad partitionem adducenda. est communis Doctorum: ita Iulius Clarus *lib. 4. sent. 5. donatio, quest. 8. num. 1.* Parisius *consil. 16. num. 19. lib. 2.* Nauarrus in *summ. Latin. cap. 17. num. 146. iuncto num. 149.* Antonius Gomez *tom. 2. variar. resol. cap. 4. in fine.* constat ex *l. donationes quas parentes, C. de donat. inter virum, & uxorem.* Ratio est, quia filiusfamilias, & pater de iure, & ex fictione iuris vnã personam constituunt. *l. finali, C. de impub.* in donationibus autem debent ad minimum esse duæ personæ, donans, & donatarius. Deinde, quia, regulariter loquendo, quidquid filiusfamilias acquirit, patri acquirit: ergo impossibile est iuris impossibilitate, quod pater per talem donationem dominium in filiumfamilias transferat, cum in patre maneat, & illud filiusfamilias sub patria potestate constitutus patri acquirat, per donationem autem dominium in donatarium transfertur.

3. Est autem præfata donatio etiam inuvalida, quia dum pater viuit, potest eam, quoties voluerit, reuocare, alioqui si non possit reuocare, morte parentis confirmaretur, modò non excedat quantitatem, quam sine insinuatione alteri extraneo pater possit donare. nam si excedat, non confirmaretur, quoad excessum, nisi tempore mortis expressè pater prædictam donationem confirmaret; tunc enim valeret etiam, quoad excessum, non ex vi donationis, sed ex vi legati, quod insinuationem non requirit: ita Molin. *tom. 1. de iustit. disput. 243. initio.* Antonius Gomez *loco citato.* Couarr. in *cap. Reynaldus, de testam. §. 2. num. 6.* Vnde patet non teneri filium post mortem patris adducere eam donationem ad collationem, tam pro illa quantitate, quam pater donare poterat absque insinuatione, quam pro excessu, si pater illam in vita non reuocauit, quia morte illius confirmata est, & quoad excessum, & quoad donationem. hæc omnia procedunt de iure communi; si tamen huiusmodi donatio simplex facta à patre filiosfamilias sub eius potestate constituto, iuramento confirmaretur, de iure communi valeret, & ratione iuramenti irrevocabilis esset,

quannis nulla sequeretur traditio. Nam cum ex se, & natura sua mala non sit, sed solum iure positio prohibita, vim firmitatis ex iuramento assumit. ita Molina dicto *tom. 1. de iustit. disput. 243. §. si tamen, & disput. 149. & 150.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. 5. donatio, quest. 8. num. 8.* post multos, quos ibi accumulatur.

Dixi, de iure communi. nam de iure Lusitano, nullam vim accipit talis donatio à iuramento, nisi de facultate Regis sit appositum: imò etiam si ea fuisset valida, eo ipso, quòd tali iuramento confirmatur, nulla omnino, & nullius obligationis, etiam post acceptationem, maneret, vt diximus alibi, & docet Molina *tom. 1. de iustit. disput. 149.*

4. Dictum est, sub patria potestate viuente, seu constituto. Primò, quia valet donatio facta à patre filio emancipato, quia cessat tunc patria potestas, vt probat textus allegatus in *l. donationes, quas parentes, C. de donat. inter virum, & uxorem.* & glossa ordinaria cum communi Doctorum ad *l. 2. C. de inoffic. donat. §. l. 4. & §. tit. 11. part. 4.* tenet Anton. Gomez *tom. 2. variar. cap. 4. num. 25.* & Iulius Clarus *lib. 4. sentent. 5. donatio, quest. 8. num. 5.*

Valet etiam donatio de iure communi facta à matre eidem filio emancipato, secundum eundem Gomezium inductum. Item si fiat filio coniugato, cum per matrimonium habeatur pro emancipato, & egresso à patria potestate: ita idem Gomez, & secundum illum valebit etiam donatio, quam filius facit patri, vel matri: id tamen merito negat Nauarrus in *summa Latina, cap. 17. num. 145.* quia filius dum sub patria potestate est, pro vna eademque persona reputatur cum patre. *l. fin. C. de impub.* Hæc omnia, vt dixi, procedunt de donatione gratuita, & simplici, quæ nullam habet causam adnexam, nisi puram, & meram liberalitatem: nam si donatio facta à patre filiosfamilias sub illius potestate constituto, alicui causæ innitatur, facile sustinebitur ratione ipsius causæ, vt docet Iulius Clarus *lib. 4. sentent. 5. donatio, quest. 8. num. 2. initio.* Hinc

5. Infertur primò, Si vnus filiusfamilias sub patria potestate constitutus patri, vel matri suæ inseruiat, cæteris non inseruientibus, possit patrem pro remuneratione seruitij illius absque obligatione adductionis ad collationem illi donare tantum, quantum merita valent, & quantum daretur extraneo pro illo seruitio; si tamen pater non dat, neque filiusfamilias in vita parentis cum patre conuenit, ne sua merita irremunerata manerent, & pro eis sibi saltem tantum donetur, quantum pro illis donaretur extraneo, si illa faceret, non posse filium, neque illius hæredes post mortem patris salarium petere sui laboris à patre, quia censetur id facere amore filiali. Si tamen filius protestatus fuit, viuente patre de pretio sui obsequij, & seruitij patri impensi, & cæteri fratres similiter patri non inseruiant, poterit post mortem patris, tam ipse, quam illius hæredes pretium impensi laboris petere, vel de illo, sibi occultè compensare, si semper in animo habuit non inseruire gratis, & difficultatem timet, & expensas in recuperatione illius. ita Nauarrus in *summa Latina, cap. 17. num. 148.* argumento *leg. Nescennius. ff. de negotijs gest. §. l. 1. & l. alimenta. C. eodem.* Vide quæ diximus in septimo præcepto *lib. 7. tom. 1. Decalogi.*

6. Infertur secundò valere donationem factam à patre filiosfamilias dotis titulo. Sic Nauarrus citatus dicto *num. 148. & 145.* & non teneri filium illam adducere in diuisionem cum alijs coheredibus suis post mortem patris, *l. Pomponius. ff. familia eriscunde,*

eriscunda, & ff. & C. de collat. bonorum, per totum. & ita docet etiam Cabedo 1. part. decis. aresto 72. vbi dicit, ita fuisse iudicatum in supremo Senatu Olyssipponensi, solum, quia promissio, & donatio fuerit à patre facta filiofamilias sub sua potestate degenti causa dotis, & posse similem promissionem, & donationem probari per testes, cum sit inter filium, & patrem, iuxta Ordinatio. nostram Lusitanæ in nouis. lib. 4. tit. 45. §. & hac promissio.

Si tamen ille filius ingredi voluerit collationem cum aliis fratribus, statuitur in præfatis nouis ordinationibus lib. 4. tit. 97. initio, & num. 11. vt tunc reneatur afferre ad collationem omnia sibi donata à patre causa dotis, tam mobilia, quam immobilia, cum omnibus fructibus, quos bona illa fecerunt post mortem patris donatoris vsque ad tempus collationis, vt ibi declarat nostra Ordinatio num. 11. & docet Molina disp. 238. vers. quando. Gama decis. 118. Vallasc. de partition. cap. 13. num. 148. Caldas Pereira de emptione. cap. 9. num. 19. Thomas Vallascus allegat. 59. num. 5. modò tamen ille ea bona habeat sub sua potestate, alioqui non tenetur prædictos fructus ad collationem afferre, vt bene animaduertit Vallascus de partitionib. cap. 13. num. 18. non tamen possunt obligari filij dotati ad hanc collationem venire per alios fratres, sed si volunt illam ingredi, tenentur hæc bona cum fructibus in collationem inferre; non possunt, inquam, obligari per alios fratres ad collationem venire, & afferre prædicta bona pro abstinatione illius temporis, in quo fuerint inuenta, si mobilia sint, nisi illa exceßerint legitimam filij dotati, & tertiam parentis dotantis; nam si legitimam filij, & tertiam patris, vel matris dotantis exceßerint, possunt obligari ab aliis fratribus illa ad collationem adducere, tanquam læsis in suis legitimis; & tunc rescindenda illis erit prædicta læsio de tertio patris, vel matris dotantis, manente reliquo tertij penes filium dotatum.

7. In eo autem casu, quo cum aliis fratribus voluerint ingredi collationem spe melioris conditionis, non tenentur ad illam adducere expensas, & sumptus factos à patribus pro conuiuio, & festiuitate nuptiarum, quia tales expensæ ad honorem patris, vel matris pertinent, & reliquorum fratrum, ita Vallascus inductus in praxi de partition. cap. 13. num. 55. Bart. in l. 1. §. nec castrense, num. 9. ff. de collat. bonorum. Garcia de expensis, cap. 4. n. 10. Molina de iustit. disp. 234. vers. de expensis.

8. Maius dubium est, an vestes, & ornamenta data à parentibus pro tempore nuptiarum, & ingressus Religionis adducenda, & conferenda sint? quòd sic, decidit Vallascus citatus de partit. cap. 13. n. 52. Si constat fuisse accommodata à parentibus, vt ornatiùs illis diebus apparerent, non conferenda sunt, quia semper manserunt in dominio patris, vel matris. Si constat fuisse simpliciter donata, & non accommodata pro illis diebus, tunc quidem attentò iure communi non sunt etiam conferenda, quia sunt quædam simplices, & liberales donationes, quæ de iure communi non conferuntur, quando non excedunt quantitatem, quam parentes donare possunt absque insinuatione. l. penult. C. de collat. & habetur communiter in Authent. ex testamento, C. de collat. & est communis doctrina, quam sequuntur Auctores.

Attento verò iure Lusitano, conferenda sunt, siue res agatur inter nobiles, siue inter ignobiles, & vestes sint pretiosæ, vel non pretiosæ, quia verba legis Lusitanæ lib. 4. tit. 97. num. 7. generalissima sunt. ibi, vel quocumque alio modo. Et generaliter proce-

dunt; important enim omnem modum, vt bene notat Vallascus de partit. cap. 13. num. 54. Si dubium est, an pater, & mater voluerint donare, an tantum accommodare: tunc quidem videndum est, an vestes sint pretiosæ, an non sint pretiosæ: si pretiosæ sint, conferendæ sunt pro eo statu, in quo sunt; si non sint pretiosæ, sed ordinariæ, & vsui quotidiano necessariæ, non sunt conferendæ, iuxta doctrinam Baldi in l. filia cuius §. C. familia eriscunda. vbi ait, vestes quotidianas datas nurui, à socero non esse conferendas, nec alia necessaria ad vsum quotidianum, quia vestes ordinariæ sunt pars alimentorum, alimenta autem non conferuntur, & in victu, & vestitu consistunt. l. legatis, ff. de alimentis legatis. doctrinam Baldi sequitur Gama decis. 94. num. 2. & 3. Paulus de Castro consil. 242. incipit, Videtur dicendum.

De vestibus missis ab sponso sponsæ, antequam illam ducat, & similiter de ornamentis aureis, vel argenteis, videndus post Afflictis decis. 315. vbi docet, si prædictæ vestes, & ornamenta aurea, vel argentea non sint expressè data, sed simpliciter sint missa ab sponso sponsæ, soluto postea matrimonio breui tempore per mortem sponsi, vel quocumque alio modo pertinere ad hæredes sponsi, non ad sponsam, neque ad hæredes illius, si illa præmoriatur sponso, & ideo non esse adducendas ad partitionem cum aliis bonis, quia eo ipso, quòd simpliciter missa fuerunt, censentur ei, non quidem data, sed tradita, vt ornatiùs in tempore nuptiarum apparet, idque probat ille late, & per multa iura, & Doctores; quod idem docet Ancharianus consil. 181. initio. Butrios consil. 39. incipit, Quia maior pars. De vestibus autem ordinaris, quæ inseruire possunt vsui quotidiano, dicendum est videri donatas, tanquam alimenta, quia alimenta, vt dixi, in victu, & vestitu consistunt, & ideo tanquam partes alimentorum non esse conferendas, quia alimenta non conferuntur. An autem ad vsum quotidianum, aut ad ornatiorem cultum inseruiant, iudicabit prudens spectatis circumstantiis diuitiarum, & nobilitatis viri, & vxoris, vt bene probat Matthæus de Afflictis d. decis. 315. num. 3.

Attendendus tamen semper est vsus, & mos regni, & ciuitatis, quia viri non censentur donare, nisi iuxta talem morem, vt patet ex l. penult. ff. soluto matrimonio. & addit lex, sanè prodigalia vestimenta, quæ modernus abusus induxit, donata censi non puto, nec perlas, nec lapides pretiosos, quia nemo presumitur malè velle vti substantia sua, cum damni sui enormitate. Si tamen sponsus, postquam contractum fuit matrimonium per verba de præseni, expressis verbis eas vestes pretiosas, & pretiosa iocalia donauit vxori, nec postea eam donationem in morte reuocauit; tunc quidem ista donatio, quæ alioqui inualida erat, confirmatur morte mariti donantis, siue sponsa iam esset traducta in domum sponsi, siue non: ita Afflictis allegatus num. 10. vbi optimè animaduertit, si huiusmodi vestes, & iocalia pretiosa mittantur à marito dies aliquot ante nuptias, nunquam censi illi donata, sed censi missa, vt tempore nuptiarum ornatiùs appareat. hæc omnia videntur procedere quando matrimonium contractum est per contractum dotis, & arrhatum.

Si nuptiæ contractæ sunt per chartam dimidietatis, & communicationem bonorum, vt est consuetudo communis in regno Lusitanæ, quando aliter non est expressam, filius, vel filia dotata communicat cum marito omnia bona sua, & mortuo patre, vel matre, qui simul dotantur, si vult ingredi

9.

10.

11.

ad

ad collationem mortuo patre dimidietatem tantum dotis, vel rerum, quæ loco dotis ei data fuerunt; mortua verò matre, alteram dimidietatem; mortuo utroque, omnem dotem. Si autem pater, & mater simul dotantes contraxerunt per contactum dotis, & artharum, tunc quidem, siue ambo ipsum filium, vel filiam dotauerint, seruabitur ius commune: ius autem commune in eo casu disponit, ut si pater solus dotet sine consensu vxoris, eo mortuo filius, vel filia à se dotata totam dotem conferat; si sola vxor filiam, vel filium dotet, terentia opinione, quòd i vxor hoc validè possit facere absque consensu matris (quod valdè dubium est, vt docet Vallascus de partit. cap. 13. num. 58. & 59.) tunc etiam mortua matre patri modo conferet filia totam dotem sibi à matre datam. Sic disponit nostra ordinatio Lusitanæ lib. 4. in nouis tit. 97. initio.

12. Et verò in donationibus causa dotis, quando conferuntur bona dotata, vt censetur donatio excedere legitimam filij dotati, & tertiam dotantis, æstimanda est tertia patris, vel matris dotantis, vel tertia vtriusque simul, quando simul dotarunt, vel secundum pretium temporis, quo dos constituta fuit, vel secundum pretium temporis præsentis, quo collatio fit, oprio tamen dotato relinquatur, vt ibidem docet ordinatio Lusitana num. 4. In aliis verò donationibus factis filiis extra dotem, æstimanda erit pro tempore mortis defuncti donantis, seu promittentis. Bona verò donata, vel dotata trahenda erunt, si fuerint mobilia, & vsu consumptibilia ad collationem pro valore status, & temporis, quem habent, quando ad partitionem adducuntur, quia cum ad vsu data fuerint, ea tacita conditione data, vel dotata fuisse, censentur. ita ordinat. nostra Lusitana num. 9. Caldas Pereira in l. si curatorem, verb. lapsi, num. 96. Vallascus tom. 1. consule. 188. num. 13. & in praxi, de partit. cap. 15. num. 83. & cap. 19. num. 5. & cap. 24. num. 10. nouissimè Caldas de empte. & vendit. cap. 10. num. 7. cum sequentibus.

13. Dubix tamen questionis est, an conferri debeat quantitas, v. c. ducentorum aureorum, quam pater, vel mater filio dotauit in singulos annos dum viueret ad sustentanda onera matrimonij, & filio, vel filix semper soluit? Et ratio dubitandi est primo, quia sicut dos confertur, ita & donatio propter nuptias conferri debet. l. quoniam nouella, C. de inoffic. testam. l. vi liberis, l. illam, C. de collationib. atqui huiusmodi ducenti aurei dati sunt à patre filio causa dotis, & loco dotis: ergo etiam iam consumpti ad collationem adducendi erunt. Secundo, quia ordinatio nostra Lusitana lib. 4. tit. 97. initio, regulam statuit generalem, vt quidquid causa dotis donatur, ad collationem adducatur, à qua regula generali non licet recedere. ibi, Si pater, vel mater, vel ambo simul dederint rem aliquam mobilem, vel immobilem alicui ex filiis suis, vel in dotem, vel quocunque alio modo, erit filius obligatus omnia afferre in collationem post mortem patris, vel matris, qui ei talem donationem fecerunt. intellige si noluerint ingredi collationem, & non sint contenti dote sua; vel si ea dos excessit tertiam dotantium, & legitimam aliorum fratrum, & cohæredum. Planè regula est generalis, à qua non licet recedere, & omnia causa dotis donata comprehendit, etiam pecuniam annualem, & nihil excipit, vt cernitur speciatim in illis verbis, rem aliquam mobilem, vel immobilem; pecunia enim res mobilis est, & res aliqua est. Tertiò, confirmatur, quia etiamsi pater donans, vel dotans tempore dotis declararet in donatione, se nolle, vt postea eos

ducentos aureos annuatim datos adducantur ad collationem, adhuc ea declaratio nihil valeret, & adducendi forent, quia nemo per suam dispositionem particularem potest præiudicio esse dispositioni per ius, & leges introductæ, l. nemo potest, ff. de leg. 1. Sic si quis in suo testamento iubeat, vt ex tertio suorum bonorum ædificetur quoddam hospitale puberum, & in testamento adderet, se velle vt hospitalis visitatio non pertineat ad Episcopum, sed ad magistratus seculares, illa additio esset nulla, non valeret, & pro non apposta haberetur, quia visitatio hospitalium per factos Canones, & Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 8. ad Episcopos pertinet, & dispositio vnius hominis particularis, non potest obesse communi dispositioni legum.

Nihilominus dicendum est, ducentos, vel trecentos illos aureos datos, & consumptos causa dotis, non esse adducendos ad collationem, quia datum, & consumptum pro alimentis in vita donantis, non confertur, iuxta notata à Baldo in l. filia cuius 5. C. familia eriscunda, vbi dicit, vestes quotidianas datas nutui à focero non esse conferendas, nec alia necessaria ad alimenta, & meritò, quia alimenta in victu, & vestitu consistunt, l. legatis, ff. de aliment. legat. quare iuxta hanc doctrinam Baldi, alimenta iam consumpta, non sunt conferenda. hanc Baldi doctrinam sequitur Paulus de Castro consil. 242. patet hoc ex l. ex annuo, ff. de donat. inter virum, & vxorem. docet expressè Gama decis. 164. num. 3. vbi dicit, ita fuisse iudicatum in supremo senatu Olyssipponensi. Bartol. in l. penultima, in §. seruus, ff. soluto matrimonio. Alexander cons. 42. vol. 5. Confirmatur primo, quia reasæ Monialium non conferuntur, quando monasterium vult ingredi collationem spe melioris dotis cum aliis fratribus suarum Monialium, vt docet Vallascus in praxi de partitionib. cap. 13. num. 39. quia dantur annuatim per modum alimentorum, & alimenta non conferuntur, vt dicemus infra num. 21. Confirmatur secundo, quia filius, vel filia, non tenetur, nec obligatur conferre fructus bonorum aduentitiorum, quos illi pater dotauit, iuxta textum in §. si autem, C. de bonis qua liber. Iason in Authent. ex testamento 1. C. de collationib. ergo etiam non tenetur afferre ad collationem centum, vel ducentos aureos iam absumptos annuatim datos in alimenta dotis. Deinde, quia generalitas illa, qua loquitur nostrum ius Lusitanum lib. 4. tit. 97. initio, cum iubet afferre ad collationem quidquid mobile, vel immobile datum fuit causa dotis, non intelligitur de pecuniis, quæ annuatim dantur in alimenta ad supportanda onera matrimonij, quia alimenta sunt priuilegiata in iure, & non conferuntur. maximè, si ex scriptura dotali constat, vel colligatur, ducentos illos aureos datos fuisse in alimenta. Nec per hanc dispositionem particularem impeditur dispositio generalis legum iubentium afferre in collationem quidquid causa dotis datum est, quia nullibi in iure expressè inuenitur expressum, vt pecunia, quæ datur annuatim, aut fructus, qui dantur annuatim pro alimentis iam absumptis in partitionem adducantur. Si tamen pater in scriptura dotis expresserit, vt post mortem suam centum, aut ducentos illos aureos ad collationem veniant, non dubitarem fore illos adducendos, quia est conditio honesta, & quisquis dotans potest in contractibus suis apponere condiciones honestas, quas voluerit. ita se habent hæc duæ opiniones, & hæc secunda mihi videtur probabilior, propter illius rationes, & fundamenta, & quia auctoritate Bartoli, & Baldi fulcitur: nam auctoritas, & opinio

14.

nio Bartoli in hoc regno Lusitaniæ tanta est, ut pro lege habeatur, deficiente lege in iure communi, & Lusitano, quæ casum definit. Fundamenta contrariæ opinionis ex rationibus pro ista secunda appofitis, manent soluta.

15. Id, quod diximus de collatione dotis datæ pro matrimonio, & nuptiis carnalibus, dicendum etiam est pro nuptiis spiritualibus, videlicet, pro professione, & ingressu Religionis in Religione bonorum capace, proportione seruata. Valet enim argumentatio de matrimonio corporali ad spirituale fauorabiliter. *cap. inter corporalia, de translat. Episcopi. Bart. in l. 1. §. si parentes, num. 1. ff. si quis a parente. Vallascus in praxi, de partit. cap. 13. num. 31.*

Neque obstat dari huiusmodi dotes in ingressu, & professione Religionis pro alimentis, & vice alimentorum, iuxta Concilium Tridentinum *sessio. 15. cap. 16. de Regularibus* alioqui si darentur pro ingressu loci facti, & pro professione, simonia esset. Vnde, quia ratione alimentorum dantur, videntur non conferendæ, quia alimenta, ut hæcenus diximus, non conferuntur. *l. 1. §. si inter ff. de lib. agnosce.* Nam etiam dos matrimonij carnalis habet rationem alimentorum, & tamen confertur: aliud enim est, dari alimenta dietim, aut annuatim, aliud dari in dotem certam simul, & vno cumulo. Si enim hæc dos in figura alimentorum dietim, aut annuatim daretur, mortua Moniali repeteretur à monasterio id, quod illius non esset in sumptum; quod non videmus fieri: ita ergo dos datur pro alimentis, ut etiam præcipuè detur in figura dotis, simul vno ictu, & cumulo; quare non professa Moniali, aut annullata professione dos reperitur, de quo non est dubium; non repetuntur tamen alimenta, quæ dum non fuit professa monasterio pro illius sustentatione annuatim dabantur.

16. Quæstionis igitur est, an illa etiam, quæ ultra dotem solent dari monasterio, ut valor vestium, & tota supellex Monialis, nimirum, lectulus, lintheamina, vascula argentea, coclez, fuscina, propinæ, conferendæ sint, in eo casu quod monasterium cum aliis cohæredibus vellet collationem ingredi?

17. In primis, vestes, & tota supellex Monialis, lintheamina, lectulus, coclez, fuscina, catena, vascula aurea, & argentea ad collationem adducenda sunt pro statu, quem habent. ita Vallascus *in praxi de partitionib. cap. 13. num. 36. & 34.* Et ratio est primo, quia hæc etiam adducuntur in matrimonio carnali, & nobis in hac re philosophandum est in matrimonio spirituali, sicut & in carnali, procedit enim, uti diximus, argumentatio de vno ad aliud. *Secundo*, quia verba legis Lusitanæ *dicto lib. 4. in nouis ordinat. tit. 9. initio.* generalissima sunt, & omnia in partitionem iubent afferti, quæ per modum dotis dantur: ibi, *Res mobi. es, vel immobiles filijs suis in dotem, vel quocunque alio modo datas tenebitur filius, vel filia data adducere ad collationem.* vbi, verba illa, *vel quocunque alio modo data*, omnem modum dandi important, & non solum comprehendunt illa, quæ filia Monialis secum detulit in monasterium, sed etiam omnia alia, quæ pater, vel mater post ingressum illius, & post professionem illi miserunt, veluti vascula aliqua argentea, & alia iocalia monialia. *Tertio*, quia hæc omnia censentur data per modum dotis, & in complementum illius, & sic dos confertur, ita & omnes donationes, quæ fiunt propter dotem, & in complementum illius. *l. quoniam nouella, C. de inofficioso testamento, l. ut liber. Lillam, C. de collat.* nam accessorium sequitur principale, *cap. inter dilectos, de fide instrument. ad*

finem. cap. post appellationem 2. quest. 6. Bart. in l. 3. in fine, C. si appellatione pendente.

Nec refert, si dicas, patres, & matres ea vascula, & iocalia, quæ postea mittunt Monialibus filiabus post ingressum, vel professionem Religionis, cenferi ea eis mittere titulo eleemosynæ, quia reuera non est tale, & quamuis eis id nomen imponant, tamen voluntas habitualis, & habitualis intentio illorum est eas mittere, & donare in supplementum dotis, ut suboriente aliqua ægritudine, vel alia necessitate, inde habeant, vnde sibi succurri possint.

Propinæ non sunt conferendæ, si dentur in locum epularum, & conuiuij, quod in die ingressus, & in die professionis dari solet, illud enim conuiuium, Lusitanè, *jentar da professacion, e entrada*, non debet conferri, quia etiam expensæ factæ in conuiuium matrimonij, & nuptiarum secularium, non conferuntur, ut latè probauimus *num. 7.* quia tales expensæ ad honorem patris, & matris, & reliquorum fratrum pertinent. ita Vallascus *in praxi de partit. cap. 13. num. 55.* Bartol *in l. 1. §. nec castrense, num. 9. ff. de collat. bonorum.* Garcia *de expensis, cap. 4. num. 10.* Molina *tom. 1. de iustit. disp. 234. vers. de expensis. & disp. 238.* Ordin. Lusitana *in nouis lib. 4. tit. 97. num. 2. ibi, & non offerent in collationem prandium, & cenam, quam pater, vel mater eis dederunt in diebus suarum nuptiarum.*

Reliquæ propinæ, quæ dantur Monialibus in ingressu, & professione, adducendæ sunt in collationem, quia dantur in supplementum dotis; pater, quia ius Lusitanum solum excipit propinas, quæ dantur loco prandij, vel cenæ in die ingressus, vel professionis, vel in ambobus his diebus, & exceptio firmat regulam in contrarium. Solent Moniales dicere, eas propinas sibi dari tanquam eleemosynas, & tanquam personis pauperibus, & ideo non esse conferendas; sed hæc illarum ratio parum refert, quia personæ, quæ consanguineas, vel filias, Moniales faciunt, non solent esse aded liberales, ut tam amplas eleemosynas erogent; & ideo cum eas propinas expendunt, in supplementum dotis expendunt, non in titulum eleemosynarum, ut ex se patet.

Cetæ pondera duæ dantur Aedituæ, & perizomata in die ingressus; compositio lectus, quæ datur valitudinatæ, mantilia lineæ, quæ dantur triclinariæ, (& alia similia, quæ infinita prope sunt) omnia adducenda sunt ad partitionem, quoniam in supplementum dotis dantur, non in eleemosynarum titulum. Omnia autem, quæ per modum dotis, & in supplementum illius dantur ex absoluta locutione & generalitate nostrarum ordinationum *dicto lib. 4. tit. 97. initio*, ad collationem adducuntur. ibi, *quidquid mobile, vel immobile per modum dotis, vel quocunque alio modo datur, ad collationem adducendum erit.* Et quia cum hæc omnia, quasi accessoria dotis, in augmentumque illius donentur, sequitur quod necessariò ad collationem defertri debeant, accessorium enim suum sequitur principale. *l. etiam, C. de iure dotium. & l. inter socerum, §. cum inter, ff. de pactis dotalib.* & ita docet Vallascus *in praxi de partit. cap. 13. num. 37.* Tiraquellus *de retract. l. 1. §. 1. glossa 18. num. 51.*

Tensæ, & annui redditus non sunt conferendi, quia hoc non datur monasterio pro augmento dotis, sed datur Monialibus ipsia loco alimentorum annuatim, alimenta autem non conferuntur, ut probauimus *num. 14.* & docet Vallascus *allegatus num. 39.*

Donationes rerum mobilium factæ à parentibus filiis sub eorum potestate constitutis pro bello, & militia,

18.

19.

20.

21.

22.

militia, quamvis sæpè in bellum pergant, & pro continuanda Curia regia, valent, & ideo non sunt ad collationem adducendæ, tam de iure communi, quàm de iure Lusitano: de iure Lusitano constat ex nouis ordinat. lib. 4. tit. 97. num. 9. sunt enim huiusmodi donationes bona quædam castrensia, in quibus filij habent ius plenum, quia sunt illorum, & quoad dominium, & quoad administrationem. Intellige tamen non esse hæc bona donata filiis à patre pro militia, & curia ad collationem afferenda, de iure nostro Lusitano, modò filius non sit vxoratus tempore donationis, quia si vxoratus fuerit, conferenda erunt, præter vnum tantum casum, in quo donentur filio vxorato proficiscenti in bellum, vt in illo eques armeretur, & modò res sint iam consumptæ ab ipsis filiis. nam si adhuc vel totæ, vel aliquæ partes illorum extent, siue filiis sub patria potestate constitutis, & non vxoratis, pro militia & curia donentur, siue filiis coniugatis ad comparandam dignitatem equitatus conferendæ sunt. ita enim nostræ ordinationes citatæ num. 8. ibi, & non offeret filius ad collationem id, quod pater, vel mater ei dederint, vel cum illo expenderint in palatio, quando non erat coniugatus, quia si postquam vxorem duxit, aliquid ei datum fuerit, etiam ad expendendum in curia regia, ad collationem adducet, & declaramus, per palatium, in hoc casu intelligi eos solium, qui nobiscum sunt, vel cum Regina, vel cum Principe, vel cum aliquo, vel aliquibus filiorum nostrorum. Nomine autem filiorum Regis, intelliguntur etiam filij bastardi Regis non legitimati, iuxta Vallascum in praxi de partit. cap. 13. n. 169. & 170. quia lex ista vtitur nomine filiorum absolute, quod est nomen naturæ, & non iuris. Vnde sequitur, quòd etiam bastardi sub eo nomine comprehendantur, iuxta Bartolum in l. tutelæ, ff. de capitis diminut. & statim infra addit nostra ordinatio ibi, n. 9. & id, quod dicimus, nimirum id, quod datum fuerit ad comparandam dignitatem equitatus, aut ad palatium, non esse afferendum ad collationem, intelligitur, quando res, que ita data fuerint, iam absumptæ sunt, quia si adhuc filius eas habuerit tempore mortis patris, vel matris, qua dedit, tenebitur eas adducere ad collationem in eo statu, quo illas habuerit, & quamuis illas non habeat, si tamen probatum contra illum fuerit, id quod ei datum fuit, fuisse ab eo venditum, datum, aut expensum in alijs rebus in regno, non in bello id adducere, ad partitionem adstringetur.

23. Valet etiam donatio remuneratoria facta à patre filiofamilias sub sua potestate degenti, ac constituto, in tantum, quantum pater daret alteri extraneo ob similia merita, & seruitia, si ab eodem extraneo sibi impenderentur, iuxta ea, quæ hic diximus n. 5. & ideo cum sit valida; non est ad collationem adducenda ab ipso filio, quoad valorem, & æstimationem: & in foro poli sufficit, merita esse vera; in foro soli oportet, vt probentur, non enim sufficit fateri patrem ea dari pro remuneratione operum, quæ erant remuneratione digna, vt diximus cap. 3. de donat. remuneratoria. & docet Nauarrus in summa Lat. cap. 17. num. 145.

24. Valet rursus, & non est conferenda donatio facta per patrem filio in præmium emancipationis, quia iam est facta ex causa præexistenti, & simpliciter liberalis non est; nam filius emancipati non potest à patre, nisi volenti, & consentienti filio, & ideo iustam causam remunerationis habet pater ad remunerandum filium, si emancipationi consentiat. Ita Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio, quest. 8. n. 5. Alexander consil. 21. lib. 3. post num. 9. Riminaldus consil. 409. num. 8. Socinus consil. 127. num. 13. lib. 3.

patet ex l. vt liberts. C. de collat. ex §. generaliter. in Authent. quibus mod. natur. efficiantur sui. vbi dicitur patrem non posse emancipare filium inuitum.

25. Valet quoque, & non est ad partitionem inducenda donatio facta à patre filio sub patria potestate degenti pro studiis. patet ex vtroque iure, communi, & Lusitano. docent Iulius Clarus lib. 4. sent. quest. 8. num. 6. Vallascus de partit. cap. 13. n. 151. Angelus in l. 1. in vltimis verbis, ff. soluto matrim. Iasoni ibi, num. 52. ex iure Lusitano, patet ex lib. 4. noua ordin. tit. 97. num. 7. de iure verò communi ex l. que pater, ff. familia eriscunde. Bartol. in l. 1. §. nec castrense, ff. de collat. bonorum. Hæc tamen resolutio in maioribus studiis non caret magna difficultate; multi enim, & graues Doctores tenent talem donationem non valere, & consequenter ad collationem esse adducendam, & hi sunt Franciscus Ripa in l. 1. num. 140. ff. soluto matrimonio. Alexander in l. 1. in quartam, num. 22. in fine, ff. ad legem falcidiam. Addit tamen Iulius Clarus citatus. Ego si casus contingeret, non recederem à prima opinione, si nulla suspicio fraudis in donatione subesset; est enim hæc causa studiorum valde fauorabilis, & Reipublica maxime interest, vt adolescentes in bonis artibus erudiantur.

26. Verba nostræ ordinationis ita habent. & non adducet filius ad collationem id, quod pater, vel mater ei dederint ad discendum in scholis, vel studio, aut ei, qui illum docuerit. quæ quidem verba, vt ait Vallascus de partit. cap. 13. num. 152. procedunt in primis de expensis factis in studiis minoribus Grammaticæ, & cæterarum artium, sine quibus commodè, & politicè, ingenuus adolescens viuere non potest, id enim important verba illa, aut in studijs, iuxta eundem Vallascum in praxi de partit. cap. 13. num. 152. & ratio est, quia hæc studia minora continentur, & veniunt in iure nomine alimentorum, quæ patres necessariò tenentur filiis præstare, si nobiles sint; alimenta autem non veniunt ad collationem. ita Bartolus in l. de bonis, §. non solum, ff. de Carbonian. edit. Garcia de expensis, cap. 3. num. 47. De alijs verò studiis altioribus, veluti Theologiæ, vtriusque iuris prudentiæ, Medicinæ, inspecto nostro iure Lusitano, non est dubium valere etiam donationem expensarum, quæ fiunt in illis addiscendis, & non esse conferendas, quod patet ex illis verbis, in scholis. quæ sine dubio addita sunt ad distinctionem minorum studiorum, ne id ipsum bis repeteretur, vt optimè aduertit Vallascus allegatus: inspecto verò iure communi, questio, vt dixi, non caret difficultate, & magnis pro vtraque parte auctoribus, sed, vt diximus, affirmatiua sententia, quæ docet prædictas expensas factas in Academijs, & studiis maioribus, non esse ad collationem afferendas, est probabilior, quam præter auctores initio huius numeri citatos tenent Barbosa in l. 1. ff. soluto matrimonio, pag. 7. num. 27. 29. & 30. Mendez à Castro in l. cum oportet, num. 173. C. de bonis, qua liber. Caldas Pereira in comment. ad §. sed hæc p. 2. num. 50. vers. quod etiam, Institut. de inofficiosa testam. Azor part. 2. lib. 2. cap. 4. quest. 17. & 18. Reginaldus in praxi, lib. 20. cap. 43. concordat apud Castellanos lex 3. vbi Gregorius Lopez titul. 4. part. 5.

27. Si tamen pater habeat aliqua bona propria filij castrensia, aut quasi castrensia, aut aduentitia, in dubio censendum est cum voluisse alere de bonis illius in maioribus studiis, vt bene limitant Bartolus in tractatu de duobus fratribus, num. 16. & in l. 1. §. nec castrense, num. 8. ff. de collat. bonorum. Syluest.

Syluest. *verb. Peculium 2. quest. 8.* Nauarrus *in summa Lat. cap. 17. num. 160.* Antonius Gomez *ad l. 29. Tauri, num. 16.* Gregorius Lopez *l. 5. tit. 15. part. 6.* Ratio, ac fundamentum est, quia pater non tenetur alere filium ex suis bonis, quando filius habet bona propria, ex quibus sustentetur. *consentit l. ultim. C. de collationib.*

Hic tamen non obstantibus, possunt parentes de suis bonis alere filios in studiis, & Academiis, etiam habentes propria, neque tenentur ea alimenta computare in administratione suorum bonorum, non enim illicitum est patribus vnum aliis præferre filium in alimentis, in victu, & vestitu, modo in hoc rationis modum non excedant, ut docet Nauarrus *in summa, cap. 17. n. 160.* Quod diximus, consumpta in studiis non esse conferenda, intelligit Antonius Gomez citatus, & Garcia *de expensis, cap. 4. num. 4.* modo non protestetur pater ea esse computanda in legitimam filij, vel ex aliis confecturis constet voluntatem patris semper fuisse, eas expensas in legitimam illius computare, veluti si eas referat in album, aut in libro expensarum scribat, quas cum eodem filio fecit, vel ex alio capite de hac illius voluntate constet, tunc enim tenebitur filius adducere ad collationem id, quod plus consumpsit in studiis, quam consumpsisset, si in domo paterna aleretur. cum hac limitatione consentit, ac concordat *l. que pater 2. ff. familia erciscunda.* quamvis de solo filio emancipato loquatur, & præter Gomezium, & Garciam inductos id docet etiam Alvarus Vallascus *in praxi de partit. cap. 13. num. 163.* In omnibus autem casibus, in quibus expensæ factæ in studio conferendæ sunt, detrahi debet id, quod filius in domo patris existens in alimentis consumpsisset, ut bene animadvertunt Vallascus *num. 265.* & 151. Gomez *ad l. 29. Tauri, num. 16.* Garcia *de expensis, cap. 4. num. 4. ad 5.*

28.

De libris, seu expensis librorum, quos patres emunt, & tradunt filiis ad studium illorum, est dubium, an ad collationem adducendi sint? & verò si loquamur de libris necessariis ad scientiam acquirendam, ad gradum, scilicet, doctoratus, vel licentiaturæ comparandum, quos patres dum viuunt, filiis emerunt, & tradiderunt, non esse conferendos, docent communiter Doctores. ita Iulius Clarus *in collectan. commun. opinion. verb. liber. num. 11.* Roland. *consil. 11. num. 12.* Menochius *de arbitrar. lib. 2. centuria 2. casu 131.* Afflictis *decis. 247. n. 2.* Auendanho *ad l. 29. Tauri, gloss. 3. n. 6.* Matienso *l. 3. gloss. 2. à n. 3. tit. 8. lib. 5. noua recop. Perez lib. 8. tit. 2. lib. 1. ordinam pag. 46.* Molina *de iustit. tract. 2. disp. 239. vers. quod ad libros.* Vallascus *cap. 13. de partit. num. 59.* & post Bartolum Decius *in l. si donatione. n. 41. C. de collat.* & alij multi, & idem dicendum est de libris donatis à patribus filiis scholaribus, veluti corpora iuris ciuilibus, & canonici, non enim etiam veniunt ad collationem, cum non sint minus necessarij ad studendum, quam ceteræ expensæ, & ideo, quod de expensis dictum est, de libris quoque dicendum erit. Quare si constet patris animum fuisse expensas librorum in legitimam filij computare, computandæ sunt in illam, & ad collationem adducendæ erunt. Id autem constabit, vel ex protestatione, vel ex relatione in album expensarum, vel si patres id declarent in testamentis suis. Constabit etiam ex modo emptionis ipsorum librorum. nam si patres eos libros emant filiis, nomine filiorum, non erunt expensæ illorum conferendæ, quia signum est, eos voluisse patres filiis donare; nec similiter tenentur patres eos in suam

tertiam post mortem suam computare: si verò eos emant nomine patrum, adducendum erit ipsorum pretium ad partitionem, quia signum est eos noluisse eis donare; quod constabit magis si patres illorum pretium in album referant suorum emptionum, atque expensarum. & ideo communiter Doctores respondent libros esse conferendos si patres emant illos nomine proprio; non esse conferendos, si eos emant nomine filiorum. & hi sunt Menochius citatus, Barbosa *in remiss. ad leg. Regiam Lusit. lib. 4. tit. 97. ad §. 7. num. 2. pag. 212.* Si verò loquamur de iisdem libris, quos patres iisdem filiis emerunt, & in vita sua non tradiderunt, ad collationem esse adducendos post mortem patrum pro eo statu, in quo sunt, docent omnes Doctores præcitati.

Sed quid si libri donentur à patre filio Doctori, Licentiatoque, qui iam sua studia absoluerat, iudici, Advocato, aut simile munus publicum exercenti, aut qui in procinctu est ad exercendam eam scientiam, quam didicerat? Respondeo similiter cum communi Doctorum, prædictos libros non esse conferendos, si ante mortem patris filio erant iam traditi, vel saltem per donationem præcedentem à filio erant iam acceptati: esse verò ad collationem adducendos, si post mortem patris ei traditi fuerint. ita Vallascus *de partit. cap. 13. num. 160.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. quest. 8. num. 6.* & in additionibus ad eum numerum in fine questionis, *verb. libros.* Alexander *consil. 142. num. 25. vol. 2.* Rolandus *consil. 11. lib. 2. dub. 2.* & omnes Doctores *num. præcedenti* allegati, & hæc est hodie communior, & probabilior opinio. & ratio est, quia etiam si studia sua iam absoluerint; tamen perinde est, ac si tunc filij in campum exeant ad militandum, & militiam exercendam in communem Reipublicæ utilitatem, est enim aduocare, & officium iudicis exercere, quasi militare, & cum libri induant rationem armorum, & arma, & cetera, quæ castrensia, aut quasi castrensia sunt, non conferantur, ideo etiam nec libri iam dati, & traditi, aut saltem iam promissi, & acceptati non conferuntur. Quod tamen intelligendum est, quando ex hoc magna inæqualitas inter fratres non insurgeret. nam si insurgat, tunc quidem ad collationem venient, ut docet optimè Menochius *de arbitrar. lib. 2. cent. 2. casu 131. num. 4.* & communiter Doctores. Quando autem insurgat, vel non insurgat hæc magna inæqualitas, iudicabit prudens iudex inspectis circumstantiis diuitiarum, & bonorum patris, qualitate, & nobilitate aliorum filiorum, iuxta eundem Menochium citatum. Bartolum *in l. 1. §. nec castrense, num. 11. ff. de collat. bonorum.* Crauetam *consil. 125. num. 7.* Decium, & alios citatos ab eodem Menochio.

Sed hic rogas. Quid si filius incepit per aliquos annos studere, & vult continuare studia sua, pater verò non vult, tenebitur ne pater, vel mater continuare cum expensis, quousque filius absoluat studia sua? Negatiuè respondet Antonius Gomez *ad l. 29. Tauri, n. 18.* Molina *tom. 1. de iust. disp. 239.* & quidem Gomez tria ibi dubia excitat, pulchra quidem, & scitu digna. Primum est, an pater teneatur sumptus, & expensas, & omnia alia necessaria ministrare filio studioso, & ingenuo, volenti studere; & ad hoc possit per filium in iudicio compelli? Secundum est, an in eo casu, quo filius missus in studium, & de consensu, ac voluntate patris cepit studere, teneatur pater continuare expensas, & necessaria filio ministrare, quoad vsque studium absoluat, & perficiat. Tertium est, an mortuo patre teneantur

29.

30.

teneantur fratres, eiusque cohæredes ad prædictos sumptus usque ad finem studij sui? & omnibus his tribus dubiis sic breuiter, & resolutiue suo more responder.

Ad primum, non teneri patrem, nec posse obligari ad continuandum cum expensis necessariis volenti filio studere contra voluntatem patris, nisi tantummodo in studio Grammaticæ, & humaniorum literarum, si filius habilis sit, non ad vltiores scientias. Et ratio illius est, quia studium Grammaticæ, est quasi generale fundamentum ad omnes alias scientias. Idem docet Valerius Reginaldus in *praxi fori parentum lib. 10. num. 43.* vbi etiam resolut, teneri patrem in conscientia volenti filio studium incipere, expensas facere, vt det operam literis, quibus ceteri paris conditionis more patrio erudiri, informarique solent; vbiq; autem in more positum est, vt filij Nobilium Grammaticam, & literas humaniores addiscant, & si in foro conscientie ad hoc tenentur patres, in foro externo ad id poterant obligari. Ego his duobus Auctoribus assentio, & præcipua huius rei ratio est, quia patres tenentur alere filios, & ad hoc possunt obligari in foro soli, & bonis illos moribus informare, vt docet Toletus *lib. 5. summa, cap. 1. à num. 8.* Nauarrus in *summ. Lat. cap. 14. num. 17.* Nomine autem alimentorum venit etiam in iure studium, sine quo homines Nobiles, & ingenij, viuere politicè non possunt, puta studium Grammaticæ, vt docet Syluester *verb. alimentum, num. 1.* & deducitur ex *l. de bonis, §. non solum ff. de Carbon. edict. ibi, Non solum alimento præstari debent pupillo, sed & in studia, & in ceteras necessarias impensas debent impendi pro modo facultatum, concordat text. in l. qui filium, ff. vbi pupillus educari valeat. & in l. officio, ff. eodem, & Syluester citat ibi Bartolum in l. legatis, ff. de alimentis, & ceteris legat. vbi ait Bartolus, illum, cui debentur, & legantur alimenta, deberi etiam & legari expensas pro studio necessario, sine quo viuere homines ingenui non possunt competenter ad genus suum, & personas, veluti Grammaticæ, secus de vltioribus. quæ opinio Bartoli, & Syluestri est probabilis. Communiter tamen distinguunt Doctores inter alimenta iuris, & alimenta legata alieni testamento; & loquendo de alimentis iuris, dicunt inter ea comprehendere etiam expensas ad studia Grammaticæ; loquentes verò de alimentis testamento legatis, dicunt comprehendere solum alimenta naturæ competenter ad genus, & familie nobilitatem, non studia. Idem dicendum esse aiunt de alimentis debitis ex contractu, tunc enim si nihil exprimitur de alimentis studij, minimè sub legato, aut contractu comprehenduntur, quia agitur de graui præiudicio legantis, hæredumque illius, & de graui præiudicio alterius partis contrahentis; ita Rolandus *consil. 22. lib. 1. Surdus de alimentis, cit. 4. quest. 6.* Menochius de *arbitr. casu 170.* Nicolaus Genoa in *tract. de conciliat. cunctar. legum, qua sibi contrariantur, fol. 249.* Coler. de *aliment. lib. 2. cap. 1. num. 9. & 10.* Sed hæc opinio horum Doctorum parum cohæret cum opinione Bartoli, ille enim ait, *alimenta, qua legantur, aut debentur, comprehendere etiam alimenta, seu expensas studij Grammaticæ.* quibus verbis per alimenta, qua legantur, intelligit alimenta, qua debentur ex legato testamento, & per alimenta, qua debentur, intelligit alimenta, qua debentur ex contractu; præfata tamen distinctio communiter hodie recipitur.*

Ad secundum & tertium ait, in maioribus studiis non teneri patrem, qui filium ad studium mi-

Fagundes de *Iusticia, &c.*

fit, continuare alimenta in iisdem studiis, neque hæredes illius, quia ad huiusmodi onus nullo iure in vltioribus studiis tenetur; & licet teneatur alimenta præstare, intelligitur in domo propria, non alibi; & ob eandem rationem similiter etiam ait, mortuo patre non teneri alios fratres, eiusque cohæredes prædictos sumptus, & expensas continuare, quia cum patet non teneatur, similiter nec eius hæredes tenentur. iuxta textum in *l. de bonis, §. non solum, C. de Carbo. edict. & textum in l. qui filij, vbi pupill. educar. deb. & ita tenet Bartolus in l. 1. §. nec castrense, ff. de collat. bonor. col. penultima, num. 12. & in tract. de duobus fratrib. quest. 3. Baldus in l. omnimodo, §. imputari, C. de inofficios. testam.*

Valeat denique donatio expensarum, quæ fiunt à parte filiofamilias sub eius potestate constituto pro illo honorando insigni aliquo gradu doctoratus, aut licentiatuæ, vel insigni dignitate seculari militari, vnde huiusmodi expensas, nec tenetur filius conferre, nec pater eas accipere in suum tertium, nisi pater eas in album referat expensarum, quas cum ipso filio fecit, aut aliunde ea fuisse ipsius voluntas colligatur. ita Vallascus in *praxi de partit. cap. 13. num. 174. & 175.* Molina Theologus *tom. 1. de iustit. disp. 241. §. quoad posteriorem.* Gomez ad *leg. 29. Tauri, num. 21.* Garcia de *expensis, cap. 4. num. 14.* Ratio est, quia id donatum censetur pro honore quasi militiæ assequendo, ac proinde cedit in rationem honorum quasi castrensiarum.

Limitatur tamen hoc iuxta Vallascum, & Molinam, nisi filius sub patria potestate constitutus bona aliqua habeat, de quibus ipse pater in illius utilitatem hoc expendat, iuxta textum in *l. si filius, ff. de petit. heredit. ibi, In honorem filij.* vbi Baldus ita ait. *loquitur iste textus de dignitate militiæ, doctoratus, & generaliter inferunt Molina, & Vallascus, valere donationes patrum factas filiofamilias sub eorum potestate constitutis pro consequendo aliquo honore, vel dignitate non vendibili, nec transferibili ad hæredes, & non esse ad collationem adducendas, nec parentes teneri eas expensas in suum tertium assumere, veluti pro ordinando filios sacris Ordinibus, (de quo statim agemus) pro decorando illo habitu alicuius militiæ, pro gradu equitatus, vel doctoratus, ob rationem supra tactam, quia ea donatio cedit in donationem honorum, quasi castrensiarum, & illorum induit rationem, & naturam.*

Hinc iam patet, cum gradus doctoratus, & alij literarij, beneficia Ecclesiastica, commendæ, & habitus militares, & his similia honoris insignia, neque vendi possint à filiis, neque ad hæredes transmitti, non teneri filios propter illa quidquam ad collationem adducere, neque sumptus, & expensas illorum, quas parentes fecerunt, vt filiis compararent, neque illorum æstimationem, nisi forte prius patres cum filiis conuenissent, se ea lege id facere, vt illi postea hos sumptus de redditibus soluant, vel in suam legitimam portionem eos postea computent. ita Antonius Gomez *l. 29. Tauri, num. 21. versic. ex quo subinforo.* ibi, *ex quo subinforo, quod si pater, vel mater aliquid expendit pro filio pro adipiscenda dignitate Episcopatus, vel Canonatus, vel præbende Ecclesiasticæ, vel doctoratus, vel simili dignitate, non confertur, quia talis dignitas, seu militiæ non potest à filio vendi, nec ad hæredes transmitti, & id ipsum pene iisdem verbis docet Molina *tom. 1. de iustit. disp. 241. §. hinc patet.* & deducitur ex textu in *l. 1. §. sed, an id, ff. de collat. bonorum.* cuius hæc sunt verba, *Sed, an id, quod dignitatis nomine à**

B b

pater

Molina tom. 1. de iustit. disp. 243. §. ex hoc corollario. Probat *primò*, quia hoc modo confertur dos data filio, vel filia ob matrimonium carnale, ut supra diximus: ergo & patrimonium datum filio ob sacros Ordines, & matrimonium spirituale, quod dignius est; procedit enim de vno ad aliud matrimonium argumentatio à fortiori, ut habetur in cap. inter corporalia. de translatione Episcop. *Secundò*, quia attento nostro iure Lusitano in nonis ordinat. ad lib. 4 tit. 97. initio. regula est generalis affirmativa, ut omnia, quæ pater, vel mater donavit filio, per quemcumque modum donata fuerint, siue sint mobilia, siue immobilia, ad collationem adducantur, nisi in casibus ibi exceptis; ibi autem non excipitur patrimonium hoc; ergo adducendum est, si filius voluerit partitionem ingredi cum aliis fratribus. *Tertiò*, quia decretum Concilij Tridentini sess. 21. cap. 2. de reformat. non inducit absolutam obligationem non alienandi bona patrimonij, sed donec ordinati adepti fuerint beneficium Ecclesiasticum, vel aliunde habeant unde congruè ad personam Ecclesiasticam sacris Ordinibus iniciatam sustentetur; ut ex illo in fine decreti patet. Ex quo sequitur posse filium clericum factos Ordines habentem spe consequendi maiorem hereditatem partitionem ingredi, afferendo ad illam patrimonium, non tamen ad id posse obligari à cæteris fratribus, & coheredibus, licet bona illi in patrimonium donata excedant legitimam, quam alioqui habiturus erat, & tertiam patris, vel matris dotantis; licet enim hoc excedat, adhuc putat Vallascus inductus non posse cogi ad restituendum excessum, quia tunc obstabit omnino decretum, & intentio Concilij Tridentini, Ne cum dedecore sacrorum Ordinum, cogantur mendicare, quod est valde notandum.

37. Neque obstat bona sic donata, censenda esse quasi castrensia, ut dicamus, etiam de iure Lusitano, non posse confetri; siquidem de eodem iure bona donata ob militiam terrestrem, quasi castrensia dicuntur, & ad collationem non adducuntur, & consequenter etiam, nec bona donata ob militiam caelestem. Non obstat, inquam, quia attento etiam eodem iure Lusitano, non omnia, quæ donantur ob militiam temporalem, eximuntur à collatione, sed solum ea, quæ dantur filio non coniugato sub patria potestate constituto ad illius equitatum, Lusitanè, ad illius *Cavalarias*, quamvis sæpissime in bellum pergat; vel filio coniugato ad effectum, ut eques euadat, ac fiat, iuxta ordinat. nouam lib. 4. tit. 97. num. 9. & nec tunc donantur absolute, sed cum obligatione, & limitatione quadam, ut teneantur ad collationem afferre si quid ex rebus mobilibus, aut immobilibus in eum finem donatis extraxerit, & quidquid in ea eo insumptum non fuerit, & omnia, si probatum fuerit, omnia in eo fine, ad quem donata fuerint, non fuisse insumpta, quæ omnia latè probat Vallascus dict. tractat. de partit. cap. 13. à num. 77. vsque ad 78.

38. Ex dictis manifestè patet, non posse initiatos sacris Ordinibus, nec licitè, nec validè vendere suum patrimonium sine licentia Episcopi antequam habeant beneficium, aut aliunde unde congruè sustentari possint, ut constat ex eodem Concilio Tridentino dicta sess. 21. cap. 1. de reformat. Si tamen de facto quis suum patrimonium ad sacros Ordines donatum, ac dotatum vendat, aut alienet, sine licentia Episcopi, existimat Medina in summa verb. suspensio. §. 8. incurrere suspensionem, ultra quam illicitè, & invalidè alienauerit. Melius tamen Fumarius cap. 6. de sacramento Ordinis, num. 9. §. 4. Fagundez de Iustitia, &c.

& Salzedo in practica, cap. 18. num. 19. negant talem suspensionem ab eo de facto incurri, quia nec ibi in Concilio, nec alibi in iure, talis suspensio inuenitur. Si verò vendat postquam beneficium habet, aut congruam aliunde sustentationem ad decentiam sacrorum Ordinum, putat Ceuallos communis contra communem, quest. 527. posse id fieri licitè, & validè sine licentia Episcopi, & citat Flaminium, & Azevedo, probatque ex eo, quia in præfenti cessat finis, & intentio Concilij Tridentini, ne, scilicet, cogantur clerici cum dedecore sacrorum Ordinum mendicare, & cum Ceuallos consentit Toletus lib. 1. summa, cap. 48. num. 7. Non deberi autem gabellam ex diuisione bonorum inter coheredes facta, nec de iure communi, nec de iure Castellæ, nec de iure Lusitano, probat latè & eruditè Reinofus observat. 21. num. 10. & deinceps, ex multis, & multis iuribus, quæ opinio est communissima, & Molina Theolog. de iustit. tract. 2. disp. 664. num. 11. vers. ego verò. Excipe, nisi post perfectam diuisionem conueniant heredes inter se, ut illorum aliquis alteri vendat partem suam, aut cum illo eam permutet. vide Molinam ibi, & Reynoum loco citato, pulchrè circa hanc rem discurrentes.

CAPVT VIII.

Officia donata à patre, vel à Rege filiis familias, an ad collationem adducenda sint; & an impensæ factæ à patre pro illis, à captiuitate, & delictis ac vinculis liberandis, & in peregrinatione illorum; & quatenus patres possint donare filiis vsumfructum bonorum aduentitiorum.

- 1 Quatenus liceat Principibus, vel non liceat, venditio officiorum Reipublicæ, remissive.
An officia, quæ à Rege donantur filiis familias suorum vasallorum propter merita illorum, vel patrum adducenda sint ad collationem. ibid.
- 2 De iure Lusitano, non sunt afferende ad collationem donationes, quæ Reges filiis familias faciunt intuitu meritorum patrum, aut ipsorum filiorum.
- 3 Numerantur varia officia.
Officia à Rege, Regina, Dynastia, & à Camera Olyssipponensi data filiis familias ob merita patrum, vel ipsorum filiorum computantur cum bonis castrensibus de iure Lusitano, & non sunt conferenda. ibid.
- 4 Quid si sint emptæ patris pecunijs.
Quid si pater suis pecunijs officium emit ad filium. ibid.
Quid si sibi emit, & postea ex noua licentia illud renuntiauit filio. ibid.
- 5 An quando pater sibi officium emit, & postea de licentia Regis illud filio renuntiat, conferendum sit.
- 6 Quid si pater à Rege, Dynastia, vel viro aliquo nobili, non pecunia, sed precibus officium obtinuit, & illud filio renuntiat, an tunc adducendum sit ad collationem.

Molina tom. 1. de iustit. disp. 243. §. ex hoc corollario. Probatur primò, quia hoc modo confertur dos data filio, vel filia ob matrimonium carnale, vt supra diximus: ergo & patrimonium datum filio ob sacros Ordines, & matrimonium spirituale, quod dignius est; procedit enim de vno ad aliud matrimonium argumentatio à fortiori, vt habetur in cap. inter corporalia. de translatione Episcop. Secundò, quia attento nostro iure Lusitano in nonis ordinat. ad lib. 4. tit. 97. initio. regula est generalis affirmatiua, vt omnia, quæ pater, vel mater donauit filio, per quemcumque modum donata fuerint, siue sint mobilia, siue immobilia, ad collationem adducantur, nisi in casibus ibi exceptis; ibi autem non excipitur patrimonium hoc; ergo adducendum est, si filius voluerit partitionem ingredi cum aliis fratribus. Tertio, quia decretum Concilij Tridentini sess. 21. cap. 2. de reformat. non inducit absolutam obligationem non alienandi bona patrimonij, sed donec ordinati adepti fuerint beneficium Ecclesiasticum, vel aliunde habeant vnde congruè ad personam Ecclesiasticam sacris Ordinibus iniciatam sustentetur; vt ex illo in fine decreti patet. Ex quo sequitur posse filium clericum factos Ordines habentem spe consequendi maiorem hereditatem partitionem ingredi, afferendo ad illam patrimonium, non tamen ad id posse obligari à cæteris fratribus, & coheredibus, licet bona illi in patrimonium donata excedant legitimam, quam alioqui habiturus erat, & tertiam patris, vel matris dotantis; licet enim hoc excedat, adhuc putat Vallaseus inductus non posse cogi ad restituendum excessum, quia tunc obstabit omnino decretum, & intentio Concilij Tridentini, Ne cum dedecore sacrorum Ordinum, cogantur mendicare, quod est valde notandum.

37. Neque obstat bona sic donata, censenda esse quasi castrensia, vt dicamus, etiam de iure Lusitano, non posse confetri; siquidem de eodem iure bona donata ob militiam terrestrem, quasi castrensia dicuntur, & ad collationem non adducuntur, & consequenter etiam, nec bona donata ob militiam caelestem. Non obstat, inquam, quia attento etiam eodem iure Lusitano, non omnia, quæ donantur ob militiam temporalem, eximuntur à collatione, sed solum ea, quæ dantur filio non coniugato sub patria potestate constituto ad illius equitatum, Lusitanè, ad illius *Caualaria*, quamuis sepius in bellum pergat; vel filio coniugato ad effectum, vt eques euadat, ac fiat, iuxta ordinat. nouam lib. 4. tit. 97. num. 9. & nec tunc donantur absolute, sed cum obligatione, & limitatione quadam, vt teneantur ad collationem afferre si quid ex rebus mobilibus, aut immobilibus in eum finem donatis extraxerit, & quidquid in ea eo insumptum non fuerit, & omnia, si probatum fuerit, omnia in eo fine, ad quem donata fuerint, non fuisse insumpta, quæ omnia latè probat Vallaseus dict. tractat. de partit. cap. 13. à num. 77. vsque ad 78.

38. Ex dictis manifestè patet, non posse iniciatos sacris Ordinibus, nec licetè, nec validè vendere suum patrimonium sine licentia Episcopi antequam habeant beneficium, aut aliunde vnde congruè sustentari possint, vt constat ex eodem Concilio Tridentino dicta sess. 21. cap. 1. de reformat. Si tamen de facto quis suum patrimonium ad sacros Ordines donatum, ac dotatum vendat, aut alienet, sine licentia Episcopi, existimat Medina in summa verb. suspensio. §. 8. incurrere suspensionem, ultra quam illicitè, & inualidè alienauerit. Melius tamen Fumarius cap. 6. de sacramento Ordinis, num. 9. §. 4. Fagundez de Iustitia, &c.

& Salzedo in practica, cap. 18. num. 19. negant talem suspensionem ab eo de facto incurri, quia nec ibi in Concilio, nec alibi in iure, talis suspensio inuenitur. Si verò vendat postquam beneficium habet, aut congruam aliunde sustentationem ad decentiam sacrorum Ordinum, putat Ceuallos communis contra communem, quest. 527. posse id fieri licetè, & validè sine licentia Episcopi, & citat Flaminium, & Azevedo, probatque ex eo, quia in præfenti cessat finis, & intentio Concilij Tridentini, ne, scilicet, cogantur clerici cum dedecore sacrorum Ordinum mendicare, & cum Ceuallos consentit Toletus lib. 1. summa, cap. 48. num. 7. Non deberi autem gabellam ex diuisione bonorum inter coheredes facta, nec de iure communi, nec de iure Castellæ, nec de iure Lusitano, probat latè & eruditè Reinosus obseruation. 21. num. 10. & deinceps, ex multis, & multis iuribus, quæ opinio est communissima, & Molina Theolog. de iustit. tract. 2. disp. 664. num. 11. vers. ego verò. Excipe, nisi post perfectam diuisionem conueniant heredes inter se, vt illorum aliquis alteri vendat partem suam, aut cum illo eam permutet. vide Molinam ibi, & Reynoum loco citato, pulchrè circa hanc rem discurrentes.

CAPVT VIII.

Officia donata à patre, vel à Rege filiis familias, an ad collationem adducenda sint; & an impensæ factæ à patre pro illis, à captiuitate, & delictis ac vinculis liberandis, & in peregrinatione illorum; & quatenus patres possint donare filiis vsumfructum bonorum aduentitiorum.

- 1 Quatenus liceat Principibus, vel non liceat, venditio officiorum Reipublicæ, remissiuè. An officia, quæ à Rege donantur filiis familias suorum vasallorum propter merita illorum, vel patrum adducenda sint ad collationem. ibid.
- 2 De iure Lusitano, non sunt afferende ad collationem donationes, quæ Reges filiis familias faciunt intuitu meritorum patrum, aut ipsorum filiorum.
- 3 Numerantur varia officia. Officia à Rege, Regina, Dynastia, & à Camera Olyssipponensi data filiis familias ob merita patrum, vel ipsorum filiorum computantur cum bonis castrensibus de iure Lusitano, & non sunt conferenda. ibid.
- 4 Quid si sint emptæ patris pecunijs. Quid si pater suis pecunijs officium emit ad filium. ibid. Quid si sibi emit, & postea ex noua licentia illud renuntiauit filio. ibid.
- 5 An quando pater sibi officium emit, & postea de licentia Regis illud filio renuntiat, conferendum sit.
- 6 Quid si pater à Rege, Dynastia, vel viro aliquo nobili, non pecunia, sed precibus officium obtinuit, & illud filio renuntiat, an tunc adducendum sit ad collationem.

Affirmant aliqui; videtur contrarium dicendum. ibid. vers. nihilominus.

- 7 *An teneantur filijfamilias afferre ad collationem eas pecunias, quas patres illis dederunt ad piam aliquam peregrinationem, Romariam vocant Lusitaniam.*
- 8 *Quid de expensis factis pro redimendis filijfamilias à captivitate, liberandis à vinculis, vel à delicto aliquo, vel à pœna illius, & quid de expensis litis.*
- 9 *Quid si constet, velle patres, ut filijfamilias id accipiant in legitimam suam.*
- 10 *Quatenus patres possint donare, & remittere usumfructum bonorum adventitiorum filijfamilias.*
- Ususfructus istorum bonorum post mortem patris consolidatur cum dominio, & ad filios pertinet. ibid.*
- Si pater eos ususfructus collectos habet, & eos simul, vel per partes filiofamilias donet, vel remittat, an sit valida talis donatio, & remissio. ibid. & n. 11.*
- Et quid si ante collectionem eos illi donet. ibid.*
- 11 *An pater possit eam donationem postea ad libitum, vel ex causa reuocare.*
- 12 *Quid dicendum de donatione, seu dimissione fructuum facta à patre filiofamilias bonorum profectitiorum.*
- 13 *Quid quando pater filiofamilias in vita sua tradit emphyteusim, an filius teneatur conferre fructus illius post mortem patris, & n. 15.*
- 14 *An, & quatenus valide sint remissiones, quas creditores faciunt suis debitoribus, & quas conditiones requirant.*

1. **Q**VATENVS liceat, vel non liceat vendere officia publica, dicemus satis amplè lib. 5. de empt. & vendit. Nunc solum inquitimus in presenti capite, an ea officia, quæ à Rege dantur filiis familiæ alicuius vasalli, aut subditi sui, vel propter merita patris, vel filiorum, adducenda sint quoad æstimationem ad collationem; & an id dicendum sit de aliis rebus, quæ à Rege, vel Regina illis in subsidium dotis ad contrahendum dantur.

2. Constat igitur ex nostro iure Lusitano in novis ordinat. lib. 4. tit. 97. num. 10. non esse afferendas ad collationem donationes illas, quas Reges filiofamilias faciunt, siue intuitu, & ob merita patrum, siue filiorum. Nomine autem omnium donationum comprehenduntur etiam officia, & omnia subsidia ad matrimonium contrahendum filiofamilias data, veluti subsidia vitalitiarum tenentium, & iurium, quæ à personis regiis, donantur, ut ibidem in nostris ordinationibus declaratur; & quamvis in nostro iure Lusitano ibi non fiat expressa mentio de officiis, verba tamen, de quibus ordinatio loquitur, sunt absoluta, & generalia, sic enim ait, *Omnia beneficia, Lusitanè, todas las merces, donaciones, que in illos contulerimus, iubemus, ne ad collationem afferantur, vel in illorum legitimam computentur.* Et hæc verba officia etiam, tenent, & iura comprehendunt, quod idem statuitur ibidem de beneficiis, hoc est, loquendo Lusitanè, *merces, tenent, & iuribus, subsidiis, & officiis ipsius filiofamilias factis à Dynastis, & viris perillustribus, siue ob merita paterna, & intuitu meritorum patrum, siue filiorum, & addunt nostræ ordinationes ibi, volumus enim, ut prædicta omnes donationes reputentur tanquam bona castrensia, & non habeant naturam bonorum profectitiorum. Bona autem castrensia non veniunt ad collationem.*

3. Incipiendo igitur ab officiis publicis, sciendum est illa aut esse donata à Rege, vel Regina, vel à viris nobilibus, atque Dynastis, vel empta à patribus; pecuniis paternis: aut fuisse ab aliquo precibus paternis acquisita, & postea Regis, vel donantis accedente licentia, & consensu filiofamilias renunciata; nomine autem Dynastæ, & viri nobilis, venit etiam, ut notat Vallascus de partit. cap. 13. num. 29. post Tiraquellum, quem citat, officia à Camera Vlyssipponensi filiofamilias data, quia licet Camera sit persona ficta, comprehenditur tamen sub illa generalitate, qua nostræ ordinationes loquuntur. ibi, *vel à quibuscumque personis nobilibus filiofamilias data.* Si igitur prædicta officia sint à Rege, vel Regina, vel à viris nobilibus, ac Dynastis filiis data, siue ob merita patrum, siue ob merita ipsorum filiorumfamilias, iam diximus non esse conferenda, quia computantur cum bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, & ita docet Vallascus in praxi de partit. cap. 13. num. 27. Molina tom. 1. de inst. diff. 231. §. deinde. Cabedo 1. p. decis. 115. Rebellus de obligat. iustit. p. 2. lib. 1. q. 8. Caldas Pereira in l. etsi curatorem, verb. desit, num. 96. & de nominat. emphyteut. quest. 16. num. 6. & in Comment. ad §. sed hæc, part. 2. num. 29. Instit. de inoffic. testamento.

4. In secundo casu, hoc est, si sint paterna pecunia empta, aut sunt empta à patre filiofamilias, aut sibi ipsi, & postea de nova licentia & consensu Regis renunciata filio. Si pater statim filiofamilias officium emit ex pecuniis paternis, conferendus est valor officij, & ad partitionem adducendus, quia defraudantur alij filij in legitima sua, in parte; & portione pecuniæ, qua emptum fuit prædictum officium, quæ per alios filios diuidenda erat. ita Gama decis. 29. n. 3. Vallascus de partit. cap. 13. num. 64. Covarro. lib. 3. variar. cap. 19. num. 4. in fine Bartolus ad l. 1. in fine ff. de iurisdict. omnium iudic. Antonius Gomez ad l. 29. Tauri num. 21. & alij communiter.

5. Si pater officium sibi emit, & postea obtenta nova licentia, & consensu Regis illud filiofamilias renunciavit, an sit conferendum, nec ne, licet multi dubitent; tamen conferendum esse quoad æstimationem, docet Gama decis. 29. num. 4. Vallascus citatus num. 42. Fundamentum illorum est, (& optimum quidem,) quia ille, qui sibi emit redditum annuum pro vita ementis ex pecunia communi, pretium ipsius redditus ad collationem confert, ut docet Baldus in l. omni modo §. impulari. C. de inoffic. testam. num. 3. & Bartolus in l. 1. §. nec castrense. num. 4. ff. de collat. bonorum, ergo etiam, quando pater, qui sibi officium emit ex pecunia, quæ filiofamilias communis erat, & postea accedente novo consensu Regis illud in filium transtulit, tenebitur filius ad collationem adducere æstimationem illius pro tempore, quo illud pater emerat, alioqui multum defraudarentur alij filij in legitimis, & si pater nihil aliud haberet, quam pecuniam, qua officium emit, sequeretur, ut reliqui omnes filij sine legitima manerent, quod non est dicendum.

Neque obstat, quòd illa nova licentia, & ille novus consensus Regis factus patri ad illud renuntiandum, & transferendum in filium, sit nova quedam concessio, qua Rex officium illud de novo concedit: officia autem concessa, & donata à Rege filiofamilias, siue ob merita paterna, siue ob merita filiorum, non conferuntur, ut supra diximus ex nostris ordinat. novis. lib. 4. tit. 97. num. 10. & patet ex l. cum multa. de bonis, que liber. nam quod Regis auctoritate sit, ipse Rex dicitur facere, & quod

authoritate illius donatur, ipse donat. *l. 2. de veter. iure enucleand.* Non obstat, inquam, quia ea, quae à Rege gratuite donantur, non debent ad collationem afferri, debent verò ea, quae pecunia empta sunt: at praefatum officium pecunia paterna fuit emptum, & sic dispositio nostri iuris Lusitani, & legis, cum multa, procedunt in donationibus gratuitis à Rege factis, non in donationibus pecunia emptis. ita Gama *dist. decis. 29. num. 4.* Deinde illa licentia, & concessio, seu consensus Regis, ut pater possit officium, quod sibi emit, in filium transferre, simpliciter, & absolute, non est donatio, sed est licentia quaedam ad transferendum officium emptum. Licet enim pater sua propria auctoritate illud transferre non possit, tamen ea licentia non est simpliciter donatio gratuita, & liberalis, sed est quaedam veluti conditio, sine qua non potest pater illud officium filio dare. Accedit, quia licentia Regis concessa patri ad illud transferendum in filium, semper intelligitur sine praediuicio aliorum fratrum.

6. Sed quid si pater officium à Rege, vel à Dynasta aliquo, aut viro nobili, non pecunia, sed precibus obtineat? Respondent aliqui Doctores, perinde esse dicendum de officio à Rege, vel à Dynasta precibus impetrato, ac de officio pecunia coempto, ac proinde conferendum esse quoad estimationem, manente officio, vel dignitate officij, quae in se indivisibilis est, integra apud illum, quem pater ad illam nominavit. ita Gama *praefata decis. 29. num. 3.* Cynus, & Paulus Castrensis in *l. omni modo. §. imputari. C. de inoffic. testamento.* & est textus in *l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulgari, & pupillar. substit.* & ratio est, quia praedictae preces subrogantur loco pecuniae; par autem est conditio rei subrogatae, ac rei, pro qua subrogatur; quapropter dicendum consequenter est, quod sicut officium pecunia patris filio emptum, quoad estimationem confertur, ita & officium aliquid precibus patris obtentum similiter confertur. Fundamentum adhuc sibi assumit haec opinio ex illo communi, ac vulgari dicto, *satis caro emitur, quod petitur; aut satis caro emptum confertur, quod satis, hoc est, multis precibus, petitur.* Deinde, quia favor ille, & gratia humana, qua per preces & supplicationes officium illud adeptum fuit, sunt res pretio aestimabiles, & sic non sine pretio est emptum, quod per preces est adeptum. Haec, & similia sunt argumenta, & fundamenta quibus Gama, Cynus, & Paulus suam stabiliunt sententiam.

Nihilominus ego illis non assentio, & topica mihi videntur magis haec fundamenta, quam firma, quia reuera hic nulla pecunia, nulla bona interueniunt, quae diuidenda sunt inter alios fratres, & ad collationem adducenda, & solum ob hanc praecisam considerationem pretium officij ad collationem adducitur, ut dictum manet, alioquin multum defraudarentur alij fratres; & cohæredes in suis legitimis, & vnus haberet pretium officij, & portionem sibi ex sua legitima contingentem, alij suam tantum suae legitimae portionem, & penè nihil, imò de facto nihil haberet, si nihil esset quod ad collationem venire possit praeter pretium tantum pecuniae, qua officium fuit emptum à patre. Praeterea subrogatum induit naturam, & supplet naturam rei, pro qua subrogatur, quantum ad impletionem loci, & quantum ad supplendum effectum eius rei, pro qua subrogatur, non quantum ad satisfactionem patrum, preces enim, quae loco pretij, & pecuniae subrogatae fuerunt, in se consideratae, non

Fagundez de Iustitia, &c.

sunt capaces ut inter alios fratres diuidantur, & ut illis damnum datum in legitimis reficiant. Adde, vrbatum esse dictum ad significandum natium pudorem, & verecundiam, qua aliquid petitur, *satis emptum est, quod precibus adeptum est;* sicut etiam vrbane dicitur,

Promissis diues, quilibet esse potest.

Quare ad nostrum intentum reficiendi damnum in legitima datum aliis fratribus, multum refert, an pecunia, an precibus acquisitum sit officium. Neque obstat textus in *l. facta. §. si heres ante. ff. ad Trebellianum.* vbi probatur, nostra ea bona dici, quae aliis nostra contemplatione, & precibus dantur, quia id intelligitur latissimo modo in ordine ad intentum nostrum. Tandem hic animaduertendum est, Doctores, qui hanc quaestionem tractant, loqui de patre, qui propria pecunia officium emit, non de officio, quod pater precibus acquisiuit. Sed vrgebis, vbi primum pater illud precibus acquisiuit, statim incorporatum mansit in bonis paternis, atque aded statim, quoad estimationem mansit diuisibile inter fratres, quemadmodum & alia bona patris. Sed ad hoc facile responderi potest, non manere incorporatum inter bona patris, quemadmodum & alia bona patris; quia de aliis bonis potest pater libere disponere sine licentia alicuius; de officio verò non potest absque licentia donatoris. Et ideo videntur mihi haec rationes saltem reddere probabilem hanc partem, quae docet officia adepta, & acquisita precibus à patre, non esse quoad estimationem ad collationem afferenda, sed posse patrem in illis nominare filium, quem voluerit absque detrimento legitimae aliorum, si ad id licentiam, & consensum à donatore obtinuerit.

7. Non tenentur filii familias conferre ea, quae parentes cum eis consumpserunt, vel eis donarunt ad piam aliquam peregrinationem, *Romariam* vocant Lusitani, nec pro honesta aliqua recreatione, venatione, hastiludio, & similibus pro qualitate personae. ita patet ex nostra ordinatione *lib. 4. tit. 97.* Ratio est, quia haec omnia pertinent ad alimenta competentia, ideoque etiam parentes non tenentur eas expensas in suum tertium assumere: si tamen filij habeant aliqua bona propria, censenda sunt praedictae expensae fieri ex illis, ac proinde quod ita insumptum fuerit, tenentur filij conferre tunc eum aliis fratribus post mortem patrum. ita Nauarr. *cap. 17. num. 160.* Syluester *verb. peculium. 2. quest. 8.* Bartolus *tractat. de duobus fratribus. à num. 16.*

8. Expensae etiam factae à parentibus in redimendis filiis familias à captiuitate, liberandis à vinculis, vel à delicto aliquo, aut poena illius; & expensae litis, & poenae, in quas pro delictis inciderunt, & quas patres suis expensis redemerunt, neque id etiam, in quo patres paciscentes cum partibus conuenerunt, adducenda sunt ad collationem. patet ex nostris ordinat. *lib. 4. tit. 97. num. 8.* docet Vallaseus *de part. cap. 13. num. 176.* Molina *tom. 1. de iust. disp. 240.* & idem de iure communi dicendum esse, affirmant praefati Molina, Vallaseus, & Syluester *verb. peculium. 2. quest. 14.* Nauarrus *cap. 17. n. 165.* Antonius Gomez *ad l. 29. Tauri, num. 19 & 20.* post Bartol. in *l. Stichus. ff. de peculio legato.* Ratio est, quia haec omnia videntur patres soluisse ex affectione, & pietate quadam naturali in filios familias, & non animo reperendi illa, iuxta textum in *l. liber captus. C. de captiuis, & postlimin. reuer.* & iuxta hunc textum ita tenet Bartolus in *dist. l. Stichus.* & Angelus de Perusio in *l. in quartam. ff. ad l. falcidiam. col. 4. num. 6.* Baldus in *Authent. ex testam.*

Bb 3

C.

reusum, vel fructus Alius. tenetur enim tunc filius eos conferre, vel computare in suam legitimam, licet emphyteusis non fieret à patre empta, nec meliorata. Ratio est, quia tantumdem pater dimittit de substantia sua, quantumdem filius de prædicta emphyteusi consequitur, & tantumdem minus reperitur dividendum inter alios fratres cum notabili illorum præiudicio. ita docet Bartolus in l. 1. §. nec castrense. num. 4. ff. de cellat. bonorum, & est communis, ut ait Vallascus in praxi de partit. cap. 13. num. 126. patetque ex nostra lege Regia in nouis ordinat. lib. 4. tit. 97. §. 22. ibi, si pater in vita sua in dotem filiofamilias dederit ad nuptias prædictam emphyteusim, tenebitur filius illam conferre, & ad collationem adducere, si voluerit cum alijs fratribus illam ingredi, vel valor ipsius emphyteusis in legitimam filij imputabitur secundum tempus, in quo ei donata fuit.

15. Hæc quidem procedunt de donatione emphyteusis cum traditione, non autem in simplici nominatione causa nuptiarum facta, ut post mortem patris emphyteusim filius, vel filia dotata acquirat, ut optimè animaduertit Vallascus proximè citatus, & colligitur ex verbis nostræ legis Lusitanæ allegatæ, ibi, sed nominando pater tantummodo prædictam emphyteusim, ut post mortem suam, illam filius, vel filia dotata possideat, nihil ad collationem ipsius afferetur.

16. Est etiam species quædam donationis, remissio debiti. Inquiret ergo, an valida sit remissio, quam creditores faciunt suis debitoribus, & quas conditiones habere debeat, ut sit valida. Et verò, quod valida sit, si fiat ritè, ac rectè intra quantitatem, quam quis absque Regis, aut Principis insinuatione donare potest, non est dubitandum: quas verò conditiones habere debeat, ut sit valida, est dubium. De hac re in primis dico. Ut valida sit remissio, debet ex parte petentis illam fraus, & dolus abesse, quia si adsit, remissio non est valida. v. c. si debitor fraudulenter minueret debitum, ex qua diminutione creditor moueretur ad remissionem faciendam, alias non facturûs, si magnitudinem debiti sciret. Item, si debitor creditori significet, se non esse soluendo, cum tamen verè possit soluere, & ea de causa creditor remittat, non excusabitur præfatus debitor à restitutione, cum fraus, & dolus nemini patrocinari debeat. ita Sayto in clauis regia. lib. 10. cap. 8. num. 6. Nauartus in summa Lat. cap. 17. à num. 75. Syluester verb. restitutio. 7. q. 2. & Toletus lib. 5. summa. cap. 26.

CAPVT IX.

Quæ donatio, ut sit valida, insinuationem Principis requirat: soluuntur multa dubia circa hanc materiam: agitur de donatione iuramento firmata.

1. Quid sit insinuatio.
2. Donationes omnes virorum sui iuris, quæ excedunt summam valoris trecentorum aureorum, inualida sunt quoad excessum, de iure Lusitano, si sine insinuatione fiant. Mulierum verò sui iuris, si excedunt centum, & quinquaginta aureos. ibid.
3. Quid de iure communi, & Castella.

Solidus quid hodie valeat. ibid.

4. De iure communi, & Castella non requiritur, ut donatio valeat, ut in illa decretum iudicis inferatur, sufficit, si index sit presens, quando fit.
5. Insinuatio ista, tam de iure communi, & Castella, quam de iure Lusitano, ut valida sit donatio, solum requiritur in donationibus simpliciter gratuitis, & liberalibus.
6. Donatio ob pias causas facta quo Ecclesiis, pauperibus, & hospitalibus, non requirit insinuationem, etiamsi hanc summam excedant.
7. Nec donatio ad redemptionem captiuorum, reparationem domorum, vel Ecclesiæ, vel loci pii.
8. Quid de donatione remuneratoria, & generaliter donatio facta ob causam, insinuationem non requirit.
9. Donatio causa mortis eam non requirit.
10. Donationes reciproca similiter eam non requirunt. Ad erectiones, & fundationes maioratum, aut quomodo requiratur. ibid. §. colliges sexto.
11. Donatio facta à Principe alicui subdito, vel vassallo, si Princeps superiorem non agnoscat, non indiget insinuatione.
12. Nec donatio facta à Magistro militia, seu generali suis militibus.
13. An ea donatio, quæ requirit insinuationem ad suum valorem, valida sit si iuramento confirmetur, & n. 14.
14. Quid si donatio absque insinuatione fieret, & postea petatur à Rege prædicta insinuatio.
15. Insinuatio in donationibus renuntiare non potest. Idque quamuis in illa dicatur, tam donatorem, quam donatarium illi renuntiare. ibid.
16. Quid si quis in testamento donationis hanc clausulam addat, se nouam facere donationem de excessu summe in iure concessa.
17. Quid si plures fiant donationes ab vno donatore diuersis donarijs, sed vno, eodemque tempore, an plures dicenda sint, vel vna tantum donatio.
18. Quid si diuersis temporibus in diuersis scripturis, ab vna tamen donatore, & vni donatario fiat.
19. An requiratur insinuatio, quando aliquis donat quantitatem aliquam in singulos annos, quæ non excedit summam requirentem insinuationem, in duobus tamen annis excedit.
20. Verum remissio debiti facta à creditore debitori, si summam excedat, requirat insinuationem.
21. Quid de cessione certi iuris.
22. An in emptionibus, & venditionibus possit validè remitti excessus, aut defectus, quando excedit summam, quæ insinuationem requirit.
23. An hæc donatio sit valida: Dono tibi omnia mea bona, si testamentum meum reuocauero.
24. An valida sit donatio inter virum, & uxorem, quatenus excedit summam, quæ insinuationem non requirit, & n. 26.
25. An ille excessus confirmetur morte donantis.
26. Verum donarius, cui donatio sit sine insinuatione, retinere possit in conscientia excessum, an teneatur illum restituere donatori, & n. 29.

INSINUATIO est facultas, seu auctoritas Regis, vel Principis absoluti ad aliud quid validè donandum, secundum Iulium Clarum lib. 4. sententiarum. §. donatio. quest. 15. n. 2. & verò licet hæc definitio, seu descriptio, congrua

reusum, vel fructus Alius. tenetur enim tunc filius eos conferre, vel computare in suam legitimam, licet emphyteusis non fuerit à patre empta, nec meliorata. Ratio est, quia tantumdem pater dimittit de substantia sua, quantumdem filius de prædicta emphyteusi consequitur, & tantumdem minus reperitur dividendum inter alios fratres cum notabili illorum præiudicio. ita docet Bartolus in l. 1. §. nec castrense. num. 4. ff. de cellat. honorum, & est communis, ut ait Vallascus in praxi de partit. cap. 13. num. 126. patetque ex nostra lege Regia in nouis ordinat. lib. 4. tit. 97. §. 22. ibi, si pater in vita sua in dotem filiofamilias dederit ad nuptias prædictam emphyteusim, tenebitur filius illam conferre, & ad collationem adducere, si voluerit cum alijs fratribus illam ingredi, vel valor ipsius emphyteusis in legitimam filij imputabitur secundum tempus, in quo ei donata fuit.

15. Hæc quidem procedunt de donatione emphyteusis cum traditione, non autem in simplici nominatione causa nuptiarum facta, ut post mortem patris emphyteusim filius, vel filia dotata acquirat, ut optimè animaduertit Vallascus proximè citatus, & colligitur ex verbis nostræ legis Lusitanæ allegatæ, ibi, sed nominando pater tantummodo prædictam emphyteusim, ut post mortem suam, illam filius, vel filia dotata possideat, nihil ad collationem ipsius afferetur.

16. Est etiam species quædam donationis, remissio debiti. Inquiret ergo, an valida sit remissio, quam creditores faciunt suis debitoribus, & quas conditiones habere debeat, ut sit valida. Et verò, quòd valida sit, si fiat ritè, ac rectè intra quantitatem, quam quis absque Regis, aut Principis insinuatione donare potest, non est dubitandum: quas verò conditiones habere debeat, ut sit valida, est dubium. De hac re in primis dico. Ut valida sit remissio, debet ex parte petentis illam fraus, & dolus abesse, quia si adsit, remissio non est valida. v. c. si debitor fraudulenter minueret debitum, ex qua diminutione creditor moueretur ad remissionem faciendam, alias non facturûs, si magnitudinem debiti sciret. Item, si debitor creditori significet, se non esse soluendo, cum tamen verè possit soluere, & ea de causa creditor remittat, non excusabitur præfatus debitor à restitutione, cum fraus, & dolus nemini patrocinari debeat. ita Sayro in clauis regia. lib. 10. cap. 8. num. 6. Nauartus in summa Lat. cap. 17. à num. 75. Syluester verb. restitutio. 7. q. 2. & Toletus lib. 5. summa. cap. 26.

CAPVT IX.

Quæ donatio, ut sit valida, insinuationem Principis requirat: soluuntur multa dubia circa hanc materiam: agitur de donatione iuramento firmata.

- 1 Quid sit insinuatio.
- 2 Donationes omnes virorum sui iuris, quæ excedunt summam valoris trecentorum aureorum, inualida sunt quoad excessum, de iure Lusitano, si sine insinuatione fiant. Mulierum verò sui iuris, si excedunt centum, & quinquaginta aureos. ibid.
- 3 Quid de iure communi, & Castella.

Solidus quid hodie valeat. ibid.

- 4 De iure communi, & Castella non requiritur, ut donatio valeat, ut in illa decretum iudicis inferatur, sufficit, si index sit presens, quando fit.
- 5 Insinuatio ista, tam de iure communi, & Castella, quam de iure Lusitano, ut valida sit donatio, solum requiritur in donationibus simpliciter gratuitis, & liberalibus.
- 6 Donatio ob pias causas facta quo Ecclesijs, pauperibus, & hospitalibus, non requirit insinuationem, etiamsi hanc summam excedant.
- 7 Nec donatio ad redemptionem captiuorum, reparationem domorum, vel Ecclesiæ, vel loci pii.
- 8 Quid de donatione remuneratoria, & generaliter donatio facta ob causam, insinuationem non requirit.
- 9 Donatio causa mortis eam non requirit.
- 10 Donationes reciproca similiter eam non requirunt. Ad erectiones, & fundationes maioratum, aut, & quomodo requiratur. ibid. §. colliges sexto.
- 11 Donatio facta à Principe alicui subdito, vel vassallo, si Princeps superiorem non agnoscat, non indiget insinuatione.
- 12 Nec donatio facta à Magistro militia, seu generali suis militibus.
- 13 An ea donatio, quæ requirit insinuationem ad suum valorem, valida sit si iuramento confirmetur, & n. 14.
- 14 Quid si donatio absque insinuatione fieret, & postea petatur à Rege prædicta insinuatio.
- 15 Insinuatio in donationibus renuntuari non potest. Idque quamuis in illa dicatur, tam donatorem, quam donatarium illi renuntuari. ibid.
- 16 Quid si quis in testamento donationis hanc clausulam addat, se nouam facere donationem de excessu summe in iure concessa.
- 17 Quid si plures fiant donationes ab vno donatore diuersis donarijs, sed vno, eodemque tempore, an plures dicenda sint, vel vna tantum donatio.
- 18 Quid si diuersis temporibus in diuersis scripturis, ab vna tamen donatore, & vni donatario fiat.
- 19 An requiratur insinuatio, quando aliquis donat quantitatem aliquam in singulos annos, quæ non excedit summam requirentem insinuationem, in duobus tamen annis excedit.
- 20 Verum remissio debiti facta à creditore debitori, si summam excedat, requirat insinuationem.
- 21 Quid de cessione certi iuris.
- 22 An in emptionibus, & venditionibus possit validè remitti excessum, aut defectum, quando excedit summam, quæ insinuationem requirit.
- 23 An hæc donatio sit valida: Dono tibi omnia mea bona, si testamentum meum reuocauero.
- 24 An valida sit donatio inter virum, & uxorem, quatenus excedit summam, quæ insinuationem non requirit, & n. 26.
- 25 An ille excessus confirmetur morte donantis.
- 26 Verum donatarius, cui donatio sit sine insinuatione, retinere possit in conscientia excessum, an teneatur illum restituere donatori, & n. 29.

INSINUATIO est facultas, seu auctoritas Regis, vel Principis absoluti ad aliquid validè donandum, secundum Iulium Clarum lib. 4. sententiarum. §. donatio. quest. 15. n. 2. & verò licet hæc definitio, seu descriptio, congrua

non sit, vt bene aduertunt idem Clarus, & Albericus in l. illud, post num. 2. C. de sacrosanctis Ecclesijs. vltus tamen eam recepit.

2. De iure tamen Lusitano in nouis ordinat. lib. 4. tit. 62. omnes donationes virorum sui iuris, rerum mobilium, & immobilium, quæ excedunt summam trecentorum aureorum, vel eorum valorem, inualidæ omnino sunt quoad excessum, si sine regia insinuatione fiant, vel Senatorum, quos vocant, do passo. Donationes verò mulierum, sui iuris, Lusitanæ, qui viuano por sy, sine vidua, siue innuptæ, si excedant centum & quinquaginta aureos, inualidæ sunt similiter, quoad excessum. Huiusmodi autem insinuatio à Rege, vel à Senatoribus palatii petitur postquam facta est donatio, & tunc Rex præcedente inquisitione donantis, an fecerit libere, an inductus arte aliqua, fallacia, vel fraude, metu, vel timore incarcerationis, vel aliquo monopolio, Lusitanæ colluso, solet, vel non solet confirmare talem donationem, prout constat ex suscepta informatione: datur autem huiusmodi informatio per cartam propriam specialem, Lusitanæ, Prouisacio special. non solent tamen donationes factæ per mulieres confirmari per Senatores palatii, vt constat ex lib. 1. nouæ ordinat. tit. 3. §. 1. & ex lib. 4. tit. 62.

3. De iure communi, & Castellæ requiritur insinuatio, si donatio excedat quinquaginta solidos, aliàs similiter non valet pro excessu. faciunt autem hodie huiusmodi quinquaginta solidi æstimationem septingentorum scutorum istius temporis, vt notat Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 15. num. 1. vbi pro sua opinione citat Bellon. consil. 74. num. 22. Molina tamen tom. 2. de iustit. disp. 278. §. hac tamen, post longam disputationem resoluit hodie æstimandos singulos solidos pretio antiquo quadringentorum octoginta marauidinorum æris, nimirum 485. marauidinorum. Fundamentum illius est, quia quando lege aliqua constitutus est valor aliquis, vel summa aliqua per expressionem alicuius monetæ, vt, quod soluatur tot solidi, tot scuta, tot ducatus, vel doblæ: seu, vt vendatur aliquid tot solidis, tot scutis, nihil mutatur de valore, & pretio monetæ antiquo.

4. Similiter de eodem iure communi, & Castellæ non requiritur in insinuatione inclusio decreti iudicis, vel Principis, sed sufficit, vt prædicta donatio fiat in præsentia iudicis, vt insinuata dicatur, & non requiritur, vt fiat in loco iudicij, sed solummodo, vt fiat coram iudice, in quocunque loco existente sui districtus, quia cum donatio pèdeat ex sola, & mera voluntate donantis, non opus est iudicis decretum, nec causæ cognitio, vt notat Iulius Clarus citatus num. 4. Nec de eodem iure communi, & Castellæ distinctio aliqua est, quoad quantitatem inter donationem factam per virum, aut per feminam sui iuris. De iure ergo communi, & Castellæ, vt donatio redigatur ad practicam, sufficit quod fiat scriptura donationis, & publicetur coram iudice, & vt postea registretur in actis, vt ait Iulius Clarus n. 3. docet Guido Papæ consil. 23. num. 11. Imola in cap. cum contingat, num. 9. de iureiur. Corneus consil. 36. lib. 3. & Molina tom. 2. de iustit. disp. 278. §. insinuatio. Potest etiam fieri comparente donatore, vel per suum procuratorem coram iudice, vt docent Molina citatus, & Gregorius Lopez lib. 9. tit. 4. part. 5. gloss. penultima, vbi dicunt ita semper seruatum fuisse in Prætorij Castellæ, & alij communiter.

5. Sed iam hic emergunt multa dubia. Primum est, de quibus donationibus intelligatur, quod indigeant prædicta insinuatione, loquendo tam de iure Lusitano, quam de iure communi,

& Castellæ. Respondeo intelligi solummodo de donationibus merè gratuitis, & liberalibus profanis non intelligi autem de donationibus remuneratoriis, nec de donationibus, quæ fiunt causa mortis, nec de donationibus factis Ecclesiæ, aut ob causas pias; nec de illis, quæ generaliter fiunt ob aliquam, seu ex aliqua causa, etiam si causa sit de futuro. Hinc

6. Colliges primò, donationem ob pias causas, & donationem factam Ecclesiæ, hospitalibus, pauperibus, locis piis, nullam omnino requirere insinuationem, vt valida sit, etiam si cuiuscunque quantitatis sit, validamque esse in vtroque foro soli, & poli absque prædicta insinuatione. ita Panormitanus in cap. relatum 1. de testam. num. 4. Felinus in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de const. num. 82. Bartolus in l. illud, C. de sacrosanctis Ecclesijs. Syluester verb. donatio 1. quest. 4. Iulius Clarus lib. 4. sentent. §. donatio. quest. 17. num. 1. Rebuffus de privilegijs scholastic. privileg. 64. Molina tom. 2. de iustit. disp. 279. §. his tamen nihil impedientibus. Ratio est, quia cum necessitas insinuationis proueniat ex dispositione iuris civilis, non debet attendi, & considerari in præiudicium Ecclesiæ, & piæ causæ: in iis enim, quæ ad pias causas, & vniuersim ad supernaturalem finem salutis spectant, nulla constitutio Principis secularis vim habere potest, aut præiudicium afferre spirituali bono, nisi quatenus à summo Pontifice fuerit approbata: eaque ratione legata, & testamenta condita ad pias causas valent, etiam si in eis seruata non fuerint solemnitates iuris civilis, vt definitum est in cap. relatum 1. de testam. Quare cum requisitis, ac necessitas insinuationis iure civili requisita adhuc à summis Pontificibus approbata non fuerit, donec que spirituali animarum præiudicium afferat, eo quod donationes pias, ac sanctas reddat inualidas, inde est, quod vim nullam habeat, & nullius roboris sit, non solum in foro conscientiarum, sed etiam in foro externo.

7. Colliges secundo, donationem factam ad redemptionem captiuorum, & reparationem domorum, quæ vel tuina, vel incendio absumptæ sint, perieruntque, & ad reparationem Ecclesiæ, vel alterius loci pii, nulla egeste insinuatione, cuiuslibet sint quantitatis, dummodo si quid ex his operibus piis supersit, quod sit ultra summam, quæ insinuationem requirit, inualidum maneat, vt docet Molina tom. 2. de iustit. disp. 279. §. hac igitur ratione, & patet ex l. 9. tit. 4. part. 5. & ratio est, quia tunc nullum præiudicium fit bono spirituali animæ per causam piam intento.

8. Colliges tertio, donationem remuneratorem, & vniuersim loquendo, donationem ob causam, etiam si causa sit de futuro, insinuationem non requirere pro prædicto excessu, ita l. Aquilius, & glossa ibi, verb. non meram, ff. de donat. Bartolus ibi, Molina lib. 2. de primog. cap. 8. num. 15. Molina Theologus tom. 2. de iust. disp. 279. §. donatio item remuneratoria. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 2. num. 2. & quest. 16. num. 6. Antonius Gomez tom. 2. variar. cap. 4. num. 10. Gama decis. 213. & 302. num. 6. & 348. num. 9. Probatum ex dicta l. Aquilius, vbi cum Aquilius Regulus suo præceptoris donasset, ac promississet habitationem cuiusdam ecenacoli, quæ post Aquilij mortem hæredes illius expellerent; respondit Papinianus, defendi posse expulsam, quia non fuit mera, & simplex donatio, sed remuneratoria officij magistri. Ratio verò propria huius rei est, quam attigit Molina Theolog. tom. 2. de iustit. disp. 281. quia cum donationes remuneratoriæ non sint merè gratuita, & liberales, sed sint quasi

quasi compensationes debiti gratuiti, gratitudinisque, & æquitatis, ideo nulla indigent insinuatione, nulla Principis autoritate pro excessu taxato, modò tamen meritis, plus minusve, æquiparentur, vt supra diximus cap. 3. Proceditque hoc etiam de iure Lusitano, vt refert Gama, & patebit statim.

9. Colliges quartò, donationes causa mortis, etiamsi præfatam summam excedant, non egere tali insinuatione, vt valeant, sed esse ex se validas. ita habetur in l. ultima. C. de donat. causa mortis. docet Molina tom. 2. de iustit. disp. 279. §. denique donatio. quod etiam locum habet de iure Lusitano, vt docet idem Molina vbi supra. §. dubium circa. Gama decis. 213. & 302. quia licet ordinatio nostra noua lib. 4. tit. 62. asserat omnes donationes tam mobilium, quàm immobilium bonorum, quæ æstimationem excedunt trecentorum aureorum, sint approbatae per nos, vel per nostros Palatii Senatores, alias non valeant nisi vsque ad prædictam quantitatem: quibus verbis tam absolutis videntur comprehendi donationes causa mortis, & vniuersim omnes donationes ob quamcumque causam factæ; generalissimè enim loquitur lex; tamen, vt notant Gama, & Molina citati, debet ista ordinatio exponi per ius commune, & antiquum, non enim vniuersalitas ista intelligenda est de omnibus speciebus donationum, & de omnibus modis illarum, sed tantum de donationibus inter viuos liberalibus, iuxta ius commune, neque enim credendum est ordinationem Lusitanam voluisse per illa verba derogare tot iuribus, & tot Doctorum opinionibus, vt bene animaduertit Molina citatus.

10. Colliges quintò, donationes reciprocas non requirere etiam insinuationem, l. finali, & Auth. ibi posita. C. de donat. ante nupt. & l. finali, in princ. C. de iure dotium, glossa in l. Aquilinus, ff. de donat. Est autem donatio reciproca, quando aliquid donò tibi, vt tu mihi vicissim aliquid concedas; quod vel fieri potest cum pacto antecedenti, quæ donatio non indiget insinuatione, quia donatio propriè dici non potest, sit enim ob causam, & potius est contractus utrimque onerosus, quàm donatio liberalis, vt docet glossa in l. licet. C. de pactu. verb. mortis causa communiter approbata. Molina tom. 2. de iustit. disp. 279. §. in donatione reciproca. Mascardus de probat. lib. 1. concl. 554. num. 81. Iulius Clarus lib. 4. sentent. §. donatio. q. 16. num. 5. & q. 2. n. 2. ad quem se remittit. Si verò antecedit donatio aliqua, sed sine pacto aliquo recipiendi illam, & postea sequatur alia donatio ex parte donatarij, qui primam accepit, & sit maioris summæ, quàm fuerit prima, quam accepit, censetur remuneratoria vsque ad quantitatem præcedentis donationis acceptæ, & non indigebit insinuatione: quo ad incrementum verò, & excessum primæ præcedentis, indigebit illa, vt ait Molina allegatus. Semper tamen præsumitur in foro externo fieri donationem reciprocam cum pacto de retribuendo, cum aliquid das, & aliud accipis, vt docet Bartolus in l. doct. ff. soluto matrimonio. num. 6.

Colliges sextò, quando maioratus dotis, aut nuptiarum causa instituitur, vel quando ex facultate Regis erigitur, non opus esse Regis insinuatione, & facultate. Tum, quia Regis facultas vim insinuationis habet, vt bene obseruat Molina lib. 2. de primog. cap. 3. num. 19. quem approbat alter Molina statim allegandus. Tum, quia, si in dotem, aut in donationem causa nuptiarum instituitur, iam sit ob causam, & donatio ob causam non indiget insinuatione, vt diximus num. 8.

Denique, quia quando absque Regis facultate

maioratus instituantur, non requiritur Regis insinuatio ad eam institutionem, vt doctè animaduertit Molina de primog. lib. 2. cap. 8. num. 15. quia vocati ad successionem maioratum grauantur, vt maioratum reddant post mortem successoribus suis vocatis à primo institutore, & vt retineant agnomen, & insignia institutorum gerant, ob quæ onera talis institutio contractus potius quàm donatio censeri debet: & tandem quia solent institutores maioratum ad conseruandam memoriam suam, suæque familiæ, alia onera successoribus apponere, quæ ipsi iudicant ad eam rem fore necessaria. Rursus, quia ea bona relinquuntur successoribus vinculata, sine facultate ea alienandi, & sic magis contractus, vt dixi, dici potest, quàm simplex, & liberalis donatio.

Ex quibus colliges septimò, donationem factam à Principe, qui superiorem non agnoscit, alicui priuato vasallo, & iam si non sit ad piam causam, insinuatione non indigere, quantæcumque quantitatis sit, quia censetur ipse dispensare in lege insinuationis. constat ex l. sancimus. §. exceptis. C. de donat. & l. 9. tit. 4. part. 5. & idem de iure Lusitano in veteribus ordinat. tit. 54. §. ultimo. Idem etiam est de donationibus factis à priuatis Principi, vt habetur in Authent. vt non siant pignorat. §. ultimo, docet Molina disp. 279. §. donatio facta ab eo Principe. tom. 2. de iustitia.

Ex priuilegio etiam particulari valida est donatio facta à Magistro militiae, id est, à generali ipsis militibus de rebus mobilibus, siue id fiat de propriis bonis ipsius, siue de hostium spoliis, siue milites in belli occupatione versentur, siue non versentur, cuiuscumque sit quantitatis, absque insinuatione. ita habetur in l. penult. C. de donat. & docet Molina tom. 2. de iustit. disp. 279. §. donatio à Magistro. & hoc procedit etiam in Lusitania, quia in Lusitania; vbi nihil disponunt nostræ ordinationes, sequitur ius commune, & nihil illæ disponunt in hac re.

Exurgunt hic multa dubia.

Primum est, an valida sit donatio si iuramento confirmetur absque insinuatione quoad excessum summæ concessæ, ita vt iuramentum suppleat defectum insinuationis. hæc quæstio solum habere potest locum in iure communi, & Castellæ, non verò in Lusitania, quia in Lusitania si iuramentum sine Regis facultate, apponatur in aliquo contractu, promissione, donatione, conuentione, aut distractu, non solum eo ipso tale iuramentum est nullum, sed etiam contractus ipse, cui affigitur, licet alioqui sine iuramento sit validus, redditur inualidus, vt sæpè diximus, & patet ex nostris ordinationibus nouis lib. 4. tit. 70. num. 1. ac proinde si apponeretur donationi, inualida, & nulla redderetur, non solum quoad excessum, sed etiam quoad summam infra excessum, insinuationem non requirentem, vt bene notat Molina tom. 2. de iustit. disp. 278. §. consultò autem.

Loquendo verò de iure communi, & Castellæ, statuo, supple, & hæc est hodie communior, & receptior opinio Iuristarum. ita latissimè Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quæst. 13. Antonius Gomezius tom. 2. variar. cap. 4. num. 8. Gutierrez de iuramento confirmator. part. 1. cap. 7. num. 2. Molina tom. 2. de iustit. disp. 278. §. dubium etiam est. fol. 156. Syluester verb. donatio. 1. quæst. 6. Decius consil. 536. num. 14. Parisius consil. 33. n. 45. lib. 3. Coeneus lib. 1. consil. 221. litera L. & consil. 186. litera H. lib. 2. & hæc, vt dixi, est verior, & receptior sententia, & pro ea, præter Authores allegatos

11.

12.

13.

14.

tos, citat Iulius Clarus *num. 2. viginti & vnum Doctores*. Fundamentum illorum est, quia virtus iuramenti est maxima, ideoque semper est seruandum in omnibus casibus, in quibus seruari potest sine detrimento, ac dispendio salutis æternæ iurantibus, vt latè probauimus *lib. 1. de contract. in genere*, vbi egimus de contractibus iuramento firmatis. Licet contraria opinio sit valdè probabilis, quæ asserit donationem iuramento firmatam, si excedat summam prohibitam, egere adhuc Principis insinuatione, vt valeat, & per virtutem iuramenti non suppleri Regis insinuationem, quia sequeretur maximum præiudicium Principibus; iuramentum enim illorum leges derogaret, & consequenter illorum potestatem ad validas leges condendas, ab illis auferret, & iuramentum in præiudicium tertij factum nec obligat, nec seruari potest sine dispendio propriæ salutis, hanc tenet Baldus *in l. illud, num. 9. C. de sacrosanctis Ecclesijs*. vbi expressè docet, donationem non insinuatam, non confirmari, nec valere appositione iuramenti. Barbat. *consil. 16. col. 10. lib. 2. & consil. 52. lib. 4.* Curtius senior *consil. 66. in fine*. Socinus *consil. 77. circa finem lib. 1.* & alij. Nec fundamentum istud est firmum; ea enim illius iurium Principum sequitur valde per accidens, & valde per accidens tollitur eorum iurisdictioni, ac potestas legis latius; quod enim intendunt partes iuramentum apponentes, non est illud ius Regium, sed est, firmare suum contractum, & stabilire suam voluntatem interpositam in re ex natura sua, & iure naturali licita, licet alioqui sit prohibita per leges Principis, & solum sit illicita, quia prohibita.

¶ Si tamen donatio excedens summam ad valorem donationis à iure requisitam primò fieret, & post aliquos dies peteretur insinuatio à Rege, & illam concederet, & consequenter etiam illa post aliquos dies iuramento confirmaretur, addubitant aliqui Doctores, an illa concessio insinuationis, & illud iuramentum postea additum retrahatur ad tempus, quo facta fuit donatio, illamque validam reddat? Negat Menochius *consil. 291. sub num. 1.* vbi alios adducit, asserentes, insinuationem deinde subsequutam non retrahi ad tempus factæ donationis, præsertim in præiudicium eorum, quibus medio tempore ius acquisitum fuit. Ego huic opinioni adhæreo, si sequatur huiusmodi præiudicium; quando verò nullum sequitur præiudicium alicui tertio, non video, cur insinuatio de consensu vtriusque postea impetrata, & subsecuta, & iuramentum postea de eodem consensu positum, retrahi non possit: erat enim illa donatio quoad excessum solum inualida ex defectu iuramenti, & ex defectu prædictæ insinuationis; quare si de nouo accedat, & de consensu vtriusque peratur à Rege prædicta insinuatio, de eodemque consensu iuramentum de nouo apponatur, non video, cur de nouo non ratificetur contractus antea nulliter factus, cum de nouo consensu partium ratificetur, ac proinde non video cur non retrahatur insinuatio noua, & nouum iuramentum. Neque hic militat regula illa iuris, *Quod à principio fuit inualidum, nunquam postea conualefcit*; quia id non procedit, quando contractus ex defectu consensus partium est inualidus, sed tantum, quando fuit inualidus ex defectu solennitatis substantialis iuris, vt dictum alibi manet. Instabis, solennitas, quæ desuit ad validitatem donationis, erat solennitas iuris, nimirum Principis insinuatio? Respondeo, desuisse à principio, non desisse de præsentibus, ex consensu partium petitam, & ex eodem consensu ad contractum præteritum ex-

tenfam, & ideo de consensu partium supposita noua insinuatione validari contractum donationis à principio inualidum.

Præfata insinuatio renuntiari non potest de consensu partium, donatoris, scilicet, & donatarij, quamuis in instrumento donationis donator asserat, se prædictæ insinuationi libenter, & nemine cogente renuntiare: vt docet Molina *tom. 2. de inst. disp. 278. §. insinuationi*. Antonius Gomez *tom. 2. variar. cap. 4. num. 7.* Gabriel Monterozo *tract. 7. fol. 116. col. 2.* Ratio est, primò, quia legi inducenti solennitatem aliquam tanquam formam actus, vt actus sit validus, non potest renuntiari, argumento *l. nemo potest, ff. de legatis 1.* talis autem est lex requirens insinuationem. Secundo, quia alioquin fraudulenta renuntiatio, hoc est, extorta fraude, valeret, & consequenter valeret etiam fraudulenta donatio, quia quia fraude, metu, & vi, aut dolo cogere quis ad renunciandum, cogere etiam ad donandum; sed donatio facta per metum & fraudem est nulla: ergo & renuntiatio. Tertio, quia pactum priuatorum non potest officere dispositioni iuris ob bonum commune inductæ, vt patet ex *cap. si diligenti, de foro competentis*, & tradunt Doctores *ibi*. Dispositio autem iuris communis requirens insinuationem ad valorem donationis excedentis summam iure permissam, est inducta ob bonum commune, ne depauperentur ciues: ergo priuari homines tali dispositioni renuntiare non possunt.

Secundum dubium est, quid, si quis in instrumento donationis ad eludendam dispositionem legis, apponat clausulam, qua dicat, se, si forte sua donatio excedat summam de iure concessam, notam facere donationem eiusdem excessus eidem donatio, valida ne erit illa clausula, & valida duplicata donatio facta eidem donatio? Respondeo, non esse validam, quia talis cautela apposta esset tunc in fraudem legis, vt bene animaduertit, & probat Antonius Gomez *tom. 2. variar. cap. 4. num. 7.* Molina *tom. 2. de inst. disp. 278. §. dubium est, si quis*. Gama *decis. 110. num. 34. & decis. 381. num. 5.* Coar. *lib. 2. variar. cap. 16. post num. 4. l. sancimus, §. 1. C. de donat.* quia alioquin facile eluderentur leges, apponendo contractibus malitiosas, dolosaque clausulas, vt patet; quare tales clausulae pro non appositis censendæ sunt.

Idem dicendum est, quando donantur plures res, & plures donationes fiunt, vno, eodemque tempore, & instrumento vni donatio, quia tunc considerantur omnes illæ donationes tanquam vna ad extinguendam insinuationem, vnde si omnes simul sumptæ excedant summam iure permissam, erunt singulæ donationes inualidæ, quoad excessum, licet vnaquæque donatio in se sumpta non excedat eam summam. Ratio est, quia ratione temporis, instrumenti, & personæ, cui fiunt donationes, omnes vniuntur in vna, & quia hic non habetur ratio donatariorum, sed donantis, ne vi, arte, & dolo depauperetur, cui lex providere voluit. ita Gama *decis. 381. num. 5.* Baldus *in dicta l. sancimus, §. si quis autem, C. de donat.*

Idem quoque similiter dicendum est, licet sint plures donatarij, & plures res, si donationes fiunt vno, & eodem tempore, & vna scriptura ab vno donatore; similiter enim dicuntur omnes istæ donationes vna donatio in ordine ad donatorem, & erit inualida, quoad excessum, si omnes simul sumptæ excedant summam iure concessam, nisi fiant cum insinuatione, quia licet sint diuersi donatarij, & diuersæ res, & ex hoc capite plures videantur dona-

16.

17.

18.

tibi, vel facio tibi donationem tui equi, vel agri, qui est in tali parte, quia quamvis hæc verba resoluantur in simplicem promissionem, si quidem actu non est facta realis traditio rei donatæ; tamen ex intentione donantis indicant per accidens non fieri, ratione absentia rei; ex voluntate tamen donantis facta saltem traditione fieri.

27. Annuaduerunt tamen nonnulli Doctores, & bene, non valere quidem donationem inter virum, & uxorem excedentem summam in iure permissam, factam absque insinuatione, nec confirmari morte coniugis donantis, ex vi donationis, & in figura donationis; sustineri tamen posse, & valere, ex vi, & in figura relicti, & legati. ita docet Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 9. num. 6. dummodo tamen præcedat traditio vera, vel ficta. Si tamen sustineatur ex vi legati (de quo valde dubito) nõ opus est, ut aliqua præcedat traditio, meo iudicio, vera, vel ficta, quia legatum, quantum ex nomine conici potest, nullam supponit traditionem: donatio verò actualem traditionem, ex vi nominis supponit, & inducit; sustinebitur tamen morte coniugis donantis ex vi legati, si in instrumento donationis addat coniux donans, se velle, ut si non possit valere tanquam donatio, valeat omni meliori modo, quo in iure potuerit. ita idem Iulius Clarus dist. lib. 4. sent. §. donat. quest. 17. num. 3. ad marg. in additionibus littera B. in fine.

28. Sextum dubium est, utrum donatarius, cui ultra quantitatem, quæ insinuationem requirit, aliquid donatur, retinere possit in conscientia excessum, antequam ab eo in iudicio petatur? & negandum videbitur alicui, quia retinet contra legem iustam, & quia non poterat valide recipere, eo quod lex, & ius eam donationem nullam declarat, & reddit donatarios antecedenter inhabiles ad acceptandum, & recipiendum valide: ergo & ad retinendum, qui enim accipere non potest, non potest etiam retinere. Nihilominus affirmandum est, quia seclusa lege, quæ ad valorem donationis requirit insinuationem, donatio ipsa in se considerata, valida est, & ex sua natura est translativa dominij in donatarium; quare si talis lex non daretur, valeret præfata donatio, atqui ea lex non maiorem vim habet hodie, quam in usu est recepta: in usu autem, nullus unquam quantumvis timoratus sit, donatori excessum restituit, vel hæredibus illius, nisi prius in iudicio proberetur, quod donatio insinuata non fuerit; quamobrem cum hoc in consuetudine præscriptum sit, quamvis alia fuerit intentio legislatorum, non maiorem vim habebit, quam ut donatarius teneatur restituere excessum, si ab eo per iudicis sententiam in iudicio repetatur. & fortè etiam nihil plus legislatores intenderunt, quam quod in usu est, quia id satis erat, ut communi bono faueretur: ita docet Molina tom. 2. de iustit. disput. 278. §. finali.

29. Neque obstat, si dicas, hanc legem non esse pœnalem, ut statuatur requiri prius sententiam iudicis ad hanc restitutionem excessus faciendam, quia licet sit directiva, ita usus illam interpretatus est. Non obstat etiam si dicatur legem illam fundari in præsumptione, quod tam ingens donatio, vel fraude, vel vi, metu, & arte fuerit extorta; quia tunc non solum excessus esset multus, sed etiam tota donatio, cum tamen lex ipsa contrarium statuat, & dicat solum excessum esse nullum.

CAPVT X.

An donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, sit valida: & quid si fiat Ecclesiæ; quid de donatione omnium bonorum tantum. quid denique si donator aliquid sibi reseruauerit?

1. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, tota, & in solidum est prohibita, & inuvalida, & num. 2.
3. An etiam donatio omnium bonorum præsentium tantum, sit inuvalida? Parua est opinio. Prima negat. ibid.
4. Secunda affirmat. Prima est probabilior.
5. Quid de donatione omnium bonorum, mobilium, & immobilium, an sit valida, an inuvalida; & quid nomine omnium bonorum immobilium, & mobilium intelligatur.
6. An donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum facta causa mortis sit valida.
7. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, in qua donator sibi reseruauit usumfructum, vel aliquid de quo testari possit, valida est.
8. Quid si iste ususfructus, quem donator sibi reseruauit, tam modicus sit, ut non sufficiat ad sustentationem illius.
9. Donatio hereditatis facta alicui, an sit valida, & quid nomine hereditatis intelligatur.
10. An donatio hereditatis, & donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum valida sit, si fiat Ecclesiæ, vel loco pio.
11. An donatio totius hereditatis, vel omnium bonorum suorum quam duo fratres sibi ad inuicem faciunt fauore agnationis, sit valida.
12. Donationes omnium bonorum, præsentium, & futurorum facta ob causam onerosam matrimonij, transactionis, an valida sint?
13. An confirmatione Principis possint donationes hæ liberales habere firmitatem.

Hæc quæstio ad quantitatem spectat, quam quisque sui iuris valide donare potest absque insinuatione, & ideo illam hic apponimus, ut tota huius materia tractatio plene, & perfecte procedat.

Statuo ergo primò. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum prohibita & inuvalida omnino est, tota, & in solidum. ita Doctores communiter. Bartolus in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor. oblig. & in l. ultim. C. de pact. Raynoso obseruat. 41. num. 1. cum multis quos sequitur Gurierez de iuramento confirmatorio. cap. 11. num. 2. Gama decis. 206. num. 3. Baldus, & Alexander ibi. Molina tom. 2. de iustit. disp. 280. §. donatio 1. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio quest. 19. num. 7. & alij, quos ipsi produciunt. patet ex l. ex eo, C. de inutili stipulat. Ratio illorum est, quia per donationem omnium bonorum, præsentium, & futurorum, manet quis intestabilis ex defectu bonorum, quam potestatem testandi, sibi quisque adimere non potest, cum sit de iure gentium, & proxima iuri naturali. Patet denique de iure Lusitano in nouis ordin. lib. 4. tit. 70. §. 3.

An

tibi, vel facio tibi donationem tui equi, vel agri, qui est in tali parte, quia quamvis hæc verba resoluantur in simplicem promissionem, si quidem actu non est facta realis traditio rei donatæ; tamen ex intentione donantis indicant per accidens non fieri, ratione absentia rei; ex voluntate tamen donantis facta saltem traditione fieri.

27. Aninadvertunt tamen nonnulli Doctores, & bene, non valere quidem donationem inter virum, & uxorem excedentem summam in iure permissam, factam absque insinuatione, nec confirmari morte conjugis donantis, ex vi donationis, & in figura donationis; sustineri tamen posse, & valere, ex vi, & in figura relicti, & legati. ita docet Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 9. num. 6. dummodo tamen præcedat traditio vera, vel ficta. Si tamen sustineatur ex vi legati (de quo valde dubito) nõ opus est, ut aliqua præcedat traditio, meo iudicio, vera, vel ficta, quia legatum, quantum ex nomine conici potest, nullam supponit traditionem: donatio verò actualem traditionem, ex vi nominis supponit, & inducit; sustinebitur tamen morte conjugis donantis ex vi legati, si in instrumento donationis addat coniux donans, se velle, ut si non possit valere tanquam donatio, valeat omni meliori modo, quo in iure potuerit. ita idem Iulius Clarus dist. lib. 4. sent. §. donat. quest. 17. num. 3. ad marg. in additionibus littera B. in fine.

28. Sextum dubium est, utrum donatarius, cui ultra quantitatem, quæ insinuationem requirit, aliquid donatur, retinere possit in conscientia excessum, antequam ab eo in iudicio petatur? & negandum videbitur alicui, quia retinet contra legem iustam, & quia non poterat valide recipere, eo quod lex, & ius eam donationem nullam declarat, & reddit donatarios antecedenter inhabiles ad acceptandum, & recipiendum valide: ergo & ad retinendum, qui enim accipere non potest, non potest etiam retinere. Nihilominus affirmandum est, quia seclusa lege, quæ ad valorem donationis requirit insinuationem, donatio ipsa in se considerata, valida est, & ex sua natura est translativa dominij in donatarium; quare si talis lex non daretur, valeret præfata donatio, atqui ea lex non maiorem vim habet hodie, quam in usu est recepta: in usu autem, nullus unquam quantumvis timoratus sit, donatori excessum restituit, vel hæredibus illius, nisi prius in iudicio proberetur, quod donatio insinuata non fuerit; quamobrem cum hoc in consuetudine præscriptum sit, quamvis alia fuerit intentio legislatorum, non maiorem vim habebit, quam ut donatarius teneatur restituere excessum, si ab eo per iudicis sententiam in iudicio repetatur. & fortè etiam nihil plus legislatores intenderunt, quam quod in usu est, quia id satis erat, ut communi bono faueretur: ita docet Molina tom. 2. de iustit. disput. 278. §. finali.

29. Neque obstat, si dicas, hanc legem non esse pœnalem, ut statuatur requiri prius sententiam iudicis ad hanc restitutionem excessus faciendam, quia licet sit directiva, ita usus illam interpretatus est. Non obstat etiam si dicatur legem illam fundari in præsumptione, quod tam ingens donatio, vel fraude, vel vi, metu, & arte fuerit extorta; quia tunc non solum excessus esset multus, sed etiam tota donatio, cum tamen lex ipsa contrarium statuat, & dicat solum excessum esse nullum.

CAPVT X.

An donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, sit valida: & quid si fiat Ecclesiæ; quid de donatione omnium bonorum tantum. quid denique si donator aliquid sibi reservauerit?

1. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, tota, & in solidum est prohibita, & in valida, & num. 2.
3. An etiam donatio omnium bonorum præsentium tantum, sit in valida? Parva est opinio. Prima negat. ibid.
4. Secunda affirmat. Prima est probabilior.
5. Quid de donatione omnium bonorum, mobilium, & immobilium, an sit valida, an in valida; & quid nomine omnium bonorum immobilium, & mobilium intelligatur.
6. An donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum facta causa mortis sit valida.
7. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum, in qua donator sibi reservat usumfructum, vel aliquid de quo testari possit, valida est.
8. Quid si iste ususfructus, quem donator sibi reservat, tam modicus sit, ut non sufficiat ad sustentationem illius.
9. Donatio hereditatis facta alicui, an sit valida, & quid nomine hereditatis intelligatur.
10. An donatio hereditatis, & donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum valida sit, si fiat Ecclesiæ, vel loco pio.
11. An donatio totius hereditatis, vel omnium bonorum suorum quam duo fratres sibi ad invicem faciunt favore agnationis, sit valida.
12. Donationes omnium bonorum, præsentium, & futurorum facta ob causam onerosam matrimonij, transactionis, an valida sint?
13. An confirmatione Principis possint donationes hæ liberales habere firmitatem.

Hæc quæstio ad quantitatem spectat, quam quisque sui iuris valide donare potest absque insinuatione, & ideo illam hic apponimus, ut tota huius materia tractatio plene, & perfecte procedat.

Statuo ergo primò. Donatio omnium bonorum, præsentium, & futurorum prohibita & in valida omnino est, tota, & in solidum. ita Doctores communiter. Bartolus in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor. oblig. & in l. ultim. C. de pact. Raynoso observat. 41. num. 1. cum multis quos sequitur Gurierez de iuramento confirmatorio. cap. 11. num. 2. Gama decis. 206. num. 3. Baldus, & Alexander ibi. Molina tom. 2. de iustit. disp. 280. §. donatio 1. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio quest. 19. num. 7. & alij, quos ipsi producant. patet ex l. ex eo, C. de inutili stipulat. Ratio illorum est, quia per donationem omnium bonorum, præsentium, & futurorum, manet quis intestabilis ex defectu bonorum, quam potestatem testandi, sibi quisque adimere non potest, cum sit de iure gentium, & proxima iuri naturali. Patet denique de iure Lusitano in novis ordin. lib. 4. tit. 70. §. 3.

An

modi fructus reservavit sibi, ab intestato moriatur, & fructus aliquos victos habeat, huiusmodi fructus victi, & extantes, ad hæredes illius, qui ab intestato discessit, spectant, non ad donatarium, nisi ipse quoque sit hæres, ut bene notat Molina Theologus citatus. Quod multo magis procedit, ubi donator sibi ususfructum reservavit cum facultate expressa disponendi de illo tam inter vivos, quam per ultimam voluntatem.

8. Quando tamen ususfructus, quem donator reservavit, tam modicus fuerit, ut non sufficiat ad competentem sustentationem donantis, vel detracta competenti sustentatione illius, tam modicum remaneret, ut pro nihilo id sit ducendum, tunc quidem inualida foret donatio, quia tunc habitatio bonorum, non censeretur ei manere facultas testandi, quod iudicabit prudens. ita Covarruias lib. 3. varior. cap. 12. num. 3. Gutierrez de iuram. confirmat. cap. 11. num. 14. Molina de primog. lib. 2. cap. 10. num. 25. & noster Molina tom. 2. de iustit. disp. 280. §. quando autem.

9. Donatio hæreditatis facta alicui inualida est, quia nomine hæreditatis comprehenduntur omnia bona, quæ tempore mortis donator habet, & ideo perinde est, donationem hæreditatis suæ alteri facere, ac ei omnia bona sua præsentia, atque futura donare. ita Bartolus ad l. ultimam, C. de pactis. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 19. num. 6. Gutierrez de iuram. confirmat. cap. 11. num. 4. Molina tom. 2. de iustit. disp. 280. §. dubium est. Quamobrem non est audiendus Bartolus, qui sibi contrarius contrarium docet ad l. quesitum est, §. penult. ff. de legat. 1. affirmans esse validam, quia per hæreditatem solum censentur donata bona omnia præsentia, non futura. & idem censuit Parpuratus in l. ultima, C. de pactis. Primum tamen videtur verius; & quamvis hoc secundum esset spectata iuris communis dispositione validum, inualidum tamen esset de iure Castellæ, quia de iure Castellæ inualida est donatio omnium bonorum præsentium, ut probat latè Molina Theologus disp. citata.

10. Maior dubitatio est, an donatio hæreditatis, & donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum, valida sit, si fiat Ecclesiæ, vel loco pio? Cui respondendum est affirmatiuè, ex textu in l. iubeamus 2. vers. patrimonium. C. de sacrosanct. Ecclesijs. Bartolo ad leg. ultim. num. 13. C. de pactis, & communem testatur Gomez ad leg. 69. Tauri, num. 6. docet etiam Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 20. num. 3. Felinus in cap. in presentia. de probat. num. 5. & 6. Covarruias de testam. 2. part. n. 5. sine. Dueñas, Parisius, & alij citati à Iulio Claro. & ratio est, quia si se quis potest dedicare validè Ecclesiæ, multo fortius ei poterit omnia bona sua præsentia, & futura, & omnem hæreditatem dare, cum in consequentiam personæ veniant bona. Et quamvis multi, & gravissimi Doctores contrarium teneant, quos citatos inuenies apud Iulium Clarum, nihilominus, si casus contingeret, ob favorem Ecclesiæ ab hac opinione non est recedendum, quia leges civiles, & ius civile non potest impedire officia pietatis & consilia Evangelica: *Vade, vende omnia, que habes, & da pauperibus, & sequere me*, Matthæi 19. n. 21. nam summa semper ratio est ea, quæ pro religione facit, ut dicitur in lege, *sunt persona*, ff. de relig. & sumpt. funer. & multa contra iuris regulas favore religionis recipiuntur, quæ aded vera sunt, ut valeat, & sustineatur etiam donatio Ecclesiæ, & pio loco facta calore iracundiæ, modò à mente non sit alienatus donator. cap. sunt opes. 17. quest. 4. glossa in cap. dudum, de conversion. coniugator. in verb. dare.

Felinus in cap. dilecti, num. 15. de except. Rainoso obseruat. 41. num. 37. tenetur tamen tunc Ecclesia, vel locus pius alere donantem. ita Azevedo ad leg. Castellæ, lib. 5. tit. 10. l. 8. num. 6. Lessius tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 28. dubit. 13. num. 95. Reinoso obseruat. 41. num. 35.

Item, si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium suorum bonorum præsentium, & futurorum, vel secum contractum reciproce societatis inuicem, relinquenti, & dandi sibi alter alteri suam hæreditatem; talis donatio reciproca esset valida favore agnationis conseruandæ, ut ait Iulius Clarus inductus num. 4. Boërius decis. 355. & de hoc non videtur dubitandum; quia non solum inter fratres, sed etiam inter quoscunque alios extraneos valet donatio omnium bonorum post mortem collata, ut supra diximus, & tenent communiter Doctores cum Iulio Claro quest. 19. num. 7. glossa in l. finali. C. de pactis, in verb. accommodauerit. Decius consil. 578. num. 7. in fine. Iason consil. 5. col. 6. vers. non obstat 3. lib. 3. Curtius junior consil. 81. n. 3.

12. Donationes etiam omnium bonorum præsentium, & futurorum factæ ob causam onerosam dotis & matrimonij, transactionis, aut alterius similis, validæ sunt. ita Molina lib. 2. de primog. cap. 10. num. 17. Molina Theologus tom. 2. disp. 280. §. dubium postremo est. Rainoso obseruation. 41. num. 42. Menchaca de success. creat. lib. 1. §. 1. num. 32. quia quamuis iure civili huiusmodi donationes gratuitæ inualidæ sint, nullo tamen iure redduntur inualidæ, si fiant ob contractum onerosum, & ex titulo oneroso, nullo enim iure reperitur prohibitum, posse quemlibet ex causa iusta onerosa sua bona omnia, etiam futura, alienare, & solum in iure donationes liberales omnium bonorum prohibentur, & inualidantur, non onerosæ vtrunque.

13. Dubitabis tamen, an donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum possit esse valida si Principis autoritate firmetur? Et respondendum est affirmatiuè cum Covar. de testam. 2. part. n. 2. Molin. Theolog. tom. 1. de iust. disp. 151. ad fin. versic. postremum dubium, & Reinoso obseruat. 41. num. 44. Ratio illorum est, quia Principes sunt supra ius quod condunt, & quia non est hoc contra ius naturale, nec contra bonos mores naturales, atque aded secluso iure humano, hoc illicitum non est, nec contra aliquem iniustum; & quamvis per eam donationem reddantur homines intestabiles, & sit contra ius gentium auferre libertatem testandi, tamen ius gentium habet suam latitudinem, & quoddam magis accedat ad ius naturale, quoddam minus; & præterea per confirmationem Principis ex causa iusta in hoc, aut illo casu, non impeditur absolute libertas testandi, sed in hoc, aut illo euentu ex iusta causa: causa autem tam iusta esse potest, ut inducat etiam ius gentium magis rigorosum, & magis proximum iuri naturali.

CAPVT XI.

Donationes inter coniuges, an sint validæ, & in quibus euentibus morte coniugis donantis confirmantur, vel non confirmantur.

1. Olim inualidæ erant donationes inter coniuges, hodie possunt reuocari, dum visus coniugis donans, & si non reuocantur, morte confirmantur.

2. Quid

modi fructus reservavit sibi, ab intestato moriatur, & fructus aliquos victos habeat, huiusmodi fructus victi, & extantes, ad hæredes illius, qui ab intestato discessit, spectant, non ad donatarium, nisi ipse quoque sit hæres, ut bene notat Molina Theologus citatus. Quod multo magis procedit, ubi donator sibi ususfructum reservavit cum facultate expressa disponendi de illo tam inter vivos, quam per ultimam voluntatem.

8. Quando tamen ususfructus, quem donator reservavit, tam modicus fuerit, ut non sufficiat ad competentem sustentationem donantis, vel detracta competenti sustentatione illius, tam modicum remaneret, ut pro nihilo id sit ducendum, tunc quidem inualida foret donatio, quia tunc habitatio bonorum, non censeretur ei manere facultas testandi, quod iudicabit prudens. ita Covarruias lib. 3. varior. cap. 12. num. 3. Gutierrez de iuram. confirmat. cap. 11. num. 14. Molina de primog. lib. 2. cap. 10. num. 25. & noster Molina tom. 2. de iust. disp. 280. §. quando autem.

9. Donatio hæreditatis facta alicui inualida est, quia nomine hæreditatis comprehenduntur omnia bona, quæ tempore mortis donator habet, & ideo perinde est, donationem hæreditatis suæ alteri facere, ac ei omnia bona sua præsentia, atque futura donare. ita Bartolus ad l. ultimam, C. de pactis. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 19. num. 6. Gutierrez de iuram. confirmat. cap. 11. num. 4. Molina tom. 2. de iust. disp. 280. §. dubium est. Quamobrem non est audiendus Bartolus, qui sibi contrarius contrarium docet ad l. quesitum est, §. penult. ff. de legat. 1. affirmans esse validam, quia per hæreditatem solum censentur donata bona omnia præsentia, non futura. & idem censuit Parpuratus in l. ultima, C. de pactis. Primum tamen videtur verius; & quamvis hoc secundum esset spectata iuris communis dispositione validum, inualidum tamen esset de iure Castellæ, quia de iure Castellæ inualida est donatio omnium bonorum præsentium, ut probat latè Molina Theologus disp. citata.

10. Maior dubitatio est, an donatio hæreditatis, & donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum, valida sit, si fiat Ecclesiæ, vel loco pio? Cui respondendum est affirmatiuè, ex textu in l. iubeamus 2. vers. patrimonium. C. de sacrosanct. Ecclesijs. Bartolo ad leg. ultim. num. 13. C. de pactis, & communem testatur Gomez ad leg. 69. Tauri, num. 6. docet etiam Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. quest. 20. num. 3. Felinus in cap. in presentia. de probat. num. 5. & 6. Covarruias de testam. 2. part. n. 5. sine. Dueñas, Parisius, & alij citati à Iulio Claro. & ratio est, quia si se quis potest dedicare validè Ecclesiæ, multo fortius ei poterit omnia bona sua præsentia, & futura, & omnem hæreditatem dare, cum in consequentiam personæ veniant bona. Et quamvis multi, & gravissimi Doctores contrarium teneant, quos citatos inuenies apud Iulium Clarum, nihilominus, si casus contingeret, ob favorem Ecclesiæ ab hac opinione non est recedendum, quia leges civiles, & ius civile non potest impedire officia pietatis & consilia Evangelica: *Vade, vende omnia, que habes, & da pauperibus, & sequere me*, Matthæi 19. n. 21. nam summa semper ratio est ea, quæ pro religione facit, ut dicitur in lege, *sunt persona*, ff. de relig. & sumpt. funer. & multa contra iuris regulas favore religionis recipiuntur, quæ aded vera sunt, ut valeat, & sustineatur etiam donatio Ecclesiæ, & pio loco facta calore iracundiæ, modò à mente non sit alienatus donator. cap. sunt opes. 17. quest. 4. glossa in cap. dudum, de conversion. coniugator. in verb. dare.

Felinus in cap. dilecti, num. 15. de except. Rainoso obseruat. 41. num. 37. tenetur tamen tunc Ecclesia, vel locus pius alere donantem. ita Azevedo ad leg. Castellæ, lib. 5. tit. 10. l. 8. num. 6. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 28. dubit. 13. num. 95. Reinoso obseruat. 41. num. 35.

Item, si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium suorum bonorum præsentium, & futurorum, vel secum contractum reciproce societatis inuicem, relinquenti, & dandi sibi alter alteri suam hæreditatem; talis donatio reciproca esset valida favore agnationis conseruandæ, ut ait Iulius Clarus inductus num. 4. Boërius decis. 355. & de hoc non videtur dubitandum; quia non solum inter fratres, sed etiam inter quoscunque alios extraneos valet donatio omnium bonorum post mortem collata, ut supra diximus, & tenent communiter Doctores cum Iulio Claro quest. 19. num. 7. glossa in l. finali. C. de pactis, in verb. accommodauerit. Decius consil. 578. num. 7. in fine. Iason consil. 5. col. 6. vers. non obstat 3. lib. 3. Curtius junior consil. 81. n. 3.

Donationes etiam omnium bonorum præsentium, & futurorum factæ ob causam onerosam dotis & matrimonij, transactionis, aut alterius similis, validæ sunt. ita Molina lib. 2. de primog. cap. 10. num. 17. Molina Theologus tom. 2. disp. 280. §. dubium postremo est. Rainoso obseruation. 41. num. 42. Menchaca de success. creat. lib. 1. §. 1. num. 32. quia quamuis iure civili huiusmodi donationes gratuitæ inualidæ sint, nullo tamen iure redduntur inualidæ, si fiant ob contractum onerosum, & ex titulo oneroso, nullo enim iure reperitur prohibitum, posse quemlibet ex causa iusta onerosa sua bona omnia, etiam futura, alienare, & solum in iure donationes liberales omnium bonorum prohibentur, & inualidantur, non onerosæ vtrunque.

Dubitabis tamen, an donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum possit esse valida si Principis autoritate firmetur? Et respondendum est affirmatiuè cum Covar. de testam. 2. part. n. 2. Molin. Theolog. tom. 1. de iust. disp. 151. ad fin. vers. postremum dubium, & Reinoso obseruat. 41. num. 44. Ratio illorum est, quia Principes sunt supra ius quod condunt, & quia non est hoc contra ius naturale, nec contra bonos mores naturales, atque aded secluso iure humano, hoc illicitum non est, nec contra aliquem iniustum; & quamuis per eam donationem reddantur homines intestabiles, & sit contra ius gentium auferre libertatem testandi, tamen ius gentium habet suam latitudinem, & quoddam magis accedat ad ius naturale, quoddam minus; & præterea per confirmationem Principis ex causa iusta in hoc, aut illo casu, non impeditur absolute libertas testandi, sed in hoc, aut illo euentu ex iusta causa: causa autem tam iusta esse potest, ut inducat etiam ius gentium magis rigorosum, & magis proximum iuri naturali.

CAPVT XI.

Donationes inter coniuges, an sint validæ, & in quibus euentibus morte coniugis donantis confirmantur, vel non confirmantur.

1. Olim inualida erant donationes inter coniuges, hodie possunt reuocari, dum visus coniugis donans, & si non reuocantur, morte confirmantur.

2. Quid

- 2 Quid de donatione ab uno coniuge alteri facta post matrimonium per verba de presenti contractum; an ea postea per copulam & consummationem matrimonij confirmetur.
- 3 Inualida est donatio facta ante matrimonium contractum per verba de presenti, si in tempus consummationis fuerit collata.
- 4 Quid si vir donet alteri persona, cum confidentia, ut ipsa postea donet uxori sua. Legata, & alij contractus valent inter virum, & uxorem, si alioqui sint iusti. ibid.
- 5 Vt donatio inter virum, & uxorem sit valida post mortem donantis, opus est, ut res in vita donantis ei tradatur, saltem ficta traditione. Quid sit donatio ficta. ibid.
- 6 Donatio simplex à viro uxori facta, an confirmetur morte civili illius, an solum morte naturali. Quid sit mors civilis. ibid.
- 7 Quando non precedit insinuatio, donatio à viro uxori facta solum confirmatur morte illius, quoad illam quantitatem, quam donare valide poterat absque insinuatione.
- 8 Si donatarius coniux ante coniugem donantem è vita discedat, euanescit donatio, qua morte donantis confirmanda erat.
- 9 Quid si coniux donans tacite, vel expresse eam reuocet, & quando tacite, vel expresse reuocetur.
- 10 An quando confirmatur donatio morte coniugis donantis, & ut confirmetur opus sit, ut matrimonium fuerit validum, an sufficiat putatiue validum, & contractum cum ignorantia validitatis.
- 11 In regno Lusitania reuocatur donatio per superuentientiam filiorum.
- 12 Quid si donatio legitimis filiorum, aut ascendentium mordeat, & n. 13. An detur aliquis casus, in quo donatio facta à marito coniugi statim sit valida. ibid.
- 14 Volenti relinquere, dare, aut legare marito aliquid, potest illi dicere, ut potius relinquat, donet, vel leget uxori suæ, & est valida, & n. 15.
- 16 An peccet contra paupertatem ille Religiosus, qui seculari, vel Regulari volenti sibi aliquid dare, suadet, ut alteri persona propter se donet, & de facto res alteri donetur.
- 17 An valeat donatio inter virum, & uxorem, si alter alteri bona fide donet rem alienam, quam putabat esse suam.
- 18 An valeat, cum vir est prodigus, & ea, que prodigè erat consumpturus, coniugi donet.
- 19 An valeat, si uxor donet alteri tertio rem uxoris, & uxor rem viri sui.
- 20 Valet donatio inter virum, & uxorem, si coniux coniugi fructus ex suo pradio donet.

I. **N**IMADVERTENDVM in primis est, olim donationes inter coniuges, regulariter fuisse nullas, ne coniuges mutuo amoris nexu se ad inuicem bonis suis spoliarent: quod patet ex l. 1. 2. 3. & 4. ff. de donat. inter virum, & uxorem. Postea, ut constat ex l. cum his status. ff. eodem. Antonius Imperator sanciuit, ut liberum maneret coniugi donanti reuocare donationem factam alteri coniugi, dum viueret ipse donator; si tamen illam non reuocaret, morte illius confirmaretur, ita ut postea hæredes donatoris eam non possent reuocare. quod quidem à legato, & donatione causa mortis parum differt; quare sicut legatè, & donare causa mortis non prohibetur coniugibus sibi

Fagundez de Iustitia, &c.

ipsis ad inuicem, ita hoc non eis debuit denegari; & hoc ius viget hodie tam de iure communi, & Castellæ, quàm de iure Lusitano. De iure communi, patet ex l. cum his status, citata. & ex l. 1. & 3. & ex l. quas parentes. C. de donat. inter virum, & uxorem. & ex cap. ultimo, eodem tit. De iure Castellæ patet ex l. 4. tit. 11. part. 4. De iure Lusitano, ex lib. 4. in nouis ordinat. tit. 65. in veteribus, tit. 9. in principio. docet Antonius Gomez ad l. 50. Tauri. num. 64. Iulius Clarus lib. 4. sent. quest. 9. num. 1. & 6. Gutierrez de iuramento confirmator. part. 1. cap. 4. Molina Theologus tom. 2. de iustis. disp. 289. §. quo loco. Sancius tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 1. num. 2. & 3. vbi statuit hanc conclusionem. Donatio simplex, & liberalis inter virum, & uxorem non est valida; & subinde potest per donatorem ad libitum reuocari dum viuus, morte tamen confirmatur, & retrotrahitur.

Excipiunt aliqui donationem ab uno coniuge alteri factam post matrimonium per verba de presenti contractum, & ante copulam habitam, quasi ea donatio statim post copulam habitam post huiusmodi matrimonium per verba de presenti contractum, sit rata, & firma, neque indigeat confirmatione per mortem coniugis donantis. Contrarium tamen est tenendum cum Doctoribus productis, & patet ex nostris ordin. & ex Nauarro in summa Latina. cap. 17. num. 149. & ex l. 4. titul. 11. part. 4.

Nec solum donatio inter coniuges est inualida post contractum matrimonium per verba de presenti, sed statim ante contractum matrimonium, si eius effectus conferatur in tempus matrimonij, quia tunc fit tempore inhabili, & confertur ad tempus etiam inhabile, & prohibitum, atque ita ex duplici capite inualida, & cassa erit talis donatio, l. in tempus. ff. de heredib. instituend. l. si sponsus sponsa. de donat. inter virum, & uxorem, vbi dicitur nihil agere sponsum, qui sponsa donauit, ita ut post contractas nuptias rei dominium acquireret, quia reiicit donationem in tempus, quo donare non poterat; perinde enim est donare in tempore inhabili, atque conferre donationem in idem tempus, ut colligunt Doctores, & patet etiam ex l. eum qui, ff. de iurisdict. omnium iudic. Sancius tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 1. num. 6. & quos ibi congerit. Alderete de relig. discipli. tuenda. lib. 2. cap. 27. n. 30. fol. 142. & alij.

Non valet similiter donatio inter coniuges, quannis fiat per interpositas personas: ut si vir donet alicui alteri personæ confidenti, ut ipse donet uxori, quia patia sunt in iure per se, vel per alium facere, l. 1. in princ. ff. de eo, per quem fact. erit. Sancius allegatus num. 8. idque etiam, si vir, & uxor diu seorsim habitauerint, adhuc enim donatio inter eos non valebit, dum morte donantis non confirmatur; verè enim sunt vir, & uxor, ut optimè docet Sancius tom. 1. lib. 6. de donat. inter virum, & uxorem. disp. 1. num. 9. & Ioannes Lup. rubric. de donat. §. 34. initio. Licet tamen donationes inter coniuges factæ non valeant, cæteri contractus inter eos facti valent, ut venditiones, permutationes, &c. dummodo pretium æquale rei venditæ detur: ita Sancius citatus num. 11. quod probat ex multis, & multis iuribus. Legata etiam inter virum, & uxorem, valent, patet ex cap. si pater. de testam. in 6. docent Costa ibi. p. 1. verb. legauit n. 1. Sancius n. 12. post multos.

Animaduertes secundo. Vt donatio inter virum, & uxorem morte donantis coniugis confirmetur, & post mortem sit valida, opus esse ut res donata sit

tradita donatario saltem ficta traditione, vt supra diximus, alioqui est nulla omnino. ita habetur l. *Papinianus*, ff. de donat. inter virum, & uxorem. consentit l. *res uxoris*. C. eodem tit. docet Molina tom. 2. de iustis. disp. 289. §. *illud obserua*. Antonius Gomez tom. 2. *variatur. resolut. cap. 4. num. 23. sine*. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. *donatio. quast. 9. num. 6.* Couarruias in rub. de testam. p. 3. quidquid Azor in contrarium dixerit. Donatio autem ficta, seu virtualis in hoc casu censetur, si maritus animo donandi vxori incrementum, confessus est se maiorem dotem recepisse, quam reuera receperit; cum enim tunc maritus toto tempore dotem possideat, quo matrimonium perseuerat, tanquam sibi traditam, similiter censetur possidere incrementum illud, tanquam sibi traditum ab vxore, atque aded tanquam a se de vxoris manu receptum, vnde prouenit, vt huiusmodi donatio per mortem mariti confirmetur, nisi maritus eam reuocauerit, dum vixit, possitque vxor tale incrementum recipere ab hereditibus mariti. Ratio autem, cur ad confirmationem morte donantis requiratur saltem virtualis, seu ficta traditio, ea est, quia vt donatio morte donantis confirmetur, satis est, si res donata tradita sit per clausulam, vel conclauesulam constituti, vel per alium actum fictum, per quem civilis possessio acquiratur, vt docet communis sententia, quam sequitur Couar. lib. 1. var. cap. 7. num. 4. & glossa vltim. l. 2. C. de dot. caut. non numerat.

6. Tertiò animaduertes, donationem simplicem, & hereditariam inter viuos vxori à viro factam, morte etiam civili confirmari: est autem mors civilis triplex. *Prima*, quia coniux exulat, ita vt vel in perpetuum, vel in longum tempus, decennij, v. c. ciuitatem perdat. *Secunda*, qua efficitur seruus pœnæ. *Tertia*, qua Religionem proficitur, vt docet Sancius lib. 6. de matrim. disp. 17. num. 1. tom. 1. & ideo si ante exilium, pœnam, vel professionem talis donatio fuit facta, statim per mortem civilem confirmatur, vt docet idem Sancius num. 3. & sic non ad fiscum spectare, sed ad vxorem; & cum Sancio allegato idem quoque sentit Molina tom. 2. de iustis. disp. 289. §. *si disputatione precedenti*. Addit etiam Gregorius Lopez, quem refert Molina, si post confiscationem bonorum mariti, ipse maritus eam donationem, quam ante confiscationem bonorum vxori suæ fecerat, reuocet, rem illam non pertinere ad fiscum, eo quod tempore confiscationis ius ad illam fiscus non habuerit. Addit denique Gregorius Lopez, idem esse dicendum de donatione facta ab vxore marito, eam scilicet, morte civili vxoris confirmari, & rem donatam tunc, non ad fiscum pertinere, sed ad virum.

Ea tamen de re valde dubitat Molina allegatus, & Sancius tom. 1. de matrim. lib. 6. disp. 17. num. 6. quibus assentio, quia id solum in fauorem vxorum introductum fuit à iure, ne ex defectu bonorum inhonestati exponantur vxores, de quibus solum loquitur l. *res uxoris*. C. de donat. inter virum, & vxor. nam ratio honestatis, quam reddit textus, locum non habet in viris. Videtur tamen non contemnenda opinio Lopez, quia lex id expressè non declarat, & quando legislatores, qui leges condunt, non declarant expressè id, quod ad suum commodum spectat, nec nos declarare debemus.

7. Animaduertes quartò, quod quando non processit insinuatio, donatio inter viuos ab vno coniuge alteri facta confirmatur morte donantis, solum quoad summam, quam sine insinuatione donare poterat. Ita habetur in nostris ordinat. nouis lib. 4. tit. 62. & in l. *donationes, quas parentes*, C. de donat.

inter virum, & vxor. Molina tom. 2. de iustis. disp. 289. §. *quando*. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. *donatio. q. 17. num. 3.* & est communis Doctorum, vt refert Molina. Si tamen in testamento, aut codicillo, vel in vltima voluntate à donatore confirmata sit, tunc valet quidem quoad ipsum excessum, non tamen in ratione donationis, sed in ratione legati, vel vltimæ voluntatis, quæ insinuationem non requirit, vt iam sæpè diximus, & docet Molina modò inductus.

8. Quintò animaduertes, quando donatio inter viuos ab vno coniuge alteri præstita, morte donantis confirmatur, retrahitur ad tempus, in quo traditio rei donatæ facta est; non quidem quoad dominium perfectum, & irrevocabile, eo quod licet traditio sit facta, dominium perfectum nunquam ad donatarium transferatur, quoad vsque donatio morte donantis sit confirmata; transit enim ad illud tot modis reuocabile, quot modis reuocari potest ipsa donatio. quod patet ex l. *etiam*, & ex l. *a marito*. C. de donat. inter virum, & vxor. sed solum, quoad fructus: vt cum glossa in l. *quas parentes*, verb. *referatur*, C. eodem tit. docet Bartol. cum communi Doctorum, quam refert, ac sequitur Antonius Gomez ad l. 50. *Tauri*, num. 65. & tom. 2. var. cap. 4. num. 23. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. *donatio. quast. 9. num. 7.* quo fit, vt res ita donata non ante vsucapi incipiat, quam donantis morte confirmata sit: vt optimè animaduertit Molina tom. 2. de iustis. disp. 289. §. *vt disputatione 2.* Quando verò donatio non fuit insinuata, confirmata tamen fuit per vltimam voluntatem donantis quoad excessum tantummodo, quo excessit summam, quæ sine insinuatione donari potest, non retrahitur donatio quantum ad fructus ad tempus, in quo facta fuit traditio, sed eiusmodi fructus solum pertinent ad donatarium à morte donantis, vt benè notat Molin. allegatus.

In omnibus his casibus numeratis in his quinque animaduertendis statim confirmatur donatio inter coniuges morte donatoris; sequitur modò, vt agamus, & ostendamus, in quibus non confirmatur statim ac coniux emoritur. In duobus igitur casibus non confirmatur donatio morte coniugis donantis.

Primus, si donatarius ante donatorem è vita discedat, eo namque ipso donatio tunc redditur nulla, vt patet ex l. *cum hic status*, §. *si ambo*, ff. de donat. inter virum, & vxor. & ex cap. vltim. eodem tit. & l. 4. tit. 11. part. 4. Quod si ambo simul emoriantur, ruina, naufragio, bello, aut incendio, aut quocunque alio casu, neque constet, quis prior moreretur, tunc quidem donatio confirmatur, & ad heredes pertinet donatarij. Si autem reciproce tales coniuges sibi ad inuicem donassent, vtriusque donatio morte amborum confirmata statim maneret. Ita deciditur expressè in l. *cum hic status*, citata. §. *si ambo*, docet communis opinio, quam sequitur Antonius Gomez ad l. 50. *Tauri*, num. 65. Costa §. *si quis in bello*, verb. *cum filij*, num. 15. Couarruias 2. *variatur. cap. 7. num. 4. & 5.* Molina tom. 2. de iustis. disp. 289. §. *donatio causa mortis*. & ratio est, quia cum donatio iam sit facta, & res donatario tradita, qui illam possidebat, & non constet donatarium ante donatorem obiisse, melior est conditio possidentis, ac proinde talis donatio in donatarij, & heredum illius fauorem censetur valida. Vnde meritò infert Couarruias citatus lib. 1. *variatur. cap. 7. num. 5. ad finem*, & Molina & Bartolus item introducti, quod quamuis vterque coniux in locis diuersis ex variis casibus discessissent, interim dum non constat donatarium

donarium mortuum fuisse ante donantem, validam esse censendam donationem, ad hæredesque donatoris pertinere, probare donarium & vita discessisse ante donantem. Ait etiam Emanuel à Costa, (& bene) si coniuges sibi mutuo donassent, sub conditione, vt qui posterior è vita discederet, bona donata obtineat, tunc si vterque simul naufragio, aut casu aliquo moreretur, neque qui eorum posterior obiisset, donationem reddi omnino inuvalidam, eo quòd sub positua conditione, si alter superuixisset, facta fuerit, quæ conditio in eo euentu purificata non fuit, sed potius defecit.

9. Secundus euentus, in quo donatio inter coniuges morte donantis non confirmatur, est, si donans ipse tacite, vel expresse donationem reuocet, quod licite, & absque peccato pro libito potest facere. ita habetur *l. cum hic status. §. ait. & §. penitentia. ff. de donat. inter virum, & uxorem, & cap. ultimo. eodem tit.* neque est necesse, vt reuocans possessionem, seu traditionem etiam reuocet, vt voluit Bartolus in *l. cum hic status. §. si marito. ff. eodem tit.* quod aperte est falsum, vt ait Antonius Gomez ad *l. 50. Tauri. num. 65. vers. tertius est.* & Molina inductus *§. secundus euentus.* & probat textus in dicta *l. cum hic status. §. ait oratio. vers. penitentiam;* satis enim est, quòd tacite, vel expresse prædicta donatio reuocetur. Tacite reuocatur primò, si diuortium inter coniuges sequatur, *l. sed interim. §. si maritus. l. cum hic status. §. si diuortium ff. de donat. inter virum, & uxorem,* nisi ex mutuo consensu factum sit diuortium, aut aliunde constaret, velle donatorem, vt facto diuortio, nihilominus donatio perseveret: vt habetur in dicto *§. diuortio, citato.* & notat glossa in *l. à marito. C. de donat. inter virum, & uxorem. Secundo,* si donator vendat, permutet, leget, aut donet eandem rem alteri, imò etsi pignori illam alteri tradat, aut speciali hypotheca subiiciat, nisi de voluntate donantis constet, intendere illum, vt donatio nihilominus perseveret, vt patet ex dicta *l. cum hic status. §. si maritus. & §. qui quasdam res, ff. de donat. inter virum, & uxorem, & ex l. maritus 2. C. de donat. inter virum, & uxorem, & ex cap. ultimo. eodem tit.*

10. Animaduertendum tamen est, omnia suprà dicta habere solum locum, & procedere, quando matrimonium de iure valet inter maritum, & uxorem, secus si matrimonium inter illos non est validum, etiam si contraxerint ignorantet, tunc enim prædicta donatio non confirmatur morte coniugis donantis, sed statim reuertitur ad hæredes donatoris, iuxta textum expressum in *l. cum hic status. §. si quis sponsam. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* ita Antonius Gomez ad dictam *l. 50. Tauri. num. 5. ad finem.* Baldus in *l. eam quam 6. C. de fideicommiss. col. 22.* Ancharranus in *c. filij. de donat. inter virum, & uxorem.* Baldus Nouel, in tract. dotis 11. memb. 10. & alij communiter; sed de hac re iterum redibit sermo n. 36.

11. In regno Lusitanie reuocatur donatio per superuenientiam filiorum, vt infra dicemus, vt si vnus coniux tempore, quo filios non habebat, donet alteri coniugi rem aliquam, postea verò donatori filij enascantur, eo ipso reuocatur donatio, & soluto matrimonio morte alterius, res diuidenda est inter coniugem superstitem, & hæredes coniugis defuncti. ita habetur in nostris ordin. nouis lib. 4. tit. 65. initio. Similiter de eodem iure Lusitano, si ante contractum matrimonium facta fuit donatio, & postea filij donatori enascantur, & bona per consummationem matrimonij communicentur,

Fagundez de Iustitia, &c.

tunc soluto matrimonio eodem modo diuidenda sunt bona inter coniugem superstitem, & hæredes coniugis demortui: quæ omnia intelliguntur quando matrimonium celebratur contractu dimidietatis, & communicationis bonorum, non verò quando coniuges contraxerunt contractu dotis, & arrharum, quia ius Lusitanie loquitur de contractu dimidietatis. ita Molina tom. 2. de iustit. disp. 289. §. lib. 4. nam quando matrimonium celebratur contractu dotis, & arrharum, standum est dispositioni iuris communis, ac proinde totum pertinebit ad hæredes defuncti, si donans ab intestato discedat: si autem testamentum condat, standum erit dispositioni testamentarie illius.

In eodem iure Lusitano in nouis ordinat. tit. 65. §. 2. & 3. statuitur, quòd quando donatio morte donantis confirmatur, si huiusmodi donator relinquat hæredes ascendentes, veluti patrem, matrem, auum, proauum; aut descendentes, veluti filios, nepotes, pronepotes, eaque donatio legitimis illorum mordeat, & excedat tertium bonorum donantis, posse huiusmodi hæredes illam reuocare, quatenus illorum legitimis mordet, quia quoad istam partem, qua intrat illorum legitimis est, sin-officiosa, & inuvalida talis donatio. ita Molina tom. 2. de iust. disp. 283. Emanuel à Costa tom. 1. 3. p. verb. priuare non possit. n. 211.

Sed rogas, an detur aliquis casus, in quo donatio inter coniuges viuis facta, statim sit valida, & firma, ita vt reuocari amplius non possit, dum coniux donator viuus, nec per superuenientiam filiorum? Respondeo dari, esseque illum, in quo coniux donans non ideo pauperior efficitur, nec recipiens redditur ditior, vt patet ex nouis ordin. Lusitania lib. 4. tit. 65. num. 1. & docet Sancius tom. 1. lib. 6. de matrimonio. disp. 4. num. 1. & ratio est, quia idè solum donationes inter virum, & uxorem prohibentur in iure, tam communi, quàm Castellæ, & Lusitano, ne mutuo amore se coniuges bonis suis spoliarent, & in proposito casu, quo coniux ob talem donationem pauperior non efficitur, & nulla se re considerabili respectu ipsius donantis spoliaret, sequitur vt statim valida, ac firma donatio reddatur. Sed hinc iam ex dictis in §. antecedenti

Inferitur primò, posse maritum, vel quemlibet coniugem persuadere volenti sibi donare, legare, vel testamento relinquere rem aliquam, vt potius vxori suæ, vel alteri personæ donet, leget, vel testamento relinquat, & ea donatio prærequisitis necessariis valida est. ita habetur in *l. sed si vir 31. §. quod legaturus. ff. de donat. inter virum, & uxorem. ibi, quod legaturus mihi, aut relictorus nomine hereditatis es, potes rogatus à me vxori meæ relinquere, & non videbitur ea esse donatio, quia nihil ex bonis meis diminuitur.* id est, quia ego nihil ei ex meis bonis dono, sed facio, vt tu ex tuis dones, ac proinde pauperior non efficitur: ita docet Sancius tom. 1. lib. 6. de matrimon. disp. 4. num. 2. Sed contra hoc foriter vrget lex, hac ratio 3. in fine. ff. de donat. inter virum, & uxorem, ibi, si donaturus mihi iussero vxori meæ dare, nullius esse momenti, Iulianus scripsit; perinde enim habendum, ac si ego acceptam rem, & meam factam vxori meæ dedissem. & lex, idemque 4. ff. eodem tit. ibi, idemque est, si mortis causa traditurus mihi iusserim vxori meæ tradere.

Glossa in hac lege 4. verb. habere. & Tabiena verb. donatio. 3. quest. 1. num. 2. sic conciliant. Valet legatum, quod vir rogat dari vxori suæ, quia legatarius non comparat dominium illius vsque ad mortem legantis: non valet donatio causa mortis,

Cc 3 quia

gula statim transfertur dominium talis donationis in donatarium traditione statim secuta, licet reuocabiliter, vt docuimus sæpè suprà, & docet Conaruias, Syluester, & Costa, quos refert Sancius num. 2. hæc tamen conciliatio licet in se vera sit, non tamen exhaurit difficultatem. Melius ergo explicat, & docet Sancius *ibi*, & Caldas *ad l. si curatorem, verb. lafis, num. 117. vers. 2. C. de in integrum restitutione*, asserentes aliud esse repudiare legatum, vel rem sibi delatam; aliud iubere, & suadere donationem ei paratam, & oblatam fieri vxori suæ, quia in hoc casu non repudiât vir donationem, sed potius recipit, & acceptat, ac demum post acceptationem vxori suæ fieri iubet, imò tacite acceptat, & statim coniugi suæ donat. quod secus est in legato, quia non acceptat, & quamuis acceptet, non acquirit dominium illius, nisi post mortem legantis. Quare tam in legatis, quàm in donationibus dicendum est, posse coniugem hæreditatem, donationem, vel legatum sibi fieri paratum, ante acceptationem, & acquisitionem alicuius iuris illius, rogare volentem sibi legare, aut donare, vt suo coniugi conferat, aut donet, quia ante acceptationem nihil ex propriis bonis depauperatur, sed solum non acquirit: post acceptationem autem de suo dat, remque iam acquisitam amittit, & sic depauperatur, & bonis suis amore vxoris spoliatur. Et ideo non solum viuente legatore, aut donatore ante acceptationem potest vxor validè repudiare legatum, vel donationem, vt succedat vir, vel è contratio potest vir id repudiare, vt succedat vxor, vt vult Syluester *verb. donatio 2. quest. 2.* Sed etiam post mortem testatoris, & legatoris ante acceptationem illius, ipsum legatum potest dimittere, quia ante huiusmodi acceptationem, nullum dominium acquiritur, nisi reuocabiliter, & imperfectè. ita Sancius *lib. 6. de matrimon. disp. 4. num. 2.*

16. Sic Clemens VIII. prohibuit Religiosis, ne largirentur munera: non tamen stante ea prohibitione eiusdem motus proprii Clementis VIII. aduersatur illi, nec contra illam, aut votum paupertatis peccat ille Religiosus, qui absque sui superioris licentia volentem sibi aliquid donare, rogat, eique suadet, vt donet consanguineo suo, vel alteri pauperi, quibus precibus motus ille id facit; maxime si ei dicat, Ea re domine non indigeo, si tibi placuerit, gratum mihi facies, si dederis tali, vel tali meo consanguineo, vel pauperi. Secus tamen dicendum est, si prius tacite, vel expressè acceptauit, & postea petit, ac rogat, vt detur suo consanguineo, vel alteri pauperulo, vt si Religiosus dicat, Gratulor, sed melius erit, vt demus meo consanguineo, quia in priori casu nihil acceptat, nec ex suo donat: in secundo post acceptationem iam aliquid donat ex suo contra votum, & prohibitionem. ita Sancius *tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 4. num. 7.* & Souza in libello, quo exposuit prædictum motum proprium Clementis VIII. *num. 73.* In Lusitania tamen putò non fuisse acceptum tale breue, & quamuis acceptum fuerit, doctrina Sancij procederet.

17. Infertur secundò, valere donationem inter virum, & vxorem, si coniux coniugi rem alienam, quam bona fide possidebat, putans esse suam, bona fide alteri coniugi donet; tunc enim non fit pauperior, cum rem alienam donet, quam tenebat restituere sublata ea bona fide; nec accipiens fit ditior, cum teneatur eam etiam restituere, sublata eadem bona fide, cum sibi constiterit fuisse alienam. nec refert, quòd vtræque coniux tam donans, quàm donatarius possint illam præscribere, & ratione huius præscriptionis possint fieri ditiores, & per

consequens fiat modò donator pauperior, & donatarius ditior, cum ille se priuet re, quam poterat tuta conscientia per præscriptionem acquirere, iste illam acquirat: nam id parum refert, cum tunc donator reuera non donet aliquid ex suo proprio patrimonio, nec hoc tam sit dare, quàm non acquirere: & aliud est dare ex suo, aliud acquirere ex non suo. ita docent optimè glossa in *l. sed etsi constanter, ff. de donat. inter virum, & vxorem, in verb. rebus, iuncto principio, & sine legi. & Sancius tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 4. n. 2.* Potest etiam casus intelligi, quando coniux donauit rem alienam alteri coniugi de licentia domini ipsius rei concedentis sibi liberam donandi facultatem, vt bene animaduertit Angelus *verb. donatio 3. num. 2.* Syluester *verb. donatio 2. quest. 1.* Tabiena *verb. donatio 3. quest. 2. num. 3.*

18. Infertur tertid, valere donationem inter virum, & vxorem, si vir erat prodigus, & bona sua, quæ prodigè erat consumpturus, donet vxori suæ, vel è contratio. quia licet coniux recipiens fiat ditior, non efficitur coniux donans pauperior, cum ea bona inutiliter esset expensurus. Sic cum Baldo docet Ioannes Lupus in *rubr. de donat. §. 47. sine.* Sancius *citatus num. 4.* quamuis dubitet Gregorius Lopez *l. 4. verb. son defendidus, tit. 1. part. 4.*

19. Infertur quartò, non valere donationem, si vir donet alteri tertio, rem vxoris, aut vxor rem viri, quia vxor fit pauperior, & vir donans fit ditior, cum ex ea donatione acquirat sibi naturalem obligationem, qua donatarius accipiens obligatur ad antidora, quæ obligatio antidoralis est pretio æstimabilis, sic Sancius *tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 4. num. 5.* Ioannes Lupus in *rubr. de donat. §. 47. n. 23.* & Bartolus in *l. 2. §. 1. ff. de donat.*

20. Infertur quintò, valere donationem, si coniux coniugi fructus ex prædio suo percipiendos donet, quia donans non fit pauperior; nam potius ex industria donatarij, quàm ex ipsa re fructus illi percipiuntur, iuxta *l. fructus percipiendo, ff. de usuris.* Sic docet Pinellus cum alijs, quos citat, ac sequitur *l. 2. part. 2. cap. 4. num. 5. C. de rescind. vendit.* Ioannes Garcia de *expensis, cap. 23. num. 21.* Sancius *tom. 1. lib. 6. de matrimon. disp. 4. num. 6.* quamuis oppositum sentiat glossa in *l. de fructibus 18. in fine, ff. de donat. inter virum, & vxorem.* Sed intelligenda est glossa de fructibus, qui percipi poterant mediocri, & ordinaria diligentia, quia respectu illorum censetur depauperatus donator, & illatum procedit de fructibus agri non ita frugiferi, qui magnas expensas, & industriam personalem requirunt, quia hi magis censentur fructus industriæ donatarij, quàm rei donatæ.

S V M M A R I V M.

In quo etiam quæritur, an valeat donatio inter virum, & vxorem, qui veri coniuges non sunt, sed putatiui tantum.

21 In quibus casibus valida sit donatio inter virum & vxorem. Primus est, inter Imperatorem, & Imperatricem, Regem, & Reginam, & n. 22.

23 Secundus est, quando donatarius non fit ditior, licet donator fiat pauperior, vt donatio sepultura causa.

24 An donatio, qua vnus coniux donat alteri redditus annuos ad dosandam capellam, vel ad altare

- 25 Quid si vir donet inualidè uxori, vel uxor viro censum, & ille, vel illa inutiliter expendat 20. teneatur restituere centum integra, an minus illa, qua inutiliter expensa sunt.
- 26 Valet donatio inter virum, & uxorem ad reficiendam domum temporis iniuria collapsas.
- 27 An valeat quando vir uxori, vel uxor viro donat ad donandum alteri tertio.
- 28 An donatio facta à viro uxori, vel ab uxore viro, valeat collata in tempus, quo alter obierit: nimirum sit maritus dicat, ve res fiat, vel donetur coniugi postquam ipse obierit.
- 29 Valet donatio inter virum, & uxorem, quando uxor donat aliquid viro ad consequendam dignitatem, vel honorem militarem.
- 30 Valet si constante matrimonio vir remittat uxori promissam sibi dotem.
- 31 Valet si vir remittat usuras licitas, qua sibi dabantur pro onere sustinendi matrimonium, dum tota dos, vel pars illius non soluebatur.
- 32 Valet similiter donatio inter virum, & uxorem, cum vir donat uxori aliquid annuale in alimenta, modo donatio non excedat fructus dotis.
- 33 Valet rursus, cum vir, & uxor sibi aliquid ad inuicem exily causa donant.
- 34 Item valet, si vnus coniux in adibus alterius gratis habiter, & vsus fuerit vestibus, vel animalibus illius.
- 35 An inter coniuges putatios valeat donatio in omnibus casibus, in quibus valet inter veros coniuges.
- 36 Si vterque coniux conscius impedimenti diuinentis in mala fide erat, potest in conscientia donationem alterius factam retinere, donec sisco per sententiam iudicis adiudicetur.
- 37 Quid quando solus coniux donans impedimenti nullitatis conscius erat.
- 38 Quid quando donatarius illud nouerat, & non donans.
- 39 Quid quando vterque coniux in bona fide erat, & impedimentum ignorabat.

21. **Q**UANTO adhuc prænnumerauerimus aliquos casus, in quibus valet statim donatio inter virum, & uxorem, & non sit necessarium expectare mortem donantis, vt donatio valida sit, adhuc restant multi, in quibus valida quoque est.

22. Primus est, si fiat inter Imperatorem, & Imperatricem, Regem, & Reginam. habetur expressè in l. penultima, ff. de donat. inter virum, & uxorem. docet Nauarrus in sum. lat. cap. 17. num. 149. Ludouicus Lopez lib. 2. de contractib. cap. 47. §. porro quoniam. Molina tom. 2. de iustit. disput. 289. §. in veteribus. Sancius lib. 6. de matrimonio, disp. 3. num. 1. Ratio est, quia contractus inter Imperiales, & Regales personas obtinent vim legis. Idem dicendum est, si fiat inter alios Principes absolutos, non agnoscentes Superiorem, vt optimè animaduertunt Molina, & Sancius inducti.

23. Secundus est, quando ex donatione coniux donatarius non fit ditior, licet donator fiat pauperior, quia iam videtur causa prohibitionis cessare; præcipua enim causa huius prohibitionis est, ne donatarius fiat ditior ex paupertate coniugis donantis. Cum enim donatarius ex tali donatione non fiat ditior, propriè non spoliatur alterum. habetur expressè in l. si sponsus §. vers. concessa donatio.

ff. de donat. inter virum, & uxorem; vbi concessa donatio sepulturæ causa, inter maritum, & uxorem valet, quia, vt ibidem lex ait, non videtur donatarius in illa re fieri locupletior, licet donator fiat pauperior, donatarius autem propriè ditior non fit ex sepultura donata. Nec refert, quòd donatarius sepulturam emeret, si ab altero coniuge ea sibi non donaretur, quia etsi coniux donatarius pauperior efficeretur, si illam emerat, non tamen idcirco factus fuit locupletior, eo quòd illam non emerit, quia illi, quibus sepulturæ donantur, nullum prouentum, nullam vtilitatem ex illis in vita sua accipiunt, & quia ita donantur, vt ob Dei seruitium, & obsequium etiam donentur: ita docet Sancius lib. 6. de matrimo. disp. 3. num. 2. tom. 1. patet ex l. 6. tit. 11. part. 4. ibi, Porque aquel aquieta las dan no se aproueche dellas en su vida: otro sy, por que son dadas en materia, que se toruan en seruicio de Dios.

Hinc infert Ioannes Lupus, quem sequitur Sancius modò allegatus, in rubric. de donat. §. 48. num. 2. valere similiter donationem, si coniux coniugi donaret redditus ad capellam dotandam, vel ad illuminandum templum oleo, & cera, quia ea donatio esset donatio ex causa pia. Mihi tamen, quidquid illi asserant, hoc non videtur, quia ea donatio tam sepulturæ, quàm redditus ad dotandam capellam, illuminandamque oleo, & cera, primò, & per se non fit Deo, Templo, & Ecclesiæ propter Deum, sed fit corpori coniugis defuncti, atque aded in honorem temporalem illius, licet per accidens resulter in prouentum spiritualem; vnde formaliter primò, & per se dici non potest donatio pia, seu ex causa pia: iam verò si sepultura sit eleuata è solo: in modum Mausolei, aut in loco digniori Ecclesiæ, non est dubitandum, is honor, qui resultat ex loco, & eminentia, ac nobilitate sepulturæ, esse quid temporale, & pretio æstimabile, emique, & vendi posse, vt diximus lib. 5. de translat. domin. per empr. & vendit. cap. 19. à num. 12. vsque ad 15. licet enim mortuis dare sepulturam, illosque sepelire gratis, opus pium sit, & officium pietatis; tamen sepelire maiori pompa, in nobiliori sepultura, negotium merè temporale est, & per accidens officium pietatis adnexum habet, vt ibidem diximus, & docet Sotus lib. 9. de iustit. q. 7. ad fin. art. 1. & Aragonius 2. 2. q. 100. de simonia. art. 4. fol. 800. col. 2. Rodriguez 2. p. summ. cap. 58. concl. 2. fol. 218. & praxis quotidiana probat. Quare opinio Sancij, & Ioan. Lupi solum sustineri poterit, quando donatio sepulturæ fuerit facta primò, & principaliter propter Deum coniugi pauperi, quia tunc sustineri poterit, tanquam opus pium exhibitum pauperi propter Deum: & quando sepultura ipsa fuerit ordinata, non quando fuerit magno pretio æstimabilis propter eminentiam, & dignitatem loci illius, quia tunc cum locus vendibilis sit, & cum magno pretio æstimetur, negati non potest, fieri pauperior donator, & donatarius ditior, quia si iste illam emeret, magno pretio ei staret, in quo locupletior manet: & si ille eam venderet, pro magno venderet pretio, in quo magna factus est pauperior: ita mihi videtur asserendum, quauis sciam, fidentis animi, & præsumptuosi hominis esse, velle iudicium suum sine auctore, tam grauib. auctoribus præponere; dixi tamen quod sentio, paratus sententiam mutare, si maior mihi ratio assignetur.

Si vir donet aliquid uxori, vel uxor viro, quod donatarij inutiliter expendant, valet donatio quoad id, quod inutiliter expensum est, nec tenetur

24.

25.

altero bona fide. *Tertio*, si coniux donans ignorabat nullitatem matrimonij, quam donatarius noverat. *Quarto*, quando uterque coniux in bona fide existerat, & impedimentum nullitatis protus ignorabat. & per omnes hos modos discutremus.

36. Si primo modo, id est, si uterque coniux in mala fide existerat, & conscius erat impedimenti nullitatis matrimonij, dicendum est, valere donationem pro foro conscientie, donec fisco petenti per sententiam iudicis applicetur: constat enim non posse tunc coniugem donatorem rem donatam reperere, sed posse fiscum sibi illam vindicare. patet ex *l. cum hic status 33. §. finali, in fine. ff. de donat. inter virum, & uxorem. ex l. 51. tit. 14. part. 5.* docet Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. num. 2.* & alij, quos ibi profert. & quamvis grauis difficultas sit, an hæc actio competat fisco, solum quando matrimonium est consummatum, an ante consummationem? dicendum tamen est, quoad forum poli, dum fisco donationem in iudicio non petit, & dum ei per iudicis sententiam res non adiudicatur, posse coniugem donatarium retinere rem donatam; nam tradens ex falsa causa falsitatis conscius censetur donare, & statim transferre dominium in donatarium, nisi hic iure aliquo talis acquisitionis dominij incapax sit: in hoc autem casu non est incapax, sed tantum in pœnam delicti matrimonij irriti datur actio fisco ad vindicandam rem donatam, quæ pœna non obligat, nisi post iudicis sententiam. ita Angelus *verb. donatio 3. num. 35.* Syluester *verb. donatio 2. q. 1. Summa Tabienl. verb. donatio 3. q. 3. n. 4.* Sancius citatus, & alij.

37. Si secundo modo, videlicet, quando solus coniux donans erat conscius impedimenti nullitatis matrimonij, & alter ignorabat illud, & in bona fide erat, tunc quidem si coniux conscius impedimenti, & in mala fide existens, rem aliquam donauit, vel legauit alteri coniugi bonæ fidei, valet donatio, & legatio. ita clarè disponitur in *l. finali ff. de legatis 1.* & tenet glossa in *l. qui contra. in verb. fisco. C. de incest. nupt.* & ibi omnes scribentes, ut testatur Costa in *c. si pater. part. 1. in verb. uxorem. num. 5.* Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* & Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. n. 3.* & ratio est, quia coniux bonæ fidei nullum commisit peccatum, neque culpam, & ubi non est culpa, cessat pœna; & aliunde non est incapax talis acquisitionis, ut modo diximus.

38. Si tertio modo, nimirum, quando donans impedimentum ignorabat, & donatarius illud nouerat, licet multi teneant non valere donationem illi factam à coniuge bonæ fidei, sed pertinere ad fiscum in pœnam peccati malæ fidei ipsius, quos refert Emanuel à Costa in *cap. si pater. de testam. 1. p. verb. uxorem. num. 11.* Merito tamen ipse ab alijs recedit *n. 14. 15. & 16.* docetque donationem esse nullam, non tamen pertinere ad fiscum, sed ad ipsum donatorem, & hæredes illius, ac proinde donationem ipsam donatori restituendam esse, illoque demortuo, illius hæredibus. idem docet etiam Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* Sancius *lib. 6. de matrimonio. disp. 2. n. 7.* patet ex *l. cum hic status 33. §. finali. vers. si quis sponsam. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* De legato autem idem dicendum est, atque de donatione, cum legatum nihil aliud sit, quam quedam donatio, *l. legatum 2. ff. de legatis 1.* Probaturque res in hunc modum, quia tam legatum, quam donatio in hoc casu ex errore, & falsa causa procedit, quia legator, vel donator existimat, legitimum esse matrimonium: nihil autem

magis contrarium consensui, ac libertati, quam error, *l. si quis per errorem. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Deinde, quia coniux donans ignarus erat delicti, & illius expertus: ergo non est æquum, ut ob delictum alterius propriis spoliatur bonis, vel in se, vel in suis hæredibus, & fisco applicentur.

Si quarto modo, id est, quando uterque coniux in bona fide erat, & tale impedimentum ignorabant, licet multi existiment valere donationem, & legatum inter illos, posse tamen donatorem id reuocare, cum postea rescuerit. quam opinionem tenet Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* vbi ait, ex coniecturis videndum esse, an valeat legatum, & in dubio inclinandum esse, ut valeat: tenet etiam Tabiena *verb. donatio 3. q. 3. num. 4. sine.* Syluester *verb. donatio 2. q. 1. Rosella eodem verbo 1. n. 36.* Angelus ibi, *verb. donatio 3. num. 5.* & alij, quos citat Sancius *num. 8.* Dicendum tamen est non valere tale legatum, & donationem, quod probatur ex ratione textus in *l. cum hic status. §. finali. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* vbi dicitur donationem factam à viro uxori putatiuæ non valere, sed redire ad donatorem, & ratio ibi redditur, quia non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit. Præterea, quia hæc donatio processit ex errore, qui consensum excludit: item, quia donatio inter coniuges est inualida, & solum morte donatoris confirmatur, & ideo potest coniux donatarius illam tuta conscientia retinere, donec expectet mortem donantis, ut confirmetur, ut dictum sæpè manet: ergo à fortiori hæc donatio inter coniuges putatiuos erit inualida, & nullum retinendi ius directæ nullitate matrimonij conferet, cum morte donantis non confirmetur: ita præter auctores, quos citauimus *num. 10.* docet Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. num. 9.* Panormitanus in *c. finali. num. 14. de donat. inter virum, & uxorem.* Emanuel à Costa in *c. si pater. de testam. 1. p. verb. uxorem. num. 18.* vbi etiam legatum irritum esse docet ob defectum voluntatis, & ad testatoris hæredes pertinere.

CAPVT XII.

An possint Prælati hæreditatem & legatum relictum monasterijs, & Ecclesijs suis licitè repudiare, & non acceptare absque solemnitate requisita à iure in alienatione Ecclesiasticarum rerum?

- 1 Ecclesiarum Rectores, & Superiores Ecclesiastici etiam Regulares possunt licitè, & validè legata, & res Ecclesiarum, & monasterijs suis relictae reicere, non acceptare absque solemnitate requisita à iure in alienatione Ecclesiasticarum rerum.
- 2 An post mortem legatoris, & testatoris possint licitè legata, & res testamento relictae repudiare, & non acceptare. Refertur prima opinio negans.
- 3 Præfertur affirmans, modo fiat ex causa, & quid si sine causa fiat, & n. 7.
- 4 Omnes leges, & constitutiones Principum secularium facta in fauorem Ecclesiarum sunt nulla, nisi à summo Pontifice approbentur.
- 5 An possint Prælati Regulares locales repudiare legitimas

altero bona fide. *Tertio*, si coniux donans ignorabat nullitatem matrimonij, quam donatarius noverat. *Quarto*, quando uterque coniux in bona fide existerat, & impedimentum nullitatis protus ignorabat. & per omnes hos modos discutremus.

36. Si primo modo, id est, si uterque coniux in mala fide existerat, & conscius erat impedimenti nullitatis matrimonij, dicendum est, valere donationem pro foro conscientie, donec fisco petenti per sententiam iudicis applicetur: constat enim non posse tunc coniugem donatorem rem donatam reperere, sed posse fiscum sibi illam vindicare. patet ex *l. cum hic status 33. §. finali, in fine. ff. de donat. inter virum, & uxorem. ex l. 51. tit. 14. part. 5.* docet Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. num. 2.* & alij, quos ibi profert. & quanvis grauis difficultas sit, an hæc actio competat fisco, solum quando matrimonium est consummatum, an ante consummationem? dicendum tamen est, quoad forum poli, dum fisco donationem in iudicio non petit, & dum ei per iudicis sententiam res non adiudicatur, posse coniugem donatarium retinere rem donatam; nam tradens ex falsa causa falsitatis conscius censetur donare, & statim transferre dominium in donatarium, nisi hic iure aliquo talis acquisitionis dominij incapax sit: in hoc autem casu non est incapax, sed tantum in pœnam delicti matrimonij irriti datur actio fisco ad vindicandam rem donatam, quæ pœna non obligat, nisi post iudicis sententiam. ita Angelus *verb. donatio 3. num. 35.* Syluester *verb. donatio 2. q. 1. Summa Tabienl. verb. donatio 3. q. 3. n. 4.* Sancius citatus, & alij.

37. Si secundo modo, videlicet, quando solus coniux donans erat conscius impedimenti nullitatis matrimonij, & alter ignorabat illud, & in bona fide erat, tunc quidem si coniux conscius impedimenti, & in mala fide existens, rem aliquam donauit, vel legauit alteri coniugi bonæ fidei, valet donatio, & legatio. ita clarè disponitur in *l. finali ff. de legatis 1.* & tenet glossa in *l. qui contra. in verb. fisco. C. de incest. nupt.* & ibi omnes scribentes, ut testatur Costa in *c. si pater. part. 1. in verb. uxorem. num. 5.* Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* & Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. n. 3.* & ratio est, quia coniux bonæ fidei nullum commisit peccatum, neque culpam, & ubi non est culpa, cessat pœna; & aliunde non est incapax talis acquisitionis, ut modo diximus.

38. Si tertio modo, nimirum, quando donans impedimentum ignorabat, & donatarius illud nouerat, licet multi teneant non valere donationem illi factam à coniuge bonæ fidei, sed pertinere ad fiscum in pœnam peccati malæ fidei ipsius, quos refert Emanuel à Costa in *cap. si pater. de testam. 1. p. verb. uxorem. num. 11.* Merito tamen ipse ab alijs recedit *n. 14. 15. & 16.* docetque donationem esse nullam, non tamen pertinere ad fiscum, sed ad ipsum donatorem, & hæredes illius, ac proinde donationem ipsam donatori restituendam esse, illoque demortuo, illius hæredibus. idem docet etiam Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* Sancius *lib. 6. de matrimonio. disp. 2. n. 7.* patet ex *l. cum hic status 33. §. finali. vers. si quis sponsam. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* De legato autem idem dicendum est, atque de donatione, cum legatum nihil aliud sit, quam quædam donatio, *l. legatum 2. ff. de legatis 1.* Probaturque res in hunc modum, quia tam legatum, quam donatio in hoc casu ex errore, & falsa causa procedit, quia legator, vel donator existimat, legitimum esse matrimonium: nihil autem

magis contrarium consensui, ac libertati, quam error, *l. si quis per errorem. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Deinde, quia coniux donans ignarus erat delicti, & illius expertus: ergo non est æquum, ut ob delictum alterius propriis spoliatur bonis, vel in se, vel in suis hæredibus, & fisco applicentur.

Si quarto modo, id est, quando uterque coniux in bona fide erat, & tale impedimentum ignorabant, licet multi existiment valere donationem, & legatum inter illos, posse tamen donatorem id reuocare, cum postea rescuerit. quam opinionem tenet Molina *tom. 1. de iustit. disp. 200.* ubi ait, ex coniecturis videndum esse, an valeat legatum, & in dubio inclinandum esse, ut valeat: tenet etiam Tabiena *verb. donatio 3. q. 3. num. 4. sine.* Syluester *verb. donatio 2. q. 1. Rosella eodem verbo 1. n. 36.* Angelus ibi, *verb. donatio 3. num. 5.* & alij, quos citat Sancius *num. 8.* Dicendum tamen est non valere tale legatum, & donationem, quod probatur ex ratione textus in *l. cum hic status. §. finali. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* ubi dicitur donationem factam à viro uxori putatiuæ non valere, sed redire ad donatorem, & ratio ibi redditur, quia non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit. Præterea, quia hæc donatio processit ex errore, qui consensum excludit: item, quia donatio inter coniuges est inualida, & solum morte donatoris confirmatur, & ideo potest coniux donatarius illam tuta conscientia retinere, donec expectet mortem donantis, ut confirmetur, ut dictum sæpè manet: ergo à fortiori hæc donatio inter coniuges putatiuos erit inualida, & nullum retinendi ius directa nullitate matrimonij conferet, cum morte donantis non confirmetur: ita præter auctores, quos citauimus *num. 10.* docet Sancius *tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 2. num. 9.* Panormitanus in *c. finali. num. 14. de donat. inter virum, & uxorem.* Emanuel à Costa in *c. si pater. de testam. 1. p. verb. uxorem. num. 18.* ubi etiam legatum irritum esse docet ob defectum voluntatis, & ad testatoris hæredes pertinere.

CAPVT XII.

An possint Prælati hæreditatem & legatum relictum monasterijs, & Ecclesijs suis licitè repudiare, & non acceptare absque solemnitate requisita à iure in alienatione Ecclesiasticarum rerum?

- 1 Ecclesiarum Rectores, & Superiores Ecclesiastici etiam Regulares possunt licitè, & validè legata, & res Ecclesiarum, & monasterijs suis relictas recipere, non acceptare absque solemnitate requisita à iure in alienatione Ecclesiasticarum rerum.
- 2 An post mortem legatoris, & testatoris possint licitè legata, & res testamento relictas repudiare, & non acceptare. Refertur prima opinio negans.
- 3 Præfertur affirmans, modo fiat ex causa, & quid si sine causa fiat, & n. 7.
- 4 Omnes leges, & constitutiones Principum secularium facta in fauorem Ecclesie, sunt nulla, nisi à summo Pontifice approbentur.
- 5 An possint Prælati Regulares locales repudiare legitimas

sanct. Eccles. non obstat, inquam, quia etiam si ibi cederetur expressè hoc privilegium Ecclesie per Principes seculares (de quo dubitatur) adhuc poterunt Prælati, & Rectores Ecclesiastici huic privilegio, & favori concessò à Principibus secularibus ex causa renuntiare, ut suprà dictum manet: & ratio est, quia omnes leges, & constitutiones Principum secularium etiam in favorem, & utilitatem Ecclesie factæ, sunt nullæ, & nullius vigoris, nisi à summo Pontifice, & iure Pontificio approbentur, ut constat ex *e. Ecclesia sancta Maria. de constitut. in 6.* hæc autem lex nullibi in iure canonico approbata reperitur.

5. Et idem dicendum est de Prælatibus etiam localibus Religionum, repudiantibus legitimis Religiosorum, aut bonis donatis, vel hæreditati, monasteriis, conventibus, & collegiis, quibus præsumunt, relictis; nam si absque causa legitima id faciant, peccabunt non solum contra charitatem, quia impediunt bonum monasteriorum suorum, sed etiam contra iustitiam ratione officij: ex officio enim tenentur de iustitia, bona monasteriis suis procurare, si illius sint capacia; ex defectu tamen bonorum non tenentur ad restitutionem, nec tenentur petere elemosynas, ut restituant: si tamen bona aliqua habeant considerabilia, quorum usus ex permissione Religionis illis concedatur, tenentur per huiusmodi usum, relinquendo, & dimittendo illum monasterio suo modo satisfacere, ut diximus *tom. 2. Decalogi, lib. 7.* ubi de furtis Religiosorum egimus. In hoc tamen tenentur Prælati Regulares locales sequi dispositionem suarum constitutionum.

6. Sed quoniam oportet hanc materiam exhaustire, rogabis, quæ causæ iustæ excusare possint Prælatos Religionum Regulares, & alios Ecclesiasticos non Regulares ab huiusmodi non acceptatione? In primis causa legitima excusandi illos esse poterit magna difficultas in recuperandis huiusmodi bonis Ecclesiis, & monasteriis relictis, & legitimis Religiosorum. Summa paupertas aliorum cohæredum religiosi, de cuius legitima agitur, est nulla, aut perexigua indigentia monasterij. Item infamia aliqua, qua Religio aliqua iam notetur, avaritiæ, & nimia libidine acquirendi, ac excutiendam enim, & detergendam hanc labem, iustam causam habent superiores non acceptandi tam legitimas suorum Religiosorum, quàm hæreditates, & legata sibi testamento relictæ, quàm donationes, quæ illorum monasteriis fiant. Debent tamen Superiores in hoc negotio prudenter se gerere, quia negotium est valde periculosum.

7. Ita se habent huiusmodi opiniones: utraque est valde probabilis: istam secundam iudicio probabilior. fundamenta primæ iam ex dictis soluta manent.

8. Rogabis etiam ad plenam doctrinam huius rei, an possit debitor licite, & valide repudiare, seu non acceptare donationem aliquam, seu legatum sibi testamento relictum in fraudem creditorum suorum?

Respondeo primò, affirmatiuè, patet ex *reg. non fraudantur 177. ff. de regul. iur. in 6.* ibi, non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitoribus, sed cum quid de bonis diminuitur. patet etiam ex *l. qui autem 6. ff. que in fraudem creditorum, ibi, noluit enim acquirere, non vero suum patrimonium diminuisse.* ita docet Sancius *tom. 1. de matrimo. lib. 6. disp. 4. n. 3.* & quos allegat. Ratio est, quia talis debitor nihil alienat, cum nihil acquirerit: ius enim hæreditatem adeundi, & acceptandi legati, antequam acceptetur, non est in nostris bonis, ut deci-

ditur in *l. pretia rerum, ff. ad legem falcidiam*; sed tantum definit acquirere. Et quamvis legatum particulare, v. c. hoc prædium, hæc domus, (idem de donatione) in specie, seu in individuo relicto, aut donato statim post mortem legatoris transeat in dominium legatarij, tamen transit ad dominium illius sub tacita conditione, si ab illo acceptetur, & non repudietur, unde cum postea repudiatur, fingitur à iure non esse acquisitum dominium. ita glossa ad *citata m. l. qui autem. verb. legatum.* & ibi Bartolus paulò post principium.

Aliqui verò Doctores hoc temperant, ut possit debitor repudiare hæreditatem, vel legatum, quando merè personalis est debitor: secus quando bona illius sunt debito hypothecata: ita limitant Ancharanus, & Socinus, quos refert, sed non sequitur, Tello ad *l. 4. Tauri. num. 55.* meritò tamen hanc limitationem non admittit Tello *ibi, num. 57. & 60.* Baldus, & Ioannes Lupus, quos ibi citat.

Alij limitant, nisi repudiatio fiat post condemnationem delicti ad summam aliquam pecuniariam, tunc enim, aiunt, invalidè repudiatur in fraudem creditorum, & huius condemnationis. Sic limitat Gregorius Lopez *l. 12. p. 5. tit. 10. verb. Engañosa mente.* Sed contrarium tenendum cum Sancio citato, & cum Tello *dicta l. 4. Tauri. num. 60. sine.* quia potiori privilegio gaudent creditores habentes hypothecas, in quorum præiudicium potest debitor, validè repudiare: nam ex delicto sola obligatio personalis absque vlla hypotheca confurgit. Nec obstat, quòd Gregorius Lopez citatus dicat, ita pronuntiatum fuisse in supremo Senatu in quadam contingencia casus, quia sententia Senatus non efficit legem; imò nec sæpe sententia Principis, teste Covarruvia in *4. Decret. 2. p. 7. §. 4. n. 15.* quia magistratus electi à Principe ad ius dicendum, non possunt inducere stylum, legemque facere contra ius.

Alij limitant, ac temperant, nisi facta sit condemnatio ad fiscum applicanda; sed oppositum planè est verius, & probabilius, ut benè animadvertit Sancius *tom. 1. de matrimo. lib. 6. disp. 4. num. 8.* nam si hæreditas potest validè repudiari in fraudem creditorum, à fortiori in fraudem fisci, tractat enim de damno vitando; causa verò fisci tractat de lucro captando ex pœna, & creditor privatus potioris est iuris, quàm fiscus, meliorisque conditionis; cum fiscus pœnam solam exigat, & creditor privatus debitum in se, & in re, *l. 1. C. pœn. fiscalib. creditor. præferri.*

Respondeo etiam secundò, ad dubium *num. 8.* tactum, illos non facere illicitè, id est, contra iustitiam, repudiando huiusmodi legata in fraudem creditorum, cum solum teneatur ex iustitia non diminuire bona acquisita in creditorum fraudem; non autem acquirere non acquisita: peccant tamen contra charitatem, quia cum facile possent obviare damno creditorum suorum acceptando, nolunt ei obviare, peccant, inquam, contra charitatem, nisi aliunde habeant iustam, & rationabilem causam excusantem.

CAPVT XIII.

De sponsalitia largitate, utrum ea, quæ socer, & maritus mittunt sponsæ, censeantur donata. Quid de annulis, vestibus, &c.

¹ Quid sit sponsalitia largitas, & quæ sit illius natura.
² Sponsa

sanct. Eccles. non obstat, inquam, quia etiam si ibi concederetur expresse hoc privilegium Ecclesie per Principes seculares (de quo dubitatur) adhuc poterunt Prælati, & Rectores Ecclesiastici huic privilegio, & favori concessio à Principibus secularibus ex causa renuntiare, ut supra dictum manet: & ratio est, quia omnes leges, & constitutiones Principum secularium etiam in favorem, & utilitatem Ecclesie factæ, sunt nullæ, & nullius vigoris, nisi à summo Pontifice, & iure Pontificio approbentur, ut constat ex c. Ecclesia sancta Maria. de constitut. in 6. hæc autem lex nullibi in iure canonico approbata reperitur.

5. Et idem dicendum est de Prælati etiam localibus Religionum, repudiantibus legitimis Religiosorum, aut bonis donatis, vel hæreditati, monasteriis, conventibus, & collegiis, quibus præsumunt, relictis; nam si absque causa legitima id faciant, peccabunt non solum contra charitatem, quia impediunt bonum monasteriorum suorum, sed etiam contra iustitiam ratione officij: ex officio enim tenentur de iustitia, bona monasteriis suis procurare, si illius sint capacia; ex defectu tamen bonorum non tenentur ad restitutionem, nec tenentur petere elemosinas, ut restituant: si tamen bona aliqua habeant considerabilia, quorum usus ex permissione Religionis illis concedatur, tenentur per huiusmodi usum, relinquendo, & dimittendo illum monasterio suo modo satisfacere, ut diximus tom. 2. Decalogi, lib. 7. ubi de furtis Religiosorum egimus. In hoc tamen tenentur Prælati Regulares locales sequi dispositionem suarum constitutionum.

6. Sed quoniam oportet hanc materiam exhaustire, rogabis, quæ causæ iustæ excusare possint Prælatos Religionum Regulares, & alios Ecclesiasticos non Regulares ab huiusmodi non acceptatione? In primis causa legitima excusandi illos esse poterit magna difficultas in recuperandis huiusmodi bonis Ecclesiis, & monasteriis relictis, & legitimis Religiosorum. Summa paupertas aliorum cohæredum religiosi, de cuius legitima agitur, est nulla, aut perexigua indigentia monasterij. Item infamia aliqua, qua Religio aliqua iam notetur, avaritiæ, & nimia libidine acquirendi, ac excutiendam enim, & detergendam hanc labem, iustam causam habent superiores non acceptandi tam legitimas suorum Religiosorum, quàm hæreditates, & legata sibi testamento relictæ, quàm donationes, quæ illorum monasteriis fiant. Debent tamen Superiores in hoc negotio prudenter se gerere, quia negotium est valde periculosum.

7. Ita se habent huiusmodi opiniones: utraque est valde probabilis: istam secundam iudicio probabilior. fundamenta primæ iam ex dictis soluta manent.

8. Rogabis etiam ad plenam doctrinam huius rei, an possit debitor licite, & valide repudiare, seu non acceptare donationem aliquam, seu legatum sibi testamento relictum in fraudem creditorum suorum?

Respondeo primò, affirmatiuè, patet ex reg. non fraudantur 177. ff. de regul. iur. in 6. ibi, non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitoribus, sed cum quid de bonis diminuitur. patet etiam ex l. qui autem 6. ff. que in fraudem creditorum, ibi, noluit enim acquirere, non vero suum patrimonium diminuire. ita docet Sancius tom. 1. de matrimo. lib. 6. disp. 4. n. 3. & quos allegat. Ratio est, quia talis debitor nihil alienat, cum nihil acquirerit: ius enim hæreditatem adeundi, & acceptandi legati, antequam acceptetur, non est in nostris bonis, ut deci-

ditur in l. pretia rerum, ff. ad legem falcidiam; sed tantum definit acquirere. Et quamvis legatum particulare, v. c. hoc prædium, hæc domus, (idem de donatione) in specie, seu in individuo relicto, aut donato statim post mortem legatoris transeat in dominium legatarij, tamen transit ad dominium illius sub tacita conditione, si ab illo acceptetur, & non repudietur, unde cum postea repudiatur, fingitur à iure non esse acquisitum dominium. ita glossa ad citatam l. qui autem. verb. legatum. & ibi Bartolus paulò post principium.

Aliqui verò Doctores hoc temperant, ut possit debitor repudiare hæreditatem, vel legatum, quando merè personalis est debitor: secus quando bona illius sunt debito hypothecata: ita limitant Ancharanus, & Socinus, quos refert, sed non sequitur, Tello ad l. 4. Tauri. num. 55. meritò tamen hanc limitationem non admittit Tello ibi, num. 57. & 60. Baldus, & Ioannes Lupus, quos ibi citat.

Alij limitant, nisi repudiatio fiat post condemnationem delicti ad summam aliquam pecuniariam, tunc enim, aiunt, inualidè repudiatur in fraudem creditorum, & huius condemnationis. Sic limitat Gregorius Lopez l. 12. p. 5. tit. 10. verb. Engañosa mente. Sed contrarium tenendum cum Sancio citato, & cum Tello dicta l. 4. Tauri. num. 60. sine. quia potiori privilegio gaudent creditores habentes hypothecas, in quorum præiudicium potest debitor, validè repudiare: nam ex delicto sola obligatio personalis absque vlla hypotheca confurgit. Nec obstat, quòd Gregorius Lopez citatus dicat, ita pronuntiatum fuisse in supremo Senatu in quadam contingencia casus, quia sententia Senatus non efficit legem; imò nec sæpe sententia Principis, teste Covarruvia in 4. Decret. 2. p. 7. §. 4. n. 15. quia magistratus electi à Principe ad ius dicendum, non possunt inducere stylum, legemque facere contra ius.

Alij limitant, ac temperant, nisi facta sit condemnatio ad fiscum applicanda; sed oppositum planè est verius, & probabilius, ut benè animadvertit Sancius tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 4. num. 8. nam si hæreditas potest validè repudiari in fraudem creditorum, à fortiori in fraudem fisci, tractat enim de damno vitando; causa verò fisci tractat de lucro captando ex pœna, & creditor priuatus potioris est iuris, quàm fiscus, meliorisque conditionis; cum fiscus pœnam solam exigat, & creditor priuatus debitum in se, & in re, l. 1. C. pen. fiscalib. creditor. præferri.

Respondeo etiam secundò, ad dubium num. 8. tactum, illos non facere illicitè, id est, contra iustitiam, repudiando huiusmodi legata in fraudem creditorum, cum solum teneatur ex iustitia non diminuire bona acquisita in creditorum fraudem; non autem acquirere non acquisita: peccant tamen contra charitatem, quia cum facile possent obviare damno creditorum suorum acceptando, nolunt ei obviare, peccant, inquam, contra charitatem, nisi aliunde habeant iustam, & rationabilem causam excusantem.

CAPVT XIII.

De sponsalitia largitate, utrum ea, quæ socer, & maritus mittunt sponsæ, censeantur donata. Quid de annulis, vestibus, &c.

1. Quid sit sponsalitia largitas, & quæ sit illius natura.
2. Sponsa

- 2 Sponsalitia largitas hodie habet hanc tacitam conditionem intrinsecam, si sequatur matrimonium, & per copulam habitam perficiatur.
- 3 Si expressis verbis sponsus, & sponsa conuenerunt, ne iocalia, & dona missa ad donantem redeant, statim sunt donatarij.
- 4 Quid, quando dona sponsalitia simpliciter missa sunt ab sponso sponsa, vel è contrario absque ullo pacto, an censeantur missa sub tacita conditione, si sequatur matrimonium.
- 5 Quid si matrimonium non sequatur ob culpam solius donatoris, vel solius donatarij.
- 6 Quid si casu aliquo, aut per ingressum Religionis non sequatur.
Et quid si tunc precassit osculum, quod sponsus dedit sponsa. *ibid.*
- 7 Quid quando sponsa misit sponso vestes, aut iocalia, an aliquid tunc acquirat sponsus per osculum, & n. 8.
- 8 Quid si oscula precedant, vel subsequantur munerum missionem.
- 10 An si sponsa non sit virgo, sed pro tali communiter reputetur, acquirat per osculum sponsalitiã largitatem.
Refertur opinio negans. ibid.
- 11 Refertur secunda affirmans.
- 12 Secunda probabilior.
- 13 Quid si oscula dentur ante inita sponsalitia, an tunc acquirat sponsa aliquid sponsalitiã largitatis.
- 14 Quid si oscula dentur post iam inita sponsalitia, sed conditionatè ante conditionis euentum.
- 15 Quid de amplexu dato post inita sponsalitia.
- 16 An, ut sponsa lucretur dimidietatem sponsalitiã largitatis per osculum, & totam per copulam, requiratur ex parte sponsi animus donandi.
- 17 Vtrum valida sit donatio sponsalitiã largitatis, si excedat summam, quæ sine insinuatione donari non potest.
- 18 An leges loquentes de sponsalitiã largitate procedant in foro conscientie.
- 19 An valida sit donatio sponsalitiã, quando sponsa nullam dotem secum tulit, & n. 20.
- 21 An quando arrha, & sponsalitiã largitas interueniunt in matrimonio consummato per mortem mariti, vxor utrumque acquirat, & n. 22.

Hæc materia pertinet ad donationem nam sponsalitiã largitas nihil aliud est, quàm donatio facta inter sponfos de futuro, causa & spe ineundi matrimonij. Ita Sancius *tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 1. num. 1. & disp. 18. num. 1.* & communiter Doctores. Natura huius donationis est, ut ubi sit pactum inter sponsum, & sponsam, ne ad donantem ullo casu res donatæ redeant, statim irrevocabiliter ad donatarium pertineant, quamvis nec copula, nec osculum intercedat, & eius culpa matrimonium effectum non habeat, ut constat ex *l. 1. vers. igitur ff. de donat. & l. si mater, C. de donat. ante nuptias.*

2. Vbi nullum initur pactum, olim reputabatur donatio simplex, & pura, & minimè conditionata, & statim erat irrevocabilis: hodie habet tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, atque per copulam perficiatur. Prima pars habetur in *l. 1. vers. igitur ff. de donat. & l. 2. & l. si filia, & l. si tibi, C. de donat. ante nuptias.* Secunda pars, quod hodie habeat tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, & per copulam perficiatur, habetur expressè in *l. cum veterum, C. de donat. ante nuptias, & l. 3. titul. 11. part. 4.* unde secuto matrimonio firma, & pura re-

manet, quia purificatur conditio. ita Sancius *tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 18. num. 2. & disp. 19.* Molina *tom. 2. de iustit. tract. 2. disp. 290. in ius.* Antonius Gomez *ad leg. 52. Tauri, num. 2.*

3. Ex quo sequitur, si expressis verbis sponsus, & sponsa conuenerunt, ne iocalia, & dona missa ad donantem redeant, statim pertinere ad donatarium, siue sequatur, siue non sequatur matrimonium, etiam culpa alicuius, ut constat ex citata *l. 1. vers. igitur ff. de donat. & ex l. si mater, C. de donat. ante nuptias, & docet Sancius lib. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 18. num. 1. conclus. 1.* quia verba, & pactum conuentum seruandum est.

4. Sequitur etiam, si simpliciter ea dona missa sunt ab sponso sponsa, vel è contrario, nulla facta mentione donationis, nec alicuius conventionis, censeantur missa ornamenti causa, sub tacita conditione, si sequatur matrimonium; unde non secuto, redibunt munera ad donantem: in dubio autem censeantur ea munera, & iocalia, quæcumque illa sint, siue annuli, siue vestes, missa, & tradita causa ornamenti sub prædicta tacita conditione, si matrimonium sequatur, non autem animo simpliciter donandi: ita docet Iulius Clarus *lib. 4. sent. 5. donatio. quest. 10. num. 1.* Alexander *const. 155. n. 10. lib. 7.* Corneus *const. 65. lib. 3.*

5. Si matrimonium non sequatur, tunc distinguendum est: aut enim non sequitur ob solius donatoris culpam; aut ob solius culpam donatarij; aut secutum fuit matrimonium, sed non fuit copula consummatum; vel casu aliquo, vel morte alicuius contrahentis secutum non fuit. Si ob solius culpam donantis non fuit matrimonium secutum, vel ob eandem illius culpam non fuit consummatum; tunc quidem siue donans sit sponsus, siue sponsa, perdit munera missa, & sponsalitiã largitatem, fiuntque statim accipientis; & si ille, cuius culpa matrimonium non fuit sequutum, consummatumque aliquid acceperat, tenetur illud integrè donatori restituere iuxta valorem temporis, quo accepit, si vsu consumptum fuerit: si autem extat non consumptum, tenetur illud, ut extat restituere; & non sufficiet restituere valorem illius, iuxta tempus, in quo illud accepit: insuper, si aliquid promissit, tenetur illud soluere. Si verò ob donatarij culpam matrimonium non fuerit secutum, aut non fuerit consummatum, tenetur restituere donanti, quod ab ipso accepit. hæc omnia habentur expressè in *l. cum veterum, C. de donat. ante nuptias, docent Sancius tom. 1. de matrimon. lib. 6. disp. 18. num. 3.* Antonius Gomez *ad l. 52. Tauri, num. 1. & sequentibus, & alij communiter cum Molina, quem statim citabo.*

6. Si casu aliquo, vel morte alicuius sponsi, vel propter ingressum Religionis matrimonium non fuit secutum, aut copula non fuit consummatum: tunc quidem si sponsa ab sponso ea iocalia munera, sponsalitiãque largitatem accepit, osculumque intercessit, acquirat sponsa ratione osculi, (de amplexibus dicemus infra *num. 15.*) solam dimidiam partem sponsalitiã largitatis missæ: alteram autem dimidiam tenetur restituere hæredibus sponsi, si mortuus est, vel ipsi sponso, si adhuc viuit. ita Sancius citatus *dist. num. 3.* Antonius Gomez *ad dict. l. 52. Tauri, num. 8.* Molina *tom. 2. de iustit. disp. 290. §. quando autem.* Cynus in *l. si ab sponso, C. de donat. ante nuptias, in fine.* Ioannes Lupus in *rubr. de donat. §. 3. sine.*

7. Si verò sponsa donauerat, & miserat sponso, nihil prædictæ sponsalitiã largitatis acquirat sponsus per osculum ei datum ab sponsa, sed tenebitur omnia

omnia integrè sponsæ restituere, vt habetur expresse in l. si ab sponso. C. de donat. ante nuptias. § l. 3. tit. 11. part. 4. docentque auctores modò inducti. & ratio est, quia sponsus ob oscula, & amplexus sponsæ nihil amittit: ac sponsa vlla ruborem, ac verecundiam, quæ patitur, non ita facîle postea nubet hoc matrimonio non secuto: maior enim honestas requiritur in feminis, quàm in viris.

8. Ex dictis infertur, donante sponso iocalia sponsæ, & similiter sponsa sponso, si casu, vel morte, vel ingressu Religionis, vel amissione alterius oculi sponsæ, non sequatur matrimonium, vel eo per mortem dissoluto ante consummationem, si osculum intercessit, restituenda esse sponsæ integra iocalia, quæ dedit, ipsam autem solam teneri restituere dimidiam partem acceptorum: quia sponsus propter osculum nihil acquirit, ac proinde integra iocalia restituit; sponsæ autem osculo dimidiam tantum partem acquirit; quare solam alteram dimidiam teneri restituere. ita Cyrus in dicta l. si ab sponso. C. de donat. ante nuptias, in fine. & Ioannes Lupus in rubr. de donat. § 3. in fine, & alij producti.

9. Quod intelligendum est, siue oscula præcedant, siue subsequantur missionem munerum iocalium, & vestium, modò post iam inita sponsalia deneur, vt bene animaduertit Sancius tom. 1. de matrimonio. lib. 6. disp. 28. num. 5. Antonius Gomez ad dictam l. 52. Tauri. num. 6. Matienzo lib. 5. recopil. tom. 2. § 4. glossa 3. num. 1. Azuvedo eadem l. 4. num. 13. Barbosa ff. solutio matrimonio. 2. part. n. 112. & ratio est, quia utroque casu sponsa ruborem, & damnum supra relatatum patitur.

10. Vtrum autem si sponsa non sit virgo, sed sponsus talem esse existimet, & pro tali communiter reputetur, hanc sponsalitia largitatem per osculum modo supra dicto acquirat, est gravis questio, circa quam partita est opinio.

Prima negat, hanc tenent multi, quos citat, sed non sequitur Sancius tom. 1. lib. 6. de matrimonio. disp. 27. num. 6. qui loquentes de arthas, quæ dantur sponsis, & vxoribus in præmium virginitatis, asserunt, non posse eas vxores retinere, sed teneri illas restituere, si virgines non sint; licet pro talibus reputentur ab sponso; & communiter valet argumentum de arthas ad munera sponsalitiæ largitatis, ob eandem rationem, vt deducitur ex Sancio citato disp. 8. num. 5. in fine. & hi sunt Ioannes Lupus in rubr. de donat. § 12. num. 1. Gomez Arias l. 49. Tauri. num. 8. Cordub. in sum. quest. 135. Ludouicus Lopez 1. part. Instru. cap. 76. § præterea consequenter. Veiga lib. 1. summa casu 387. Rodriguez tom. 1. sum. in 2. edit. cap. 208. num. 12. Probatur hæc opinio primo, quia tam arthas, quàm sponsalitiæ largitates dantur in virginitatis præmium, vt patet ex l. rer vxoris. C. de donat. inter virum, & vxorem, ibi, quia pudicitia præmio cessit.

Secundo, quia in contractu artharum solet dici à marito sponsæ: Et huiusmodi arthas tibi do ratione tuæ virginitatis. Tertio, quia tam donatio artharum, quàm donatio sponsalitiæ largitatis procedit ex errore, & falsa causa, qua sponsus sponsam virginem esse putabat; si enim nosset, virginem non esse, non eam duceret, nec ei aliquid donaret: error autem tollit consensum, nihil enim magis contrarium est libero consensui, quàm error, l. nihil. ff. de reg. iuris. Cum ergo causa finalis vtriusque donationis, tam artharum, quàm sponsalitiæ largitatis, sit virginitas, sequitur, vt deficiente causa finali, donatio sit nulla, & per consequens, vt non

possit sponsa, quæ non est virgo, licet pro tali reputetur, in conscientia prædictam donationem retinere.

Secunda opinio affirmat, hanc tenet, loquendo de arthas, Sancius lib. 6. de matrimonio disp. 27. num. 4. loquendo vero de sponsalitiæ largitate, docet ibi disp. 28. n. 5. in fine, vbi questionem excitat, & remittit se pro resolutione illius ad dictam disp. 27. num. 4. De arthas etiam loquendo docet Gregorius Lopez l. 87. vers. segun fuero. tit. 18. part. 3. § l. 1. verb. en España, ad finem, tit. 11. part. 4. Antonius Gomez ad l. 52. Tauri. num. 13. Vnde multi Doctores dicunt, dari huiusmodi arthas (idem dicerent de largitatibus sponsalitiæ) in præmium pudicitie virginalis, vel vidualis; & hi sunt Contrarias in c. officij. n. 4. de testam. § 2. variat. cap. 6. num. 7. & Gutierrez prædicar. q. 124. n. 20.

Probatur primo, quia licet scilicet ponant in instrumentis publicis, maritos vxoribus, & sponso sponso arthas constituere in præmium illarum pudicitie virginalis, vel vidualis; attamen ea verba sunt verba communia, & apposita ad ornatum scripturæ, non tanquam forma contractus, & causa finalis illius. nam in l. 85. tit. 18. part. 3. vbi describitur forma instrumenti donationis artharum, non continentur ea verba, quæ communiter à tabellionibus apponi solent, in honorem virginitatis, sed tantum apponuntur hæc, ratione matrimonij, aut nuptiarum: vnde ea, quæ non est virgo, talis tamen publice reputatur, non tenetur eas in conscientia restituere; quam ob rem bene animaduertit Vallascus tom. 1. consult. 16. num. 6. & consult. 2. num. 4. ex imperitia Notarij præuenire, ea verba in publicis instrumentis apponi, cum arthas dantur in compensationem dotis, & honoris mulieris, & causam formalem esse ad sustinendam eum honore vidualis vitam, in qua præsumitur permansura post mortem mariti arthas promittentis. In d. Molina tom. 2. de iustit. disp. 432. § dubium est quæ ob causam, tandem fatetur ad nullam causam reducendam esse donationem artharum, præterquam ad honorem, & liberalitatem viri; & ideo quauis esset virginitas, permansura ac valet donatio, nec tenetur vxor in conscientia quæ virgo non est, & vt talis reputatur, arthas isto restituere.

Probatur secundo, quia valet donatio vbi non datur error in principali causa donationis, sed in aliquibus circumstantiis, licet illæ tales sint, vt si cognitæ essent, donator non donaret, immodò vellet, donationem non valere: ergo error in circumstantia virginitatis non vitiat donationem artharum, aut sponsalitiæ largitatis, licet si cognitæ essent, non fieret talis donatio, vt docet Sancius tom. 1. de matrimonio. disp. 27. num. 4. in fine, vbi etiam expresse loquitur de sponsalitiæ largitate, quia nullo iure probatur dari ob sponsæ virginitatem.

Probatur tertio, quia, si quis paupertate motus donet alicui elemosynam, ignorans eum esse diuitem, aut infidelem, quod si sciret, non daret, & vellet talem elemosynam esse nullam, valet donatio, vt alibi diximus: ergo etiam in casu præfati valebit, etiam si talis virginitas non demer.

Probatur vltimo, quia alioquin informaretur sponsa, quæ virgo non est, sed talis communiter reputatur, si teneretur largitatem sponsalitiæ in conscientia restituere: nemo autem tenetur se infamare, aut peccatum suum secretum manifestare.

Quod intelligendum est, quando donatio spon-
salitæ largitatis fuit valida, si enim inualida fuit,
quia, v. g. post consummatum matrimonium fuit
facta, tunc solum morte donantis coniugis confir-
maretur, & vtrumque compararet vxor, & arthas,
& iocalium donationem, quia in l. 52. *Tauri*, ser-
mo expressè est de donatione valida spon-
salitæ largitatis; quam ob rem, quando inualida est, se-
quitur naturam aliarum donationum inter coniu-
ges, quæ morte confirmantur: nec lex aliqua pro-
hibet harum donationum acquisitionem simul cum
arthas acquisitam, ita vltra Sancium inductum
Barbosa ff. *soluta matrimonio*. 3. part. rubric. 2.
num. 112.

22. Vxori autem, aut illius hæredibus semel eligen-
tibus arthas, non licet postea variare, quod patet
ex l. *serui electione*, in principio. ff. de legatis 1. &
l. *apud Aufidium* 20. ff. de opt. legat. nam quod se-
mel placuit, amplius displicere non potuit. regul.
quæ semel placuit de regul. iuris in 6. modò tamen
electio habeat effectum. nam si effectum non ha-
buerit, licebit vxori, vel illius hæredibus variare,
non enim præstat impedimentum, quod de iure
non sortitur effectum. regul. non præstat. de regul.
iuris in 6. ita docet glossa in l. *apud Aufidium*.
verb. non posse. ff. de opt. legat. & glossa in l. *serui*
electione, in principio. verb. possumus. ff. de legatis 1.
vbi Iason num. 3. Bartolus l. 2. ff. de opt. legat. Felin-
us in c. ex tenore. n. 2. de præscriptionib. Tiraquel-
lus in l. *bonæ*. §. hac sermone. l. 1. ff. de verbor.
significat. Gregorius Lopez l. 25. verb. arrepenit.
tit. 9. part. 6. & alij.

CAPVT XIV.

De reuocatione donationis. In quibus
casibus donatio facta de iure
reuocetur.

1. Donatio traditione perfecta natura sua est irre-
uocabilis. Tres tamen sunt causa ob quas reuo-
cari potest, & qua illa sint.
2. Sola donatio merè gratuita, & liberalis post tra-
ditionem perfectam reuocari potest ob ingra-
titudinem.
3. Causa ingratitudinis comprehendit graues, &
atroces iniurias factas à donatario donatori, &
qua illa sint.
4. Quid si donatarius percutiat donatorem ferro,
vel ligno.
5. Quid si notabile damnum bonis donantis intulit,
& an sufficiat animi inferendi, licet de facto
non intulerit.
6. An possit reuocari donatio traditione perfe-
cta, si donatarius vita donatoris fuerit in-
sidiatus.
7. Quid si donatarius alteram donationem donato-
ris non impleuit, ad quam implendam se illi
obligauit.
8. An de iure Lusitano si mulier mortuo marito, se-
cundo nubat, & post secundas nuptias reuo-
cet donationem à se factam filio prioris ma-
trimonii, valeat prædicta reuocatio, & an in
aliquibus casibus illam possit reuocare, & in
quibus.
9. An heredæ donatoris possint reuocare donatio-
nem propter iniurias donatori factas, si ille dum
Fagundez de Iustitia, &c.

vixit, illam non reuocauit, aut saltem de reuo-
catione cepit agere.

10. Non tenetur donatarius ingratus in conscientia
restituere rem donatam donatori, nisi post latam
sententiam.
11. Quid si donatio fiat apposita clausula, & condi-
tione, vt nulla ex causa reuocari possit, an possit
adhuc reuocari.
12. An propter alias ingratitudinis causas, quàm
illas, quæ numerantur num. 1. possit donatio re-
uocari.
Refertur prima opinio affirmans. ibid.
13. Quid si donatarius negauerit alimenta dona-
tori.
14. Præfertur secunda negans.
15. Pœna non extenduntur ad res, & personas, de
quibus lex pœnalis non loquitur, quando sub
iniurijs, & causis illarum alia similes non com-
prehenduntur.
16. Vtrum donatio facta Ecclesie, vel monasterio
possit reuocari propter ingratitudinem Præla-
ti tantum separatam ab ingratitudine Ca-
pituli.
Et quid per ingratitudinem Capituli tantum.
ibid.
Et quid propter vtriusque ingratitudinem. ibid.
17. An beneficium alicui datum, & collatum possit
auferrî à collatario propter ingratitudinem
commissam in collatorem, & præsentatorem, seu
patronum.

SEQVITVR vt tractemus de causis in-
gratitudinis, ob quas donatio iam facta
& traditione perfecta reuocari possit: est
enim ingratitudo ventus vtens, diuinæ, & humanæ
misericordiæ fontes exiccans: vnde Lacedæmonij,
nullam pœnam in ingratos decernebant certam,
& determinatam, quia omnibus pœnis eos dignif-
simos iudicabant. Licet igitur donatio traditione
perfecta, natura sua sit irreuocabilis, vt docet Iu-
lius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. q. 1. vers. & ex
hac. Tres tamen sunt principales causæ, propter
quas potest adhuc reuocari. Prima, propter ingra-
titudinem donatarij. Secunda, propter superue-
nientiam filiorum. Tertia, propter inofficio-
sam donationem. Et de his sigillatim agemus,
quia hæ sunt veluti præcipua capita, ad quas aliæ
causæ reducuntur: licet enim ius exprimat has
tres tantum causas, tamen non reiecit alias simi-
les, vt tenet Iulius Clarus allegatus num. 2. glossa
in l. finali. verb. voluerit. C. de reuocand. donat. Ripa
ibi. quest. 41. post num. 144. vbi etiam post nu-
mer. 164. affirmat, ita à communiter à Doctores
teneri.

Notabis ergo hic primò. Quando dicimus do-
nationem posse reuocari ob ingratitudinem dona-
tarij, nos loqui de donationibus solummodò gra-
tuitis, & liberalibus, & non de illis, quæ fiunt ob
causam aliquam, dotis, remunerationis, vel alterius
cuiuscunque, quia donatio ob causam non est
propriè donatio, sed est propriè compensatio, re-
muneratio, aut permutatio, ac proinde vbi causa
donandi præcessit, & intercessit, non debet, nec
potest donatio propter ingratitudinem superue-
nientem reuocari; solum enim reuocatur donatio
ob ingratitudinem, ne liceat alicui bona alterius
liberaliter donata accipere, & postea donantem
illudere, ac ludificare, vt notant passim Doctores.
Molina tom. 2. de Iustit. disp. 281. §. illud etiam ob-
serua. & Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. q. 21.
num. 1. & 4. Vnde quauis filia dotata, & coniu-

Quod intelligendum est, quando donatio sponsalitiæ largitatis fuit valida, si enim inualida fuit, quia, v. g. post consummatum matrimonium fuit facta, tunc solum morte donantis coniugis confirmaretur, & utrumque compararet vxor, & arthas, & iocalium donationem, quia in l. 52. *Tauri*, sermo expressè est de donatione valida sponsalitiæ largitatis; quam ob rem, quando inualida est, sequitur naturam aliarum donationum inter coniuges, quæ morte confirmantur: nec lex aliqua prohibet harum donationum acquisitionem simul cum arthas acquisitam, ita vltra Sancium inductum Barbofa ff. *soluta matrimonio*. 3. part. rubric. 2. num. 112.

22. Vxori autem, aut illius hæredibus semel eligentibus arthas, non licet postea variare, quod patet ex l. *serui electione*, in principio. ff. de legatis 1. & l. *apud Aufidium* 20. ff. de opt. legat. nam quod semel placuit, amplius displicere non potuit. regul. quæ semel placuit de regul. iuris in 6. modò tamen electio habeat effectum. nam si effectum non habuerit, licebit vxori, vel illius hæredibus variare, non enim præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum. regul. non præstat. de regul. iuris in 6. ita docet glossa in l. *apud Aufidium*. verb. non posse. ff. de opt. legat. & glossa in l. *serui electione*, in principio. verb. possumus. ff. de legatis 1. vbi Iason num. 3. Bartolus l. 2. ff. de opt. legat. Felinus in c. ex tenore. n. 2. de præscriptionib. Tiraquelus in l. *bonæ*. §. hoc sermone. l. 1. ff. de verbor. significat. Gregorius Lopez l. 25. verb. arrepenit. tit. 9. part. 6. & alij.

CAPVT XIV.

De reuocatione donationis. In quibus casibus donatio facta de iure reuocetur.

1. Donatio traditione perfecta natura sua est irrevocabilis. Tres tamen sunt causa ob quas reuocari potest, & qua illa sint.
2. Sola donatio merè gratuita, & liberalis post traditionem perfectam reuocari potest ob ingratitudinem.
3. Causa ingratitudinis comprehendit graues, & atroces iniurias factas à donatario donatori, & qua illa sint.
4. Quid si donatarius percutiat donatorem ferro, vel ligno.
5. Quid si notabile damnum bonis donantis intulit, & an sufficiat animi inferendi, licet de facto non intulerit.
6. An possit reuocari donatio traditione perfecta, si donatarius vita donatoris fuerit infidatus.
7. Quid si donatarius alteram donationem donatoris non impleuit, ad quam implendam se illi obligauit.
8. An de iure Lusitano si mulier mortuo marito, secundo nubat, & post secundas nuptias reuocet donationem à se factam filio prioris matrimonij, valeat prædicta reuocatio, & an in aliquibus casibus illam possit reuocare, & in quibus.
9. An bares donatoris possint reuocare donationem propter iniurias donatori factas, si ille dum Fagandez de Iustitia, &c.

vixit, illam non reuocauit, aut saltem de reuocatione cepit agere.

10. Non tenetur donatarius ingratus in conscientia restituere rem donatam donatori, nisi post latam sententiam.
11. Quid si donatio fiat apposita clausula, & conditione, ut nulla ex causa reuocari possit, an possit adhuc reuocari.
12. An propter alias ingratitudinis causas, quàm illas, quæ numerantur num. 1. possit donatio reuocari. Refertur prima opinio affirmans. ibid.
13. Quid si donatarius negauerit alimenta donatori.
14. Præfertur secunda negans.
15. Pœna non extenduntur ad res, & personas, de quibus lex pœnalis non loquitur, quando sub iniurijs, & causis illarum alia similes non comprehenduntur.
16. Vtrum donatio facta Ecclesie, vel monasterio possit reuocari propter ingratitudinem Prælati tantum separatam ab ingratitudine Capituli. Et quid per ingratitudinem Capituli tantum. ibid. Et quid propter vtriusque ingratitudinem. ibid.
17. An beneficium alicui datum, & collatum possit auferri à collatario propter ingratitudinem commissam in collatorem, & præsentatorem, seu patronum.

SEQVITVR vt tractemus de causis ingratitudinis, ob quas donatio iam facta & traditione perfecta reuocari possit: est enim ingratitudo ventus vtens, diuina, & humanæ misericordiæ fontes exiccans: vnde Lacedæmonij, nullam pœnam in ingratos decernebant certam, & determinatam, quia omnibus pœnis eos dignissimos iudicabant. Licet igitur donatio traditione perfecta, natura sua sit irrevocabilis, vt docet Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. q. 1. vers. & ex hac. Tres tamen sunt principales causæ, propter quas potest adhuc reuocari. Prima, propter ingratitudinem donatarij. Secunda, propter superuenientiam filiorum. Tertia, propter inofficiosam donationem. Et de his sigillatim agemus, quia hæ sunt veluti præcipua capita, ad quas aliæ causæ reducuntur: licet enim ius exprimat has tres tantum causas, tamen non reiecit alias similes, vt tenet Iulius Clarus allegatus num. 2. glossa in l. finali. verb. voluerit, C. de reuocand. donat. Ripa ibi. quest. 41. post num. 144. vbi etiam post numer. 164. affirmat, ita à communiter à Doctores teneri.

Notabis ergo hic primò. Quando dicimus donationem posse reuocari ob ingratitudinem donatarij, nos loqui de donationibus solummodò gratuitis, & liberalibus, & non de illis, quæ sunt ob causam aliquam, dotis, remunerationis, vel alterius cuiuscunque, quia donatio ob causam non est propriè donatio, sed est propriè compensatio, remuneratio, aut permutatio, ac proinde vbi causa donandi præcessit, & intercessit, non debet, nec potest donatio propter ingratitudinem superuenientem reuocari; solum enim reuocatur donatio ob ingratitudinem, ne liceat alicui bona alterius liberaliter donata accipere, & postea donantem illudere, ac ludificare, vt notant passim Doctores. Molina tom. 2. de Iustit. disp. 281. §. illud etiam obserua. & Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. q. 21. num. 1. & 4. Vnde quauis filia dotata, & coniu-

gata committat causam aliquam ingratitude aduersus patrem, ex contentis in l. finali. C. de reuocand. donationib. non poterit patet constante matrimonio donationem reuocare, quia vergeret in damnum mariti, dos enim non est titulus lucratius ex parte mariti, sed onerosus. Idem dicendum soluto matrimonio, si filios habeat. ita Ceuallos tom. 1. commun. contra commun. disp. 73. & constat ex l. si dote, C. de iure dotium. soluto vero matrimonio potest dos reuocari ob ingratitude, quando maritus filios non reliquit: vt tradit Pinellus in l. 1. 3. part. num. 62. C. de bonis mater. Matienzo in l. 1. tit. 6. glossa 11. num. 3. vbi docent cum Ceuallos citato, dotem non esse titulum lucratium ex parte mariti, sed onerosum, propter onera sustinendi matrimonium; esse vero titulum lucratium ex parte filiarum dotatarum, quae est communis opinio, quam egregie tractant idem Ceuallos, & Pinellus allegati, & Rubens in cap. per vestras, notabili 3. §. 22. num. 7. Agendo ergo de prima causa ingratitude,

3. Primò reuocari potest donatio liberalis, & gratiosa ob ingratitude donatarij, quando donatarius graues, & atroces iniurias in donatorem effudit, & satis est si semel in eum id faciat; quae autem iudicandae sint graues, & atroces iniuriae, arbitrio prudentis iudicis committitur: ita docet Molina tom. 2. de iustit. disp. 281. §. Prima est. Iulius Clarus citatus, & Gregorius Lopez in l. 10. tit. 4. part. 5. verb. de palabra. patetque ex cap. vltim. de donat. & l. finali. C. de reuocand. donat. & ex nostris ordinat. nouis, lib. 4. tit. 63. num. 1. Vnde, si donatarius committat stuprum cum vidua, quae fuit vxor donatoris intra annum luctus, puniri potest à iudice ob grauem iniuriam donatori factam ipsa donatione, vt resoluit Ignatius de Villar in sylua responsion. lib. 1. resp. 14. num. 14. & Barbosa in remissionib. ad titulum 63. nostra ordinat. §. 1. Explicant autem ibi nostrae ordinat. Lusitanæ, non esse necesse, vt verba iniuriosa dicantur in praesentia, sed sufficere, vt dicantur in absentia. Grauitas autem iniuriarum sumetur ex grauitate personarum donatorum, ex circumstantia loci, veluti si dicantur in loco publico, in foro, in iudicio, & auditorio, in Ecclesia coram multis, & grauibus personis, nec opus est, vt ista iniuria fiat tantum verbis, sed sufficit si fiat re, sine verbis, vt si appendantur cornua pro foribus donatoris, aut si illum donatarius fugaret, vel in carcerem mitteret cum magno illius dedecore. ita Molina loco & §. citato. & Gregorius Lopez loco item citato, cum Ioanne Andrea, & Alberico, quos citat.

4. Secundò reuocari potest, quando donatarius donatorem percussit ferro, ligno, lapide, aut violentas manus in illo posuit animo laedendi, iniuriamque illi faciendi: ita Molina citatus dist. tom. 2. de iustit. disp. 281. §. secunda est. Azor part. 3. Instit. moral. lib. 11. de donat. cap. 8. quas. 2. Rebellus de obligat. iustit. part. 2. lib. 18. q. 9. num. 3. qui omnes optime aduertunt hoc procedere, dummodo ob id mortiferè peccent; si enim ob propriam vel patriae, vel alterius proximi legitimam defensionem id faciant, aut ex alia iusta causa, nequaquam donatio reuocabitur.

5. Tertio, si notabile damnum bonis donantis intulit. ita Molina tom. 2. de iustit. disp. 281. vers. tertia est. Azor Instit. moral. 3. part. lib. 11. de donat. c. 8. quas. 2. vers. tertia. Rebellus de obligat. iustit. part. 2. lib. 18. quas. 9. num. 3. Ordinat. Lusitan. lib. 2. tit. 63. §. tertio. Intellige tamen, modò iniuste inferat, nulla causa iusta illum excusante: & etiam si de facto

non inferat, sufficit de iure Lusitano, intendere inferre, etiam si effectus non sequatur. patet ex nostris ordinat. citatis, ibi, Item quando donatarius tractauit, vel machinatus est rem aliquam, ex qua donatoris bonis notabile detrimentum sequatur, quantum illius propositum realem effectum non habuerit, quia in hoc casu damnata illius intentio, pro consummata opere externo reputari debet; si ad id fecit, quantum potuit, & pro illo non stetit. Quibus verbis non punitur nuda intentio, & propositum, quia est actus interior, qui non potest precise, quatenus est interior, puniri poena externa, & publica. Sed punitur, quatenus iam ea mentis machinatio in procuracionem externam exiit, & iam res coepta sit, licet non sequatur effectus, quod significatur in Lusitanum ibi, in illis verbis, si ad id fecit, quantum potuit, & per illum non stetit.

Dixi, notabile, quia non sufficit leue damnum. de grauitate autem, notabilitate, & leuitate damni iudicabit prudens iudex, attentis bonis, & aliis circumstantiis personarum, neque vt graue, & notabile damnum dicatur, opus est, vt medietatem bonorum donatoris attingat, minus enim sufficit. ita Molina citatus, & Gregorius Lopez l. 10. tit. 4. part. 5. §. gran daño. Panormitanus in cap. vltimo. de donat. num. 2. De iure tamen communi, & Castellae necesse est, vt sequatur effectus, vt docet Lopez citatus, & patet ex l. vltima. C. de donat.

6. Quarto potest reuocari donatio, si donatarius donatori vitæ periculum fuerit machinatus. ita Rebellus de obligat. iustitia, part. 2. lib. 18. quas. 9. num. 3. vers. quarta est. Molina tom. 2. de iustit. disp. 281. vers. item quarta est. Azor Instit. moral. part. 3. lib. 11. de donat. cap. 8. quas. 2. quod similiter intelligendum est de iure Lusitano, etiam si effectus non sequatur; si enim ob bona temporalia id in eo statuitur, à fortiori ob vitæ periculum.

7. Quintò, si alteram donationem à donatore factam, donatarius non impleuerit, ad cuius adimplentionem se adstrinxit. ita Molina citatus vers. quinta est. Azor part. 3. lib. 11. de donat. cap. 8. q. 1. vers. quinta. Rebellus de obligat. iustit. part. 2. lib. 18. quas. 3. num. 3. vers. quarta, patet ex nostris Ordin. dist. tit. 63. §. 5. lib. 4. Similiter reuocari potest, quando donatio facta fuit donatario cum grauamine aliquo, ad quod se donatarius adstrinxit verbo, vel scripto, quod postea nolit implere. ita nostr. ordin. ad lib. 4. tit. 63. num. 5. & constat ex l. vltim. C. de donat.

8. Præterea de eodem iure Lusitano in nouis ordin. tit. 63. num. 6. Si mulier aliqua mortuo primo viro, secundo nubat, & post secundas nuptias tenocet donationem aliquam à se filio factam ex priori matrimonio, solum in his tribus eventibus illam poterit reuocare. Primò, si ipse filius insidias tendat vitæ matris. Secundò, si iracundè violentas manus in eam iniecerit. Tertio, si machinatus fuerit aliquid redundans in notabilem iacturam bonorum matris. & addit ius Lusitanum: Et in nullo alio casu, causa ingratitude eam reuocare poterit, quia est presumptio iuris, quod, quia secundo viro nubit post factam donationem, facile illius suasionem mouebitur ad reuocandam donationem, & ideo oportet, vt ei cause reuocationis couertentur. Hæc ibi ius Lusitanum. In primo euentu opus est, vt mors matris sequatur. Similiter in secundo necesse etiam est, vt violentarum manuum iniectio effectum etiam habeat: in tertio non est opus, vt sequatur effectus iacturæ

14. Secunda opinio negat omnino, & eam tenet Molina *dist. 10m. 2. de instit. disp. 281. §. nobis verò.* qui postquam tacite admisit primam opinionem, vt vidimus §. *precedenti*, modò eam reuocat: existimat enim Molina solùm ob illas quinque causas numeratas posse donationem reuocari, & non ob alias similes. Fundamentum illius est. *Primo*, quia lex ista de reuocanda donatione est pœnalis, nefas autem est pœnam extendere ad alias causas, & casus, de quibus non loquitur ipsa lex pœnalis; nec in pœnis valet argumentum à paritate rationis. *Secundo*, quia in *l. finali, C. de reuocand. donat.* dicitur solùm ob has quinque causas posse reuocari donationem, & non ob alias similes: ibi, *ex his tantummodo causis, si fuerint in iudicio dilucidis argumentis cognitaliter approbata, donationes in eos factas, euerri concedimus.* vbi illa dictio *tantummodo* est taxatiua pro illis tantùm causis, & non est extensiva ad alias. nam huiusmodi dictio, omnes alias causas, & pœnas excludit, & illas tantùm quinque includit. Verùm prima ratio est valde debilis, quia lex considerauit omnes quinque, vt pote magis communes, & ordinarias, & noluit excludere alias, quæ essent æquales in iniurijs, imò sub illis comprehendit omnes alias similibus iniuriarum. Præterea, particula illa *tantummodo*, non excludit alias similes iniurias, & æquæ graues, sed excludit alias minores, atque aded est exclusiua minorum iniuriarum, non maiorum, & æquæ gratium, vt bene animaduertunt authores primæ sententiæ.

15. Neque hîc locum habet illud axioma Doctorum, pœnæ non extenduntur ad alios casus, & personas, de quibus non loquitur, quia id verum est, sed sub illis quinque causis iniuriarum supra numeratis, alix similes comprehenduntur, causa enim exempli, & inclusionis, non causa exclusionis posita sunt; & illa particula taxatiua, *tantummodo*, excludit solummodo alias minores, non maiores, aut æquales, vt sæpe dictum est.

16. In hoc autem capite supersunt duo dubia, quæ necessariam postulant explicationem.

Primum est, an donatio facta Ecclesiæ possit reuocari propter ingratitudinem Prælati illius, vel Capituli? Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. q. 21. num. 5.* huic dubio respondet, nec propter ingratitudinem Prælati tantùm separatam ab ingratitudine Capituli, nec etiam propter ingratitudinem Capituli tantùm seiunctam à Prælati posse huiusmodi donationem reuocari, quia neque solus Prælati, neque solum Capitulum possunt suis demeritis præiudicio esse Ecclesiæ; maximè, quia donatio facta Ecclesiæ, censetur facta Deo, qui non potest esse ingratus, cum sit omnis gratitudinis originarius fons, & auctor, & omnium gratiarum liberalissimus largitor: & verò ex eodem fundamento cum Iulio Claro consentit Franciscus Ripa *lib. 2. respons. c. 28. num. 20.* & in *l. finali, C. de donat. quæst. 52.* Sed hæc vltima ratio multum probat, probat enim, nec propter vtranque ingratitudinem simul concurrentem, Prælati nimirum, & Capituli, posse prædictam donationem reuocari, quia scilicet ea donatio fit Deo immediatè, & præcipuè propter Deum, qui ingratus esse non potest; quam opinionem videtur tenere Menochius *remedio 9. recuper. num. 102.* & tamen Abbas in *cap. verum, de conditionibus appositis, num. 3.* affirmat propter vtranque simul, reuocari validè posse, quod quidem colligitur ex Iulio Claro, & Ripa citatis, dum dicunt, nec propter ingratitudinem Prælati tantùm, nec propter ingratitudinem Capituli tantùm reuocari posse, quasi dicerent, propter ingratitudinem vtriusque simul, posse.

Sed ego paucis antè annis vidi sententiam suprema Senatus Olyssipponensis, in qua reuocata fuit donatio quædam magnæ æstimationis facta cuidam Religioni, propter ingratitudinem Prælati tantùm illius, & non Capituli totius Religionis, & puto rectè fuisse latam prædictam sententiam, quia sicut validè, licet non licitè, potest Prælati præiudicare Ecclesiæ, & Religioni suæ per non acceptationem legati illi relictæ, ita & per ingratitudinem suam, & quia donatio non fit immediatè Deo, sed fit propter Deum immediatè hominibus, hoc est, fit Prælati ministris Dei: & sic possunt illi validè Ecclesiæ præiudicio esse per suam ingratitudinem, non licitè, quia quod Prælati faciunt, cum sint capita Ecclesiæ, & Religionis, moraliter loquendo, toti Religioni, Ecclesiæque tribuitur, sicut victoria militum tribuitur duci, quia caput illorum est.

Secundum dubium est, vtrum si alicui beneficium Ecclesiasticum conferatur, isque ingratus fit in personam collatoris, possit collator beneficij collationem reuocare? Ioannes Andreas, & Panormitanus in *cap. vltim. de donat. num. 9.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. quæst. 21. num. 6.* & Doctores communiter negatiue respondent, quia collatio illa non est præcipuè donatio, sed est executio muneris, & officij patroni, & collatoris, quam tenetur facere, tametsi in eo, quod huic potius, quàm alteri conferat, aliquid liberalitatis cernatur: & idem de præsentatione ad beneficium, cum Doctoribus citatis conuenit Molina *tom. 2. de instit. disput. 281. §. vltimo.*

CAPVT XV.

Vtrum donatio per superuenientiam filiorum reuocetur in solidum.

- 1 Donatio liberalis reuocatur per superuenientiam filiorum, §. n. 2.
- 2 An reuocetur, quando pater habebat spem filiorum, & nihilominus donare voluit. Refertur prima opinio affirmans reuocari in totum.
- 3 Præfertur ea, quæ docet, reuocari solùm in eo, quod mordet legitimam filiorum, qui postea nati sunt, & excedit tertiam donantis.
- 4 Prædicta reuocatio fit ipso iure, & facta, post filiorum natiuitatem, & vim habet statim in foro conscientie.
- 5 An donatio facta monasterio, Ecclesiæ, vel cause sapie, reuocetur etiam per natiuitatem filiorum, & an in totum, an solùm, quoad illam partem, in qua excedit tertium donantis, & legitimam filiorum.
- 6 An possint patres renunciare iuri, vt donatio sit valida, etiam si filij nascantur.
- 7 Quid si Petrus pater donauit filio suo, vel Ecclesiæ, vel alteri extraneo, postea tamen ei nascuntur filij alij, per quorum natiuitatem reuocatur donatio quoad legitimam eorum, & statim emoriuntur, an tunc reuocetur prior donatio extincta.
- 8 Quid, si post mortem filiorum secundorum, per quos reuocata fuit donatio, pater patiatur filium, vel quencunque alium donatarium frui bonis sibi prius donatis.
- 9 An per natiuitatem filiorum spurcorum, aut naturalium, quando legitimantur à Principe, reuocetur donatio. Refertur opinio affirmans modò legitimantur.

14. Secunda opinio negat omnino, & eam tenet Molina *dist. 10m. 2. de instit. disp. 281. §. nobis verò.* qui postquam tacite admisit primam opinionem, vt vidimus §. *precedenti*, modò eam reiicit: existimat enim Molina solùm ob illas quinque causas numeratas posse donationem reuocari, & non ob alias similes. Fundamentum illius est. *Primo*, quia lex ista de reuocanda donatione est pœnalis, nefas autem est pœnam extendere ad alias causas, & casus, de quibus non loquitur ipsa lex pœnalis; nec in pœnis valet argumentum à paritate rationis. *Secundo*, quia in *l. finali, C. de reuocand. donat.* dicitur solùm ob has quinque causas posse reuocari donationem, & non ob alias similes: ibi, *ex his tantummodo causis, si fuerint in iudicio dilucidis argumentis cognitaliter approbata, donationes in eos factas, euerri concedimus.* vbi illa dictio *tantummodo* est taxatiua pro illis tantùm causis, & non est extensiva ad alias. nam huiusmodi dictio, omnes alias causas, & pœnas excludit, & illas tantùm quinque includit. Verùm prima ratio est valde debilis, quia lex considerauit omnes quinque, vt pote magis communes, & ordinarias, & noluit excludere alias, quæ essent æquales in iniurijs, imò sub illis comprehendit omnes alias similibus iniuriarum. Præterea, particula illa *tantummodo*, non excludit alias similes iniurias, & æquæ graues, sed excludit alias minores, atque aded est exclusiua minorum iniuriarum, non maiorum, & æquæ gratium, vt bene animaduertunt authores primæ sententiæ.

15. Neque hîc locum habet illud axioma Doctorum, pœnæ non extenduntur ad alios casus, & personas, de quibus non loquitur, quia id verum est, sed sub illis quinque causis iniuriarum supra numeratis, aliæ similes comprehenduntur, causa enim exempli, & inclusionis, non causa exclusionis posita sunt; & illa particula taxatiua, *tantummodo*, excludit solummodo alias minores, non maiores, aut æquales, vt sæpe dictum est.

16. In hoc autem capite supersunt duo dubia, quæ necessariam postulant explicationem.

Primum est, an donatio facta Ecclesiæ possit reuocari propter ingratitudinem Prælati illius, vel Capituli? Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. q. 21. num. 5.* huic dubio respondet, nec propter ingratitudinem Prælati tantùm separatam ab ingratitudine Capituli, nec etiam propter ingratitudinem Capituli tantùm seiunctam à Prælato posse huiusmodi donationem reuocari, quia neque solus Prælati, neque solum Capitulum possunt suis demeritis præiudicio esse Ecclesiæ; maximè, quia donatio facta Ecclesiæ, censetur facta Deo, qui non potest esse ingratus, cum sit omnis gratitudinis originarius fons, & auctor, & omnium gratiarum liberalissimus largitor: & verò ex eodem fundamento cum Iulio Claro consentit Franciscus Ripa *lib. 2. respons. c. 28. num. 20.* & in *l. finali, C. de donat. quæst. 52.* Sed hæc vltima ratio multum probat, probat enim, nec propter vtranque ingratitudinem simul concurrentem, Prælati nimirum, & Capituli, posse prædictam donationem reuocari, quia scilicet ea donatio fit Deo immediatè, & præcipuè propter Deum, qui ingratus esse non potest; quam opinionem videtur tenere Menochius *remedio 9. recuper. num. 102.* & tamen Abbas in *cap. verum, de conditionibus appositis, num. 3.* affirmat propter vtranque simul, reuocari validè posse, quod quidem colligitur ex Iulio Claro, & Ripa citatis, dum dicunt, nec propter ingratitudinem Prælati tantùm, nec propter ingratitudinem Capituli tantùm reuocari posse, quasi dicerent, propter ingratitudinem vtriusque simul, posse.

Sed ego paucis antè annis vidi sententiam suprema Senatus Olyssipponensis, in qua reuocata fuit donatio quædam magnæ æstimationis facta cuidam Religioni, propter ingratitudinem Prælati tantùm illius, & non Capituli totius Religionis, & puto rectè fuisse latam prædictam sententiam, quia sicut validè, licet non licitè, potest Prælati præiudicare Ecclesiæ, & Religioni suæ per non acceptationem legati illi relictæ, ita & per ingratitudinem suam, & quia donatio non fit immediatè Deo, sed fit propter Deum immediatè hominibus, hoc est, fit Prælati ministris Dei: & sic possunt illi validè Ecclesiæ præiudicio esse per suam ingratitudinem, non licitè, quia quod Prælati faciunt, cum sint capita Ecclesiæ, & Religionis, moraliter loquendo, toti Religioni, Ecclesiæque tribuitur, sicut victoria militum tribuitur duci, quia caput illorum est.

Secundum dubium est, vtrum si alicui beneficium Ecclesiasticum conferatur, isque ingratus fit in personam collatoris, possit collator beneficij collationem reuocare? Ioannes Andreas, & Panormitanus in *cap. vltim. de donat. num. 9.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio. quæst. 21. num. 6.* & Doctores communiter negatiue respondent, quia collatio illa non est præcipuè donatio, sed est executio muneris, & officij patroni, & collatoris, quam tenetur facere, tametsi in eo, quod huic potius, quàm alteri conferat, aliquid liberalitatis cernatur: & idem de præsentatione ad beneficium, cum Doctoribus citatis conuenit Molina *tom. 2. de instit. disput. 281. §. vltimo.*

CAPVT XV.

Vtrum donatio per superuenientiam filiorum reuocetur in solidum.

- 1 Donatio liberalis reuocatur per superuenientiam filiorum, §. n. 2.
- 2 An reuocetur, quando pater habebat spem filiorum, & nihilominus donare voluit. Refertur prima opinio affirmans reuocari in totum.
- 3 Præfertur ea, quæ docet, reuocari solùm in eo, quod mordet legitimam filiorum, qui postea nati sunt, & excedit tertiam donantis.
- 4 Prædicta reuocatio fit ipso iure, & facta, post filiorum natiuitatem, & vim habet statim in foro conscientie.
- 5 An donatio facta monasterio, Ecclesiæ, vel cause sapie, reuocetur etiam per natiuitatem filiorum, & an in totum, an solùm, quoad illam partem, in qua excedit tertium donantis, & legitimam filiorum.
- 6 An possint patres renunciare iuri, vt donatio sit valida, etiam si filij nascantur.
- 7 Quid si Petrus pater donauit filio suo, vel Ecclesiæ, vel alteri extraneo, postea tamen ei nascuntur filij alij, per quorum natiuitatem reuocatur donatio quoad legitimam eorum, & statim emoriuntur, an tunc reuocetur prior donatio extincta.
- 8 Quid, si post mortem filiorum secundorum, per quos reuocata fuit donatio, pater patiatur filium, vel quencunque alium donatarium frui bonis sibi prius donatis.
- 9 An per natiuitatem filiorum spurcorum, aut naturalium, quando legitimantur à Principe, reuocetur donatio. Refertur opinio affirmans modò legitimantur.

11. *Prefertur opinio negans.*
An reuocetur donatio de iure Lusitano per natiuitatem filij hominis plebei. ibid.
 12. *Quanta quantitatis debeat esse donatio, ut natiuitate filiorum reuocetur in solidum.*
 13. *Donatio remuneratoria an reuocetur, & quatenus per superuenientiam filiorum.*

1. **S**UPERVENIENDO donatio gratuita, & liberalis sit tempore quo donatores filiis carent, & postea Dei beneficio superueniunt. Queritur igitur, an per superuenientiam liberorum, eo ipso reuocetur prædicta donatio? Et verò in hac quæstione, quæ utilissima est, attingam solummodo aliqua capita earum quæstionum, quæ in practica iudiciorum frequentius versantur, easque quam breuissimè explicabo; pro reliquis videre poterit studiosus lector Tiraquel. in l. si unquam. C. de reuocand. donat. & Franciscum Ripam in alia repetitione ad eandem legem, à quibus nihil omisum fuit.

2. Statuenda est ergo hæc certissima conclusio. Si post factam donationem superueniant filij donatori, donatio eo ipso reuocatur, & nulla efficitur ex toto. ita disponitur in l. si unquam. C. de reuocand. donat. & quamuis hæc lex loquatur de donatione facta liberis; est tamen intelligenda de quacunque alia donatione facta alteri extraneo, ut bene notat Iulius Clarus lib. 4. §. donatio. q. 22. num. 1. medio. & glossa in l. si unquam. & verò hanc conclusionem tenent communiter Doctores. Ioannes Andreas, & Panormitanus in cap. ultimo. de donat. n. 5. Couarruias lib. 1. variar. cap. 19. Antonius Gomez tom. 2. variar. cap. 4. num. 11. Iulius Clarus citatus. Gutierrez de iurament. confirmator. part. 1. cap. 9. num. 1. Molina tom. 2. de Iustit. disp. 282. initio. Corneus consil. 4. lib. 3. in littera A. Ripa in dicta l. si unquam. q. 2. Tiraquellus dicta l. si unquam in verb. liberis. n. 84. & hæc opinio est communissima, & vsu trita.

Fundamentum est, quia quando donator carens liberis, eam donationem fecit, præsumitur illam fecisse de illis cogitans, alioqui si de illis cogitaret, non illam fecisset; stultè enim ageret, & stulta esset donatio, si cogitans de filiis, vellet illis auferre patrem, ut donaret extraneis; quare ea donatio fuit ex natura sua conditionata, dèno si filios non habuerit. Vnde superueniente postea conditione, tollitur illius obligatio: nemo enim præsumitur præferre extraneos suæ posteritati, argumento textus in l. cum auu. ff. de condit. & demonstrat. Deinde, quia in donationibus, & testamentis non censetur comprehendere id, de quo si concedens, aut testator in speciali rogaretur, illud non concederet, iuxta regulam generaliter. de reg. iuris in 6. Quis autem non videt, si hoc in particulari casu rogaretur donans, fore responsum, se eam donationem minime facturum, si de liberis cogitasset, quare conditionalem illam fecit, quando fecit.

3. Dubium tamen est, an si pater, qui liberè, & liberaliter donauit, spem habens filiorum, & de illis cogitans, & nihilominus donare volens, etiamsi ei postea liberi enascantur, reuocetur eo ipso in totum prædicta donatio per superuenientiam filiorum, an solum quoad eam partem, quæ excedit tertium donantis, & mordet legitimam filiorum? Nonnulli enim adhuc putant, sibi que persuadent, reuocari in solidum, quia prædicta lex, si unquam, lata fuit primariò, & principaliter ob fauorem filiorum nascendorum, cui fauori non possunt patres renuntiare, etsi velint. Alij è diametro existimant,

non reuocari, neque quoad eam partem, in qua mordet legitimam filiorum, quia patres possunt renuntiare in præiudicium filiorum dispositioni prædictæ legis, si unquam; censentur autem renuntiare, quando expressam habent voluntatem donandi, etiamsi filij enascantur; dicunt enim è contrario prædictam legem fuisse latam, præcipuè in fauorem patrum, non filiorum. ita docent Bartolus ad l. Titia. §. Imperator, num. 7. ff. de legat. 2. Decius, & Ripa, quos citat Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio. q. 22. n. 4.

4. Dicendum tamen est. In eo casu non reuocari in solidum prædictam donationem, sed solum, quoad partem, in qua tangit legitimam filiorum, quia solum in eo pater non seruauit officium patris, priuans filios sua legitima portione, quæ eis de iure naturali debetur, etiam inuito patre. ita Socinus cons. 53. num. 7. lib. 4. Gutierrez de iuramento confirmator. part. 1. cap. 9. num. 3. Antonius Gomez tom. 2. variar. cap. 4. num. 11. Iulius Clarus citatus num. 2. Molina tom. 2. de Iustit. disp. 282. §. quoniam lex. licet paulò supra videatur contrarium insinuare. Fundamentum illorum est, quia huiusmodi lex, si unquam, non fundatur solum in præsumptione, & voluntate præsumptiua, qua præsumuntur parentes noluisse donare, si scirent, se filios habituros, & de illis cogitarent; sed etiam in fauore filiorum, immò præcipuè in fauorem filiorum lata fuit: quare dicendum est, non reuocari in solidum prædictam donationem in eo casu, sed solum, quoad eam partem, quæ mordet legitimam filiorum, & posse consequenter filios post mortem parentum reuocare huiusmodi donationem, quatenus fait illis in legitimis detrimentosa, atque inofficiosa.

5. Sed inquiri adhuc, an huiusmodi reuocatio donationis, quæ fit ex dispositione dictæ legis, si unquam, fiat ipso iure, & immediatè postquam nascuntur filij? Respondeo affirmatiuè, ita Couarruias in Epitome part. 2. cap. 6. §. 8. num. 17. vers. ultimo. Molina inductus §. quo loco. Iulius Clarus lib. 4. sentent. §. donatio. quest. 23. num. 8. Corneus cons. 11. lib. 3. & cons. 4. eiusdem libri, circa principium. Ratio est primò, quia ita expressè colligitur ex verb. Reuertatur, posito in ipsa l. si unquam. Secundo, quia ista lex, ut supra diximus, non est tantum modò præsumptiua, quia non fundatur solum in præsumptione voluntatis parentum, sed præcipuè est directiua, quia id statuit in bonum commune Reipublicæ, & propter bonum filiorum: vnde, cum neque sit pœnalis, neque solum, & præcisè in præsumptione fundetur, sed vim potissimum habeat ex legislatoris voluntate id statuentis in bonum commune Reipublicæ, & utilitatem filiorum, meritò Doctores præcipuè dicunt, obligare ipso facto, & vim habere in foro conscientiæ, nulla expectata sententia, tenerique proinde in conscientia ipsos donatarios, vbi primum donatoribus filij enascuntur, rem donatam restituere modo præfato. Nec solum rem donatam, sed etiam omnes fructus perceptos à puncto natiuitatis filiorum deductis expensis; non autem perceptos antea, siquidem pro toto illo tempore antecedenti, quo donator filios non habuit, donatio valida fuit; fuit enim conditionata, ut superuenientibus filiis, reuocata inueneret, eo modo, quo diximus.

6. Inquires etiam, an donatio facta monasterio, Ecclesiæ, vel causæ piæ ob superuenientiam liberorum reuocetur in totum? Respondeo, non reuocari in totum, sed solum, quoad illam partem, in qua mordet legitimam filiorum, qui nati sunt; itaue

probat Molina tom. 1. de Iustit. disp. 166. & Vallascus citatus, & pater ex nostro iure Lusitano nouo, lib. 4. tit. 82. adhuc tamen contendit Vallascus citatus per natiuitatem talis filij non reuocari donationem prius à patre factam, quia, quæ in fauorem huiusmodi filiorum illegitimorum concessa in iure sunt, non sunt plus extendenda, quam reperiuntur extensa, ac concessa, quod maximè verum habet in dispositione *l. si unquam*, quæ exorbitans à iure communi à multis dicitur, & intelligenda est de superuenientia filiorum legitimorum. Vnde hoc à fortiori non habebit locum in filio spurio, quanuis per Principem legitimeretur, cum non habeat illum in filio naturali. Si tamen filius naturalis per subsequens matrimonium legitimeretur, pro legitimo habebitur: quanuis autem verba legis 8. tit. 8. part. 5. primo aspectu contrarium docere videantur; credendum tamen est, non id intendisse legislatorem, vt benè animaduertit Molina citato loco.

12. Quæres ad finem huius capituli, quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Dico in totum, quia si attingat legitimam filiorum, quanuis per exiguæ quantitatis sit, in eo, quod illam attingit, ipso iure reuocatur, & nulla manet, vt iam supra diximus, etiam si iuramento confirmetur inspecto iure Lusitano, iuramentum enim non est vinculum iniquitatis; foret autem, si ratione illius præiudicaretur legitimis filiorum, quia de iure naturali eis debetur. Certè de hoc certa regula dari non potest. Dicendum tamen est, necesse esse, vt donatio tantæ sit quantitatis, quam verosimiliter non fecisset donator, si de liberis cogitasset, quod totum arbitrio prudentis committitur, qui inspectis circumstantiis quantitatis bonorum, qualitatis donatoris, & donatarij numeri superuenientium filiorum, id arbitrabitur, habebitque hoc locum eum proportionem suam, non solum in donatione omnium bonorum, sed etiam in donatione partis notabilis infra dimidium bonorum donantis, vt optimè animaduertit Couarruias lib. 1. variar. cap. 19. num. 12. Iulius Clarus lib. 4. sent. 5. donatio. q. 22. num. 5. constatque ex verbis legis, *si unquam*. C. de reuocand. donat. ibi, *bona omnia, vel partem illorum fuerit donatione largitus*. Nam si esset res donata parui momenti, & quam pro conditione, & facultatibus donantis recta ratio postulat, non est verisimile, quod donator etiam si de liberis cogitasset, ab huiusmodi donatiopibus abstinuisset, & in hoc casu bonum erit habere iudicem fauorabilem, siquidem illius arbitrio diffinienda res est.

13. Vltimum dubium est, an donatio remuneratoria per superuenientiam liberorum reuocetur? Respondeo non reuocari; quando enim donatio non est merè, & simpliciter liberalis respectu donantis, sed habet causam adnexam, siue gratitudinis, siue alterius rationis, non reuocatur donatio, neque in totum, neque in partem, vt iam supra diximus, cum de donatione remuneratoria in proprio capite egimus. & ita docent communiter Doctores, Iulius Clarus lib. 4. sent. 5. donatio. quest. 23. num. 3. Socinus in l. 2. col. 1. vers. Respondeo 2. ff. solut. matrim. Iason conf. 171. num. 1. in fine, lib. 4. & Molina tom. 2. de iust. disp. 282. §. dubium postremò. quotiescumque enim donatio habet aliquam causam adnexam, & non est fundata in mera, & præcisa liberalitate, non debet reuocari propter aliquid quod postea superueniat. quod tamen intelligendum est, quatenus donationi æquiualens est. nam in eo, quod excedit, non censetur donatio ob causam,

sed donatio merè simplex, & liberalis, & ideo ob eam rationem dispositio *l. si unquam*, non habet locum in remuneratoria donatione: & præter Auctores allegatos, ita docet etiam Baldus in dict. *l. si unquam*, C. de donat. in 2. lectura. Decius conf. 366. num. 10. Ripa in dict. *l. si unquam*, quest. 14.

CAPVT XVI.

De reuocatione donationis, quatenus est inofficiosa.

1. Duobus modis potest quis inofficiosam, & inualem reddere donationem; primo, prætextu superuenientia filiorum.
  2. Eo quod donator iam habens filios, illorum legitime præiudicauerit tali donatione.
  3. Donatio inofficiosa, & tangens legitimam filiorum, si fiat vni ex filiis, siue sit inofficiosa re tantum, & non consilio, siue re, & consilio, non reuocatur, nisi in eo, quod tangit legitimam aliorum filiorum.
  4. Si fiat extraneo, tunc quidem si sit inofficiosa re tantum, & non consilio, reuocatur tantum usque ad legitimam filiorum.
- Quid si est inofficiosa re, & consilio. Refertur prima opinio, affirmans reuocari in eo casu tantum quoad eam partem, in qua tangit legitimam aliorum.
5. Refertur secunda docens reuocari in totum.
  6. Secunda opinio est probabilior.
  7. Actio ad reuocandam primam donationem non durat nisi ad quinquennium.
  8. Quomodo datur donatio inofficiosa comparatione descendendum, ita datur etiam comparatione ascendendum.

NOTARI velim in primis, quod quando aliquis agit de reuocatione donationis, & nullitate illius, duobus modis potest agere.

Primò, sub prætextu superuenientia filiorum, & quod si de illis cogitasset, non donasset; & in hoc casu vti potest remedio legis, *si unquam*, quæ de re egimus in cap. precedenti. Nam si pater habens vnum filium, illi, vel Ecclesiæ donasset omnia bona sua, vel partem eorum notabilem, quam verosimiliter non donasset, si alios filios se habiturum cogitasset: in hoc quidem casu, si filij superueniant, reuocatur in ea tantummodo parte, in qua legitimam filiorum tangit; quo sensu inofficiosa, & inualem fuit donatio ipso facto, & iure, ita vt non possit donatarius retinere in conscientia eam partem, quæ filiorum legitimam tangit, & teneatur, in conscientia statim illis restituere ante vllam iudicis sententiam, vt supra diximus, & in hoc sensu procedit etiam prædicta lex, *si unquam*, C. de reuocand. donat. & textus in *l. si totus*, C. de inoffic. donat.

Secundò sub prætextu, quod donatio fuerit inofficiosa, eo quod donator filios iam habens præiudicauerit filiis iam natis in legitimis suis: & adhuc duobus modis inofficiosa esse poterit, vel re tantum, & non consilio: vel re, & consilio. Tunc dicitur inofficiosa re tantummodo, & non consilio, quando pater in effectu, & in re lædit legitimam filiorum in aliqua donatione, non tamen intendit lædere. Tunc verò dicitur inofficiosa re, & consilio, quando in effectu lædit, & intendebat lædere.

Donatio

probat Molina tom. 1. de Iustit. disp. 166. & Vallascus citatus, & pater ex nostro iure Lusitano nouo, lib. 4. tit. 82. adhuc tamen contendit Vallascus citatus per natiuitatem talis filij non reuocari donationem prius à patre factam, quia, quæ in fauorem huiusmodi filiorum illegitimorum concessa in iure sunt, non sunt plus extendenda, quam reperiuntur extensa, ac concessa, quod maximè verum habet in dispositione *l. si unquam*, quæ exorbitans à iure communi à multis dicitur, & intelligenda est de superuenientia filiorum legitimorum. Vnde hoc à fortiori non habebit locum in filio spurio, quanuis per Principem legitimetur, cum non habeat illum in filio naturali. Si tamen filius naturalis per subsequens matrimonium legitimetur, pro legitimo habebitur: quanuis autem verba legis 8. tit. 8. part. 5. primo aspectu contrarium docere videantur; credendum tamen est, non id intendisse legislatorem, vt benè animaduertit Molina citato loco.

12. Quæres ad finem huius capituli, quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Dico in totum, quia si attingat legitimam filiorum, quanuis per exiguæ quantitatis sit, in eo, quod illam attingit, ipso iure reuocatur, & nulla manet, vt iam supra diximus, etiam si iuramento confirmetur inspecto iure Lusitano, iuramentum enim non est vinculum iniquitatis; foret autem, si ratione illius præiudicaretur legitimis filiorum, quia de iure naturali eis debetur. Certè de hoc certa regula dari non potest. Dicendum tamen est, necesse esse, vt donatio tantæ sit quantitatis, quam verosimiliter non fecisset donator, si de liberis cogitasset, quod totum arbitrio prudentis committitur, qui inspectis circumstantiis quantitatis bonorum, qualitatis donatoris, & donatarij numeri superuenientium filiorum, id arbitrabitur, habebitque hoc locum eum proportionem suam, non solum in donatione omnium bonorum, sed etiam in donatione partis notabilis infra dimidium bonorum donantis, vt optimè animaduertit Couarruias lib. 1. variar. cap. 19. num. 12. Iulius Clarus lib. 4. sent. 5. donatio. q. 22. num. 5. constatque ex verbis legis, *si unquam*. C. de reuocand. donat. ibi, *bona omnia, vel partem illorum fuerit donatione largitus*. Nam si esset res donata parui momenti, & quam pro conditione, & facultatibus donantis recta ratio postulat, non est verisimile, quod donator etiam si de liberis cogitasset, ab huiusmodi donatiopibus abstinuisset, & in hoc casu bonum erit habere iudicem fauorabilem, siquidem illius arbitrio diffinienda res est.

13. Vltimum dubium est, an donatio remuneratoria per superuenientiam liberorum reuocetur? Respondeo non reuocari; quando enim donatio non est merè, & simpliciter liberalis respectu donantis, sed habet causam adnexam, siue gratitudinis, siue alterius rationis, non reuocatur donatio, neque in totum, neque in partem, vt iam supra diximus, cum de donatione remuneratoria in proprio capite egimus. & ita docent communiter Doctores, Iulius Clarus lib. 4. sent. 5. donatio. quest. 23. num. 3. Socinus in l. 2. col. 1. vers. Respondeo 2. ff. solut. matrim. Iason conf. 171. num. 1. in fine, lib. 4. & Molina tom. 2. de iust. disp. 282. §. dubium postremò. quotiescumque enim donatio habet aliquam causam adnexam, & non est fundata in mera, & præcisa liberalitate, non debet reuocari propter aliquid quod postea superueniat. quod tamen intelligendum est, quatenus donationi æquiualens est. nam in eo, quod excedit, non censetur donatio ob causam,

sed donatio merè simplex, & liberalis, & ideo ob eam rationem dispositio *l. si unquam*, non habet locum in remuneratoria donatione: & præter Auctores allegatos, ita docet etiam Baldus in dict. *l. si unquam*, C. de donat. in 2. lectura. Decius conf. 366. num. 10. Ripa in dict. *l. si unquam*, quest. 14.

CAPVT XVI.

De reuocatione donationis, quatenus est inofficiosa.

1. Duobus modis potest quis inofficiosam, & inualem reddere donationem; primo, prætextu superuenientia filiorum.
  2. Eo quod donator iam habens filios, illorum legitime præiudicauerit tali donatione.
  3. Donatio inofficiosa, & tangens legitimam filiorum, si fiat vni ex filiis, siue sit inofficiosa re tantum, & non consilio, siue re, & consilio, non reuocatur, nisi in eo, quod tangit legitimam aliorum filiorum.
  4. Si fiat extraneo, tunc quidem si sit inofficiosa re tantum, & non consilio, reuocatur tantum usque ad legitimam filiorum.
- Quid si est inofficiosa re, & consilio. Refertur prima opinio, affirmans reuocari in eo casu tantum quoad eam partem, in qua tangit legitimam aliorum.
5. Refertur secunda docens reuocari in totum.
  6. Secunda opinio est probabilior.
  7. Actio ad reuocandam primam donationem non durat nisi ad quinquennium.
  8. Quomodo datur donatio inofficiosa comparatione descendendum, ita datur etiam comparatione ascendendum.

NOTARI velim in primis, quod quando aliquis agit de reuocatione donationis, & nullitate illius, duobus modis potest agere.

Primò, sub prætextu superuenientia filiorum, & quod si de illis cogitasset, non donasset; & in hoc casu vti potest remedio legis, *si unquam*, quæ de re egimus in cap. precedenti. Nam si pater habens vnum filium, illi, vel Ecclesiæ donasset omnia bona sua, vel partem eorum notabilem, quam verosimiliter non donasset, si alios filios se habiturum cogitasset: in hoc quidem casu, si filij superueniant, reuocatur in ea tantummodo parte, in qua legitimam filiorum tangit; quo sensu inofficiosa, & inualem fuit donatio ipso facto, & iure, ita vt non possit donatarius retinere in conscientia eam partem, quæ filiorum legitimam tangit, & teneatur, in conscientia statim illis restituere ante vllam iudicis sententiam, vt supra diximus, & in hoc sensu procedit etiam prædicta lex, *si unquam*, C. de reuocand. donat. & textus in *l. si totus*, C. de inoffic. donat.

Secundò sub prætextu, quod donatio fuerit inofficiosa, eo quod donator filios iam habens præiudicauerit filiis iam natis in legitimis suis: & adhuc duobus modis inofficiosa esse poterit, vel re tantum, & non consilio: vel re, & consilio. Tunc dicitur inofficiosa re tantummodo, & non consilio, quando pater in effectu, & in re lædit legitimam filiorum in aliqua donatione, non tamen intendit lædere. Tunc verò dicitur inofficiosa re, & consilio, quando in effectu lædit, & intendebat lædere.

Donatio